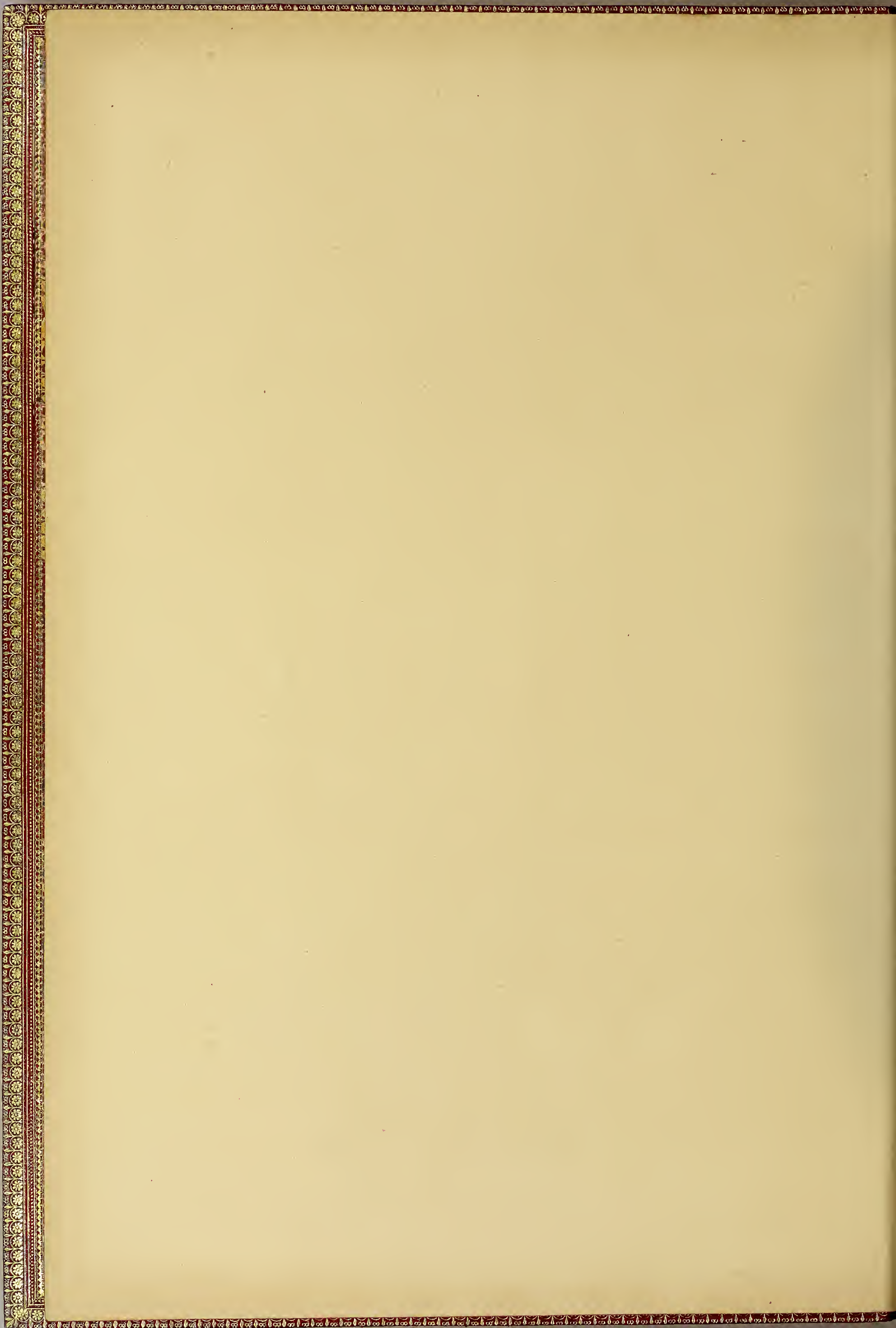
TSc.

This issue is not mentioned by Church or Crawford.
The first four leaves of the regular edition are reprinted on 4 pages.
The title has the map used for the German edition of this part. & the 2nd Latin edition.
Pp. 7 & 8 have not the plates below text.

AMERICÆ PARS VIII.

Continens

PRIMO, DESCRIPTIONEM TRIVM ITINERVM NOBILISSIMI ET FORTISSIMI EQVITIS FRANCISCI DRAKEN, QVI PERAGRATO PRIMVM VNIVERSO TERRARVM ORBE, POSTEA cum nobilissimo Equite IOHANNE HAVCKENS, ad expugnandum ciuitatem PANAMA, in Indiam nauigauit, vbi vitam suam ambo finierunt.

SECVNDO, *iter nobilissimi Equitis* THOMÆ CANDISCH, *qui duorum fere annorum spacio*, 1300. *Anglicana miliaria in mari confecit, vbi describuntur quoque omnia quæ in hoc itinere ipsi acciderunt & visa sunt.*

TERTIO, *duo itinera, nobilissimi & fortissimi Domini* GVALTHERI RALEGH *Equitis & designati gubernatoris Regij in Anglia præsidij, nec non fortissimi Capitanei* LAVRENTII KEYMS.

QVIBVS ITINERIBVS DESCRIBITVR AVRIFERVM ET POtentissimum Regnum GVIANA, ad Septentrionem fluminis ORENOQVE, alias OREGLIANA dicti, situm, cum metropoli eius MANOA & MACVIEGVARAI, aliisque finitimis regionibus & fluuiis, mercibus item præstantissimis, & mercatura, quæ in regno hoc exercetur.

PRIMO QVIDEM ANGLICANA LINGVA PARTIM AB EQVITIBVS IPSIS, PARtim ab aliis, qui hisce itineribus interfuerunt sparsim consignata: Iam vero in vnum Corpus redacta, & in Latinum Sermonem conuersa, auctore

M. GOTARDO ARTVS DANTISCANO.

Figuris & imaginibus artificiose illustrata & in lucem emissa, opera & sumptibus THEODORICI de BRY P. M. relictæ Viduæ & filiorum.

ANNO M. D. XCIX.

DESCRIPTIO PRIMI ITINERIS SIVE NAVIGATIONIS ET EXPEDITIONIS A FRANCISCO DRAKEN EQVITE ANGLO SVSCEPTÆ, QVA IPSE A 13. NOVEMB. ANNI 1577. VSque ad 3. Nouemb. Anni 1580. triennij nimirum ſpacio, totum terrarum orbem permenſus, multa memoratu digna vidit, & expertus eſt, cum breui rerum præclarè ab ipſo hoc itinere geſtarum commemoratione.

Anno 1577. Nouemb. ANNO 1577. die 13. Nouemb. Nobiliſſimus ille FRANCISCVS DRACO Eques Anglus, cum laudis & gloriæ auidiſſimus iamdudum fuiſſet, PLVMEIA cum 5. nauibus ſoluit, aſſumptis 164. armatis, ALEXANDRIAM petiturus, ſed vi ventorum quaſſatus & reiectus, cogebatur altera die, non abſque magno periculo PLVMEIAM reuerti, parum enim aberat, quin cum vita claſſem & ſocios ſuos perdidiſſet, ſed Dei tamen beneficio factum eſt, vt malus tātum primariæ ſuæ nauis, quam PELLICANVM vocabant, frangeretur, & nauis quædam alia, quam vocabant FLOREM AVREVM, in littore concuteretur, reliquis rebus omnibus ſeruatis, & periculo exemptis.

Secundo igitur, cum damnum hoc aliquo modo reparaſſet, die 13. Decemb. profectus, 25. eiuſdem menſis Barbaricum littus legit, prope promontorium CANTINVM. Ibi enim Inſulam MAGADOR nomine aduectus, idoneam nauibus ſuis stationem, vnum fere miliare à terra, & portum omni tempeſtatum periculo vacuum inuenit. Itaq; cum ex Anglia ſecum ad aliquot PINAS naues, materiam iam paratam attuliſſet, hic vnam exædificare conſtituit. (Decemb. Anno 1577.)

Interim cum occupatus in ædificandis nauibus eſſet, incolæ ad littus conuolant, ſignum pacis præ ſe ferentes. Miſit igitur quoſdam, qui ad primariam nauem vnum atq; alterum ex incolis adducerent, ex quibus de ſuo erga nos animo aliquid cognoſceremus, cumq; obſidem etiam illis qui in littore erant dediſſet, quidam ex illis vltro ad nauem prædictam transfretarunt, & ſuis annuitionibus manifeſte ſignificarunt, quod poſtero die redire & ſecum oues, capones, pullos gallinaceos, & id genus alia eſculenta afferre vellent; Idcirco Dux noſter DRACO linteaminibus, calceis & lanceis quibuſdam, eos donauit, quæ omnia læto animo & ſereno vultu accipientes diſceſſerunt. Sequenti die iterum quidam ad littus reuerſi ſunt, ad quos ſimiliter DRACO quoſdam, vt antea factum erat, emiſit. Verum cum vnus ex noſtris in terram ocyus è naui poſiliiſſet, animo amice eos amplexandi atq; ſalutandi, animaduertit animum eorum plane immutatum, & longe alium eſſe, quam antea fuerat. Sic vt prima quaq; etiam minima offenſa, tum confoſſuri fuiſſent, ſed cum ipſe neminem læderet, equo ſuperimpoſitum eum ſecum abduxerunt.

Hoc cum DRACO vidiſſet, non diutius ibi commorandum ſtatuit, ſed cum etiam PINAS ſiue nauicula iſta perfecta eſſet, 30. & vltima Decembr. naues rurſus conſcendit, cumq; oras iſtius Inſulæ præternauigare vellet, Piſcatores aliquot Hiſpanicos animaduertit, & tribus ex illis captis vlterius profectus eſt, vbi tres naues KERVIEL, adortus, ſecum auexit, & ſic 17. die Ianuarij, ad promontorium DI BLANCO appulit, ibiq; nauim in anchoris vna cum duobus nautis cepit. Cum vero & milites ſuos (Ianuar. Ann. 1578.)

ad

Tabula Geographica nova Omnium oculis exibens et proponens Verissimam descriptionem potentissimi et aurifeꝛi Regni GUIANA Sub linea æquinoctiali inter Brasiliam et peru Siti per nautam aliquem qui GUALTHERO RALEGH navigatione semper adfuit delineata

Neuwe landtaffel, in welcher eigentlich, und warhafftiglich fürgestelt wirdt, das gewaltige, und Goldtreiche Kunigreich GUIANA, so da ligt under der Æquinoctial Linien, zwischen Brasilien und Peru, Observiert und abgerissen von einem schiffman so selbst mit her Ralegh der fahrt gewessen

CASTILIA DEL ORO

CARIBANA

ASSAWAI P.

SAYMA

ACAMACARI

WIKIRI PRO

AROMAIA

ARWACKAS disses seind der Hispanier freundt

CANIBALES

EPVREMEI

EMERIA

ANEBAS

IWAIPANOMA an disem Orth schreibt hr Ralegh dass di Leut so ohne heubter sein wohnen

IWARAWAKERI disse felzen sind meinst alle Goltreich auch bringt der sandt diser Bachen dess Sees CASZIPA fil Golt mit sich

CASSIPAGOTOS

AROWAGOTOS

MANOA oder DORADO dise wirdt geacht fur di größte Stadt in der ganzen welt

GVI EPARAGOTOS ANA

Di Volcker so an dem Flus ESSEKEBE wohnen konen in 20 dagen von eingang dises Fluses biss auff einen tagreiss nahe bei den grossen See PARIME schiffen von wanen si alss dan zum ersten ihre Porsiant und dar nach ihre Canoas uber landt bis in obgemelten See dragen ihre hanterung also zu dreiben

Tigre

ad omnem fortunæ aleam paratos & quam exercitatissimos esse vellet, hîc lustratio-
nem aliquam instituit. Cumq; ex Piscatorum nauibus omnia, quæ vsui sibi suisq; es-
sent futura accepisset, relicta naui quam BENEDICTVM vocāt, & alia ex illis quas pau-
lo ante ceperat 20 vecturarum siue lastarum capaci, in eius locum assumpta, tandem
22. Ianuarij die, hinc rursus soluit, & non admodum longe progressus, Portugallen-
sem KERVIEL nauiculam, quæ ex Insula quam VIRIDEM vocant Sal asportare volue-
rat, comprehendit. Insula enim ista multum salis profert, & vt nauta siue gubernator
nauis KERVIEL referebat, in vna istarum Insularum quam MAIO vocant, maximus
numerus CABARITARVM siue Caprarum generatur, ex quibus incolæ, quorum ta-
men pauci ibi habitant, annuatim, necessaria quędā pro præternauigantibus nautis
Regis Hispaniæ, cum BRASILIVM aut alias Regiones vlteriores petunt, conficiunt.
Vigesima septima Ianuarii, ad dictam hanc Insulam appulit, sed Incolæ, cum ob
interdictum Regis Hisp. mercaturam libere exercere nobiscum non auderent, nul-
libi comparuerunt. Itaq; postero die, sub præfectis WINTERO & DOVGTHIO 60. ar-
matos emisit, vt inquirerent, si quid rerum necessariarum ad vitam humanam su-
stentandam reperirent. Hi cum primario huius Insulæ loco, iuxta institutio-
nem siue informationem PILOTTÆ siue nautæ istius, qui cum naui KERVIEL
captus erat, approperarent, tandem post tres dies, superatis aliquot montibus, eo ve-
nerunt, offendentes incolas omnes in fuga. Verum ista pars, vtpote culta & lata, lon-
ge fertilior altera parte fuit, vbi etiam maturis dulcissimisq; vuis suum genium oble-
ctarunt. Quod quidem mirum alicui non immerito videri poterit, & minime credi-
bile, quod tam maturos & genorosos fructus ibi inuenerint, quò tēpore solstitij bru-
malis aduenerunt. Sed sciendum est, eos non procul à Tropico Cancri & æquino-
ctiali linea dissitos esse, & Solem bis super verticem suum transeūtem habere præser-
tim cum lineæ torridæ sint quam proximi. Itaq; cum Solis æstus eos fere nunquam
deserat, mirari nos amplius necesse non est, si tam cito maturos fructus ibi repertos
fuisse dixerimus. Regio ista referta innumeris capris & syluestribus gallinis, profert
ingentem salis copiam, quod sponte hic nascitur, ab incolis vero diligenter colligi-
tur, & venditur. In hac etiam regione fructus quidam quem Locos vocant, in arbo-
re, ramis & foliis prorsus carente, nascitur, idq; in cacumine arboris, in manipulis q-
buſdam, quorum vnusquisq; caput viri adæquat. Extremum eius putamen multis fi-
bris & serraturis prædictum est, tantæ magnitudinis, vt dimidiam & integram etiam
mensuram capere possit. Eo autem perforato siue fracto, nucleus inuenitur solidus,
dulcis & albus, imo amygdalis non absimilis, qui dulcorem non ingratū vescentibus
præbet. Cum igitur hisce & similibus fructibus satis sese oblectassent, ad interiora i-
stius regionis penetrātes, maximam copiam CABARITARVM siue Caprarum inuene-
runt, sed animalia hæc in fugam magna cum solertia pulsa erant, ne aduenæ & noui
hospites earum, vel vsum, vel vtilitatē persentiscerent, in quem finem etiam aliquot
annosas torrefactasq; CABARITAS hinc inde dispersserunt, quas cum nostri inuenis-
sent tenues, paruas & paucas, susq; deq; tulerunt & intactas reliquerunt. Atque ita
tandem naues repetierunt.
Die 31. Ianuarij ad Insulam S. IAGO peruenimus, vbi tam prope ad terram appuli-
mus, vt tamen bombardis nos & naues nostras assequi nemo posset, licet non parum
in nos globorum emitteretur. Regio ista non modo pulchra & ampla, verum etiam
diues & fertilissima esse, visa est. Habitatur à Portugallensibus, exceptis montibus &
locis altioribus, quæ ab Æthiopibus inhabitari quidam perhibent. Cum enim in ser-
uitutem à Pertugallensibus iam dudum redacti, & se in libertatem vindicare omni-
bus modis enixi fuissent, tandem rebus non ex animi sententia procedentibus, cum
voti sui compotes fieri non possent, sese in deserta loca & editiores montes contule-
runt, vbi in hunc vsq; diem vitam degunt. Non procul ab hac ora duas naues conspe-
ximus, ex quibus vnam comprehendimus. Cumq; inde vina generosa, & merces a-
lias preciosissimas accepissemus, solum magistrum nauis captiuum abduximus, re-
liquis omnibus, cum vno vase vini, & cibariis vestibusq; necessariis, rursus dimissis.
Eadem illa nocte ad Insulam quandam accessimus, quam Portugallenses LA DEL
FAGO, Insulam ardentem vocant. Versus septentrionem ignis est perpetuo ardens,

quem ex ſulphure ali quidam arbitrantur, interim tamen terra fertilis eſt & fructifera, cum à Portugallenſibus ſedulo percolatur. Verſus auſtrum adiacet huic Inſulæ, alia, quæ aſpicienti viridis ſemper apparet. Vnde etiam LADEL BRACCO, ſiue Inſula pulchra vocatur, multa ſeſe ex hac Inſula in mare flumina aquæ dulcis exonerant, quæ quidem nauibus adiri facile poſſunt, ſed propter nimiam profunditatem eiiciendis & firmandis Anchoris minime idonea ſunt, fundum enim nullum fere agnoſcunt.

Hinc profecti optimam ventorum tranquillitatem, per tres integras ſeptimanas experti ſumus, poſtmodo procellis, fulgure & tonitribus obruti, in ſummiſque anguſtiis conſtituti, hoc tandem delectationis habuimus, quod ſubinde Cete, Delphines & BONITÆ obuiam nobis fierent, vna cum piſcibus, qui volitare per aera quidem ſolent, magna vero copia in naues ſeſe præcipitant, in quibus, humore ſuo naturali aqua nimirum deſtituti, & volatu ſuo inde priuati, eſca nauigantibus exiſtunt. Poſteaquam autem viridem Inſulam deſeruiſſemus, 54. continuos dies Oceanum magnum nauigauimus, ita vt terram interea nullam viderimus. Tandem nobis
Aprilis Anno 1578. Braſilia viſa eſt, hanc ſub gradu 33 verſus polum antarcticum ſitam, 5. die Aprilis conſpeximus, cumque de noſtro aduentu incolæ aliquid cognouiſſent, multos continuo ignes extruxerunt, quibus dæmoniis ſuis ſacrificarent, eum in finem, (quemadmodum poſtea cognouimus) vt ſuis incantationibus, arenas & alia innumera infortunia, ad littus cumularent, quibus vel ad naufragium perducti vel aliis malis affecti, à ſua terra prohiberemur. Vnde etiam diu multumque nobis deſudandum fuit, quin & 7. huius menſis die, tam graues procellas, fulgura & tonitrua ſuſtinuimus, vt etiam nauem, CHRISTOPHORVM nomine, 20. vecturarum ſiue laſtarum, quam ab Hiſpanicis piſcatoribus, vti dictum eſt, ceperamus, amiſerimus. Sed eam tamen rurſus die 11. Aprilis, multo cum labore & periculoſa reliquarum nauium diſperſione, recuperauimus, circa promontorium LÆTITIÆ, quo in loco collectis & congregatis rurſus nauibus noſtris, vaſa recenti & dulci aqua repleuimus. Regio hæc humidum aerem & fertile ſolum, attaginibus & ceruis, plenum habet, hominibus nullis aut certe raris habitatur, nullos enim homines offendimus, excepto quod tandem magis magiſque regionem intrantes multifaria veſtigia hominum, vti colligi licebat, magnæ cuiuſdam ſtaturæ conſpeximus. Inde conſcenſis rurſus nauibus & relaxatis anchoris paulo vlterius progreſſi ſumus, & anchoras denuo firmauimus inter ſcopulum, & terram illius loci, vbi ratione ſcopuli naues in tuto fuerunt. Abundabat hic locus mulſis lupis marinis, itaq; magnam eorum copiam cepimus, & in futurum victum diligenter reſeruauimus.

Hinc nauigatum eſt, ad 36. gradus, in magnum illum & ſpacioſum locum, PLATE dictum, 54. vel 53½. orgyias profundum. Aqua hic quidem erat dulcis & ad portandum apta, quare etiam vaſa noſtra, ea repleuimus, ſed locum ad anchoras mittendas non inueniebamus. Quare 27. huius menſis die mare altum denuo ingreſſi ſumus, fortuna non admodum bona, nauem enim VLIE dictam, cui nobilis quidam DOVGTVO vocatus, præerat amiſimus. Poſtea cum iuxta littor rurſus nauigauimus, inuenimus amœnam & pulcherrimam regionem crebertimis Inſulis inſignem & conſpicuam, in quarum vna tot marini lupi inerant, vt pro alimentandis omnibus nauibus ſufficerent. In altera tantus auium numerus conuolarat, vt viſu mirabile & iucundiſſimum eſſet. Abundant hæ Inſulæ omnis generis victualibus & aqua dulci. Interea cum Dux noſter DRACO per vnum atque alterum diem hic moraretur, concurrebant ad eum incolæ cum magno applauſu & lætitia, ſua mercimonia nobiſcum commutare volentes. Verum difficile admodum erat mercaturam cum ipſis exercere, cum non niſi ad terram expoſitis mercibus eam tractare ſolerent. Homines alioquin ſeueri vultus, & idiotæ erant, robuſti tamen corpore, veloces pedibus, & quantum colligi licebat, ſatis ſagaces.

Die 18. Maii omnem diligentiam adhibuimus, vt amiſſas naues recuperaremus, atque poſt diligentem explorationem altero tandem die nauem illam Vlie dictam à longe vidimus, & naues quæ ad ſtationem commodiorem inquirendam emiſſæ fuerant, ad Ducem reuerſæ, de commodiori ſtatio-

ſtatione ſpem ipſi fecerunt. Itaque Dux noſter cum omnibus ſuis nauibus, colligendi neceſſaria alimenta, & aquas recentes hauriendi gratia ſe ad ſtationem inuentam recepit, vbi ducentes vel plures lupos marinos cepimus, & VLIE nauem exoneratam igne cremauimus, ferramentis ſolummodo & rebus neceſſariis aliis reſeruatis. Interea dum his rebus conficiendis occuparemur, perplures ad nos de regionis iſtius incolis venerunt, omnes nudi, excepta medietate corporis, pudenda enim pellibus quibuſdam crudis tecta, & capita contextis rebus aliis exornata habebant. Faciem variis coloribus pingebant, & circa tempora aliquid corneum geſtabant. Incedebant autem arcu vlnam longo, & ſagittis duabus inſtructi, videbanturque in re militari non parum exercitati. Quod attinet ad negotiationes ipſorum, nolebant primò quicquam de manibus noſtris accipere. Verum poſtquàm DRACO in terram paululum deſcendiſſet, vt choreas & ſaltus eorum aſpiceret, vnus ſtatim ex medio ſaltu accurrens, cum videret enim obuerſo ſibi tergo cum aliquo ſuorum ſociorum loqui, pileum cum ſpira aurea capiti eius ſurripuit. Atque feſtinabundus ad ſuos ſeſe recipiens pileum ſibi reſeruauit, ſpira iſta alteri cuidam conceſſa. Hoc facto, naues rebus neceſſariis inſtrui iuſſit. Cumq; in altum rurſus aſcendiſſet, nauis illa Hiſpanica, ſecundò nos deſeruit per dies ferè quatuor integros. Quare quamprimum eam recepiſſemus, exoneratam rebus omnibus nobis vſui futuris, circiter promontorium BONÆ SPEI dimiſimus.

Poſtero die, qui 20. Iunij fuerat, peruenimus in portum S. IVLIANI, *Iunius Anno 1578.* cumque firmatis anchoris paululum egreſſi nauibus eſſemus, patibulum quoddam conſpeximus, quod MAGELLANVM eſſe putauimus, fertur enim hic MAGELLANVS, de quibuſdam rebellibus ſupplicium ſumpſiſſe. Vigeſima igitur ſecunda Iunii in terram deſcendit Dux noſter, comitatus IOHANNE THOMA ROBERTO VVINTERGHIE, OLIVIERO armamentarij tribuno, IOHANNE BREVVER, THOMA HOOD & THOMA DRAXEN. Ibi vnum atque alterum ex regionis iſtius incolis obuiam habuit. Itaque ROBERTVS VVINTERGHIE arcum ſuum intendit, & lætitiæ ſignum populo iſti pręmonſtrare volens, neruum confregit. Quo viſo, barbara gens iſta autumans inimicitiæ aut belli ſignum hoc eſſe, omnibus modis contra eos inſurgunt, & tantis armorum copiis aggrediuntur, vt ſummis viribus, vix ſeſe contra tantos impetus tueri potuerint. Hoc bello tandem dirempto, Dux noſter anſam arripuit contra aliquot inter nauigandum perpetrata à ſuis facinora animaduertẽdi. Facta igitur ſeueriſſima inquiſitione, tandem vnanimi conſenſu nobilis quidam THOMAS DOVGTHVE, cuius iam aliquoties mentionem fecimus, ad mortem condemnatus eſt. Cum itaq; nobilis iſte DOVGTHVE nullam elabendi ſpem supereſſe, & neceſſarium videret, vt pœnas corpore lueret, & animam ſuam Deo ſeruaret, pacem cum Deo & ſociis ſuis compoſuit, & Synaxin ſacram petiit. Vt igitur fieri hoc commodius poſſet, Dux DRACO generali communicandi die conſtituta, ipſemet cum ſociis S. Synaxi etiam vſus eſt. Cum igitur DOVGTHVE animam ſuam ſpirituali viatico recreaſſet, ad DRA-

CONIEM ſeſe primò conuertit, & ipſum ex animo amplexus, deoſculatus eſt, deinde vniuerſis & ſingulis ſuis ſociis valedixit, ac tandem precibus ad Deum habitis, in quibus quoque Reginæ Anglię meminerat, ipſi proſperrima quæq; precatus, collum ſuum lictori pacificè præbuit, & pœnas meritas dedit. Quo interfecto Dux DRACO cum reliquis cœnam Dominicam celebrauit, vti diximus, & ſuos ad pacem atque concordiam diligenter & paternè adhortatus eſt.

Auguſtus Anno 1578. Decima ſeptima Auguſti die, hoc portu relicto, vlterius nauigauit, & 20. eiuſdem menſis MAGELLANICVM fretum ingreſſus eſt, vbi mortuum quendam hominem inuenit, ſequenti 21. die, cum iam fretum iſtud intraſſet, animaduertit id admodum curuum & ſinuoſum eſſe, quare ſingulis ferè momentis ventos aduerſarios habuimus, ita vt velis etiam vti vix poſſemus. Interim tamen commodiſſimos portus, & magnam copiam aquæ dulcis hic inuenimus, quanquam in oſtio propter infinitam profunditatem anchoras emittere & firmare non potuerimus, ſed in littoribus & ſcopulis ad quos procellæ nos compulerant, manere neceſſum fuerit. Terra ex vtraq; iſtius freti parte miræ eſt altitudinis, altiſſimis enim montibus abundat, ſic vt à longè & externè aſpicienti, videantur tres nubium ordines ſe inuicem contingere. Alpes perenni niue conteguntur. Auſtrum ortumq; verſus fretum hoc multas Inſulas habet, & ſeſe hinc inde Oceano commiſcet. In fine rerum montium, qui niue vt dixi ſemper rigent, regio ipſa amœniſſimis viridiſſimisq; arboribus, ſuauiſſimisq; varii generis herbis floribusq; fertileſcit. Freti huius latitudo quatuor, tres duásve & ad minimum vnam leucam adæquat. Die 24. ad Inſulam quandam peruenimus, in qua aues erant magnitudine ſuarum multum ab anſeribus diſtantes, quarum vno die, cum volare à natura edoctæ non eſſent tria millia in alimentationem futuram cepimus.

Septemb. Anno 1578. Cum deinde his peractis 6. die Septemb. in mare auſtrale inuecti eſſemus, ſeptima eiuſdem die, ingentibus procellis & tempeſtatibus, vltra 200. Leucas & gradum vnum in longitudinem verſus Auſtrum ab ingreſſu freti reiecti ſumus. Eodem tempore ſcilicet 15. Septemb. Eclipſis Lunæ ad horam diei ſextam, in Occidente expectabatur. Reiecti igitur ad 55½. gradus in Auſtrum, tandem Inſulas quaſdam inuenimus, vbi dulci aqua nobis rurſus proſpeximus, & præſtantiſſimas herbas inuenimus. Paulò vlterius progreſſi, ſinum quendam intrauimus, vbi tam viri quam fœminæ nudi incedebant, & nauigantes in nauiculis CANOAS dictis, inde ad Inſulam aliam alimentandi gratia proficiſcebantur. Hi populi tam humani erant, vt quicquid haberent cum nouis hoſpitibus lubentiſſimè communicarent.

Octob. Anno 1578. Illinc diſcedentes verſus ſeptentrionem profecti ſumus, atq; 3. Octobr. die tres Inſulas conſpeximus, in quarum vna ingentem numerum auium inuenimus. Atq; in vltima earum animaduertimus, Solem ad minimum 8. gradibus à Capricorni tropico abeſſe, & noctem vltra duas horas non durare. Quin etiam ab incolis intelleximus nullam noctem, ſed diem conti-

continuum eos habere quando sol Tropicum attingeret. Die 8. Octobr. nauem vnam, cui VVINTER præerat amisimus, quam procellæ in fretum illud, cuius supra mentio facta est, reiecerunt. Dux autem noster vbi cum nauibus suis altitudinem freti priorem recuperasset, Aquilonē versus tendebat, autumans hoc sese cursu PERV regnum feliciter ingressurum, præsertim cum & tabulæ Geographicæ neotericæ sic innuere viderentur, sed toto cœlo erratum est, deprehendimus enim situm huius Insulæ ab Aquilone versus ortum exporrectum esse, ita vt in tabulis istis, partes regni PERV aut mutilatim, aut minus fideliter descriptę fuerint. Error ad minimum 12. gradus excedebat, quod factum fortassis est, vt alii creduli homines, aut fallantur, aut in discrimen adducantur.

Institutum iter modo supra dicto perficere conantes, ad Insulam quandam 29. Nouemb. appulimus, quam MOVCHAM vocant. Sita hæc est sub 28. gradu latitudinis. Ibi eiectis anchoris, in terram descendimus, & homines offendimus, qui tyrannide & immanitate Hispanorum, eò redacti erant, vt patria sua terra derelicta, sese hinc inde per Insulas absconderint. Hi ducem nostrum singulari honore prosequentes, aliquot BOTATOIS radicibus, & ouibus pinguissimis donarunt, qui his acceptis, recompensationis gratia eis res alias obtulit. Altera die mensis Dux noster DRACO duos viros, cum aliquot vasibus, vt aquam dulcem haurirent, sed incolæ Hispanos eos esse rati, animo in ipsos admodum irato visi sunt, vt parum abesset quin eos aggrederentur, & nostri gratias agerent, quod ex manibus ipsorum sese eripuerant. Statim igitur CHILEM versus nauigauimus, atque in itinere hominem barbarum Indianum, Hispano non absimilem, in nauicula, quam CANOA vocant, comprehendimus. Hic significabat, propè S. IAGO Insulam nauem Hispanicam in anchoris morari alioquin ad regem Peruanum spectantem. Hoc cognito Dux noster virum illum partim largitionibus, partim precibus commouit, vt se in portum VALPARIZOENSEM deduceret, vbi nauis dicta commorabatur. Tandem igitur vir ille accepta conditione eum cum suis eò deduxit. Quò cum venissemus inuenimus nauem adhuc in anchoris, octo Hispanis & tribus Æthiopibus in præsidio existentibus munitam. Hi arbitrati populares suos aduenire, non modo amice suis cum tympanis nos salutarunt, verum etiam nauiculam vino onustam nobis obtulerunt. Verum cum in nauem Hispanicam Angli irruissent, confestim Anglus quidam THOMAS MOENE, Hispanum quendam percutiens dixit, ABAXO PERRO, quod est, secedite vos canes. Dum igitur agnouissent Hispani, Anglos eos esse, mirantes sese crucis signo consignabant, Dux vero noster DRACO impetu in eos facto intra tabulatum eos conglomerabat, excepto vno, qui ex naui in mare sese præcipitans, natando in terram peruenit, incolis ad S. IAGO hæc narraturus, qui hoc audito sese in fugam statim dederunt. Postea DRACO in pagum irruit, eum spoliaturus, atque in æde quadam argenteum calicem cum quibusdam Missalibus ac ad altaria spectantibus ornamentis inuenit, quem Concionatori suo Dn. FLECHES dedit, in quadam domo vbi vasa & merces

Nouemb. Anno 1578.

compinguntur, etiam vina quædam CHILICA & brancas de Cedro offendit. Quod ſecum omne abripuit, & poſtquam Hiſpanos omnes, excepto nauclero qui Græcus natione erat, in terram depoſuiſſet, LIMAM petiit. Cum in mari veheretur, nauem iſtam captam perſcrutatus, & bona omnia in ſuas naues aſſumpſit. In qua quidem multa vina cum 25000. PESOS auri puri, cuius precium erat 37000. coronatorū, reperit. Tandem autem COQVIMBO veniens, 14. cordatos viros aquatum miſit, qui per exploratores Hiſpanis ſignificati, in 300. Equites, & 200. pedites Hiſpanos inciderunt, ſed vnus tamen tantum Sclopeto perfoſſus eſt, reliqui omnes ad naues ſeſe ſtatim receperunt. Hiſpanis abeuntibus emiſit Dux noſter quoſdam qui mortuum ſepelirent, verum cum in ſepediendo iſti occuparentur, Hiſpani reuerſi ſunt, vexilla pacis præ ſe ferentes. Verum DRACO fidem eis habere recuſauit, & nauigatione ſua TAVROPASAM tranſmiſit. Ibi Hiſpanum dormientem in littore offendit, qui argentum 4000 coronatis, non minus valens, ſecum habuit. Argento igitur accepto, Hiſpanum dormire iuſſit, & iter ſuum verſus ARICAM direxit, vbi tres naues in anchoris offendit, & prædæ expoſuit, reſeruatis ſibi tantum 1140. libris argenti. Cum autem in nauibus iſtis neminem inueniret, LIMAM ſtatim nauibus ſuis aduectus eſt, & in itinere vnam adhuc nauem cepit, pretioſis linteis onuſtam, quæ ſecum abduxit.

Febr. Anno 1579. Die 13. Februarij LIMAM venit, ibiq; in portu duodecim naues in anchoris inuenit. His omnibus direptis atq; ſpoliatis, inter alia ciſtam nactus eſt, Realibus onuſtam, item bombycina & linteamina multa. Deinde per exploratores ſuos intellexit, adhuc nauem quandam, cuius nomen erat CACAFVEGO, ſupereſſe, quæ multis bombardis PAITA verſus ſeſe recepiſſet in portum. Itaque pleniſſimis, celerrimisq; velis eò nauigauit, ipſam perſecuturus. Cumq; eò veniſſet, cognouit eam diſceſſiſſe PANAMAM verſus. Quo cognito, & ipſe PANAMAM nauigauit, interim in itinere nauem cum multis inſtrumẽtis nauticis adortus eſt, quam cum expugnaſſet, præter inſtrumenta iſta nautica, 81. libras auri, & aureū Crucis Domini ſignum, pretioſis vnionibus & gemmis, inprimis vero Smaragdis perpolitum, in ea inuenit. Quæ quidem omnia in ſuam claſſem recepit, & celerrimo poſtmodum curſu nauem illam CACAFVEGO inueſtigauit, donec eam tandem propè promontorium S. FRANCISCI, quod promontorium 150. Leucis à PANAMA diſtat, adortus eſt. In ea multos precioſiſſimos lapides & vniones, tredecim arcas Realibus refertas, optimi auri libras 80. & tredecim tonnas argenti inuenit. Cumq; Magiſter nauis duos argenteos & deauratos ſcyphos haberet, alterum Duci noſtro, alterum Quæſtori tradere coactus eſt. Cæterum poſtquam ſpoliata hac naui abitum Dux noſter pararet, mediaſtinus quidam Hiſpanici Nauclери, ad Ducem noſtrum conuerſus, dixit: Domine Capitanee, Noſtra nauis impoſterum non CACAFVEGO, id eſt, ignem vomens, ſed CACA PLATA, id eſt, argentum ſpuens: Veſtra autem CACAFVEGO nominabitur. Quod audire Duci & nobis omnibus valdè gratum fuit.

Inde

Inde Occidentem versus nauigauit, vbi nauis ipsi fit obuia onusta linteaminibus, bombycinis, & pulchris CHINIENSIBVS patinis. Ex qua quantum ipsi placuit, secum abstulit. Aderat hac in naui nobilis quidam Hispanus, qui Falconem aureum miro artificio extructum cum pretiosissimo Smaragdo in pectore habebat: Hunc vbi & nauarchum sibi tradi Draco petiit, & vtrumq; obtinuit. GVATVLCAM deinde petiit, quò cum peruenisset, iudicem cum tribus officiariis in foro inuenit, decidentes & statuentes super delictis quorundam Æthiopum, qui pagum illum incendio subuertere decreuerant. Quare iudicem, vnà cum reis in naues abduxit, & ei seriò mandauit, ad suos scribere, vt omnes pago exirent, donec aquam pro classe sufficientem sui hausissent. Hoc facto, Draco in terram descendit, pagum exspoliaturus atque inter cętera vasculũ refertum Realibus, modium vnum adæquans nactus est. Thomas Moene verò cum Hispanum quendam fugientem videret, eum acerrimè insecutus est, atq; eo capto catenam ei auream ex collo detraxit, cum aliis rebus pretiosis. Hinc profecti classe nostra, ad Insulam CANONA siue COCLEDEM peruenimus. Vbi nauibus omnibus collectis, eisq; rebus necessariis, omnibus rursus instructis, cum classem pelago rursus cõmittere vellemus nauem PHILIPPICAS Insulas nauigatur conspeximus, quam, cum paululum persecuti essemus, cepimus, atque demptis inde rebus & mercibus melioribus, rursus dimisimus.

Peractis hisce omnibus reputabat secum Dux noster omnes iniurias & damna tam sibiipsi, quam suæ Reginæ, & eius Regno ab Hispanis, illata, se iam satis vltum esse, sperabat etiam Reginam suam his quoque rebus à se gestis contentam fore. Itaque reditum in patriam meditabatur, & hoc paulò diligẽtius, quanam via redeundo, tutissimum iter ipsi esset futurum, verum metuens Hispanos hinc inde ipsum obseruaturos in reditu, simulq; pericula illa in memoriã sibi reuocans, quæ prope fretum MAGELLANICVM versus Austrum ipsi acciderant, tandem eò deuenit, quòd scilicet ad MOLVCCAS Insulas nauigare vellet, tenendo cursum illum quem Portugallenses veniendo domum per promontorium BONÆ SPEI tenerent. Quare cum classem, vti instituerat, per MOLVCCAS traducere domum vellet, interimq; maximam tranquillitatem ventorum persentisceret: cogebatur seruare cursum Hispanicum, vtpote Septentrionem versus: permensusq; adhuc 600. leucas in longitudinem, vt vẽtum idoneum assequi posset. Protrahebatur hæc longa nauigatio à 16. Aprilis die, vsque ad tertium Iunij. *Aprilis Annò 1579.*

Quinta Iunij, cum esset sub 42. Gradu versus polum arcticum, eiusmodi frigus expertus est, vt socij ipsius tolerare id amplius non possent. Quare terram aliquam inuestigare ibiq; appellere cogebatur. Prima ergò quam conspexit regio ita niuibus obruta erat, vt nauibus egredi non luberet. Progressus igitur vlterius sub 38. gradum lineæ peruenit, ibi pulchrum & amœnissimum sinum maris ingressus anchoras eiecit: Quo facto statim ad eum accolæ illius regionis accelerarunt, ædes horum proximè ad littora extructæ e- *Iunius Annò 1579.*

ctæ erant. Hi Ducem suis muneribus afficiebant, & visis pulcherrimis atq; preciosissimis istis rebus, quas Draco & socij secum attulerant, vltra modum commirati sunt. Draco autem remunerauit eos eiusmodi quibusdam rebus, quibus nuditatem suam tegere possent. Itaque tam ipsum quam socios eius Deos existimabant. Aliter enim gens ista edocta tum non erat. Munera quæ offerebant, erant ornamenta pennacea siue cristæ, & vittæ in morem retis constructæ. Ædes eorum in circulum quasi conuallatæ & ab infimo loco vsque ad cacumen, in cuspidis modum acuminatæ erant, & in cuspidibus tam arcte vndiquaq; connexæ, vt propter nimiam coarctationem frigiditas ferè omnis excluderetur. Lecti eorum erant terra ipsa strata iuncea quadam tenuiori materia, decumbunt hinc inde per ædes: in medio domus ignem fouentes. Viri prorsus nudi incedunt: Mulieres vero carminatum iuncum, non absimilem cannabi carminata pro vestibus pendulis habent, circiter corporis medium alligatum, super humeris pellem ceruinam crudam gerunt: viris admodum obedientes & morigeræ. Hic Draco tabernaculum suum ad radices montium ponebat, quò se populus iste cum cristis & sacculis suis Tabaco refertis quotidiè conferebat. Virum quendam miris modis exagitabant, vt more patrio orationem ad nouos hospites haberet. Interea fœminæ ab honestatis norma deflectentes seipsas excruciabant carnes genarum siue malarum suarum tetrè dilacerantes. Ex quibus colligi licebat, quod coniurationibus & decantationibus quibusdam effascinati essent. Fama per vniuersam regionem peruagata, multi ex incolis, imò Rex etiam ipse, Ducem nostrum salutādi gratia conuenerunt. Et ante quam Rex quidem ipse accessisset, missi fuerunt duo primarij viri, quos legatos nominamus, saluum conductum pro Rege exoraturi. Quo concesso ad regis placitum, in pompa Regia ingrediebatur, præmisso sceptro regio, duabus coronis & tribus artificiosissime contextis catenis ex ossea quadam materia insignito. Sceptrigerum Rex è vestigio sequebatur, cum sua GVARDIA siue custodia militari. Rex vestitus erat pellibus cuniculorum & aliis pelliceis. Ipsum sequebantur turba nudorum virorum, quorum facies diuersissimis coloribus illuminatæ erant: Quilibet eorum, etiam liberi munera DRACONI afferebant. His sic incedentibus, DRACO suos in ordinem redegit in cuniculis illis, ibidem extructis, in formam aciei cuiusdam, visu non iniucundæ. Postmodum sceptriger ille Regius orationem habuit, quæ per alium ad hoc instructum exposita fuit: Qua finita omnes astantes, suo suffragio per Amen eam approbabant. Tandem Rex ipse cum suis optimatibus ad ipsum appropinquabat. Interea Sceptriger inchoabat cantum quendam, quasi saltaturus: quem Rex, cum vniuersa turba, lætus cantans & saltans imitabatur. Mulieres quidem in saltu sequebantur, verum canere nulla voluit. Quo peracto, tandem Rex ipse proceresq; cum populo Draconem Ducem nostrum in regem eligere voluerunt: innuentes se titulum iuraq; omnia eius regni ipsi tradituros, etiam desuper cautionem pręstituros. Et non longè post Rex cum comitatu suo ad DRACONEM cum singulari reuerentia properabant, læti saltantesq; coronam

capiti

capiti eius imponituri. Collum ornabant suis catenis, venerantes eum sub nomine Hioch: condecorabantq; eum quasi maximis plurimisq; triumphis. DRACO licet ignarus esset, quid commoditatis, diuitiarum aut amplitudinis regno Angliæ inde emersurum esset, tamen in gratiam Reginæ suæ hoc quicquid erat sceptrum, coronam & iurisdictionem huius regni, animo ouanti in se suosq; transumebat: hoc vnicum in votis habens, vt sic omne in incrementum & laudem Regiæ ipsius Maiestatis redundaret, vti ante oculos magnas opes hic coram videret paratas. Interea quo DRACONI iste honos conferebatur, vulgus etiam sociis & ministris sua offerebant munera, cum eiulatu & dilaceratione miserabili malarum suarum. Verum Angli detestati eiusmodi lanienam cœlum ipsis monstrabant innuentes, ibi Deum viuum esse, quem omnes adorare & reuereri deberent.

Cum deinde populus omnis ab eo discessisset, DRACO cum sociis suis in terram longius exspaciatus, ferarum maximum numerum inuenit, inprimisq; ceruos quasi mille vbiq; congregatos. Tota vero regio cuniculis abundabat, qui ex vtraq; menti parte sacculum gestabant, quo cibũ suum sibi colligebant. Pelles horum animalculorum apud ipsos sunt in maximo precio, ea de causa quod Regi vestes præbeant. Insulam hunc DRACO NOVAM ALBIONEM vocabat, ob scopulos albos, & quia aliquã cum Anglia, quæ olim ALBION dicta fuit, conformitatem habeat. Hoc in loco vix glebam aliquam attinges, quæ non aliquid auri aut argenti admixtum habeat. In eius autem rei memoriam, quod ibi fuisset, ipsiq; datum esset ius & titulus imperij nomine Reginæ suæ, in portu quodam monumentum quoddam argenteum extruxit, cui nomen Reginæ, diem aduentus, & voluntariam spontaneamq; illam oblationem huius regni insculpsit. In pede eius dimidium solidum siue assem Anglicanum, vna cum Reginæ pictura & insigniis adfigebat. In basi suo nomine ascripto. Hispanos in hanc regionem vnquam penetrasse, verosimile non est.

His omnibus peractis, vela rursus ventis concessit. & 13. Octob. ad insulam quandam venit, quæ 8. gradus à linea versus Aquilonem sita est. *October Anno 1579.* Ex ea perplures enauigarunt homines in CANOIS suis, adferentes secum COCOS & id genus alios fructus. Populus iste inferiora aurium in rotundum circumuoluerunt, & carnes illas cum quibusdam rebus pendulis per genas nutriebant. Vngues digitorum, in pollicis longitudinem alunt, Dentes adeo nigri sunt, vt picem præ se ferant, ad id vero vt nigriores indies fiant, puluerem quendam ex quibusdam idoneis herbis confectum, secum circumferunt, quo crebrius vtuntur. Decima octaua Octobr. denuo aggressus ad aliquot alias Insulas, vtputa TAGVLDAM, ZELONA & ZEVVARAM Portugallensium iurisdictioni subiacentes peruenit. Tandem ex longa nauigatione in fines MOLVCCARVM Insularum intrauit. Hinc TIDOREM, circum nauigando littus Insulæ MATIR, quæ Regis TERNATENSIS Imperio paret, petiit. Verum ibi Regis vicario in mari obuiam factus, admonetur amice, vt ante omnia TERNATEN contendat, quam TIDOREM perueniat. Secus enim si esset facturus, Regem saluum con-

uum conductum aut nullum, aut difficilem concessurum: idq; ea de causa, quod Portugallenses, qui iam TIDORENÆ essent, loco hostium haberet. Quare DRACO persuasus TERNATEN classe sua iuit. Et in signum amicitiæ & pacis Regi illius loci holosericum pallium dono misit, simulque significari mandat, se non vt hostem eius ad littora, sed vti mercaturam exercere volens peruenisse, cuius licentiam sibi concedi oraret. Rex hoc intellecto annuit, licentiamq; libere vbiuis negotiandi impertitur, insuper & hoc addit, vti pro Regina siue domina sua, cuius se ministrum profiteretur, omnibus iuribus & priuilegiis Regni sui vtatur. In eius rei fidem signaculum quoddam mittebat: & se in propria persona, quamprimum naues suas in meliorem ordinem, quam tum erant, redegisset, venturum significabat. Cum itaque Rex veniret, quatuor CANOAS præmisit, in earum singula vnus ex eius optimatibus inerat, splendidè albis CALECVTICIS pannis, quos IFFEL nominãt, indutus. CANOÆ strataæ erãt desuper storeis odorem flagrantiss. & pretiosum spirantibus decumbebant super molli stramine arundineo. Ad classem Dracanam vbi appropinquassent, reuerenter admodum hoc clarissimis tecmiriis innuebant, quod missi essent à Rege suo, vt classem Dracanam in tutum portum deducerent. Hos Rex ipse sex viris senioribus comitatus sequebatur, viri isti musicali aliquo artificio ipsum oblectabant. Dracus omnes quibusdam pretiosis muneribus affectos à se dimittebat. Rex cum iam domum redire vellet, se altera die rediturum pollicebatur. Interim ea ipsa vespera pro classe alimentanda, saga, oryzam, pullos gallinaceos, & garyophylla summittebat. In sequenti die Rex vti promiserat, non rediit, sed per fratrem se ipsum excusari curarat. Interim Dracum orare in regiam suam descendat, verum Dracus quod fidem datam Rex non seruaret, aliquid sinistri secum animo concipiens, etiam se excusare cepit, interim tamen aliquot nobilium suorum ablegat, vt fratri regis omne animi sui beneuolentiam significarent & quicquid grati possent, facerent. Vicerex interim loco obsidis apud Dracum præstolabatur. Nobiles à Draco emissi, vt regiam venerant, non modo à rege ipso, sed etiam sexaginta grandæuis viris, consiliariis & proceribus regiis, magnifice & laute excepti sunt. Rex ad talos è medio corporis demissa talari aurea indutus erat, poplites eius omnino nudi, pedes calceis ex optime præparato corio confectis induti erãt. Capite aureis catenis redimito à collo aurea catena magni precij pendebat. Digiti multis pretiosissimis vnionibus ornabantur. A dextris sellæ regiæ puer quidam cum ventilabro, in modum vanni cuiusdã cõstructo, & circumcirca multis sapphiris adornato stabat, quo Regi auram temperaret. Cum iam rem suam pro animi sui lubitu nobiles Anglici confecissent, & ad naues redire vellent, per aliquem ex proceribus regiis ad classem honorifice deducti sunt. Rex iste septuaginta & vni Insulis imperat. Ieiunia habent sub certis nouiluniis, vbi per integrũ diem ab omni cibo & potu abstinent; noctu tandem famem sedant. Dracus vt suos ad classem recepit cum omnis generis vitæ & vsui suo necessariis, inde nauigauit, versusq; Austrum à latere Insulæ Selebes, aliam ad insulam peruenit,

uenit, in qua maximæ & craſſiſſimæ arbores vndiquaque conſpiciebantur, ramos nullos habebant, niſi in cacumine ipſarum. Noctu hinc inde volitabant vermes volantes & lucidæ. Magnitudine muſcas non excedebant, verum tantos radios de ſe ſpargebant, vt earum quamlibet ſingulas ardentes, candelas dixiſſes. Ibidem farraginem veſpertilionum inuenerunt, vix Gallinis minores. Item tantos cancros, vt famelici quatuor ſtomachi ab vno famem ſatis explere poſſent. Piſces iſti caniculos agnat, non ſecus ac ipſi cuniculi terreſtres. Conſcenſis hic iterum nauibus ad Moluccas quidem Inſulas appellere volebat, verum tempeſtatibus reiectus vix ſummis cum laborib. in occidentem verſus Aquilonem circa Selebes Inſulam conſtitit. Cum itaq; hic propter contrarium ventum curſum ſuum Occidentem verſus non habere poſſet, verum in auſtrum tendere proram cogeretur, animaduertit, iter hoc valde periculoſum propter tenuitatē aquarum, quæ Inſulis vndique adiacebat. Vnde non modo paulò poſt de claſſe, verum etiam de vita & vniuerſis ſuis rebus periclitaretur. In his anguſtiis ſic conſtitutus, nona die Ianuarij Anno M. D. LXXX. tandem in ſcopulū quendam nauis ipſius illiſit, & ſic ab hora octaua illius diei pomeridiana, vſque ad veſperam ſequentis diei circiter quartam horam, ibi inhæſit. Omni ſpe humanarum virium deſtitutus, tandem opera diligēti & ſociorum & propria, non ſine euidenti Dei auxilio, & cum ſummo periculo inde liberatus fuit, cùm tria dolia garyophyllis referta, octo bombardas magnas, & aliquam partem farinæ & fabarum in mari, vt ſe alleuiarent, proiecerant. Ad quod cum etiam ventus adiuuiſſet, qui à puppi ad proram ſi conuertiſſet, vela ſua rurſus pandi curauit, ſicq; pedetentim in altitudinem non abſque maximo gaudio à ſcopulo ſeceſſit. Pro cuius auxilij beneficio Deo optimo & maximo infinitas gratias perpetuo habuit. *Ianuar. Anno 1580.*

Octaua die Febr. in oſtium Baralenæ Inſulæ penetrauit, Gentes hæ licet barbaræ, tamen valde humanæ erant. Itaq; cum eis mercimonia commutare cœpit, viri nudi incedunt, exceptis capite & pudendis, quæ aliquo modo contegunt. Mulieres verò ab vmbilico verſus talos indumentis quibuſdam conueſtitæ ſunt, monilia ſex, ſeptem, interdum & octo, ex oſſea, cornea, atque caprina quadam materia ſecum circumgerunt. Linteamina ſunt hic in magno pretio. Regio hæc pollet auro, argento, cupro, ſulphure, nucibus Muſcatis, Zingibere, pipere longo. Ex hiſce omnib. Dracus tantum, quantum poterat, ſecum abſportabat. Incolæ magnam experientiam metalla ex ſe inuicem diſcutiendi, & inde omnis generis mechanica extruendi opera habent. Hinc progreſſus Iauanmaiorem venit, ad modum benigne ab incolis exceptus. Inſulas haſce reges quinque regunt, Raiah omnes vocantur, ſcilicet Raiah Donavv, Raiah Mangban-Ge, Raiah Calnecapello, &c. Admodum concordes & vnanimes inuicem viuunt. Interdum duo interdum tres pluresve horum incolarum ad naues eius perueniebant, mire oblectabantur rubeis, viridibus & eius generis depictis pannis. Nudi incedunt verſus ſuperiora, excepto thorace, quem Turcica quadam vitta obuelant, ad talos pendato quodam bombycino, quod poſt ſe pendatum *Febr. Anno 1580.*

in terra trahunt, quilibet eo colore, quo sibi complacet, circumuestiuntur. Armati sunt ensibus, scutis, & pugionibus, quos miro artificio conficiunt, sic vt Dracus iis oblectatus aliquot coemerit. In singulis pagis suis ędes magnas habent, in quibus quotidie cōuenire solent, non modo viri, & mulieres, verum etiam pueri. Quilibet secum tales cibos eo sumit, quibus apprime afficiuntur, alius fructus, hic oryzam, ille assatas gallinas, hic sagu, alius alia. Mensæ eorum tres pedes à terra in altum positæ sunt, his ferculas imponunt, sic, vt omnis qui mensæ assidet, eas capere libere possit, & vnus alterum oblectet edendo. Oryzam ea ratione coquunt, vt alij apud nos panem Marci, siue Zuccharinum. Primo enim ollæ foraminosæ, apertæ eo in loco, vbi capacior & magis spaciosa est, infundunt oryzam aridam. Deinde ollam hanc in aliam ollam aqua efferuescenti plenam imponunt. Vbi cum paulisper oryza ebullit prope ignem, intumescit, & ita foramina obserantur, & aqua omnis penitus excluditur, hinc ebullitione illa aquæ oryza indurescit, sic vt in panem optimum concrescat. Ex quo postmodū, cum oleo, butyro, zucchario & aliis id genus aromatis, dulcissimas & suauissimas ferculas excoquunt. Lues gallica alibi dicta, hic valde frequens est. Hanc sic curare solent, à decima hora diei, vsq; ad secundam pomeridianam ardentissimo soli sese exponunt ægroti, sicq; peccantem & malignam qualitatem extirpant siccando. A Iaua maiore egressus ad promontorium Bonæ spei peruenit. Geographicas tabulas Portugallenses in eo omnino falsas deprehendit, quod aiunt, hic omnium periculosissimum fretum, quod toto Oceano esse possit, reperiri. Siquidem tam suæ nauigationi hoc loco æquor aptū inuenit, ac per vniuersam suam expeditionem hucusque totum Oceanum permensus habuerit.

Iunius Anno 1580. Decima octaua Iunij naues conscendit hic: & vigesima secunda Iulij Insulam Sierram Leonam dictam adnauigauit. Ibique cornucopiam omnium rerum necessariarum nactus est. Inprimis hic magnas copias Elephantorum hic videre posses, & fructum quendam ostraceis non dissimilem, arboribus nascentem, in tanta copia vt folium vix cerni liceat.

Iulius Anno 1580. Vigesima quarta Iulij Sierram Leonam reliquit, & post varios casus & tot discrimina rerum feliciter & laudabiliter à se gestarum. Tertia die *Nouemb. Anno 1580.* Nouemb. Anno Domini 1580. in Angliam rediit. Cum integrum triennium in perficiēda ista celeberrima expeditione nauali cōsumsisset, quam tamen cum tanta laude & gloria ad portum deduxisset, vt inde non minus cum immensis diuitiis domum redierit, sed etiam immortale decus & sibi & patriæ suæ compararit.

FINIS.

DESCRI-

DESCRIPTIO SECVNDI ITINERIS, SIVE NAVIGATIONIS ET EXPEDITIONIS, A FRANCISCO DRAKEN EQVITE ANGLO, IN *Indiam Occidentalem ſuſceptæ: vbi ſimul exponitur quid in Inſulis* S. IACOBI, S. DOMINICI, S. AVGVSTINI, *&* CARTHAGENA *acciderit, præſtitumq́ ſit.*

FRANCISCVS Draco Eques Anglus, vt Reginæ & patriæ ſuæ nomen, celebre apud omnes & clarum redderet, iterum conſtituit iter, & expeditionem in Indiam occidentalem ſuſcipere. Præparatis igitur 25. nauibus, aſſumpſit 2300. perſonas, milites partim probatos, partim nautas & nauium gubernatores, eosq́; ex Anglia Anno 1585. die 12. Septemb. ad portum, quem vulgo PHLEVMONTH nominant, adduxit. Inter eos multi præſtantiſſimi centuriones ſiue Capitanei exercitatiſſimi, & nobiles fuerunt, quorum nomina ſunt, CHRISTOPHORVS CARLEIL, ſupremus præfectus ſiue legatus, terra mariq́; miles exercitatiſſimus, MATTHÆVS MORGAN, IOHANNES SAMPSON, ANTHONIVS PLOTT, IOHANNES MARCHANT, GEORGIVS BERTON, GVALTHERVS BYGGES, RICHARDVS STANTON, & IOHANNES HANNAM, qui terra potiſſimum valebant. Mari vero præſtantes, & qui munera quædam in nauibus geſſerunt, erant MARTINVS FROBIGER Admiralis ſiue Archithalaſſus, rei nauticæ peritiſſimus, qui aliquoties Ducem exercitus in pugna nauali egerat. Item FRANCISCVS KNOL, THOMAS FRENAR, GVILELMVS CICEL, IACOBVS CARLEIL, HENRICVS VVHYTE, THOMAS DRAKE, THOMAS SEELY, DVX RINERS, DVX CROSSE, DVX FORTESCH, DVX CARLES, DVX HANVKINS, DVX ERITZO, DVX MOONE, DVX VAGHAN, DVX VARNEY, & DVX GILMAN. Quibus inſuper multi adhuc nobiles adfuerunt, quorum nomina commemorare nimis longum foret.

Anglia.

Phleumonth. 12. Septemb.

Principio igitur cum 18. Septemb. inde ſoluiſſemus ad VAIONAS Inſulas Hiſpaniæ peruenimus, coacti nimirum aduerſo vento & tempeſtate maxima, quemadmodum etiam recentis & dulcis aquæ defectu. Quamprimum autem anchoras ibi firmaſſemus, mandatum à Duce accepimus, vt nauibus noſtris populo & armis neceſſariis inſtructis, ad pugnam & omnem fortunam nos pararemus. Quia & ipſe ſuam GABOT (vt naues iſtæ vocantur) ſiue triremem ingreſſus ciuitatē VAIONA petiit, eo fine vt eam Dei beneficio & ope expugnaret. Sed cum vix ad dimidium miliare progreſſi eſſemus, venit nobis obuiam mercator quidam Anglus, quem præſes vel Gubernator iſtius ciuitatis ablegauerat, vt nos interrogaret qui eſſemus,

mus, & vnde veniremus. Cum hoc locutus Dux noster, accersitum Capitaneum SAMPSONEM, ad dictum istius ciuitatis VAIONA præsidem ablegauit, vt de duobus capitibus eum interrogaret, PRIMO, An pax vel apertum bellum inter Hispanos & Anglos esset. Deinde, cur mercatores nostri cum bonis suis ibi detinerentur. Hic Capitaneus SAMPSON vbi cum supradicto mercatore in ciuitatem venisset, animaduertit omnes ciues, quin & ipsum præsidem, non parum turbatos & sollicitos, propter subitam istam & insperatam impressionem. Interea autem Dux noster cessare noluit, sed de consilio CHRISTOPHORI CARLEIL supremi præfecti sui, decreuit propius ad ciuitatem accedere, vt si necessitas ita postularet, post reditum dicti capitanei SAMPSONIS, antequam vespera facta esset, ex improuiso ciuitatem vel expugnare, vel ad minimum cohercere posset, paulò post ex ciuitate reuersus SAMPSON, hoc responsi attulit, primò quod pacem vel bellum inter Anglos & Hispanos concerneret, non posse præsidem aliquid certi respondere, propterea quod subditus esset Regis sui, bellū autem gerere suum non esset sed Regis, cuius ciuitas ista esset. Secundò, quod mercatores Anglos concerneret, hos quidem ex mandato & iusso Regis, cum bonis suis ibi detentos aliquantisper, sed non hoc fine vt ex ea detentione damnum aliquod sentirent, præsertim cum etiam ante octiduum, Regis nomine mandatum tale publicatum esset, vt mercatoribus Anglis liceret, cum bonis suis discedere, proficisci & nauigare sine vllo metu, quocunque vellent. Hoc vt confirmaretur ita esse, misit statim præses istius ciuitatis, aliquot nostratium mercatorum, qui tum temporis in ciuitate VAIONA erant & mercaturam ibi exercebant, vt eius rei testimonium perhiberent. His ita commemoratis atque expositis, deliberatum est, quid factu optimum videretur, nam circa vesperam primum ex nauibus egressi eramus, ad locum quendam qui tutissimus ad pernoctandum & commodissimus visus erat.

29. Septemb. Sequenti verò die misit nobis præses ciuitatis istius, panes, vinum, oleum, poma, botros, MARMALD (qui cibus ex melle præparatus erat) & id genus alia, in recreationem nostri, sed circa medium noctis accidit mutatio aëris, quam postea magna tempestas secuta est, ita vt consilium mutaremus, optimum & maxime consultum fore putantes, si ad naues rursus primo quoque tempore properaremus. Nam tempestas quidem ea ita inualuerat, vt antequam naues contingere possemus, solutis & cōuulsis anchoris, quasdam in mari oberrare videremus. Quin imò venti tam vehementes fuerant, vt nautæ quidam etiam inuiti non sine summo periculo soluere, & ventis cedere cogerentur. Et ventis quidem sese commiserant, nauis TALLEBOT, nauis HAVKINS, & alia SPEEDVVEL dicta, quæ sola mirabiliter in Angliam reuersa est, reliquæ autem nos rursus assecutæ sunt, & hæc quidem fortuna siue tempestas tres dies integros durauit. Vt cessauit autem, misit Dux noster præfectum CARLEIL cum sua GALEOTTA, & naui sua altera, tribus item aliis, & aliquot minoribus nauigiis, ad ciuitatem VIGON, vt videret, an ibi vel in vicinia aliquid acquirere, & spolium *Vigon.*

referre

referre posset. Quod ipsum non caruit suo fructu. Nam in itinere aliquot naues, comprehendit, omnis generis vasis domesticis onustas, ex quibus non parum lucratus est. Inter alias autem vna omnis generis sacra & munera ad Ecclesiam Parochialem ciuitatis VIGON pertinentia, vasa item argentea, & crucem ingentis magnitudinis artificiosissime cælatam atque elaboratam, quæ magni æstimabatur, vehebat. Itaque (vt postea narratum nobis est) incolæ vrbis VIGON conquesti sunt, se tum tẽporis vltra 40000. coronatos amisisse.

Postero die Dux noster ex hisce Insulis soluens, ciuitatem VIGON reliquit, & portum sibi aliquem elegit, qui commodissimus videbatur, tam nauibus suis ordinandis & quietandis, quam vasis nostris aqua recenti rursus implendis. Dum autem ibi essemus, venit ecce gubernator ex GALLICIA, (quo loci olim GALLAICI, iuxta quorundam sententiam, habitarant) afferens secum exercitum quantum colligere subito potuerat, cuius numerus dicebatur fuisse 2000. peditum, & 300. equitum, cumq; non procul à nobis abesset, & locum quendam occupasset, ex quo classem nostram intueri optimè poterat, misit quosdam qui cum nostro Duce loquerentur, qui accedentes colloquium impetrarũt, hac conditione, vt celoce vel alia nauicula accederent, datis ab vtraque parte suis obsidibus. Hac conditione accepta, ingressus est Gubernator ipse cum tribus aliis, in Admiralis nostri nauem, quæ in eum finem ad littus perducta fuerat. Eadem ratione & Dux noster nauem suam ingressus, ei obuiam processit. Congressi igitur cum multa locuti essent, concluserunt, licitum esse debere populo nostro, tantum recentis & dulcis aquæ haurire, quantum vellent, quin & omnia alia quæ ad recreationem nostram pertinerent, integrum nobis esse debere, pecunia nostra ab incolis redimere. 20. Septemb.

Inde progressi sumus, ad Insulas CANARIAS eo consilio, vt Insulam PALMAM occuparemus, & de rebus omnibus nobis abundè prospiceremus, quas ex Insula ista habere potuissemus. Cum autem eam non nisi vno in loco aggredi possemus, qui locus multis propugnaculis munitus erat, ex quibus apertè nos tormentis & sclopis petere hostes possent, quemadmodum etiam non pauca in nos tormenta emissa sunt, coacti sumus mutato consilio, inde discedere, præsertim cum etiam maris incommoditas & vortices innumeri, nos auocarent, qui nobis non parum incommodare potuissent. Relicta igitur ista Insula, aliam petiimus, vulgò DEL FERRO dictam, (quæ ante hæc tempora, vt quidam volunt, PLVITALIA vocata est) si fortassis res ibi melius succederent. Cum igitur ibi appulissemus, mille milites qui ex naui nostra descenderant, in valle quadã ad radices montis alicuius, tribus vel quatuor horis commorati sunt, & aciem instruxerunt, interea venerunt ad nos Incolæ, adducentes puerum quendam ex Anglia oriundum, qui in ista Insula diu vixerat. Hic indicabat nobis, paupertate & inopia maxima eam laborare, ita vt incolæ vix famem pellere possent, & tantũ non morerentur. His igitur auditis iussit nos Dux noster quam primum naues nostras repetere, vt eadem adhuc nocte regionem Africæ con- Palma. Del Ferro.

 termi-

13. Nouemb. terminam, secundo vento peteremus. Itaq; die Saturni qui erat 13. Nouembris in regionem quandam delati sumus, vulgò Capo Bianco dictam, quæ vasta & admodum depressa humilisq; erat, quin & mare eo in loco tam humile fuit, vt multos pisces ibi ceperimus. Postea peruenimus in locum quendam, qui portus vel statio nauium fuisse videbatur, ibi offendimus quasdam naues Gallicas. Cumq; Nauarchus & reliqui nautæ humaniter exciperentur, populus noster, qui capiendis piscibus operam dabat & variè dissipatus erat, post acceptum prandium rursus congregatus est, & inde soluentes ad Insulas Del Capo Verde dictas peruenimus.

Capo Bianco.

Capo Verde.

16. Nouemb. Decimosexto eiusdem mensis Nouemb. cum nobis summo manè Insula S. Iacobi visa esset, firmauimus ad vesperam anchoras nostras, inter ciuitatem Play siue Pray dictam, & aream S. Iacobi, vnde tota Insula nomen suum obtinet. Descenderunt igitur ibi ex nauibus mille armati, quos Christophorus Carleil supremus præfectus siue legatus Ducis deduxit, qui tum temporis sicut etiam antea semper rem omnem prudentissimè & fortissimè gessit. Iter quo eundum fuit, admodum arduum & incommodum erat, vallibus & saxis infestum, vnde sæpe nobis accidit, vt dum Saxa ista circumiremus, acies & ordo instructus distraheretur, nec tamen cessare vel subsistere nobis licebat priusquam ista via superata in apertum campum venissemus, vbi ordinem & aciem de nouo instruxit.

S. Iacob.
Play.

Cum igitur in plano & patenti campo essemus, processimus in nostro ordine eo vsque donec tantum dimidio miliari à ciuitate abessemus, vbi subsistere iussi sumus, nec quicquam ante diem alteram moliri, cum neminem haberemus, qui viam nobis ad vrbem monstraret, & locus nobis planè incognitus esset.

Sequenti autem die dimidia ante lucem hora, populum in tres Legatus ducis nostri ordines distribuit, ita vt exoriēte sole in ordinem iam essemus collocati, vbi licet propius ad vrbem accederemus, neminem tamen conspeximus, qui nobis hostiliter resisteret. Itaq; Dux noster duos Capitaneos, Sampsonem & Bartonem ablegauit, adiunctis vnicuiq; 30. sclopetariis, qui quamprimum in ciuitatem (quæ quidem in valle sita erat, ita vt nos in vertice montis constituti, facilè eam contemplari possemus) descenderent. Eodem tempore vexillum etiam maius quod cruce rubra, Anglico more, distinctum erat, ereximus, vt qui in classe erant signum nostrum regium propugnaculo hostium iam affixum viderent, postea mandatum est, vt omnia tormenta ænea, quorum vltra 50. in mœnibus ciuitatis erant, emitteretur, in memoriam regiæ dedicationis, quemadmodum

17. Nouemb. hoc quotannis in tota Anglia die 17. Nouembris solet, idq; ex vna parte. Idem vero etiam ex altera parte ab illis qui in classe adhuc erant, factū est, tanto fragore, sono & stridore vt aër vndiq; repletus aures nostras maximè feriret.

Interea Legatus Ducis, maximam partem militum in monte retinuit, donec in vrbe de diuersoriis nobis prospiceretur, & quilibet sciret in quē

locum

locum diuertere deberet, cuilibet enim Capitaneo certus locus datus est, vbi cum suis sese contineret, & excubias ageret, ne periculum ab hoste timere cogeremur.

Commorati sumus igitur ibi 14. diebus, & spolia accepimus, quæ ex terra prouenerant, vinum, oleum, acetum & alia, merces etiam quæ inde ad alia loca transmittuntur. Auri autem & argenti nihil accepimus, nec quicquam aliud alicuius precii. Eodem tempore cum adhuc ibi versaremur acciderunt quædam non indigna relatu. Venit ad nos Caduceator quidam signum induciarum præ se ferens, ad quem duo centuriones SAMPSON & GEORGIVS missi sunt, quos ipse primo interrogauit, vnde venissent & qui essent, cumq; respondissent nos Anglos esse, quæsiuit porrò, an inter Anglos & Hispanos bellum intercederet. Cui dixerunt nostri, sibi ad hoc respondere, licitum & permissum non esse, debere autem eum Ducem interrogare, si aliquid certi ea de re cognoscere vellet, se autem fidem daturos, quod sine vllo periculo & detrimento saluum ad Ducem nostrum ducere & reducere vellent, verũ ipse propius accedere recusabat, propterea quòd in mandatis id non haberet. Dicebant igitur eum non populo tantum, sed & toti patriæ profuturum, si Ducem nostrum accederet, & gratiam eius imploraret. Decretum enim à nostris iam ante tres dies erat, omnia igne iniecto vastare. Ipse autem his auditis discessit, promittens, se sequenti die reuersurum, atqui à nobis visus amplius non est.

Vicesimo quarto Nouemb. Cum sexcentis armatis in pagum quendam peruenimus, è regione S. DOMINICI situm, qui 12. miliaribus à mari aberat, sed neminem ibi inuenimus, Incolæ enim eo relicto in montes sese receperant, itaque paululum ibi substitimus, expectantes, an aliquis nos fortasse accessurus esset, sed cum nemo nos conueniret, iussi sumus reuerti ad locum vnde veneramus. In itinere autem ostenderunt sese hostes nostri: sed non tanta copia, vt nos aggredi auderent, itaq; dum eos expectauimus, vespera facta est, vt nos vix ante noctem, ciuitatem S. IACOBI assequi potuerimus. *24. Nouemb.*

Die Lunæ, qui erat 26. Nouemb. conuocatis nauibus, iussit Dux noster omnes milites ex iis descendere, sed supremus Legatus CARLEIL, misit centurionem GORINGE, cum suo præfecto TVCKSO, & centum armatis, vt forum ciuitatis tueretur, donec milites naues essent ingressi, quas naues ADMIRALIS in littore cum aliquibus expositoriis nauigiis expectabat, vt populum ad maiores naues transueheret. Præterea iusserat etiã Dux noster, vt centuriones BERTON & BYGGES cum suo populo GABERAM (ita enim id genus nauium hodiè vocatur) ingrederentur, at cum duabus expositoriis nauibus sub imperium dicti SAMPSONIS in ciuitatem PLAY concederent ad instrumenta tormentaq; bellica inquirenda, de quibus ex quodam captiuo pridiè eius diei cognoueramus, qui promiserat etiam, se locum nobis monstraturum, vbi essent occultata. *26. Nouemb.* *Play.*

Cùm igitur eò venissent, centurio SAMPSON, captiuum sibi locum monstrare iussit, vbi tormenta essent occultata, quod quidem facere non

poterat,

poterat, vel potius nolebat, ſed nihilo tamen ſecius in ſecretis locis duo ingentia tormenta inuenta ſunt, quorum vnum ferreum, alterum æneum erat. A meridie præcepit Dux noſter, vt cum reliquis nauibus ad vrbem iſtam accedentes eam quam primum igne ſuccenderemus, & poſtea naues rurſus aſcenderemus, quod etiam ſtatim ita factum eſt, & eadem adhuc veſpera inde rurſus ſoluimus. Sed antequã progrediamur, dicendum aliquid eſt de acie quam in hac Inſula S. IACOBI inſtruximus, & rebus quibuſdam aliis relatu digniſſimis.

Quilibet centurio ibi populum ſuum explorauit & deſcripſit, qui coactus eſt iurare, quod Reginæ Angliæ fidem ſeruare vſque ad mortem vellet, & mandata Ducis obſeruare ſemper atque perficere. Inprimis autem mirati ſumus quod toto eo tempore, quo ibi commorati ſumus nemo ad nos neque à Gubernatore & præſide iſtius Inſulę Regis nomine, neq; ab Epiſcopo iſtius ciuitatis, qui in magna erat autoritate, miſſus eſſet, neque etiam ex ciuibus & incolis quiſpiam ad nos veniſſet, cum tamen eos quotidiè expectaremus, exiſtimantes aliquem venturum qui repeteret, quod ibi abſtuleramus, vel ad minimum peteret, ne omnia ipſis eriperemus, quibus ad ſuſtentationem vitæ ſuæ ipſimet indigerent, vel ſaltem ciuitati parceremus, ne ea iniecto igne vaſtaretur. Nam quamuis ad 12. miliaria Anglica à nauibus noſtris diſceſſeramus, vbi cognoueramus Gubernator & Epiſcopum ſeſe occultaſſe, qui nos aduenientes fugerant, quamuis etiam cum reuerteremur, ſeſe nobis oſtenderant, & nos ſubſiſtentes eorum aduentum expectaueramus, tamen propius accedere noluerunt, etiamſi non multos miſerimus qui cum ipſis loquerentur. Quod autem nos accedere auſi non ſunt, exiſtimo hac de cauſa factum eſſe, quod adhuc memoria tenuerint, quanta ante tres annos iniuria GVILELMVM HAVKINS non procul à PLYMONTH affecerant, qui tum temporis ibi etiam cum ſuis præſens erat, cui quidem fidem datam non ſeruarant, quod ipſis dictante conſcientia ipſorum notum adhuc erat, ego vero eius in commemoratione hoc in loco ſuperſedere potius volui, ne cum odio & tædio recenſerem, quod omnibus iam pridem innotuit.

4. Decemb. Cum igitur male admodum nos haberet, quod ſuo alloquio nos non dignarentur, ſed inſuper in puerum quendam qui ad nos pertinebat crudeliſſimè ſæuiſſent (inuenimus enim eum in itinere, amputato capite, & inteſtinis ex ventre inhumaniſſimè protractis) omnia ædificia eorum tam in ciuitate quam extra ciuitatem igne ſubuertimus. Poſtquam autem inde ſoluiſſemus, curſu noſtro ad Indiam Occidentalẽ directo, inuſitatus quidam morbus populum inuaſit, quo breui tempore vltra trecenti ſublati ſunt, & morbum iſtum non animaduerteramus donec octiduum iam in nauib. fuiſſemus, eo enim tẽpore nihil morbi ſenſimus, poſtea vero ardenti febri laborare quidam cœperunt, & quibus pauci vitam cõſeruarunt, qui tamen vires animi & corporis omnes ferè per morbi vehementiam amiſerunt. Quinetiam in mortuorum corporibus maculæ ſiue ſtigmata apparuerunt, qualia tempore peſtis conſpiciuntur.

Cæterum

Cæterum 18. diebus ex Insula S. IACOBI, ad Insulam S. DOMINICI peruenimus, quæ in India Occidentali prima est, sed permansimus tamen aliquot diebus in Insula S. CHRISTOPHORI, versus Occasum sita, vsque ad natalem Christi, vt ægrotis melius prospiceremus, & purgatas naues aëri salubriori exponeremus. Reparatis autem viribus, decreuerunt Duces & centuriones nostri in Insulam HISPANIOLAM nauigare, inuitati nimirũ amœnitate S. DOMINICI, quæ eius loci celeberrima & antiquissima quondam ciuitas fuerat. *26. Decemb.*

In itinere nauem quandam quæ nobis obuiã venit, comprehendimus, atque ex illis qui in ea erant, omnia quæ ad nauigationem hanc necessaria videbantur quæsiuimus, vbi iuuentus est aliquis, qui dicebat portum eo in loco admodum arenosum, & regionem vndiq; rotundam ac probè munitam esse, quin & propugnaculum multis tormentis formidabile habere, ita vt terram contingere non possemus, nisi præsentissimo nos periculo exponere vellemus, excepto quodam loco qui decem millia passuum à ciuitate abesset, promisit igitur se nos tutissima via ad istum locum ducturum.

His igitur auditis iussi sumus expositorias naues ingredi, & Dux noster nauem conscendit, quam PHASELVM Galli nominant, atq; ita per totam noctem nauigauimus, quamuis non magnum iter confecerimus, adueniente autem die locus nobis apparere cœpit, quem petiimus.

Atque ita primo Ianuarij Anno 1586. ad terram appulimus in loco nouem vel decem millia passuum à pulcherrima ciuitate S. DOMINICI versus Occasum distante, propterea quod nemini locus aliquis hucusque cognitus esset, vbi minora nauigia tutò collocari possent, & minus à tempestatibus periculi metuendum esset, cumq; Dux noster videret omnes iam nauibus egressos esse, reuersus est ad classem suam, nosq; Dei & Legati sui CARLEI patrocinio commendans, progredi iussit. Itaque postea circiter horam octauam, ante meridiem progressi circa meridiem ad ciuitatẽ peruenimus, vbi aliquot nobiles & præfecti ciuitatis cum 150. pulcherrimis equis, nobis occurrerunt, qui tamen nobis nocere nihil potuerunt, sed à nostris sclopetariis & fulminatoribus militibus multis glandibus & globis excepti atque petiti sunt, ita vt portis nos prohibere & arcere non possent, ad quas in bono ordine & probe instructa acie, parati semper ad pugnam properauimus, licet insuper duæ portæ quæ mare respiciebant militibus probè munitæ, & non procul ab illis aliquot sclopetarij milites in insidias collocati essent. *1. Ianuarij.*

Ac noster quidem exercitus, (qui militum 1000. vel 1200. fere erat) in duas partes siue ordines diuisus fuit, in hunc finem vt simul & semel ad vtramq; portam irruptionem faceremus, nõ cessantes, donec omnes ad forum ciuitatis congregaremur. Cumq; in nos tormenta sua emisissent, alta voce exclamans præpositus noster, ad constantiam nos adhortatus est, & magna vi ciuitatem inuasit, sed primus tamen fuit, qui ab vna parte ciuitatis globo ex tormento æneo ictus occubuit, itaque nos ne rursus tormenta sua puluere implere possent, summo studio & cura prohibentes, postha-

bitis illis qui in insidiis erant, (qui quidem etiam nos impedire non poterant) summa vi in portas irruimus, & ciuitatem vnà cum aduersariis militibus ingressi sumus, qui posteà fuga sibi consulentes vitam suam conseruare potius, quam vires colligere & milites hinc inde dissipatos congregare rursus voluerunt.

Hoc modo vrbem ingressi, ad forum quamprimum properauimus, & postea occupata magna ista quæ ad templum sita erat area, loca vicina quę nobis commodissima videbantur, omnia armatis repleta, propugnaculis muniuimus, cum enim ciuitas magna, & numerus militũ nostrorum exiguus esset, non potuimus statim omnia loca militibus nostris occupare.

2. Ianuarij. Sequenti die aliquantò longius progressi, alia adhuc loca quæ nostro proposito accommodata videbantur, occupauimus, eaq; fossis & aggeribus in quibus tormenta nostra collocarentur, probè firmauimus, atq; ita ciuitatem istam integrum mensem possedimus.

Interea ciues & incolæ ciuitatis nobiscum egerunt, vt ciuitatem suam pecunia redimerent, sed nos petitionem ipsorum recusantes, quodiè nihil aliud egimus, quam vt ædificia ante ciuitatem in suburbio, igne accenderemus, & non parum profectò laboris insumpsimus, in ædificiis quæ ex quadratis lapidibus magnificè extructa erant, diruendis & solo æquandis & quamuis mandatum erat, vt singulis diebus vsque ad horam ante meridianam nonam, nautarum & remigum ducenti, nihil aliud agerẽt, quam vt ædificia quæ extra castra nostra sita erant, igne accenderent, tamen vix quartam ciuitatis partem demoliri potuimus. Tandem tamẽ cum nobis summa pecuniæ 25000. coronatorum ab incolis offerretur, acquieuimus, & ciuitatem ipsis restituimus, præsertim cum ibi subsistere & permanere propositum nobis non esset.

Inter alia memoratu digna, quæ in ista ciuitate visa sunt, fuit memorabile quoddam Hispanicæ insolentię documentum. Cum enim aulam regiam in qua Gubernator & præfectus vrbis regius residebat, ingrederemur, inuenimus pulcherrimè & artificiosissimè exornatam scalam, qua ad superiores ædium partes ascensus fieri solet. Ascendentes igitur inuenimus locum vndiq; patentem instar porticus alicuius, vbi ab vna parte oculis aduenientium insigne Regium obiicitur, & sub eo ingens globus maria & terram repræsentans, cui generosus equus posterioribus pedibus insistit, pectore nonnihil eleuato, & prioribus pedibus ad saltum in cœlum quasi faciendũ paratis, hoc in ore symbolum gestans; NON SVFFICIT ORBIS. Cuius dicti sententiam cum à primoribus ciuitatis, qui ad nos pro redimenda ciuitate sua venerant, inquireremus, ipsi quidem nihil responderunt, sed partim aliò respexerunt, partim pudore suffusi, & abiectis in terram oculis obticuerunt, ita vt quidam ex nostris cum viderent eos turbatos & confusos esse, dixerint: Si Regi vestro cum nostra Regina aperto Marte congrediendum esset, breui ab insolentia sua remissurus, & in eo totus futurus esset, vt nos ab incursu & direptione suarum regionum & prouinciarum prohiberet, ne subditis suis tantum damni inferremus,

ferremus,

ferremus, quantum vobis iam illatum videtis. Mirati sunt multi, quod in tam magna pulchra & populosa vrbe, in qua omnia quæ ad necessitatem & recreationem nostram pertinebant abunde inuenimus, vel parum vel nihil auri & argenti repertum sit, sed si causam scrutari, & rem aliquanto propius intueri velimus, hoc non admodum mirum videbitur. Hispani enim ex hac Insula, quæ quoad magnitudinẽ cum Anglia comparari cõmode potest. Indianos veteres nimirum colonos misere exturbarunt, cum omnibus qui rei metallicæ periti, sciuerunt quo in loco aurum & argentum reperiretur. His igitur omnibus eiectis, postmodo moneta ænea siue cuprina vti cœperunt, cuius magnam copiam inuenimus.

Merces quæ inde trãsportantur, sunt Saccarum, Gingiber, quod ibi crescit, & coria bouina. Multi enim boues ista in Iusula tanquam fertilissimâ nutriuntur, eam solum ob causam, vt coria accipiant atque diuendant. Inuenimus vero etiam multa generosa vina, oleum, acetum, item farinam optimi generis, pannum item linteum, sericum villosum, &c. quæ nuper ex Hispania eò delata erant; vasa vero argentea non multa ibi reperta sunt. Nam in calidis istis locis vtuntur potius vasis fictilibus ex terra vel argilla paratis, & colore vario pulcherrime illustratis, (quæ vocantur PORCELLINA, & eò ex Insulis Orientalibus perferuntur) quin etiã vitrorum ibi magnus vsus est, quæ pulcherrima ibi cõficiuntur & præparantur. Sed tamen quædam etiam vasa argentea ibi inuenta sunt, quæ magnis sumptibus acquisiuerant.

Ex hac Insula in continentem terram progressi, ciuitatem CARTHAGENAM tandem aspeximus, quæ tam breui interuallo à littore maris abfuit, vt illi qui in expositoriis nauibus erant, tormentis vulgaribus eam assequi facile potuerint. *Carthagena.*

Appulimus autem ad portum quendam qui quinque miliaribus Britannicis à ciuitate aberat, vbi neminem inuenimus qui nobis resisteret, nullum etiam propugnaculum, vallum vel aggerem conspeximus, itaq; cum circiter horam quartam pomeridianam nauibus egressi essemus, ordinum ductor & legatus Ducis nostri CARLEIL, aciem statim instruxit, vt si fortassis in itinere quidam aggredi nos voluissent, ad pugnam & conflictum parati essemus, quo facto postea pedetentim ea nocte in arenoso littore progressi sumus. *Ianuarius.*

Cumq; dimidio saltem adhuc miliari à ciuitate abessemus, ecce centum equites nobis obuiam processerunt, quos sclopetarij nostri ita exceperunt, vt in fugam statim coniecti, eadem qua venerant via reuersi sint, præsertim cum etiam in palustri & ipsis admodum inconuenienti loco nos aggressi fuissent.

Eodem tempore ingentem fragorem tormentorum audiuimus, propterea Dux noster signum dedit Admirali & centurionibus FRENAR, VVHYTE, CROSSE & aliis, vt cum suis expositoriis & aliis minoribus nauigiis propugnaculum ciuitati proximum expugnarent, quod ipsum quidem tentarunt, sed res successu suo caruit, cum locus iste probè munitus

introitum haberet admodum angustum, imò ferreis etiam catenis in latitudine obductum.

Itaque ea vice nihil effectum est, nisi quod qui ab altera parte istius portus integro miliari à nobis aberant, ad arma sese statim receperint, ita enim erat populus noster diuisus, & via qua proficiscebamur dimidio miliari à ciuitate, tam angusta erat, vt in latitudine non vltra passus quinque haberet, & ab vno quidem latere mare, ab altero portus quidam erat, qui locus fuit fossa & muro lapideo probe cinctus, ita vt etiam tormenta ei imponi commode potuerint, & meo quidem iudicio locus iste talis fuit, vt commodiorem inuenire vix potuissent. Præsertim, cum vix equum vel currum vnum tempore necessitatis transmitteret, & gerris terra repletis plurimis munitus esset, quæ aggeris & propugnaculi instar esse poterant.

Eo in loco erant sex tormenta ænea, ad acies nostras optimè directa, erant etiam in portu isto GALERÆ siue triremes duæ, II. tormentis æneis, & trecentis vel quadringentis sclopetariis repletæ, qui nos quoque ab isto latere aggressi sunt, propugnaculum autem ipsum trecentis fortissimis militibus firmatum erat, qui nostrum aduentum summo desiderio expectantes, tormenta & sclopeta sua semel atque iterum emiserunt. Verum nos antequam dies illucesceret, commoditate tenebrarum rectissime vsi sumus, atque de mandato legati Ducis nostri, tacite & quietè per arenam in littore maris ad ciuitatem perreximus, vt ita vniuersum ipsorum conatum eludentes, omnes ictus quibus nos petere studuerunt euitauerimus. Prohibuerat enim Legatus Ducis nostri, ne quis ex nostris sclopũ aliquem emitteret & fulminaret, antequam ad murum venissemus.

Quò vt peruentum est, omni vi, tam sclopetarij quam hastati & lancearij, aggeres, propugnacula & gerras siue corbes terra refertos ascendimus, (is enim locus commodissimus videbatur quo hostem aggrederemur, atq; omnia subuertimus, quamuis is locus rectissimè & optime munitus esset, & postquam sclopetarij sclopeta sua emisissent, hosti nos immiscuimus, qui cum hastæ & lanceæ nostræ ipsorum longiores essent, quin & armis melioribus induti essemus, nobis diu resistere non potuerunt, sed fugam dare statim coacti sunt.

Legatus vero etiam Ducis nostri, primo statim impetu signiferum Hispanum, qui ad mortem vsq; strenue sese defendit, propria manu trucidauit, cumq; fugere cœpissent, è vestigio eos insecuti sumus, semper ipsis imminentes ita vt ne respirare quidem ipsis permitteremus, donec tandem ad forum ciuitatis peruenerimus, quod licet ab ipsis primo quidem occupatum esset, tandem tamen nobis concedere coacti sunt. Quemadmodum etiam paulo post totam nobis ciuitatem concesserunt, extra eam toto quo ibi commorati sumus tempore, sese sustinentes. Omnes viarum exitus introitusq; vallis & fossis suis artificiosissime muniti erãt, sed excubitores viarum, qui ibi constituti erant facile à nostris superati & in fugam coniecti sunt, paucis vulneratis & interfectis, sed & Indiani sagittarij, magno numero quibusdam in locis quæ ipsis aptissima viderentur constituti erant,

qui

qui summa vi & virtute sagittas suas venenatas in nos emiserunt, quarum quidem venenum tam fuit exquisitum, vt qui eo læderentur, præsentissima morte perirent. His igitur sagittis multi ex nostris vulnerati & interfecti sunt. Quin etiam acutissimis lignis, quorum multa in via qua ingrediendum erat, veneno infecta absconderant, multos ex nostris ad mortem vsque vulnerarunt, & nisi in littore maris progressi fuissemus, maximo nos periculo incauti & imprudenter exposuissemus.

Cæterum multa etiam alia ibi acciderunt, quorum tamen commemoratione hoc tempore lubens supersedeo, ex quibus fortasse non indignum annotatione fuerit, quod centurio SAMPSON, qui militibus primi ordinis præerat, multa vulnera gladiis percussa, in prima irruptione acceperit. Item quomodo Gubernator ciuitatis ALFONSVS BRAVVS, à centurione GORINGE, qui sclopetariis præerat, post acceptum aliquod vulnus, comprehensus fuerit. Februarius.

In primo ordine erant etiam centurio VVINTER & Ducis nostri legatus, centurio POVVEL SERGANT MAIOR medium obtinebat: MORGAN autem, qui in expugnatione S. DOMINICI primo ordini additus fuerat, hic postremum obtinebat. Omnibus autem eadē mens & voluntas erat, & hostem tanta virtute & alacritate aggressi sunt, vt sese tueri diutius non potuerit. Mansimus autem ibi sex septimanas, quo quidem tempore morbus iste, cuius supra mentionem fecimus non cessauit nostros affligere, quamuis aliquanto tamen remissius, ex illis autem, qui eo corripiebantur, pauci mortē effugerunt, vires enim amissas recuperare non potuerunt, quin tandem in furorē acti, eo rursus liberari vix ac ne vix quidem potuerunt, vt prouerbium etiam inde nasceretur, quo de parum considerate & prudenter loquētibus dicebatur, eos CALENTVRA (sic enim Hispani febrem eiusmodi ardentem nominant) comprehensum esse. Fuit enim, vt supra quoque dictum, ardens, continua & pestilens febris, quæ originem suam, iuxta quorundam opinionem traxerat, ex impuro aëre vespertino, quem SERENAM nominant. Dicebant enim, omnes qui ibi circa vesperam in aëre versarentur (exceptis Indianis aut aliis eius loci incolis) infectos, pestilentiali postmodum febri corripi solere. Nostri autem plerunque sub dio, in impuro isto aëre, dum in Insula S. IACOBI essemus, excubias nocturnas egerunt. Hoc itaq; morbo cum numerus militum nostrorum admodum minueretur, factum est, vt nauigationem in Insulam NOMBRE DE DIOS, vnde iter terra facere constitueramus in POMANIAM, cuius nauigationis iam initium factum erat, absoluere & perficere non possemus, in quo quidem loco multum auri & argenti, ad recompensationem laborum & molestiarum nostrarum lucrari potuissemus.

Decreuimus igitur CARTHAGENA domum rursus reuerti, postquam Hispani nos ibi liberalissimè tractassent, quemadmodum itidem in ciuitate S. DOMINICI factum fuerat, vbi ipsi nos, & nos vicissim ipsos conuiuio satis lauto excepimus, ita vt ipsemet Gubernator vrbis cum Episcopo & multis nobilibus primoribusq; ciuitatis honoris ergò, nos conuene-

rit, in ciuitate autem CARTHAGENA, quemadmodum & extra eam, multa ædificia subuertimus, & iniecto igne vastauimus, propterea quod de precio quo ciuitatem redimere volebant, conuenire inter nos non poterat, tandem tamen conuenit, vt pro residua ciuitatis parte quæ nondum demolita erat, nobis 110000. florenos numerarent. Ac ciuitas quidem ista licet vix mediam ciuitatis S. DOMINICI magnitudinem attingeret, tamen multò plus pecuniæ numerare coacta est, quam ciuitas S. DOMINICI. Pluribus enim hæc ciuitas opibus & diuitiis abundabat, propter portum loco commodissimo situm, vnde nullo negocio merces in Insulam NOMBRE DE DIOS, & alia loca transmitti poterant, quemadmodum etiam ditissimis potentissimisq; habitabatur mercatoribus.

Februarius. In ciuitate autem S. DOMINICI maxima ex parte, nobiles, iurisconsulti & Senatores habitabant, cum aula Regia ibi constituta esset, ad quam incolæ omnium vicinarum Insularum appellabant. Præterea etiam ante viginti dies nuncium acceperant, quod ciuitas S. DOMINICI à nobis expugnata spoliata atque direpta esset, vt interea ciuitatem suam munire, armis sese instruere, & aurum argentumq; cum omnibus preciosis suis rebus aliò traducere, commodè potuerint.

Sed (ad propositum vt reuertar) postquam sex septimanas ibi commorati essemus, naues rursus cōscendimus, cum vero vix biduum vel triduum progressi essemus, ecce nauis quædam quam in Insula S. DOMINICI acceperamus, tormentis æneis, & multis bonis spoliisq; onusta (vnde etiam strenam eam vocauimus) accepta rima vel foramine, aquam recipere & haurire cœpit, ita vt tādem etiam deperdita fuerit. Quare Dux noster cum eam inter alias hinc inde dissipatas naues, non videret, diligenter inquisiuit, donec eam reperit multis in locis perforatam, & nautas militesq; in ea aquam effundendo admodum debilitatos, itaque iussit vt nauis quædam alia, cui nomen erat TALLEBOT nauem istam à tergo sequeretur, quo si forte eam mergi contingeret, populus beneficio alterius nauis seruaretur. Ipse autem Dux noster, cum tota classe CARTHAGENAM iterum est reuersus.

Postea, cum decem dies exponendis bonis & populo ex fracta ista naui in aliam transferendo consumpsissemus, soluimus rursus, & versus occasum in CVBA ad cacumen siue CAPO S. ANTONII iter nostrum direximus, eoq; peruenimus die 27. Aprilis, sed cum aquam ibi recentem habere *27. April.* non possemus, coacti sumus aliò nos conferre, itaque vlterius progressi spe bona ad MATAMAR regionem versus occasum solis sitam, & HANAVA dictam secundo vento appulimus, qui ventus tamen statim commutatus & nobis contrarius factus est, vt ita mutato cursu ad cacumen siue caput S. ANTONII nobis rursus redeundum fuerit, vbi tandē necessitate edocti ex *Capo S. Anthonij.* fontibus & locis palustribus, quæ trecentos passus à mari distabant, copiosam dulcem aquam accepimus.

Non possum hic silentio præterire quam sese diligentem & sollicitum Dux noster in his & omnibus necessitatibus præbuerit. Nam non solum

ſuo exemplo alios inuitauit, & ipſemet benè longo tempore aquam hauſit, ac ſi vnus ex vulgaribus ſeu infimis quibusq; fuiſſet, ſed etiam ſummo ſtudio non ſine maximo ſæpe vitæ periculo, nauium ſuarum curam egit, eisq; de rebus neceſſariis omnibus abundè proſpexit, veſtitu incedẽs tam vulgari ac ſi ex ſubditis vnus fuiſſet. Quin imò omnia ſumma cum laude & gloria peregit. Nec vero etiam in minima eius laudis parte habendum iudico, quod legatum habuerit tam ſtrenuum fortemq; virum vt conſilio eius in omnibus vti rectiſſimè potuerit, quemadmodum etiam conſilia ipſorum irrita nunquam fuerunt, ſed ſemper felicem exitũ habuerunt. Et hæc quidem vtriq; cõmunis laus erat, quod vnumquemq; iuxta ſuum meritum vel præmiis vel pœnis afficiebant.

Die 13. Maii relicto rurſus CAPO S. ANTONII, ad CAPO DE LA FLORIDA (locus enim hic ſiue angulus in marijita vocabatur) 28. eiuſdem menſis die peruenimus, ſed nullibi tamen appulimus, donec ex longinquo (regione nimirum florida ad latus verſus ſeptentrionem relicta) ſpeculam ex ligno, ſiue ſignum quoddam eleuatum & quatuor in locis alligatum, conſpeximus, ad ſummitatem 30. gradibus aſcendere neceſſe erat. Ad hunc locum noſtris expoſitoriis nauibus delati, paululum in parte iſta fluminis proceſſimus, ſperãtes locum aliquem inuenire vbi hoſtes abſconditi laterent, neminem enim habebamus qui nobis iter monſtraret vel locorum etiam iſtorum cognitionem aliquam haberet. Et Dux quidem noſter legatum iuſſerat primo ordini præeſſe. Progreſſi autem vnico ſaltem miliari, conſpeximus propugnaculum ex altera parte fluminis ab Hiſpanis extructum. Hinc progreſſi ad dimidium adhuc miliare, inuenimus locum quendam patentem nullo muro cinctum, in quo ædificia ex ligno erant extructa. Ibi tormenta noſtra collocauimus ad propugnaculum iſtud deiiciendum, & globus quidem primus à legato Ducis noſtri eiectus per medium hoſtis vexillum tranſiit, quemadmodum poſtea ex Gallo quodam qui ab ipſis captiuus ibi detinebatur cognouimus, reliqua tormenta direximus ad partem propugnaculi inferiorem trabibus & lignis obductam.

13. Maij. 28. Maij.

Eadem nocte Ducis noſtri Legatus, cum 4. vexillis, fluuium iſtum traiecit, & ibi ad locum quendam foſſis ſuis vndique cinctum ſuos expoſuit, qui quidem locus prope propugnaculum ſitus erat, ita vt ſclopetarii facilè aſſequi quemlibet poſſent, qui exerto ex feneſtra capite, nos reſpecturus eſſet. Decreuerat etiam tormenta ſua ænea ſtatim eò transferre & ad propugnaculum dirigere, ſed cum nautæ & foſſores qui foueas facerent, nondum adeſſent, rem eam in ſequentem noctem diſtulit. Eadem etiam nocte Ducis noſtri Legatus cum ſex aliis armatis centurionibus, qui erant, MORGAN, SAMPSON & quatuor alii, nauiculam, quæ remis propelleretur ingreſſus eſt, vt exploraret, quomodo excubias ſuas hoſtes conſtituiſſent, & qua occaſione populus traduci & promoueri commodiſſimè poſſet. Cum autem hoſtes, dictos hoſce centuriones è longinquo vidiſſent, quamuis ipſi ſe probè contexerant & occultarant, exiſtimarunt,

Vniuer-

vniuersas nostras copias iam iam sibi imminere & adesse, itaq; primo quidem ad arma properantes, aliquot tormenta emiserunt, sed fuga sibi consuluerunt. Interim Ducis nostri Legatus ad nos reuersus est, ignorãs tamen an propugnaculum desertum esset nec ne, donec Gallicus quidã tubicen, tuba sua cantilenam de principe ab ORANGE canens, à nostris, qui ad partem fluminis alteram in excubiis erant, visus est, qui se, cum interrogaretur, nostrum amicum declarans, propugnaculum ab Hispanis desertum esse dixit, in cuius rei confirmationem ipse sese nobis dedens, promisit, quod vellet nobiscum reuerti & in propugnaculum nos perducere.

S. Augustin.

Huic igitur fidem habens, Dux noster, cum legato suo & quibusdam aliis centurionibus, expositoriam ingressus est nauem, assumpto secum Admirali & militibus quibusdam aliis, qui duabus vel tribus nauiculis eum sequebantur. Atque ita ad propugnaculum profectus est, quibus appropinquantibus aliqui, qui ibi manserant, duo tormenta amice in nostram gratiam emiserunt, sed postea cum in propugnaculum venissemus, reperti ibi non sunt.

Muri huius propugnaculi, ex trabibus & conglutinatis asseribus facti erant, eum in modum, quo PALISADEN (sic enim hodie istiusmodi propugnacula vocantur) fieri solent. Fossæ autem quibus cingeretur, nondum erant perfectæ, vix enim quatuor ante nostrum aduentum mensibus, propugnaculum istud ædificari cœptum erat, vnde etiam sese seruare & à nobis defendere diu nõ potuerint, quin & hac de causa desertio facta est, quod non solum facilè expugnari, sed etiam iniecto igne subuerti atque deuastari posset. In hoc propugnaculo, 14. tormenta ænea, quæ lignis transuersim collocatis & terra vndiq; firmatis, ne cedere possent, imposita erant, & arcam, qua pecuniæ regiæ inter milites distribuendæ, continebantur, adhuc clausam atque obseratam inuenimus, in qua duo talenta eius monetæ quam STERLING vocamus, reperta sunt.

Expugnato igitur hoc propugnaculo, cui nomen erat S. IOHANNIS, vt vrbem quoque expugnaremus supererat, ad quam cum ab isto loco propter aquarum intermediarum multitudinem pertingere non possemus, per aliam statim viam ad naues nostras reuersi, postea fluuium magnũ qui ab vrbe, S. AVGVSTINVS nominabatur ingressi sumus, atque ad vrbem appulimus, vbi quidam milites nos expectarunt, qui tamen simul ac sclopeta in nos sua emisissent, fugam dederunt.

Postquam autem nauibus egressi essemus, statim SERGANT MAIOR, hoc est, supremus ordinum ductor, equo quem ibi ad equitandum per omnia paratum inuenit insidens, eos qui aufugerant insecutus est, si fortè aliquem ex iis comprehendere posset. Huic, cum solus esset, aliquis qui post carecta latebat, globum per medium caput traiecit, & postea antequam nos adueniremus tot vulnera pugione & gladio inflixit, vt mori coactus fuerit, cuius nos mortem admodum ægre tulimus, cum strenuus & cordatus miles esset, & dignus qui diutius viuere debuisset.

In hac ciuitate S. AVGVSTINI, præsidium erat 150. armatorum, quemadmo-

admodum etiam aliud in ciuitate S. HELENÆ, 12. miliaribus inde versus septentrionem sita, eiusdem multitudinis, ab Hispaniarum Rege constitutum erat eo fine, vt omnes exteri & peregrini (Angli videlicet & Galli) ab istis locis prohiberentur. Horum præsidiariorum Gubernator vel Dux, erat PETRVS MELENDEZ Marchio & nepos ADMIRALIS MELENDEZ qui ante annos 15. vel 16. Classem nostram, cuius Dux IOHAN HAVKINS fuerat, in littore MEXICO, contra datam fidem impugnauerat. Hic PETRVS MELENDEZ vtriusq; præsidii Dux, cum nos aduenirem us in ciuitate fuerat, sed statim aliò sese recipiens eam deseruerat. Itaque cum Capitanei & Centuriones omnes conuenissent, decretum fuit, vt quamprimum expugnato S. HELENÆ propugnaculo aditum nobis & accessum pararemus ad regionem quæ ab Anglis inhabitata, à virgine Regina nostra, LA VIRGINEA vocatur, qui quidem locus versus septentrionem, sex gradibus (vt hodie loqui solemus) à ciuitate S. HELENÆ aberat. Sed ad ciuitatem S. HELENÆ venientes, non appulimus, neque etiam nauibus egressi sumus, propterea quod tractus iste arenosis & periculosis aquis formidabilis videbatur, & nemo ex nautis nostris via tuta nos perducere ad ciuitatem poterat. Quamuis autem Archithalassus noster præcedenti nocte quatuor miliaribus à terra, profunditatem maris explorasset, reperissetq; eam tãtum trium cum dimidia vlnarum esse, tamen reperti sunt quidam, qui affirmarent nos etiam maioribus nauibus quàm nostræ essent ad littus appellere facile posse, modo nauta quidam esset, qui transitus & vias cognitas aliquo modo & exploratas haberet. Itaque in humili isto mari, in quo ad duo miliaria variæ Insulæ cernebantur, oberrauimus. *S. Helenà.*

Tandem igitur cum 11. Iunij ignem aliquem eminus videremus, qualis quidem omnibus istis in locis accendi solet, ablegauit Dux noster nauiculam suam cum aliquot nautis, vt cum hominib. qui ignem istum extruxissent loquerentur, qui aliquot Anglos ibi inuenerunt, & aliquem ad nos adduxerunt, qui viam nobis ad portum monstraret. Cum autem portus iste recipiendis nauibus nostris nõ sufficeret, quarundam nauium ancoras extra portum firmauimus, verum sequenti die ingens tempestas & ventus extitit, quò naues solutę, & hinc inde distractę sunt, ex quibus tamen quædam postmodo ad classem nostram, quædam in ipsam Angliam reuersæ sunt. *11. Iunij.* *12. Iun.*

Eo in loco Dux noster, RODVLPHO LAVE generali Anglorum qui in VIRGINIA erant, gubernatori promisit, quod vellet populo suo de omnibus rebus necessariis prospicere, & vnam ex maioribus suis nauibus cum expositoria quadã nauicula ibi relinquere, qua nisi intra menstruum tempus, numerus militum, quorum tum tantum 150. erant, rursus compleretur, in Angliam reuerterentur. Verum cum videremus eos qui in VIRGINIA adhuc supererant, non solum rerum omnium inopia laborare, sed & variis cum morbis & miseriis conflictari, vt nihil magis in votis haberent, quam primo quoque tempore in patriam suam reuerti, statim eos in naues nostras recepimus, & nobiscum abduximus. *La Virginea.*

EE Tandem

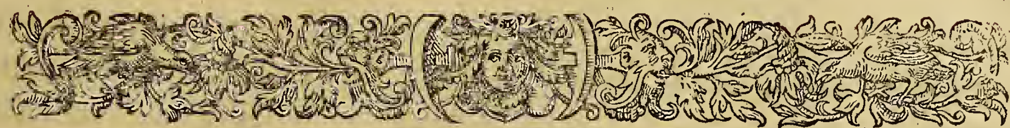
27. Iulij. Tandem igitur 27. Iulii, Anno 1586. domum reuersi, in PORTISMOTH Angliæ, vnde superiori anno solueramus, appulimus. Deo sit laus & gratiarum actio, qui nobis suam gratiam largitus est, vt hoc iter tam feliciter, non sine magna Reginæ, patriæ & nostrum omniũ gloria, absoluerimus. Spolia quæ in itinere lucrati sumus, æstimabantur 60000. librarum STERLINGS nostratis monetæ, quarum 20000. inter milites & nautas distributæ sunt.

Ex numero autem eorum, qui hoc iter primò ingressi fuerant, ferè 750. morbis partim sublati, partim ab hostibus interfecti perierunt, quorum qui præ aliis præstantes & celebres fuerunt, nomina hæc sunt:

Centurio POVVEL, centurio BIGGES, centurio VARNOY, centurio CICEL, centurio MOONE, centurio HAMAN, centurio FORTESCVE centurio GREEVEFIELD, Legatus THOMAS TEVCKER, Legatus ALEXANDER SARICKE, Legatus ESCOT, Legatus VINCENTIVS, Legatus VVATERHOVSE. Item NICOLAVS VVINTER, ALEXANDER CARBEIL, ROBERT ALEXANDER, SCROVP, IACOB DIER, PETER DVQVE, & alii, quorum nomina iam non succurrunt. Accepimus vero etiam 242. tormenta, tam fusa, quam ex ferro fabrefacta. Item 200. ex ære Caldario, in Insula quidem S. IACOBI, quinquaginta duo vel tria. In S. DOMINICO, octuaginta, quorum ingẽtia pleraq; fuerunt, veluti CANONES, & medii CANONES, serpentes, & medii serpentes, &c. Præterea in ciuitate CARTHAGENA sexaginta, pleraque magni generis. Et in propugnaculo S. IOHANNIS, quatuordecim. Nam de ferreis tormentis quæ ex ciuitate S. DOMINICI, & ex CARTHAGENA abduximus, verba hoc in loco facere nihil attinet.

Finis secundi itineris.

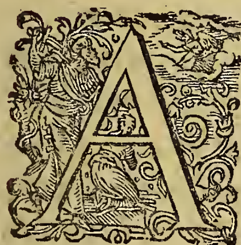
DESCRI-

DESCRIPTIO TERTII ITINERIS FRANCISCI DRAKEN ET IOHANNIS HAVKEN, EQVITVM ANGLORVM, QVI VI. REgiis, & 21. aliis nauibus, in quibus 2500. armati fuerunt, ad expugnandam ciuitatem PANAMA, in Indiam occidentalem profecti sunt, Anno 1595.

Nomina sex regiarum nauium.

DEFIANCE, GARLAND, AVENTVR, DELIGT, VORSICHT, HOPE.
Recusatio, Sertulum, Audacia, Voluptas, Prouidentia, Spes.

ANNO 1595. die 20. Augusti, veteris Styli, soluimus cum 27. nauibus, ex portu PLEYMOVTH, sed reuersi sumus rursus in portum COVVZON, & ibi vsque ad meridiem alterius diei quieuimus. Sequenti die allisa est nauis HOPE, cuius præpositus vel Gubernator erat FRANCISCVS BASKERFIELDE Eques, ad scopulum EDDESTRIN, qui vt sibi subueniretur, tormentum æneum emisit, sed illæsa, vna cum aliis littus Hispanicum petiit.

Die 8. Septembris, comprehendimus duas celoces, quæ in BARBARIAM ire volebant, eas nobiscum retinuimus, donec perueniremus vsque ad Insulas CANARIAS, vbi eas illæsas dimisimus, hac tamen lege, ne hosti de aduentu nostro quicquam dicerent, & 26. Septembris, FORTE VENTVRA vnam ex CANARIIS Insulis aspeximus.

27. Septembris deliberato consilio constituimus metropolim harum Insularum oppugnare, in qua duæ vel tres arces erant. Cumq; eam ex vna parte prætervecti essemus, reuersi sumus ab altera parte vsque ad propugnaculum quod versus Ortum situm erat, conantes cum 1400. armatis in arenoso portu qui inter ciuitatem & propugnaculum erat appellere, sed propter moram quam traximus, hostes in arena ista aggerem & vallum fecerant, & in eo aliquot tormenta reposuerant, vt sine periculo nauibus egredi non possemus, quod quidem periculum duces & centuriones nostri subire recusabant. Nam in littore erant pedites equitesq; Hispani fere 900. qui multis globis nos indefesso studio petebant. Dux tamen supremus iussit vt ancoras nauium SALOMON, BONAVENTVR, CONSTANCE, & 9. vel 10. aliarum, firmaremus, donec alii, locum fortasse commodiorem inuenirent, vbi descendere in terram possent, sed cum viderent consultum id non esse, vertimus nos ad plagam Insularum Occidentalem, & vasa nostra aqua dulci repleuimus, vbi centurio GRIMSTON vna cum 6. vel 7. aliis, in montem ascendit, & ab incolis oppressus, cum chirurgo nauis SALOMON, ca-

ptiuus abductus est, tribus vel quatuor interfectis. Hi captiui nostrum propositum manifestarunt, feceruntq; vt à Prorege eius loci quidam ablegarentur, qui omnes eius loci ciuitates de nostro aduentu edocerent, ad quas appellere in Anglia iam pridem constitueramus.

Cabo Verde nominatur in tabulis promontoriū Viride.

Die 28. Septembris soluimus rursus & iter nostrum direximus versus promontorium CABO VERDE. Et postea præteruecti Insulam TENERIFFA, quæ eius loci altissima est, quemadmodum etiam Insulam S. ANTONIA siue S. LVCAR dictam, cursum direximus versus PORTO RICCO, prope S. BERNARDO, aspicientes 27. Octob. Insulam MATELYNT, vnde progressi sumus ad Insulam DOMINICO. Ibi venit nobis obuiam CANOA quædam seu nauis Indica, TABACCA, saccaro, VANNANAS, & alijs frugibus onusta, quas nobiscum permutare pro securibus, cultris, coralliis, & aliis eiusmodi rebus volebant. Homines erāt ANTHROPOPHAGI, procero corpore, & rubro colore picti. Hæc CANOA appulit ad nauem Ducis nostri DRACONIS, cum non procul ab Insula MAREGALLANTE aberat, qui ipsis thoracem ex aluta factam & strophiolum pro frugibus suis dedit.

Sequenti die solutis ancoris, nauigauimus per TODOS SANTOS, quæ erant 4. vel 5. Insulæ paruæ inter DOMINICO & GVADALVXO, sitæ, nihil præter arbores habentes, & in plaga Orientali non procul à GVADALVXO ancoras firmauimus, in plaga Occidentali huius Insulæ, aqua profunda est, & firmandis ancoris conueniens. Hic reuersus est ad nos Dn. IOHANNES HAVKEN per plagam australem à S. DOMINGO. Hic etiam naues nostras purgauimus, & celoces quasdā extruximus, vasa item recenti & dulci aqua repleuimus, & milites quodammodo recreauimus, Insula GVADALVXO nullis hominibus sed feris tantum bestiis quales sunt lupi, falcones, pellicani, &c. habitatur, DRACO Dux noster aprum hoc in loco, sclopo suo confecit.

30. Septemb. nauis DON FRANCOIS ingentis capacitatis, quæ optima erat ex omnibus IOHANNIS HAVKEN nauibus, & Capitaneo VVIGNAL commissa, à 5. FREGATTIS persecutionem passa est, quibus vehebantur 550. armati, qui 15. Septemb. ex Hispania, sub imperio DON PEDRO TELLO, missi erant, vt ex PORTO RICCO argentum, quod à PHILIPPINIS eò delatum fuerat, afferrent, dicta nauis nostra sese illis adiunxerat, existimans eas ad naues IOHANNIS HAVKEN pertinere, & tandem videntibus illis qui in celoce nostra erant, comprehensa, & spoliata est, cumq; qui in ea erant in vincula coniecti essent, dimiserunt nauem istā cum 4. vel 5. ægrotis & vulneratis. Hæc nobis postea à captiuis, quos in Insula S. IOHANNIS comprehendimus commemorata sunt.

Quarto Octobris cœpimus nauem BVTSACK dictam, quæ commeatum & res ad bellum necessarias vehebat, exonerare, propterea quod sequi nos non posset. Atque inde cursum nostrum versus septentrionem direximus. Versus ortum vero Insulas MONTSERATA, ROTONDA, ESTAZIA, S. CHRISTOVEL, & SABA vidimus, quarum maxima, non excedit octo miliaria in longitudine, aquam habet arenosam, quæ ancoras ad 7. vel

vel 5. fila admittere poteſt. Porrò ad 7. vel 8. miliaria verſus auſtrum progreſſi, peruenimus 8. Octobris ad Inſulas quaſdam, quæ VIRGINES vocantur, & vulgò periculoſæ habentur, ſed nos ibi portum 14. 12. & 8. filorum inuenimus, vel 1000. nauibus recipiendis aptum. Inſulæ ſunt altiſſimæ, aqua recenti & dulci deſtitutæ, piſcibus tamen, pſittacis, & pellicanis abundantes. Eo in loco facta eſt exploratio & diſtributio populi in 12. ordines. Atque ita per Inſulas illas proficiſcentes, per quas antea pauci profecti fuerant, 100. ferè miliaria lucrati ſumus. Sed & Dn. IOHANES HAVKENS, ibi morbum contraxit ex ſolicitudine & dolore, quod in Inſulis CANARIIS non modo nihil profeciſſet, ſed & nauem DON FRANCOIS amiſiſſet, & conatus eius omnis hoſtibus iam manifeſtatus eſſet. Soluimus tamen rurſus 10. Octobris, & confecto verſus ortum vno miliari, in exiguum portum peruenimus, vbi aquam ad 13. fila inuenimus ab vtroq; latere altiſſimis montibus cinctam.

Duodecimo Octob. ante meridiem per anguſtias quaſdam, periculo tamen vacuas, verſus occaſum ad Inſulam S. IOHANNIS perreximus, in qua PORTO RICCO ſita erat, circa veſperam relictis verſus meridiem tribus Inſulis, quæ dicebantur LOS PASSAGES, delati ſumus ad eam S. IOHANNIS plagam, quæ ortum reſpicit, & ita conſequentur ad PORTO RICCO.

Hic obiit Dn. IOHANNES HAVKEN Dux noſter generalis, poſt cuius mortem D. THOMAS BASKERFIELD ipſi ſuccedens, nauem GARLAND dictam, ingreſſus eſt. Circa veſperam antequam ancoras firmaſſemus, 18. tormenta in nos emiſſa ſunt, ita vt globus per mediam nauis DEFIANCE malum tranſmiſſus, conclaue in quo cœnam DRACO capiebat, petierit, & ſellam in qua ipſe ſedebat, fregerit, qui eodem momento poculum vino repletum in manu habens ebibit. Ipſe quidem Dux noſter læſus non eſt, ſed NICOLAVS CLIFFORD eques Anglus, qui & ipſe menſæ aſſidebat, in ſura vulneratus, ſtatim mortuus eſt, quemadmodum etiam Capitaneus STRATFORD & BRVVVER, vulnerati vero & alii ſunt quamuis non lethaliter. Poſtea verſus ortum progreſſi, ancoras in angulo extra ciuitatem non procul à tribus iſtis Inſulis firmauimus. PORTO RICCO multa propugnacula habet, ita vt neminem facilè admittat.

Decimotertio Octobr. decretum eſt, vt 30. armati ſub quolibet vexillo eligerentur, qui cum 25. celocibus verſus occaſum in portum proficiſcerentur, & ignem Hiſpanis nauibus iniicerent, potiſſimum autem quinq; illas perderent, quæ 15. Septembr. ſub DON PEDRO TELLO ex Hiſpania ſoluentes, die 28. Octobris in Inſulis CANARIIS, & 27. Nouemb. in DESSEADA ſub arce ancoras ſuas firmauerant. Quod ipſum quidem cautè & circumſpectè à noſtris effectum eſt, qui in dictas quinque FREGATTAS ignem proiecerunt, quo maxima quę ADMIRALIS erat funditus conſumpta, reliquæ vero omnes ſimiliter accenſæ & læſæ ſunt. Nec potuerunt illi, qui in arce erãt noſtros prohibere, quin hoc propoſitum in actum producerent, quamuis 190. globis Hiſpani nos petierint, atque ita non parum damni in nauibus noſtris dederint, 50. nimirũ armatis interfectis, & multis

aliis

aliis vulneratis. Præterea multi etiam Hiſpani ibi occubuerunt igne partim, partim aqua extincti, vt taceam eos qui in vincula ſunt coniecti.

Quin etiam naues quaſdam in oſtio maris malis mirabiliter contectas ſubmerſerunt. Ex hiſce FREGATTIS quælibet 20. ænea tormenta & 100. tonnas pulueris habebat, merces earum, ſericum erat, oleum & vinum, Argentum vero quod afferre debebant, ad munitiſſimum propugnaculum delatū erat, & vt mihi captiuus quidā poſtea confitebatur 3800000. coronatorum ſiue 350. tonnarum auri æſtimatum eſt. Omnes ex ciuitate vxores & liberos in ſyluas deduxerant, ita vt tantum milites in ea ſupereſſent.

Decimoquarto Octobris eramus adhuc ſub tormentis extremi propugnaculi, ſed ipſi metuebant ne proxima nocte rurſus ingrederemur, itaque cum 4. FREGATTIS egreſſi ſunt, & ADMIRALIS data opera ſiue per infortunium ſubmerſa eſt, idem etiam, vt nobis videbatur cum cæteris fecerunt, vel ad Caſtellum eas ſaltem propius adduxerunt 15. Octobr. cum ibi adhuc eſſemus, vidimus CARAVEL ſiue celocem, ex angulo Caſtelli aduenire, ſed antequam celoce noſtra eam aſſequi poſſemus, ad terram appulit, vbi eam ſequi amplius non potuimus, præſertim cum etiam eos, qui in littore erant, ei ſubuenire videremus.

16. & 17. Octob. ab armis ceſſatum eſt.

18. Octob. ad Auſtrum paululum ex occaſu Inſulę declinauimus, & ancoras firmauimus ad 4. 5. & 6. fila in pulchro & arenoſo fundo, egreſſi etiam ibi nauibus ſumus, easq; purgauimus, præparantes ſimul 4. celoces. Quin etiam celocem quandam comprehendimus, quæ litteras ex HAYTI ſiue HISPANIOLA attulerat, ex quibus cognouimus duos piratas Anglos multum damni circa iſtam Inſulam dediſſe.

20. Octobr. præcepit Dux noſter, vt cum tribus nauibus quæ erant, PHOENIX, DELIGT & CARAVEL in oſtio fluminis cuiuſdam ad duo fila aquæ, ferè miliari vno à nauibus noſtris aliis, anchoras firmaremus. Ipſe enim ad 3. vel 4. miliaria in flumine progreſſus, quæſiuit oppidulum S. STEMANA, expugnans arcem aliquam in itinere, & quoſdam qui in ea erant captiuos abducens. Venit etiam in BASERVILDE & ibi per noctem manſit.

23. Octobr. exoneratam nauem quæ vocatur DVLPIT, igne conſumpſimus, propterea quod nos ſequi per omnia non poſſet. Poſt meridiem cum naues rurſus conſcendere vellemus, confugit Hiſpanus quidam cum vxore ſua in Admiralis nauem, metuens ne puniretur, quod mandato neglecto ciuitatem PORTO RICCO ingreſſus eſſet, poſtea progreſſi ſumus verſus occaſum & Septentionem propter copiam ſaxorum, quę ſub aqua ad 4. vel 5. miliaria à CABO ſiue promontorio Inſulæ iſtius reperiebatur.

25. Octob. præteruecti ſumus CABO ROSSO, quod promontorium verſus auſtrum ſitum erat, & conſpeximus MONA, paruam & planam Inſulam inter Eſpangola & S. Iohannem ſitam. Eo die rupta eſt ſuprema puppis in naui THE EXCHANGE, h. e. collybus, cui præerat Dn. VVINTER,

TER, & ſequi amplius non potuit, itaque PHOENIX remiſſa eſt, vt eam quæreret, cumq; eam Dei beneficio inueniſſet, manſit apud eam vſque ad diem alteram, qua Gubernator rudente eam naui ſuæ alligauit, verum circa horam nonam frangebatur malus magna & prima, vnà cum rudente quo PHOENICI alligata erat. Itaque eam populo & bonis exoneratam, mergi permiſerunt. Et PHOENIX ante 28. huius ad claſſem noſtram reuerſus non eſt.

29. Octob. vidimus Inſulam CVRICOA, & firmauimus ancoras noſtras, in latere Occidentali, quod 8. miliaribus à continente aberat, vbi aqua profunda ſatis & periculi omnis expers erat, ſed paulò poſt ſoluentes, progreſſi ſumus, verſus occaſum ad continentem, & vidimus ARVBA Inſulam minorem CVRICOA, quam ad tria miliaria verſus auſtrum reliquimus.

Vltimo Nouemb. vidimus 3. vel 4. ſcopulos, inſtar Inſularum, MONEAS dictos, inter ARVBA & proximum promontorium ſeptentrionale continentis, ſitos, & verſus meridiem vidimus terram continentem, vbi amnem rapidiſſimum inuenimus, cuius aqua alba erat.

PHOENIX cum noſtra Carauel & alia quadam nauicula, hunc amnem ingreſſæ, venerunt circa noctis medium, ſub promontorium DEL LA VELA, quo poſtmodum vniuerſa claſſis, cum ei ſignum ignis datum eſſet, ſecuta, ancoras ſub promontorium firmauit. Bona eſt ibi ſtatio, & fundus bonus, ac non procul à terra, aqua habetur ad 14. 12. & 10. fila. Hoc CABO, terra eſt plana, quæ 8. vel 10. miliaria verſus Auſtrum & Occaſum excurrit, & Inſulam habet paruam non procul à vertice ſitam.

1. Decemb. dreximus claſſem noſtram ad fluuium RIO DE LA HACHA, in cuius littore 20. miliaria verſus occaſum procedendo, ſita erat ciuitas, quæ vna ex antiquiſſimis, inter omnes eas, quæ in continente conſpiciebantur, erat. Hæc licet non admodum magna ſit, terram tamen habet bonam atque fœcundam, & facilè à nobis expugnata eſt, populo in fugam coniecto. Naues in aqua ad 6. fila firmatæ erant, paruæ autem ad duo cum dimidio. Atque verſus ortum ciuitatis copioſam arenam inuenimus.

Fluuius aquę dulcis ibi non procul ab vrbe reperitur, ſed oſtium tam copioſa arena erat repletum, vt minores etiam nauiculę eam ſuperare vix poſſent. Superato autem oſtio ad 6. vel 8. miliaria aſcendendo nauigari poteſt. Itaque Dux noſter DRACO cum 150. armatis, noctu ad 6. miliaria verſus ortum progreſſus eſt, & oppidulum quoddam piſcatorum LA HANCHERIA dictum, occupauit, vbi margaritas piſcari ſolent. Incolæ omnes fugam dederant, exceptis 16. vel 20. militibus, qui paululum reſiſtebant, ſed multi tamen ex illis vna cum aliquot Negris comprehēſi ſunt. Inuenimus ibi margaritas quaſdam, & res alias in ædibus, cumq; vires aliquo modo recollegiſſemus, Dn. THOMAS BASKERFIELDE vlterius progreſſus eſt.

Sexto Decemb. venerunt quidam Hiſpani, offerentes pecuniam pro redimenda ciuitate LA HACHA, ſed non poterat inter nos conuenire, cumq; parati eſſemus ad recedendum vidimus Carauel, quam etiam poſt horam, vnà cum duabus BARKEN, ſiue paruis nauiculis comprehendimus, quæ frumento

mento Arabico quod Mays nominant, argento item atque margaritis, quamuis non magni precii, onustæ erant.

Die 7. Decembris mortuus est Iarke, Gubernator nauis The Hope, in cuius locum successit Thomas Draco Ducis nostri frater, Ionas Boderham vero factus est Gubernator nauis Bonaventure, & Dominus Cæsar Gubernator nauis Amitie.

Die 10. huius decreuerunt Hispani 24000. coronatos in redemptionem ciuitatis numerare, & captiuus quidam promisit 4000. coronatos pro sua persona.

Die 14. attulerunt incolæ ciuitatis aliquot margaritas, sed eas tanti æstimabant, vt Dux noster eos remitteret, & terminum 4. tantum horarum ipsis constitueret, quo tempore precium ciuitatis afferrent.

Die 16. Decemb. ipsemet Gubernator ciuitatis ad prandium venit, & inter alia quæ cum Duce nostro habita sunt colloquia, dicebat aperte, se ciuitatem istam nihil curare, nec velle etiam eam redimere, quin & margaritas præter voluntatem suam missas fuisse. Quicquid autem de redemptione propositum fuisset, id eò tantum factum esse, vt tempore isto intermedio quo de redimenda ciuitate ageretur, cæteræ vrbes, quæ non ita munitæ erant admonerentur, vt bona, pecudes & populum, ex manibus nostris in syluas traducerent, sed nihilo tamen secius Draco noster duas istas horas, quibus ei commeatus promissus erat, lubens ipsi concessit, vt de ista re melius deliberaret.

Die 17. Decemb. Baskerfielde cum nauibus Elisabeth, Constantie, Phoenix, Caravel, & 4. vel 5. celocibus, ad aliquot miliaria progressus est versus occasum, & postmodò egressus, terra profectus est ad ciuitatem Tappa, quam expugnatam igne combussit. Nec quenquam qui sibi resisteret, inuenit, tam in discessu quã in accessu, præterquã, quod cum amnem quendam traiiceret, seruus quidam eius vulneratus est, quem tamen adhuc viuum ad naues nostras perduximus. Hinc ad miliare adhuc progressi, pagum Salamba, igne perdidimus, & postea cum aliquot captiuis & non exiguo lucro, ad naues nostras reuersi sumus.

Die 18. Decemb. ciuitates Rangerica, & La Hacha, iniecto igne funditus deletæ sunt, excepto saltem templo & monasterio Monialium, pro quibus apud Ducem intercessiones factæ fuerant. Eodem postea die carbasa ventis dedimus, vt ad cæteras naues reuerteremur, quæ Dn. Thomam Baskerfielde secutæ fuerant.

Die 19. conuersi sumus ad promontorium Gucas, illudq; 20. Decemb. aspeximus. Hoc promontorium est Cabo tempestatibus variis & ventis plurimis propter summam altitudinem expositum. Ibi Insula quædam in ipso ostio sita est, signo albo versus occasum conspicua. Terra eo in loco admodum salebrosa est, & in saxo quodam domus excubiis dicata. In medio istius scopuli, parua quædam Insula conspicitur, ad quam inter Insulam Dibotte & continentem, ingressus patet. Ibi etiam portus & ciuitas S. Martha est, quam circa horam vndecimam expugnauimus. In-

colæ

colæ eius loci omnes fugam dederant, exceptis quibusdam Hispanis, NEGRIS, SIMEROVIS, & Indianis, qui 30. vel 40. tormẽtis prius emissis, postea ipsi quoque aufugerunt. Eadem nocte legatus & qui Gubernatoris vicẽ gerebat, captus est, quin & spolium non exiguũ in syluis accepimus. Nam in ciuitate nihil relictum erat, quamuis vix locus aliquis in tota ea regione ditior reperiretur, præsertim cum etiam arena auro intermixta videretur. S. MARTHA, inter altissimos montes sita, 26. miliarib. à RIO DE LA HACHA abest. In hoc portu, non admodum commoda nauium statio est, propter tempestates, quæ à luna parua ibi excitantur.

Die 21. Decemb. mandatum accepimus vt succensa ciuitate, naues ascenderemus, quamuis ventorum maxima vis esset, quamplurimi milites vitare volentes in littore sese paruis nauiculis saluarunt. Amisimus autem hac nocte ex conspectu nostro PHOENICEM, Capitaneum AVGVSTINVM, PETRVM LEMMOND, & THE GARLAND, cum PINASSE siue celoce. Qui in littore erant, ex CARTHAGINE persecutionem passi sunt, sed ad nostras tamen tandem reuersi sunt, excepto PETRO LEMMOND, qui cum nouem aliis captiuus abductus est.

Die 26. Decemb. vidimus Insulas NOMBRE DE DIOS, aliquot miliaribus à nobis versus ortum distantes.

Die 27. peruenimus ad ostium siue ingressum in NOMBRE DE DIOS, & circa horam primam, ciuitatem eam occupauimus, ex qua populus, omnis aufugerat, exceptis 100. Hispanis qui castellum occuparant. Hi tribus vel quatuor tormentis nos petierunt, quorum vnum inter eiaculandum, fractum est. Quin etiam sclopetis nos petierunt, sed postea videntes fortissimum nostrum impetum, in syluis sese absconderunt.

Vrbs hæc mediocris erat magnitudinis, latissimis plateis, ædificiisq; altissimis, vt & templo ex durissimo ligno pulcherrimè extructo exornata, in cacumine montis cuiusdam qui in ciuitate erat inuenimus domunculam excubitoribus destinatam, in qua 20. frusta argenti rudis, & duo auri puri, argentum ibidem signatum plurimum, & spolia alia accepimus.

Sita est vrbs in loco palustri, perpetuis pluuiis obnoxio, & aërem tam habet malum, qualis in nulla Indiæ ciuitate reperitur. Maximus ibi prouentus est malorum punicorum, VANNANAS, radicum CASSAVE, & pomorum id genus aliorum, sed radices tamen non sine periculo comeduntur. Ad plagam ciuitatis Orientalem prope portum, amnis quidam aquæ recentis & dulcis mare ingreditur, ciuitas ædificiis & areis pulcherrimis refertissima est. Ab ea vnico tãtum miliari aberat oppidum quoddam Indicum, ad quod cum 100. armatis profecti sumus, sed incolæ fracto qui per fluuium nos ducere potuisset ponte, sese in arbustis & arundinetis cum 20. vel 30. sagittariis absconderant, qui ex improuiso nos aggressi, Legatum Ducis IONAM interfecerunt, & tribus vel quatuor preterea vulneratis, oppidum ingressi sunt, quod tamen postea igne accensum deseruerunt. Nos autem, cum eos in syluas aufugisse sciremus, dedimus operam, vt funditus oppidum istud deleretur, præsertim cum Dux noster non procul ab isto

loco vaſa noſtra recenti aqua impleret. Portus ciuitatis NOMBRE DE DIOS elegans eſt, & qui ibi appellere volunt, hi rupes & ſaxa ab vtroq; latere plurima inueniunt, quæ tamen periculo omni carent, cum videri poſſint, & ita diſpoſita ſint, vt ad tria vel 4. fila in medio ipſorũ ancoræ firmari commodè poſſint, extra vero ſcopulos iſtos ad 8. vel 10. fila damnum nauibus dare nemo queat. Hoc in loco atrii Magiſter obiit.

Die 24. Decemb. aſſumpſit Dn. THOMAS BASKERFIELDE 700. vel 750. armatos, ad ciuitatem PANAMA proficiſci volens, vbi quidem ipſis itinere anguſto & malo, 30. miliaria conficienda erant, nam iter illud ex montibus & arbuſtis exſectum, perpetuis aquis & paludibus deforme erat, ita vt itinere priori milites profecti nunquam fuerint. Quin & Hiſpani in cacumine montis, qui meo quidem iudicio in medio itinere ſitus erat, propugnaculum fecerant, iam pridem ſcilicet de aduentu noſtro admoniti, in quo præſidium erat 90. vel 100. Hiſpanorum. Et huiuſmodi quidem præſidia adhuc duo nobis ſuperanda erant, antequam ad ciuitatem PANAMA veniremus. Qui in pręſidio erant, nos ſclopis ſuis petebant, antequam eos animaduertimus, & vltra 20. ex noſtris interficiebant, quorum in numero erant, Capitaneus MARCHAN ſupremus ordinum ductor, ſignifer SAMPSON, MAVRITIVS VVILLIANVS, vnus ex præſidiariis Regiæ in Anglia Maieſtatis. Vulnerati ſunt autem Legatus Ducis HVNTLEY, ita vt poſtea moreretur. Præterea in ſura læſus eſt ipſemet Dux noſter BASKERFIELDE, vnà cum aliis 40. ferè armatis. Quare populus cum iam defeſſus & laſſus eſſet, videretq; commeatum & cibum iam fermè conſumptum eſſe, nec quicquam iſto itinere rurſus acquiri poſſe, effecerunt & obtinuerunt apud D. BASKERFIELDE vt mutato conſilio ſuo, de reditu ad naues cogitaret. Itaque cum ad Ducem DRAKEN ea de re ſcripſiſſet, reuerſus eſt ad ciuitatem NOMBRE DE DIOS, die 4. Ianuar. Anno 1596.

Die 5. Ianuarii cum DRACO ciuitatem NOMBRE DE DIOS vna cum templo omnibus FREGATIS, BARRIS, & GALEOTTIS, iniecto igne vaſtaſſent, carbaſa & vela noſtra verſus Occidentem direximus.

Die 10. Ianuarii conſpeximus Inſulam quandam 30. miliaribus verſus Occidentem ab hoc loco diſtantem, nomine SONDA, ibi ancoras firmauimus ad 12. fila in arena & fundo bono, vbi cum ad angulum verſus ortum peruenitur, magna ſcopulorum ſeries metuenda eſt, quæ conſpicitur vbi ad finem Inſulæ peruentum eſt. Hic vidimus nauem quandam celocem noſtram inſequi, quam ſtatim comprehendimus, erat enim onuſta frumento quod MAYS vocant, cumq; populus examinaretur, cognouimus eos miſſos fuiſſe, vt de noſtro aduentu omnes portus & ſtationes verſus occaſum admonerent. Inſulæ hæc 9. vel 10. miliaribus à continente abeſt, multis ſyluis formidabilis eſt, & ad 2. miliaria nullis hominibus habitatur. Hic purgauimus naues noſtras, & celoces adhuc ſuperſtites rurſus inſtruximus, ad 22. vſque Ianuarii ibi commorantes, quo die rurſus ad ciuitatem NOMBRE DE DIOS reuerſi ſumus. Accidit enim vt ſupremus

PILOT-

PILOTTA ibi moreretur, & Dux etiam noster DRACO Dysentria laborare inciperet.

23. Huius direximus vela nostra ad PORTA BELLA, quæ tribus tantum miliaribus versus occasum, à NOMBRE DE DIOS aberat.

Die 28. Ianuarii ante meridiem obiit Generalis noster Dux DRACO, qui aliquandiu Dysenteria laborauerat, quæ tamen ea nocte cessare visa fuerat. Dicebat ipse nobis paulò ante obitum suum, se certò scire, Hispanos post mortem suam multa molituros, debere igitur nos curam agere nauium omnium, inprimis verò regiarum. Hæc & multa alia cum dixisset, surrexit vestimenta induere volens, sed statim lecto rursus impositus est, & eadem hora in Christo obdormiuit. Testamenti sui executores fecit fratrem suum THOMAM DRAKEN & IONAM BODERHAM, Heredes verò bonorum suorum omnium filios fratris sui instituit, excepto agro quodam quem dicto BODERHAM legauit. Eodem tempore obiit etiam OZIAS præfectus nauis THE DELIGT. Nos autem eo die anchoras firmauimus in portu qui PORTA BELLA vocatur, quo quidem præstantiorem & commodiorem nondum habueramus. Offerebantur etiam nobis hinc inde in littore stationes, tàm maioribus quàm minoribus nauibus recipiendis accommodatæ, vnum solummodo tormentum in angulo terræ istius qua ortum respicit, plantatum erat. Inter insulam verò & continentem semper ad 5. vel 6. fila, aqua reperitur, sed optimus ingressus est in ostio aperto, inter hanc & aliam insulam, quæ versus occidentem longa saxorum serie excurrit.

In PORTA BELLA vix octo vel 10. ædes erant, præter domum regiam, quam pro gubernatore ædificabant, qui eò mittendus erat. Erat etiam ibi propugnaculum siue castellum in littore maris ex integris arboribus factū & multa terra oppletum. Ac nisi nostro aduentu propositum & conatus ipsorum fuisset impeditus, ipsi quidem castellum firmissimum ibi fecissent, ita vt firmius in ea regione nullum inueniri potuisset, nam & ciuitatem ibi condere decreuerant. Erant ibi tria Orichalci frusta mari immersa, quæ extraximus, populus cum omnibus bonis suis aufugerat. In portu isto erat pagus quidam apertus, & nullo munimento cinctus, penes quem reperiebatur amnis recentis & dulcis aquæ, quem ingressi quidam ex nostris, inuenerunt vinum, oleum & ferrum.

Hoc in loco postquam ancoras firmassemus, peracto funere DN. FRANCISCI DRAKEN, ingressus est THOMAS BASKERFIELDE cum omnibus centurionibus aliis, nauem regiam THE DEFIANCE, in qua Dn. BRYDE, qui nobis à sacris concionibus erat, concionem pro tempore isto habuit, magno cum applausu populi. Finita verò concione iussit THOMAS BASKERFIELDE omnes centuriones & capitaneos in naui THE GARLAND, conuenire, vt cum illis de rebus necessariis deliberaret. Cumque eò venissent, productas literas commissorias eis monstrauit, quibus lectis, è vestigio Dux generalis habitus & declaratus est, & BODERHAM nauis DE FIANCE gubernator factus est, DN. SAVEL, nauis AVENTVRE.

Præter dictum OZIAM, præfectum nauis THE DELIGT, obiit etiam EGERTON, nobilis quidam in naui VORSICHT, & Ia. VVood præcipuus classis nostræ Chirurgus in naui GARLAND, nec non & ABRAHAMVS KONDAL, in naui SACKER dicta.

Hoc in loco recenti aqua vasa nostra repleuimus, naues purgauimus, & vela reparauimus. Conuenerat enim inter Ducem & Centuriones omnes, vt si iter aliquod ad S. MARTHAM, inueniri posset, illud ingrederemur, sin minus, rectà Angliam repeteremus.

Sexto Februarii exoneratam nauem ELISABETH, quæ DN. VVATZEN senatoris cuiusdam Londinensis erat, submersimus. Cumq; aliqui ex naui, cui nomen erat PEGASVS, in terrà egressi, recentem afferre aquam vellent, ab Hispanis ex improuiso oppressi sunt, qui duobus interfectis, nec non duobus etiam vel tribus captis, sese rursus subduxerunt.

Die 7. Februarii nauis DELIGT & FREGATA Capitanei EDNES, exoneratæ, cum admodum corruptæ essent, submersæ sunt. Naues verò Regiæ velis indigebant.

Eodem die explorato populo nostro, inuenimus in vniuersum 2000. viros, connumeratis omnibus tā ægrotis quàm saluis. Et sequenti die omnes nostros captiuos in terrā exposuimus, tam Hispanos, quam alios. Duos autē captiuos ablegauerat Dux noster THOMAS in ciuitates NOMBRE DE DIOS & PANAMA, vt λύτρον pro quibusdam præcipuis captiuis afferrent, qui tamen reuersi non sunt. Cæterum cum iam discessuri essemus, venerūt ad nos quidam vexillum album præ se ferentes, quod pacis signum erat, & Duci nostro significarunt, se 10. Anglos captiuos habere, conditione tamē non iniqua, & velle se eos nobis ex PANAMA transmittere, si 8. vel 10. adhuc dies ibi commorari vellemus. Verum nos dolum subesse verebamur, & cogitare aliud non poteramus, quàm quod nos detinere & remorari vellent, donec classis regia adueniret.

Die 8. huius, cursum nostrum ad S. MARTHAM direximus, & 14. huius vidimus Insulam BARV, quæ versus occasum sita 14. miliaribus à CARTHAGENA abest. Circa noctem præcepit nobis Dux noster, vt ad portum ciuitatis BARV nauigaremus, sed ingens ea nocte tempestas orta est, & vētos integra lunę quarta tantos experti sumus, vt aliquot naues amiserimus. Ea enim nocte nauem VORSICHT amisimus, sequenti vero die naues SVSANNAM, PANEL, HOPE, & PEGASVM. Itaq; tertio die intermisso hoc ad S. MARTHAM cursu, iter versus promontorium S. ANTONII ingressi sumus.

Die 25. Februarii aspeximus Insulam GRAN CAMAINAS, 30. miliaribus à IAMAIKO distantem, quæ humilis & arenosa Insula est, multis testitudinibus abundans.

26. huius vidimus eleuatam regionem CVBA, versus ortum à fractis Insulis sitam, & delati eramus ex plaga orientali Insula PINOS in periculosissimum tractum IORDINAS, quod cum vidissemus, versus austrum nauem direximus, & ad septentrionem PINOS progressi sumus, quam Insu-

lam

Iam 1. die Martii vidimus. Terra humilis est, arboribus repleta, & limpidissimis fontibus in plaga septentrionali scatens, in medio 8. vel 9. rotundi colles assurgunt, & in plaga occidentali tres continui.

Cum in plaga occidentali essemus, & vasa nostra recēti aqua replere vellemus, vidimus circa horam primam pomeridianam 20. naues, tertiā nimirum partem classis regiæ, quæ ablegata erat ad Insulas HONDEROS, & in vniuersum 60. nauibus constabat. Habebat autem mandatum de nobis exterminandis, vbicunq; nos inuenirent. Hæ naues 20. quæ nobis obuiam fiebant, sese in HAVANA recrearāt, & CABO CORIENTOS petere volebant, qui locus à superiori 50. miliaribus abest. Cum autem nos vidissēt, studebant vento nos anteuertere, sed nos ventum ipsis præripuimus quo facto Archithalassus vexillum Regium naui præfixit, atq; ita vento secundo eos aggressi sumus. Præceperat autem dux noster, ne illi qui naui DEFIANCE erant tormenta sua emitterent, priusquam propè ad hostes venissent.

Hispanorū VICE-ADMIRALIS, quæ magnitudine sua omnes nostras naues superabat, primò progressa, emisit duo anteriora & maxima tormēta in nauē nostrā CONCORDE, quæ tamen ipsi nihil concessit, quod pugnæ istius naualis initium erat. Nauis BONAVENTVRA admodum studiosè VICEADMIRALI adhærens, tormentis & bombardis artificiosissimè eam petiit, ita vt latus vnum perruptū sit. Archithalassus in ADMIRALI nostra naui globis & pulueri suo nihil minus pepercit, sed DEFIANCE, quæ in medio hostium fulminabat, tam vehementer pugnabat, vt Hispanorum VICE ADMIRALIS, vnà cum tribus vel quatuor aliis nauibus, cogeretur fugam dare & ADMIRALEM, classemq; reliquam deserere.

Post occasum solis, conuertit sese vniuersa classis versus ortum, & nos similiter iter versus ortum ingressi sumus ad CABO CORIENTOS, eo fine vt cum reliqua Hispanorum classe congrederemur. In hac pugna amisit nauis DEFIANCE 5. viros, tres Anglos, vnum Græcum, & vnum NEGRO, in aliis verò nauibus, capitanei quidam militesq; gregarii vulnerati sunt. Sed vesperi vidimus ingentem Hispanorum nauem igne succensam ardere, quod fortassis à puluere tormentario per incuriam factum fuerat.

2. Martii, cū dies oriretur, non procul à CABO CORIENTOS aberamus, quod humile est promontorium, multis arboribus obsitum, quæ altitudine sua omnes alias vincunt, & toto ferè miliari à CABO distant in plaga orientali, nam in australi ferè tota CVBA syluis & arboribus repleta est.

Classis Hispanica quæ tum 14. tantum nauibus constabat, nobis à tergo cū secundo vento imminebat, non audebat tamen propius accedere, quāuis ADMIRALIS siue Archithalassus noster eam expectaret. Itaq; nauigādo promontoriū istud facilè superauimus, excepta naui SALOMON, quæ littori adhærens nos sequi non poterat, sed vento versus ortū à nobis auulsa & abrepta est. Quod cum Hispani viderent, 3. vel 4. nauibus ad eā properarūt. Nos autem DEFIANCE nauem emisimus, quæ ei suppetias ferret, itaq; Hispani rursus ad classem suam concesserunt. Interea quieuimus & nauem SALOMON expectauimus. Qua adueniente iter nostrū ad CABO S. ANTONIO

direximus, quæ Insula circiter horam secundam pomeridianam nobis visa est. Regio itidem humilis est, & versus meridiem sinum in mari habet alba arena conspicuum. Statio est bona contra ventos Septentrionales & Subsolanos. Ea nocte horam vnam atq; alteram inter Septentrionem & occasum quieuimus. Cumq; dies rursus apparere inciperet, aspeximus Insulam CVBA & plagam orientalem ORGANES, qui periculosissimi scopuli sunt, & 8. ferè miliaribus à CVBA distant, initium sumentes quamprimum quis CABO S. ANTONIO præteruectus est.

Die 5. Martii, venti admodum remissi & lenes fuerunt.

Die 7. vidimus eleuatam quandam regionem, instar coronæ, quæ sese aperuit versus occasũ, 13. vel 14. miliaribus ab HAVANA, cum alio quodam loco in CVBA, TABLES dicto, qui 8. miliaribus versus ortum à dicta corona aberat. Regio vltrà iusulam HAVANA exiguos duos tumulos nobis exhibebat videndos, referentes formam vberum muliebrium.

Die 10. aspeximus CABO siue promotoriũ FLORIDA, quod & ipsũ depresſũ humileq; est & nõ procul ab hoc CABO versus austrũ aliquot fractæ & submersæ Insulæ cernuntur. Hora secunda pomeridiana ex oculis nostris terrã istã amisimus, cum 12. miliaribus versus ortum à CABO abessemus. Postea versus ortũ vsq; ad mediam noctem progressi sumus, & inde cũ vento subsolano versus Septentrionem, quo vento vsi sumus vsq; ad 13. Martii, ita vt ad 31. gradus ascenderemus. Postmodo ingẽs tempestas & ventorum commotio facta est, qua naues BONAVENTVRAM & IOHANNEM MINOREM amisimus, cursum inter ortum & austrum tenentes.

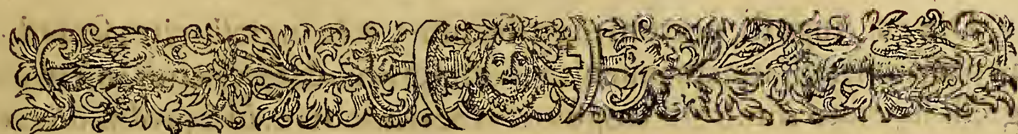
19. Martii, hærebamus in 29. gradu, & cursum inter ortum & Septentrionem tenebamus. Die verò 21. Martii maximam tempestatem experti sumus, sed ventos tamen habuimus bonos. Multæ autem naues ex classe nostra substiterunt, excepta THE HOPE quæ procedebat. Apud Admiralem verò manserunt DEFIANCE, ADVENTVR, & PHOENIX.

Die 28. Martii eramus in 39. gradu, & iter ad FLORES direximus, quem locum 8. Aprilis conspeximus, nono huius, in plaga Insulæ australi ancoras firmantes, vbi aquas recẽtes hausimus, quibus DEFIANCE ferè destituebatur. Hic in terram expositi sunt DRACONIS duo PILOTTÆ.

Die 10. Aprilis vela nostra ventis rursus dedimus, & die quidem Paschatos pluuias ventosq; experti sumus maximos, sed tandem Dei beneficio salui & incolumes, cum illis, quæ adhuc supererant, nauibus, domum rediimus.

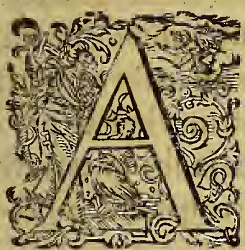
Finis omnium itinerum Draconis.

VE-

VERISSIMA DESCRIPTIO NAVIGATIONIS A THOMA CANDISCH, NOBILI ANGLO, SVSCEPTÆ, QVA IPSE AB ANNO M. D. LXXXVI.

vsque ad annum 1588. vniuersum terrarum orbem explorauit, & perlustrauit, per Dn. FRANCISCVM BRETTIE, *qui ipsemet huic itineri & nauigationi cum aliis adfuit, fidelissimè consignata.*

NNO 1586. die 21. Iulij veteris styli, soluimus ex PLYMOVTH, portu Angliæ, cum tribus nauibus, ADMIRALI nimirum, cui nomen erat THE DESIRE, hoc est, cupiditas siue desiderium, capacitas vero 120. vecturarum siue lastarum: THE CONTENT, hoc est, sufficientia; cuius capacitas erat 60. lastarum; & HVG GALLANT, hoc est, Hugo Expeditus, cuius capacitas 40. lastarum fuit. Quæ naues 123. armatis, & omnibus rebus necessariis ad 2. annos; munitæ atque instructæ erant, sumptibus Dn. THOMÆ CANDISCH, Nobilis Angli, qui etiam Admiralis vel Dux generalis habitus est.

Die Martis qui erat 26. Iulii, adhuc 45. miliaribus à promontorio FINIS TERRÆ, abfuimus, vbi nobis 5. naues Hispanicæ ex BYSÇAIA occurrerunt, venientes nostro quidem iudicio ex magno maris sinu in TERRA NOVA. Admiralis noster eas aggressus; tribus horis oppugnauit; sed nocte præuentus capere nullam potuit.

Die 1. August. circa horam 10. antemeridianam, vidimus Insulam FORTE VENTVRA, quæ ex Canariis vna est.

7. Die Augusti tam prope iam ad littus BARBARIÆ perueneramus, quam RIO DEL ORO, hoc est, fluuius aureus.

19. Augusti peruenimus ad promontorium CABO BLANCO, hoc est, promontorium album, sed ventus tam vehemens erat; vt non possemus eousque ascendere, vbi piscatores piscationibus operam dare solent; itaq; 6, horas quieuimus in loco versus occasum; præsertim cum copiosa arena ante promontorium istud in plaga australi inueniretur.

15. Augusti eramus in vertice CABO VERDE, hoc est, promontorii viridis, & nostro quidem iudicio 50. miliaribus ab eo versus mare.

Die 18. huius promontorium SIERRA LEONA, versus ortum à nobis aberat, & eodem die Zephyrus spirare cœpit, qui cursum nostrum adeò promouit, vt 20. Augusti tantum 6. & dimidio gradibus, à linea æquinoctiali abessemus.

Die 23. Augusti strenuè à SIERRA LEONA progressi, ad plagam eius australem, die 25. Augusti peruenimus, vbi portus seu statio nauium erat; quam H. BREVVER, vice-Admiralis in naui THE CONTENT ingressus est.

Die

Die 26. Augusti, portum ingressi sumus, & in ingressu circa scopulum in plaga australi, aquam inuenimus 5. fila profundam, vlterius autem progressi superato nimirum scopulo isto non minor 10. filis profunditas reperta est, donec in ipsam stationem veniremus, quæ vnico tantum miliari, à promontorio aberat, & versus austrum excurrebat, sed danda omnino erat opera vt quis naui sua in medium sinum ingrederetur, erat enim ibi refluxus admodum vehemens, & in stationes sese magna vi effundens. Ex Anglia vsq; ad hunc locum numerantur 950. miliaria, quod quidem iter à 21. Iulii vsque ad 26. Augusti emensi sumus.

Die 27. Augusti venerunt duo NEGROS siue Æthiopes ad naues nostras, ab Admirali Londinensi ad nos missi, hi nutu significabant, nauem quandam Portugallensem non procul à nobis in portu isto quiescere, itaque minima nostra nauis THE GALLANT ad tria vel quatuor miliaria ascendit, sed cum PILOTTA siue gubernatore destitueretur, vlterius progredi non audebat, sinus enim ad tria vel quatuor miliaria ibi in terram excurrit, & periculosæ est profunditatis, vt ex quodã Portugallense postmodum cognouimus.

Die 28. Augusti, missi sunt quidam, qui medium diem saltando & voluptates alias exercẽdo sese cum NEGROS siue Æthiopibus oblectarent, & de naui hac Portugallensi aliquid expiscarentur. Hi cum rursus naues conscendere vellent, repererunt Portugallensem aliquem, post carecta latentem. Qui cum captiuus ad nos adduceretur, referebat, nos non sine ingenti periculo posse ad pagum istum nauigando peruenire, & nauem de qua nobis dictum fuerat, inuestigare, itaque diligenti habita examinatione & tortura etiam præmissa, cum animaduerteremus ipsum vera professum, ab inuestigatione & persecutione nauis istius abstitimus. Inter alia affirmabat hic captiuus etiam, quod nauem suam iisdem in locis per maris intemperiem amisisset, & quod in numero istorum qui captiui erant NEGROS siue Æthiopum duo adhuc superessent sui socii siue comites itineris. Nomen ipsi Emanuel fuit, patria Portuensis ex Portugallia erat, munere CALFATER.

Die Augusti 29. naui egressus Dux noster CANDISCH, vnà cum 70. viris, pagum quẽdam ingressus est, ex quo, post conflagrationem aliquot ædium spolia abduximus, quæ tamen exigua erant, propterea quod populus cum bonis suis ad alia sese contulerat loca. Hinc discedentes, peruenimus ad pagum quendam apertum, multis tamen arbustis cinctum, NEGROS vero vel Æthiopes aduentantes nos sagittis suis pro virili exceperunt, sed non plures quam tres ex toto nostro numero vulnerarunt, qui licet veneno à sagittis istis infecti fuerint, Dei tamen beneficio in viuis conseruati sunt. Pagi ipsorum, pro loci istius qualitate vel potius rusticitate muro luteo cincti sunt, aream capacitatis satis magnę habent ludibus cinctam atque munitam. In plateis, ædibusq; sordium nihil colligitur. Homines siue NEGROS isti, subiectissimi sunt suo Regi, cui multum etiam honoris exhibent, sic enim ex quibusdam accepimus, qui obsides in

locum duorum NEGROS, de quibus suprà dictum, ipsis dati erat. In hoc pago vltra ædes 100. numerari non poterant.

Primo Septembris, multi ex nostris nauibus egressi, indusia sua per totum diem nullo prohibente lauerunt. Sequenti verò die, cùm faber quidam lignarius ad arbusta eius loci secessisset, opus naturæ perfecturus, cõspexit forte fortuna NEGROS ibidem latitantes, qui postquam animaduerterent se visos & exploratos esse, subitanea & forti impressione impetũ in nostros fecerunt, ita vt fugam arripere nostri cogerentur, in qua tamen fuga non pauci vulnerati sunt. Inprimis vero miles quidam, GVILHELMVS PICKMAN, in partem pedis superiorẽ, seu femur, sagitta percussus est, qui cum eam extrahere niteretur, fracta est, cuspide in carne permanẽte, per noctem autem à veneno isto totus venter ita intumuit, vt colorem atramenti referret, vnde sequẽti die mortuus est, & venenata cuspis postmodum extracta. Verum illud ex herba quadam exprimitur. Septemb.

Die Septemb. 3. multi ex nostris suis nauiculis ad 4. miliaria ascenderunt, & multos pisces ceperunt, multa itidem poma citria, ab arboribus decerpta, nobis attulerunt, & in reditu duos bubalos conspexerunt.

Die 6. Septembris. ex portu egressi, à SIERRA LEONA rursus soluimus.

Die sequenti seu 7. septemb. discessimus ab Insulis CABO VERDE, siue promontorii viridis, quæ alias Insulæ à MADRABVMBA dicuntur, & 10. miliaribus à promontorio SIERRA LEONA distant. Vesperi circa horam quintam ancoras emisimus ad duo miliaria ab Insula quadã, quam postmodum ingressi, nihil inuenimus præter arbores VANNANAS. Habitabatur autem meris NEGRIS. Die 8. Septemb. circa insulam istam, quadam nauicula nostri profunditatem aquæ explorantes deprehenderunt eam in circuitu istius loci esse 5. filorum, quibusdam vero in locis duo tantum, item 6. & plura inuenerunt fila. In plaga Insulæ istius orientali, pagus erat, in quo NEGROS habitauerant, vt ex victualibus ibi repertis colligere erat. In plaga australi aquam recentem nullam inuenimus, sed in plaga Septentrionali eam tribus vel 4. in locis accepimus.

Insula ista continuam spectatoribus exhibet syluam, excepto quodam tantum loco, vbi ædificia ipsorum extructa sunt, qui locus vndiq; arboribus VANNANAS cinctus est, quæ fructum bonum & salutarem ferunt. Tractus sic perpetua tonitrua, fulgura & pluuias hoc mense habet, cuius quidem rei caussam esse iudico quod sol lineę æquinoctiali proximus est.

Die Septemb. 10. soluimus ab Insula MADRABVMBA, Brasiliam siue Americam petituri.

Vltimo Octobris delati sumus ad montem quendam, 24. ferè miliaribus à CABO FRIO seu promontorio frigido, in Brasilia distantem, cuius vertex formam rotundæ ciuitatis habebat, iuxta autem montem istam duæ adhuc Insulæ sitæ erant. Octob.

Primo Nouemb. nauigauimus inter Insulam S. SEBASTIANI, & continentem terram terra, mad quam deinde etiam appulimus & instrumenta Nouemb.

noſtra nautica reparauimus. Hoc in loco etiam celocem extruximus ex materia quam nobiſcum in naui noſtra habebamus. Fratres etiam vaſa & dolia noſtra repararunt quæ aqua recenti impleuimus. Commorati ſumus autem iſtic loci ad 23. vsq; Nouembris, proſpiciẽtes nobis de omnibus rebus neceſſariis. Interea dum hæc ageremus, conſpeximus fortè fortuna CANOA quandam, peculiaris cuiuſdam generis, quæ ex flumine IENERO veniens, Inſulam S. VINCENTII petebat, in ea ſex mancipia cum Hiſpano quodam erant, qui Archithalaſſo nauis noſtræ, quæ ADMIRALIS vocatur, CHRISTOPHORO nimirum HARE, notus & familiaris fuit. Hic enim Chriſtophorus Anno 1581. cum naui quadam in Inſula S. VINCENTII fuerat. Itaque cum ſperaremus alium quendam Anglum in Inſula S. VINCENTII habitantem, (quæ quidem non vltra 20. miliaria ab iſto loco vbi tunc eramus, aberat) cum cibariis quibuſdam aſſequi, dimiſimus hunc Hiſpanum cum literis ad conterraneum noſtrum in Inſula S. VINCENTII habitantem exaratis. Qui quidem promittebat, quod intra decem dies reſponſum nobis referre vellet. Non enim milites, ſed mercatores nos eſſe tum profitebamur, qui propter mercimonia noſtra, iſtis in locis verſaremur. Sed reſponſum tamen nullum accepimus, itaque cum tempus à nobis deputatum præteriiſſet, nosq; ſpe noſtra fruſtratos eſſe videremus, paratis rebus omnibus, ex hac Inſula S. SEBASTIANI 23. Nouemb. rurſus ſoluimus.

December. Die 16. Decembr. perucnimus in oram Americæ ad 47. & dimidium gradum, Terra à nobis 6. miliaribus verſus occaſum aberat, & nos ita in littore vſque ad 48. gradum aſcendimus.

Die 17. Decembr. portum quendam ingreſſi ſumus, quem Admiralis noſter qui primus eum ingrediebatur, PORT OF DESIRE, hoc eſt, portum deſiderii vel deſideratum & exoptatum nominabat. Intra portum iſtum vna atque altera Inſula conſpicitur, circa quam magna copia canum marinorum, ingentis & formidabilis magnitudinis inuenitur, qui quoad anteriorem corporis partem, Leoni haud immerito comparatur, caput enim collum & tota anterior pars longiſſimis denſiſſimisq; pilis formidabilis eſt, pedes ipſorum formam manuum humanarum repræſentant, catulos ſingulis menſibus progenerant, & lacte nutriunt, in mari cibum quærunt piſces nimirum omnis generis. Catuli eorum cibum nobis optimum præbent, carnem enim habent quam quoad ſaporem diſcernere à carne ouilla non facile poſſis, ſiue aſſam ſiue elixam eam comedas, canes ipſi tanti ſunt roboris, vt vix quatuor viri aliquem ſuperare & interficere poſſint, quin etiam gladio vel haſta transfixi ad mare properant, nec moriuntur donec capita ipſorum probè conterantur. Auium præterea magnus ibi prouentus eſt, quæ terram inſtar cuniculorum perfodiunt, atq; in iſtis foraminibus oua ſua excludunt, volare enim nequeunt, cum alas habeant pennis deſtitutas, veſcuntur piſcibus marinis, & nobis dictæ ſunt aues PINGVYNS.

In

In hoc portu elegans eſt & periculi expers nauium ſtatio. itaque naues noſtras in terram ſubductas ibi purgauimus & reparauimus.

Die 24. Decembr. quæ natalem Chriſti proxime præcedit progreſſus eſt forte fortuna vir quidam cum puero vnicum miliare à nauibus in vallem pulcherrimam ad radices montis ſitam, vbi ante duos vel tres dies puteum noſtri fecerant, propter aquæ dulcis & recentis iſto in loco defectum, circa hunc puteum cum induſia ſua lauarent, oppreſſi ſunt ab Indianis, qui in montes aufugerant, & ſagittis vulnerati. Cum autem Dux noſter cum 16. vel 20. armatis eos aggrederetur, facile in fugam verſi ſunt, licet 50. vel 60. eorum eſſent. Vir quidem ille nomine GARGE, in genu, puer vero in humero vulneratus erat. Sagittæ erant ex tenui arundine acutiſſimo ſilice in extremitatibus armatæ. Homines ferè ſunt, qui Chriſtianorum aſpectum ſedulo fugiunt, & brutorum inſtar animalium viuunt. Quando defunctos ſuos ſepelire volunt, moris eſt apud ipſos, vt eos ad ſcopulos, qui in littore maris ſunt, perducant, atq; in cacumine eorum vnà cum arcubus, ſagittis, aliisq; rebus precioſioribus, quas in vita ſua charas habuerunt, eos ſepeliāt. Inprimis vero quibuſdā glebis delectātur, quas in littore maris repertas, artificioſè præparant & ſecant, ita vt quadratæ appareant, & poſtea capitibus defunctorum ſupponunt. Sepulchra eorum ex magnis & oblongis præparata lapidibus, vndiq; ſagittis defunctorum cingūtur, rubro colore tinctis, quo viui etiam ſeipſos pingere conſueuerant.

Die 28. Decembr. ſoluimus rurſus ex portu THE DESIRE, Inſulam quandam petituri, quæ verſus auſtrum tribus miliaribus à portu abeſt. Cumq; quod ſupererat nobis de auibus noſtris PINGVYNS, ſale conditum eſſet, progreſſi ſumus paulatim in littore verſus auſtrum.

Die 30. Decemb. præteruecti ſumus ſcopulos, 5. ferè miliaribus à terra diſtantes. Hi ſcopuli ad 48. gradus verſus auſtrum à linea æquinoctiali excurrunt.

Anno 1587. die 2. Ianuarii, offendimus pulchrum CABO ſiue promontorium, 51. gradibus à linea æquinoctiali, & aquæ profunditas ibi erat 7. filorum, vno miliari à terra. *Anno 1587. Ianuar.*

Die 3. Ianuar. aliud CABO ſeu promontorium offendimus, quod 52. gradibus & 45. minutis a linea abeſt, & excurrit vſque ad oſtium periculoſiſſimi tractus ESTRECHO DE MAGALLANES, qui tractus quibuſdam in locis 5. vel 6. miliaria in latitudine habet, quibuſdam vero in locis eſt arctiſſimus. Sub hoc promontorio cum aliquandiu quieſceremus, ancoram quandam per procellas & tempeſtates nimias amiſimus triduum integrum durantes.

Die 6. Ianuarii fretum MAGALLANES, viam anguſtiſſimam ingreſſi ſumus.

Die 7. huius arctam hanc viam ingreſſi, Hiſpanum quendam in littore cepimus, qui vnà cum 23. Hiſpanis ibi commorabatur. Superſtites hi nimirum erant ex 400. qui ante tres annos in præſidium ad haſce anguſtias poſiti fuerant. Omnes autem exceptis hiſce 24. fame & ſiti interierunt. Supe-

GG 2 raui-

rauimus autem eodem adhuc die fretum siue angustias eas, ad quas ab ostio numerantur 14. miliaria, quod ostium ab angustiis istis ad 52. gradus ascendit. Ab hoc loco vsq; ad Insulam istam, in qua aues PINGVYNS cepimus, numerantur 10. miliaria versus occasum vel austrum potius.

Die 8. Ianuar. emissis anchoris nostris, plurimas aues PINGVYNS cepimus, & in futuram necessitatem sale condiuimus.

Die 9. Ianuarii, soluimus ex ista Insula versus austrum, ad regiam ciuitatem PHILIPS, ab Hispanis ibi extructam. Hæc ciuitas quatuor propugnacula habebat, quodlibet vno tormento æneo formidabile. tormenta autem ista omnia propter aduentum nostrum in terram defossa erant, exceptis rotis, quę in locum suum erant dispositæ. inquisiuimus igitur tormenta ista, & terra eruta, nobiscum abduximus. Ciuitas cõuenienti loco extructa, omnibus syluarum & aquarum commoditatibus gaudet, templo pulcherrimè exornato & in peculiari loco seorsim posito. Ex patibulo etiam, in quo miserrimè aliquem ex suis suspenderant, colligere licebat, eos iustitiæ cultores acerrimos esse. Nostro quidem iudicio ante hæc tempora cibum alium non habuerunt præter ostreas & testudines, rara enim ibi animalia cernebantur, & ex syluis vix feram vnam atq; alteram potum ad aquam prodire videbamus. Hispani hi eum solummodo in finem istum in locum missi erant, vt transitu alios prohiberent, & neminem in Oceanum australem præter suos dimitterent, verum testante id experientia, Deus huic eorum instituto manifestè repugnauit. Licet enim iam biennium ibi essent, serere tamen nihil poterant vnde fructum aliquem perciperet, quo sese sustentarent, præterea etiam impetus & insultus Indianorum sustinere quotidiè cogebantur, vnde factum vt absumptis omnibus quæ ad sustentationem eorum facere poterant, ipsi tandem fame in propriis ædificiis, imò & in vestimentis suis perierint, quemadmodum multos adhuc in vestimentis suis fame ita confectos & mortuos inuenimus. Cum igitur vna pars ciuitatis fœtore defunctorum cadauerum admodum inficeretur, coacti sunt reliqui, qui in viuis adhuc erant, ciuitatem deserere. Hoc autem antequam facerent, omnia arma & instrumenta bellica in terram defoderunt, & postea progressi, in littore maris victum suum quæsiuerunt, vbi vltra annum integrum foliis arborum, pomis, radicibus, auibusq; si quas accipere poterant, sese sustentarunt. Tandem decreuerunt ad RIO DE PLATA hoc est, fontem argenteum commigrare, cum de 400. tantũ 23. in viuis essent, inter quos duæ mulieres erant. Hoc in loco recreauimus nos, bona pace fruentes & lignis aquaq; recenti nobis abunde prospicientes. Dux noster oram hanc, PORTO HAMBRIENTE hoc est, portum famelicum vocauit, distat autem à linea æquinoctiali 53. gradus versus austrum.

Die 14. Ianuarii, relicta hac ora, nauigauimus versus austrum, & paulo post declinauimus ad occasum, petentes promontorium, quod vocatur CABO FROVVARD, cuius promontorii angustiæ versus austrum ad 54. gradus excurrunt. Ab hoc promontorio progressi sumus 5. miliaria versus

Septen-

Septentrionem, ingredientes riuum quendam maris in plaga auſtrali,quẽ concharum riuum, à conchis, quæ ibi magna copia reperiuntur, nominauimus. Commorati ſumus ibi 6.diebus vento vtentes Zephyro.

Die 21. Ianuarii ſoluimus ab hoc concharum riuo, verſus occaſum 10. miliaria progredientes, vbi in plaga Septentrionali pulcherrimum ſimiliter & arenoſum riuum inuenimus, quem Dux noſter ELISABETHÆ riuum vocauit. Interea autem dum ibi anchoras emitteremus, mortuus eſt quidam ex noſtris faber lignarius, ad nauem HVGO GALLANT pertinẽs, qui etiam ibi ſepultus eſt.

Die 22. Ianuarii, poſt meridiem ab hoc ELISABETHÆ riuo, ad duo ſaltem miliaria progreſſi ſumus, vbi iucundiſſimum fluuium inuenimus, quem ingreſſus nauicula ſua Dux noſter, ad tria miliaria perluſtrauit, videns inter cætera terram fertilem & planam, qualem alibi locorum nondum huc vſque conſpexerat, erant enim ſalebæ in iſta vicinia quamplurimæ. In hoc flumine conſpeximus multos barbaros & feros homines, quos etiam aſſecuti ſumus. Erant autem Anthropophagi, & carnibus crudis etiam ſemper veſcebantur. Hi populi in Hiſpanos aliquoties impetum fecerant. Habebant enim gladios fractos, cultros item, & id genus alia, vnde ſagittas ſuas parare & exacuare poterant. Studebant ipſi quidem & nitebantur vnicè, vt nos ad ſeſe in flumine iſto inuitarent. Sed Admiralis noſter cum hoc animaduerteret, tormẽta in eos aliquot emitti curauit, vnde plurimi eorum trucidati ſunt. Poſtea ex flumine iſto ſoluentes, peruenimus ad canalem S. HIERONYMI, 2. miliaribus à priori loco diſtantem. ab hoc canali tribus vel quatuor miliaribus progreſſi, ad promontorium quoddam in plaga Septentrionali ſitum, peruenimus, à quo promontorio vsq; ad fretum MAGALLANES, ferè ſemper verſus occaſum eſt procedendum. In vniuerſo hoc tractu, propter ventorum & procellarum multitudinem ſubinde portum repetere coacti ſumus, vento & tempeſta- *Februarius.* tibus variis vſq; ad 23. Februarii iactati, tot enim in nos procellæ à mõtibus irruebant, vt niſi funes habuiſſemus ſolidos & probè compactos, pereũdum nobis neceſſariò fuiſſet. Quin integro etiam menſe, quo hic commorati ſumus, cibum præter oſtreas & aues nullum habuimus, vt ita famis etiam periculum non exiguum fuerit, coactiq; fuerimus inſtar auium victum noſtrum in agris quærere.

Ab vtraque parte fluminis iſtius, ad duo miliaria portus & ſtationes nauium conuenientes ſunt. Et noſtro quidem iudicio à Canali S. Hieronymi, vſque ad oſtium freti ſupradicti, in Oceano auſtrali, 34. miliaria numerantur, vt ita fretum iſtud in longitudine 90. miliaria habeat, & oſtium freti eiuſdem eſt cum ingreſſu ex mari ſeptentrionali altitudinis ſiue eleuationis, 52. nimirum graduum cum duobus tertiis, verſus auſtrum à linea æquinoctiali.

Die 24. Februarii, Oceanum auſtralem ingreſſi ſumus, & in plaga auſtrali cum ex freto ſolueremus pulcherrimum ſitum eſt promontorium, pyramidem habens ſatis longam. In plaga ſeptentrionali 4. vel 5. Inſulæ

non procul à continenti conſpiciuntur. Præterea etiã multa loca depreſſa quaſi,& ſubmerſa iſta in regione apparẽt, quæ LAS ISLAS ANEGADAS Hiſpani,hoc eſt,Inſulas ſubmerſas nominant. Circa meridiem remiſimus poſt nos Inſulas iſtas ad 5.miliaria verſus ortum, vento vtentes auſtrali.

Martius. Die 1. Martii,procellæ nos & tẽpeſtates ex Septentrione oppreſſerunt, ita vt ea nocte nauis HVGO GALLANT ſocios ex conſpectu ſuo amitteret, cum à terra abeſſemus miliaribus 49. cum dimidio, vel ad minimum 45. Tempeſtas hæc triduum integrum durauit, quo tempore nos, qui in naui HVGO GALLANT eramus, reliquis ex conſpectu noſtro amiſſis, in maximo vitæ necisq; verſati ſumus periculo, propter rimam vel fiſſuram noſtræ nauis. Coacti ſumus igitur ſtrenuè totum hoc triduum laborare & aquam effundere, ita vt ſomnum etiam nullum videremus.

Die 15. Martii,peruenimus cum naui noſtra HVGO GALLANT, inter inſulam S. MARIÆ, & continentem regionem, vbi reliquas noſtras naues rurſus offendimus, quæ biduum nos expectarant apud Inſulam LA MOCHA,quæ in latitudinẽ 38.gradus habet,& verſus auſtrum ſita eſt. Hoc in loco quidam ex noſtris cum naui egrederentur, ab Indianis, ſagittis vulnerati ſunt, qui tamen cum bombardas noſtras, admodum formidarent,facile in fugam coniecti ſunt. Indianis hiſce perpetuum cum Hiſpanis odium & bellum intercedit, pertinentq; ad magnam prouinciam ARECCA.

Dicta hæc prouincia ARECCA, regio eſt auri argentiq; ditiſſima, nec vnquam ab Hiſpanis ſuperata, quos viriliter aliquoties ſuſtinuerunt & fortiſſimè repulerunt. populus enim eſt audax atq; cordatus, qui libertatem ſuam vnicè tuetur.

Die 15.Martii ſolutis nauibus, in plagam occidentalem Inſulæ S. MARIÆ progreſſi ſumus, aquæ profunditatem 6. filorum habentes.

Die 16. Martii,Dux noſter vnà cum 70. vel 80. armatis in terram appulit. ibi venerunt ad nos aliqui Indiani, cum duobus primoribus iſtius loci, qui cum nos Hiſpanos eſſe putarent, amice ſalutarunt,duxeruntq; ad locum quendam, vbi Hiſpani pulcherrimum templum altaribus cruciſq; imaginibus ornatum extruxerant, circa templum iſtud horrea erant 50.vel 60. hordeo triticoq; referta tantæ præſtantiæ,quantæ in Anglia reperiri vix poteſt. Inuenimus etiam multos manipulos radicum POTATE, boni cibi, quæ omnia parata erant ad cenſum & tributum Hiſpanis debitum exſoluendum. Inſula hæc multis etiam pomis, ſuibus & gallinis abundat. Populus tanto ſeruitutis iugo ab Hiſpanis premitur, vt ne gallina vel porco veſci ipſis liceat, omnes Chriſtiani facti ſunt, ſed more Eccleſiæ Romanæ,hoc eſt, didicerunt AVE MARIA, PATER NOSTER, & alias precatiunculas latine proferre.

Hac occaſione nobis de frumento & carnibus ſuillis proſpeximus. quin etiam gallinarum & radicum POTATE magnam copiam aſſumſimus, additis ferè 500. canibus marinis, & copioſo frumento ex GVINEA, quod MAYS nominant. Quanquam autem de rebus omnibus abundè nobis

pro-

prospiceremus, satis tamen adhuc ibi reliquimus, & Dux quidē noster duos istos populi primores semper secū in naui retinuit, liberaliter tractauit, & vino optimo recreauit. Vnde cum intelligerent Hispanos nos non esse, nutu & signis quibusdam nobis significarunt, nos si ad continentem ARENÆ regionem proficisci vellemus, satis auri argentique aliarumque preciosissimarum rerum accepturos esse. Sed cum Dux noster mentē ipsorum percipere non rectè posset, & aliò etiam properaret, paratis rebus omnibus post aliquot dies inde discessimus.

Die 18. Martii, relicta hac ora, 10. miliaria versus Septentrionem progressi sumus, noctu in littore sub velo acquiescentes.

Die 19. dicti mensis, nauigauimus in littore versus ortum, ad Insulam LA CONCEPTION, id est, conceptionis, nocte autem ancoras firmauimus circa aliam quandam Insulam, vbi tamen egressi nauibus non sumus.

Die 20. sequenti, relicta Insula CONCEPTION, ingressi sumus riuum quendam, qui fundum arenosum habebat, vbi licet pecudes & aquam recentem videremus, subsistere tamen noluimus.

Die 30. Martii peruenimus in riuum quendam nomine QVINTERO, cuius eleuatio est 32. graduum & 50. minutarum. Eodem die cum ancoras nostras emisissemus, accidit vt pastor quidam pecuarius in cacumine mōtis dormiret, hic cum expergisceretur, & naues nostras aduentantes videret, supra modum stupefactus, antequam nos ad littus appellere possemus, conscenso equo quantum potuit auolauit. Paulò post cum Dux noster assumptis 30. sclopetariis naui egressus esset, venerunt ad ipsum tres equites, strictos præ sese gladios ferentes, cumque interuallo quo sagitta assequi eos possemus, abessent, substiterunt, & propius accedere recusarunt. Dux igitur noster duos sclopetarios cum FERDINANDO, ad eos ablegauit, (qui FERDINANDVS vnus erat ex 400. istis Hispanis, de quibus supra dictum, quem in ostio freti MAGALLANES acceperamus) ipsi autem eos admittere cum bombardis nolebant, certo quodam signo indicantes, vnum tantum eos accedere debere; consensimus igitur vt FERDINANDVS solus ad eos iret, nobis non procul subsistentibus. Hic FERDINANDVS postquam diu multumque cum ipsis locutus fuisset, reuersus tandem, retulit, se cum ipsis de cibariis & ad victum pertinentibus locutum fuisse, & eos promisisse, quod expectationi nostræ abundè satisfacere vellent. Postea Dux noster hunc FERDINANDVM cum vno sclopetario ad eos rursus misit, sed ipsi vnum tantum ad colloquium admittere volebant, cumque consentiente sclopetario FERDINANDVS eos solus accessisset, ipse subito equo insidens, cum equis discessit, posthabito sanctissimo iuramento quo sese Duci & vniuerso populo non semel obligauerat, quod nos deserere nollet, sed ad mortem vsque nobis adhærere. Cum igitur Dux noster audiret eum contra datam fidem discessisse, vasa recenti aqua repleri iussit, & nauem ingressus, constituit sequenti die speculatores emittere, qui ædificia ipsorum inquirerent, spoliarent, & igne penitus euerterent.

VI-

Vltimo Martii, capitaneus Havers, cum 50. vel 60. sclopetariis, ad tria vel quatuor miliaria progressus, gregem boum & vaccarum syluestrium copiosissimum inuenit, similiter equorum etiam & equarum indomitarum, innumeram multitudinem, aderant etiam lepores, cuniculi, perdices & id genus aliæ volucres. Terra ferax est & frugifera, nec vllus recentis aquæ in ea defectus.

Cum eousque progressi essemus, vt pergere propter montium altitudinē non possemus, quieuimus apud limpidissimum fontem, inter elegantes salices ex monte promanantem. Cumque nos aqua ista recreassemus, ad naues iterum reuersi sumus per eiusmodi vias & loca, vbi sperabamus homines inuenire, sed totū diem progressi neminē offendimus, præter canes syluestres. Hostes autem interea, cum ex tribus equitibus illis, & Ferdinando nostro fugitiuo cognouissent, nos paucos numero esse, ducentos equos emiserant, qui nos oppugnarent, verum cum nos vidissent, & fortiores esse, quam reuera eramus, putarent, appropinquare ausi nō sunt, causa autē erroris ipsorum erat, instructa nauis & optimus ordo, quo processimus donec vesperi ad naues & custodiam nostram veniremus.

Die 1. Aprilis, nauibus egressi, ad fontem quendam non procul à nauibus nostris, ad hauriendam recentem aquam processimus, cumque in opere essemus & vasa nostra impleremus, irruerūt in nos ducenti ferè equites, qui antequā scopulum istum, in quo aliqui ex nostris armati, constituti erāt, assequi possemus, 12. ex nostris apprehenderunt, eosq; partim trucidarūt, partim in vincula coniecerūt, reliqui ab illis qui in rupe vel scopulo erāt ex periculo erepti sunt. Ac licet quindecim saltem ex nostris essent armis suis instructi, integram tamen ferè horam eos pugnando sustinuimus, donec 24. ex ipsorum numero interfectis, reliqui fugam dederint.

Quinto huius, ex sinu Qvintero soluimus. Ab isto loco non plus vnico miliari Insula quædā sita est, in qua plurimas volucres, quas supra Pinguyns vocari diximus, accepimus, & versus occasū nauigādo processimus.

Die 15. Aprilis, peruenimus ad regionem Maramorena, gradibus 23. eleuatam, quæ portum habet bonum propter Insulam quandam non procul inde distantē, quælibet enim nauis ab vtroq; latere appellere potest, Itaque Admiralis cum 30. viris ad terram appulit, quod cum Indiani vidissent, statim ex scopulis, in quibus sese occultarant, nobis in occursum venerunt, aquam & ligna secum ferentes, admodum enim sibi ab Hispanis metuebant, populus erat simplex, vitam agens feris brutisque non absimilem. Ducebant autem nos secum ad tabernacula & ædificia sua, quæ miliari ferè integro à nauibus nostris distabant, vbi vxores quoque ipsorum vidimus. Et ædificia quidem in hanc formam extructa erant: Humi cernebantur stratæ pelles quædam, & circum eas erectæ paludes siue stipites, quibus ligna quædam alia transuersim imposita erant ramulis arborum contecta atque munita. Cibus ipsorum sunt carnes crudæ & graueolentes. Si quis ipsorum moriatur, eum vnà cum arcu & sagittis, rebusque aliis quæ ei gratæ fuerunt, sepeliunt, aperuimus enim sepulchrum quoddam

vt

vt mores & consuetudines eorum probè perdisceremus. CANOÆ siue cymbæ ipsorum pulcherrimè & artificiosissimè extructæ sunt, ex duobus coriis siue pellibus ita inuicem aptatis atque dispositis, ac si vesicæ essent. Quin etiam duas habent in CANOIS suis vesicas, quas spiritu oris impletas CANOIS alligant, atq; ita aquam ingressi ingentem piscium multitudinem capiunt, quibus censum vel tributum sibi ab Hispanis impositum exsoluunt, sed pisces admodum sordidè præparant.

Die 23. Aprilis, cepimus nauiculam quandam ex ARECCA venientem, eamq; retinentes GEORGIVM nominauimus, populus cum nos videret, relicta naui discesserat, & quam nostri eos insequerentur, apprehendere tamen eos non poterant, postea portum ciuitatis ARECCA ingressi nauem offenderunt satis magnam, capientem nimirum 100. vecturas siue lastas, sed cum ea iam exonerata esset, præter solam istam nauem nihil acceperũt. Ciues in ARECCA tribus vel quatuor tormentis, PINASSAM siue celocẽ nostram petierunt, nec multum aberat, quin eam ex arce siue propugnaculo suo subuertissent, itaq; nos cum ADMIRALI & altera naui HVGO GALLANT portum ipsũ ingressi sumus. Dux enim noster decreuerat, in arcẽ siue propugnaculum istud impetũ facere, antequã numerus eorũ augeretur. Causa autem, cur nauis THE CONTENT post nos remãserit, erat, quod in loco quodã. 14. miliaribus versus austrum ab ARECCA distante, ipsi nauem quandã Hispanicam BOTTISIIS siue vrceis vino Hispanico plenis, onustã, offenderant. Itaq; cum tantum inde accepissent quantũ capere & vehere poterant, ad nos postmodum reuersi sunt. Ciues autẽ ex ARECCA cum de aduẽtu nostro certiores facti essent, bona sua omnia partim aliò transtulerant, partim in terram defoderant, & vicinos in auxiliũ excitauerant, ita vt Dux noster nauibus nos egredi prohiberet. Interea dum ibi cõmoraremur, ipsi suis nos tormẽtis petierunt, nosq; satis fortiter ipsis respõdimus. Qui in celoce nostra erant ad littus progressi, nauiculam quandã comprehenderunt, nihil morantes tormenta, quibus siue intermissione, sed frustra tamẽ petebãtur. Posthac misit Dux noster nauiculã quãdã cũ signo pacis, quæ interrogaret an nauẽ istã magnæ capacitatis, cuius supra meminimus, redimere vellent, sed ipsi hoc recusarũt, propterea quod sub pœna capitis à VICEROY siue gubernatore Regio in Lima, ipsis iniunctum erat, ne quam nauem aut captiuos etiam pecunia redimerent. Sed Dux noster hoc eum in finẽ fecerat, vt captiuos qui in QVINTERO comprehensi fuerant liberaret, non vt cum ipsis multum loqueretur & conferret.

Die 25. huius cum adhuc ibi moraremur, cõspeximus nauem quandam ex plaga australi ad ARECCA ciuitatem pergentem. Itaq; Dux noster missa celoce & nauicula alia, eam persecutus est, sed qui in propugnaculo & altissimis montibus erant, multis signis nauem istam monebant, vt antequam nos eam assequi possemus ad terram appelleret, quo facto nihil cunctantes qui in ea erant, fuga sibi consuluerunt, in quorum numero Monachi etiam quidam fuerunt, quod ex vestimentis ipsorũ perspicere potuimus. Nos autẽ eos persequi, consultum nõ iudicauimus, cum videremus multos ex ci-

uitate equites, ad eos properare. Rectâ igitur nauē istā derelictā petiimus, in qua tamen nihil ferè inuenimus, quod laborem nostrum recompensare potuisset, postea ad naues nostras reuersi, magnam istam nauem igne concremauimus, & vnam ex nauiculis BARKEN submersimus, reliquis seruatis. Ac tandem ab ARECCA soluimus, iter versus occasum dirigentes.

Die 27. Aprilis, comprehendimus rursus aliam BARK nauiculam, quæ venerat ex S. IAGO, Insula quadam, non procul à QVINTERO, vbi aliquot ex nostris amiseramus, sita. In hac nauicula Græcū quendam inuenimus, nomine GEORGIVM qui peritissimus PILOTTA siue nauclerus erat, & habebat cognitionē omniū portuum & totius littoris in CHILI. Homines isti missi erant vt de aduentu nostro, & amissione populi nostri eos qui in LIMA erant certiores facerent, præter Græcum istum, Belga etiam & tres Hispani in nauicula ista erant, qui omnes iureiurando sese obligare & Sacramento cœnæ Dominicæ à Monachis quibusdā accepto, cōfirmare coacti fuerant, quod si forte caperentur, literas omnes in mare abiicere vellent, quemadmodū etiam ab ipsis factum cum celocem nostram sibi imminentem viderent. Hæc & alia Hispani confessi sunt, cum à Duce nostro criminaliter per torturam interrogarentur, Belga verò ille nihil confiteri, sed potius mori quā periurus fieri volebat. Itaq; supplicium strangulationis ipsi Dux noster minatus est, nec prius tamen quicquā confessus est, quàm ligato iā collo à terra eleuaretur, quo facto eadem prolocutus est, quæ Hispanos quoq; confessos fuisse diximus. Itaq; nauicula concremata, homines istos captiuos nobiscum abduximus.

Maius. Die 3. Maii, ad portum quendam peruenimus, tribus pagis conspicuū, quorum nomina erant DARACCA, CHINGA, & PISCA. Ad vltimum hunc appulerunt quidam ex nostris, atq; in ædes ingressi, panem, vinum, ficus, gallinas & id genus alia acceperunt, sed ad pagum ex tribus hisce optimū, propter tempestates & procellas maris maximas appellere non potuimus. Ora hæc 13. gradib. cum duobus tertiis versus austrum à linea æquinoctiali abest.

Die 5. Maii, ex hoc portu rursus egressi sumus, & nauem nostram THE CONTENT vice Admiralem nimirum, in quadam Insula ZEADES dicta, reliquimus, vbi etiam antea eam amiseramus.

Die 9. Maii, nauem quandam conspeximus, quam naues nostræ ADMIRAL, cum HVGO GALLANT & GEORGIO insecutæ sunt, vbi GEORGIVM quidem nauem, quam in portu ciuitatis ARECCÆ acceperamus, amisimus, nauem verò quam persequebamur, apprehendere non potuimus, postea GEORGIVM rursus quæsiuimus, sed frustra.

Die 10. Maii, amisit nauis HVGO GALLANT, in qua ego & FRANCISCVS PRETTIE, erant, ex conspectu suo, nauem ADMIRAL.

Die 11. nos qui in naui HVGO GALLANT eramus, portum quendam ingressi sumus, ad 12. gradus eleuatum, vbi circa vesperam hora nimirum octaua, fontem quendam recentis aquæ inuenimus, itaque in terram ad hauriendam aquam egressi sumus, licet nostrum 18. tantum numero essent

ſent. Vaſis noſtris repletis, cum ad naues rurſus iremus, manſerunt duo vel tres ex noſtris in littore, qui cum paululum progrederentur, venerunt ad locum quendã, ibi ferè 500. ſaccos præſtantis farinæ inuenerunt, ramis arborũ conte&tos, itaq; huius farinæ accepimus quantum nobis ſufficere videbatur. Poſtero die cum primum aurora oriretur nauem noſtram rurſus ingreſſi ſumus, ibiq; ad meridiẽ vſq; firmatis anchoris quieuimus. Interea qui in pago erant nobis inſidias ſtruentes, pecudes ſuas ad littus miſerunt, vt nos allicerent atq; ex naui prouocarent, atqui nos dolum præſẽtiẽtes, fidere noluimus, ſed ſolutis anchoris die 12. Maii, inde diſceſſimus.

Die 13. Maii, portum quendam ingreſſi ſumus, ſub eleuatione 9. gradu-um ſitum, ibi cum centurio noſter M. BRVER, ARTHVR VVARFORD, IOANNES VVAY, diaconus noſter IOANNES NEVVIRAN, ANDREAS VVICHT, GVILELMVS GARGEFRED, & HENRICVS HILLIARD, mecum naui egreſſi, in littore ad quartam miliaris partem procederent, inuenerunt nauiculam quandam, 5. vel 6. laſtarum ad littus protractã. Hanc ſummo cum labore in aquã rurſus detruſimus, & ego cum centurione poſtmodũ ingreſſi ſumus, reliquis bombardas ſuas afferentibus. Sed vix ingreſſi aquã ad genua habuimus aſcendentem, ita vt clypeis noſtris effundere eã non poſſemus, & parum abeſſet, quin ſubmergeremur. Cum autem tandem ex nauicula iſta egreſſi eſſemus, nouum ecce periculum nobis metuendum fuit, propriam enim noſtram nauiculam cernere amplius non poteramus, tãdem autem cum eam rurſus videremus, nec tamen ea propter maris intemperiem ad littus appropinquare, & nos recipere poſſet, coacti ſumus tranando eã aſſequi, vbi aliquoties ad humeros vſq; in mari ſtetimus progreſſiq; ſumus, donec tandem Dei beneficio, bini ad nauem noſtram pertingeremus, & 14. huius menſis die, inde rurſus ſolueremus.

Die Maii 16. noſtrum 16. qui in naui HVGO GALLANT eramus, magnã nauem cepimus, in qua 24. perſonæ erant, quæ ex GVAIAVIL veniens LVDOVICVS dicebatur, & 300. laſtarum ſiue vecturarum capax erat. Pugnauimus cum illis ferè dimidiam horã, Pilotta ſiue Nauclerus eius dicebatur CONSALVVS DE DVBAS, hunc vnà cum NEGRO ſiue Æthiope quodam nobiſcum ſumſimus. Nauis nihil præter trabes & quæ ad victum neceſſaria erant habebat. Itaq; cũ ad 7. miliaria diſceſsũ ab iſto loco fuiſſet, eam aqua ſubmerſimus. Hæc omnia facta ſunt in loco 7. gradibus verſus auſtrũ à linea diſtante. Submerſimus etiã cymbã ſeu nauiculã ipſi adhærentẽ, & nihil ex ea accepimus prẹter velũ anterius & cõmeatũ ſeu victũ neceſſariũ.

Die 17. Maii, inuenimus rurſus ADMIRALEM & naues noſtras cæteras, ſocii autem noſtri interea duas ditiſſimas naues acceperant, Saccaro, ſyrupo, MAYS, aluta, abdomine, ſaccis PINTADOS refertis, frumento Indico, aliquibus MARMELADIS, & 1000. gallinis, onuſtas.

Altera nauis maxima ex parte farina triticea ſiue ſimilagine, & MARMELADIS onuſta erat. Altera vero æſtimabatur 20000. librarum STERLINGS hoc eſt, noſtratis monetæ 200000. coronatorum. Nos nauibus noſtris repletis, populũ qui in viuis adhuc erat ex iſtis nauibus in terrã depoſuimus.

Die 20. Maii ingressi sumus portum ciuitatis PAITA, vbi cum anchoras nostras emisissemus, Dux noster vnà cum 60. vel 70. armatis nauibus egressus, præliatus est cum incolis ciuitatis, eosque in fugam versos persecutus est vsque ad verticem montis ab altera parte ciuitatis siti. Mancipia tamen quædam, & cum his pauci alii, mandatum acceperant à Gubernatore suo, vt manerent in eo ciuitatis loco, vbi nouum propugnaculum & castellum extruere cœperant. Horum 100. ferè numero erat, & signum sanguineum præ se ferebant. Præfectus rei bombardicæ multa in eos tormenta ænea emisit, fecitque vt locũ istum deserere & in montem quendam sese recipere cogerentur, ex quo bombardis nos suis petere conabantur. Nauibus igitur egressi, post occupatam & expugnatam ciuitatem PAITA, in montes perreximus, & facile omnes in fugam conuertimus. Cum autem in mõtes venissemus, inuenimus occultam istam viam qua ex ciuitate in montem iuerant. Inuenimus etiam 25. libras argenti & supellectilem domesticam omnis generis, ædificia ipsorum variis bonis abundabant, sed Dux noster consultum non putabat nos prædæ & spoliis inhiare, quæ nobis impedimento esse poterant, cum nesciremus qualibus nos armis hostes aggredi vellent, & vero certo sciremus eorum multo plures quam nostrum esse, præterea etiam dimidio prope miliari à nauibus aberamus. Itaque reuersi sumus in ciuitatem PAITA, quæ pulchrè extructa erat ita vt plateæ etiã omni sterquilinio destituerentur. Ædificia ad minimum 200. & curiam habebat splendidè exornatam, verũ nos iniecto igne totam ciuitatem cum omnibus suis bonis funditus deleuimus, quæ bona ad minimum 18000. coronatorũ æstimabantur. Quin etiam BARK nauiculam quam in portu inuenimus, accendimus, ac tandẽ discedentes cursum nostrum ad Insulam PVNA direximus.

Die 25. Maii peruenimus ad Insulam PVNA, in qua conueniens nauium statio est, ibi inuenimus ingentem nauem 250. lastarum, qua submersa, ad terrã appulimus, vbi Dominus Insulæ istius habitabat. Habitatio eius in littore splendidissime extructa erat, multis contignationibus exornata, ita vt vndique tam in mare quam in terram prospectus inde pateret. In inferiori parte istius domus cœnaculũ erat pulcherrimũ, & in eo locus ad conuasanda bona separatus atq; distinctus, in quo loco BOTTISIOS, hoc est, lagenas inuenimus pice, resina & lino, vnde restes & funes parantur, repletas, nam in hac Insula optimi funes quorum in mari australi vsus est, conficiuntur. Hic CASSIQVE siue Dominus, omnes istius Insulæ incolas ad suos labores adhibet. Ipsemet Indianus erat, vxorem vero pulcherrimam ex Hispania fœminam habebat, quæ eum propter splendidam istam habitationem & bona quibus affluebat plurima in matrimonium admiserat. Fœmina hæc instar Reginæ ab incolis colebatur, pedibus terram nõ attingebat, (hoc enim contemptus signum apud eos habetur) sed si quando animi recreandi & aeris mutandi gratia portam egredi volebat, in lectica quasi à quatuor viris siue baiulis efferebatur. Linteo siue munimento quodam aduersus solem & vẽtum vtitur, & pedissequas habet quamplurimas,

quem-

quemadmodum etiam famulos in seruitium suum ex præstantissimis totius Insulæ iuuenibus selectos. Verum cum propter tranquillitatem maris & ventorũ nõ statim appellere ad littus possemus, fœmina hæc cũ suo Domino & omnibus Indianis & Insula aufugerãt atq; in continentẽ sese receperant, acceptis secum vltra 100000. coronatis, quod ex capitaneo quodam cognouimus, qui cum quibusdam aliis in Insula relictus, & à nobis comprehẽsus erat, cum nauicula sua ad nos appelleret exploraturus qui & quales essemus.

Die 27. Maii, Dux noster cum quibusdã sclopetariis aliisq; militibus in continentẽ terram profectus est, vbi hunc CASSIQVE siue Dominum cũ vniuerso suo thesauro cõmorari capitaneus dictus affirmauerat. Cũ autẽ ad terram istam veniremus, inuenimus 4. vel 5. naues, VANNANAS, funibus, farina, alioq; cõmeatu onustas. Dux igitur noster capitaneũ istum captiuum seuere interrogabat, proposito etiam mortis periculo, quidnam hæ naues sibi vellẽt, sed ipse se ignorare affirmabat, & cuius essent, & in quẽ finem eo adductæ, nemo enim gentiũ ibi cõspiciebatur. His igitur emissis progressi sumus, affirmauerat enim nos CASSIQVE siue Dominum istũ cum vniuerso thesauro suo facile posse inuenire & capere, cum in loco isto, in quẽ confugisset, non plura quam 3. vel 4. ædificia extructa essent, & ipse nobis resistere nullo modo posset. Sed cum huic relationi non responderet euentus, cœpimus ipsum vrgere, vt quid naues istę sibi vellẽt, sine cũctatione diceret. Respõdit igitur se ignorare vnde venissẽt, nisi fortasse pro 60. militibus cõmeatum veherent, qui, vt audiuisset, in ciuitatem GVIAQVIL profecturi erant, quæ ciuitas 6. miliaribus ab ista Insula aberat, vbi 3. vel 4. naues Regi Hispanorum tum extruebantur. Ea in ciuitate plerunq; 100. militum prẹsidium esse solebat, sed quia de nostro aduentu audierant, adhuc 60. sibi adiungi petierant, in nauium & ciuitatis tutelam.

His auditis capitaneum istum quidem Dux noster nondum dimisit, sed populum ad cõstantiam admonens, noctu ignotam quandam syluam ingressus est, venitq; ad istum locum vbi præcedenti nocte in excubiis fuerant, & paulo ante nostrum aduẽtum tanta cum festinatione discesserant, vt cibum etiam ad ignem expositum deseruissent. Bona vero sua vel secum abstulerant, vel in terram absconderant, ita vt nihil eorum inuenire possemus. Acceptis igitur aliquot gallinis, & aliis quæ palato nostro conueniebant cibis, inde discessimus.

Die 29. Maii, Dux noster paruam quandam Insulam ingressus est, non procul à PVNA insula distantem, in quam Dominus Insulæ PVNA, omnia sua peristromata, quibus cœnacula domus suæ exornare consueuerat, ex corio inaurato artificiose facta, vasa item domestica, & vniuersam supellectilem, cum nauium etiam munitionibus, deduxerat, de quibus omnibus quicquid maxime arridebat accepimus.

Insula ista pulcherrima, & rebus omnibus affluentissima est, sed nec auri nec argenti fodinas habet. Circa arcem istius CASSIQVE adhuc 200. ædificia extructa erant, & totidẽ in pago vno atq; altero eiusdem Insulę, quæ quoad

magnitudinem cum Insula VVigt siue Veetis prope Angliam sita, comparari commode potest. Ab vno domus istius latere pulcherrimus hortus conspicitur, variis floribus ornatus, in cuius extremitate puteus reperitur aquæ dulcis atq; recentis, cinctus vero hortus iste arboribus quibusdā est, in quibus Gossypiū nascitur, hac ratione. In summitate arboris fructus quidā instar pomi crescit, ex quo postmodò gossypiū prorumpit, semine in medio instar fabæ vel pisi alicuius incluso. Quodlibet autem pomum 7. vel 8. eiusmodi grana seminis continet. Gossypio igitur maturo si non pomum istud aperiatur, grana ista sua sponte erumpunt.

In horto hoc etiam ficus per totum annum fructus suos ferentes, Pompones, itidem, Melones, Cucumeres, Raphani & alii fructus iucundissimi, herbæq; suauissimæ reperiuntur. Ab altera domus istius parte pomariū situ est, Chrysomelis, pomis citrinis, pomis punicis, & aliis id genus fructibus ornatum. Cæterū prata & pascua habentur ibi optima, vnde equis, bobus, vaccis, vitulis, ouibus, caprisque quamplurimis abundāt, magna præterea etiam columbarū, gallinarum, anatum, auiumq; id genus aliarum ibi reperitur copia. Præterea etiam templum non procul ab ædibus istius Cassique extructū erat, in quo missæ populo præcinebantur, nam cū fœminam istam Hispanicam in vxorē duceret, Christianam simul fidem & religionē Hispanicam amplexus est. In templo altare erat crucis imagine conspicuum, & 5. campanæ, quas nobiscum abduximus, templo igne succenso.

Interea temporis socii nostri nauem Admiralem purgarunt, refecerunt atq; in aquam rursus deduxerunt. Nos autem die nocteque circa domum istam in excubiis fuimus.

Iunius. Secundo Iunii cum excubitores nostri exiuissent ad cibum inquirendū, ex improuiso 100. Hispani impetum in nos suis bombardis sclopetisq; fecerunt, qui præcedente nocte ad alteram partem istius Insulæ appulerant. His sese coniunxerant omnes qui in Insula ista erant, armis suis probè armati & instructi, cuius quidem coniurationis autor Negre siue Æthiops Emanvel erat, cuius supra quoq; mētio facta est, qui à nobis aufugerat, cum primo ad Insulam istam venissemus, ibi non exiguo in periculo fuimus, omnes enim dissipati, & vix 16. vel 20. vno in loco congregati erant, itaq; etiam duo ex nostris trucidati sunt, priusquam ædificia assequi possemus. Quamuis autem sesquihoram eos pugnando sustinuerimus, tandem tamen multitudini eorum cedentes ad littus vsque progressi sumus, vbi fortiter etiam cum istis dimicauimus, donec Zacharias Saxie, qui lancea sua viam, qua ex monte descensus patebat, præcluserat, & duos Hispanos trucidauerat, globo per mediū pectus trāsmisso, lethaliter vulneratus invera Dei inuocatione honestissima morte occūberet, postea n. hostes à littore fortissime abegim⁹, & subinde quosdā cymba vel nauicula aliqua ad naues nostras remisimus. Interea Roberto Maldock hoc accidit, vt ꝓpria sua bōbarda sese interficeret, globo per caput suū transmisso. Quia aūt ego Franciscvs Prettie cū Thoma Andres, Stephano Gomier, & Richrado Rosa in littore cōstituti eramus vt hostes aliquo modo reprimeremus,

ne

ne transitu ad mare socios prohiberent, tormenta nostra in rupem collocauimus, vnde hostes ferire optime poteramus. Tandem autem & nos nauiculę insidentes ad socios reuersi sumus. In hoc conflictu ex hostibus 46. interēpti sunt, quos ab ipsis in arbusta & domos veteres protractos postea inuenimus. Ex nostris autem nouē trucidati, & tres captiui abducti sunt.

Eodem adhuc die, qui erat 2. Iunii, iterum ad terram cum 70. armatis appulimus, & hostes nostros aggressi in fugam vertimus, quamuis Hispanorum quidem 100. sclopetis & bombardis, Indianorum verò 200. arcubus & sagittis probè armati & instructi essent. Postea igne in ciuitatem iniecto, eam funditus deleuimus. Quin & hortos extirpauimus, & quatuor ingentes naues, quæ quidem nondum perfectæ erant, igne exussimus.

Die 3. Iunii nauis nostra The Content in terram subducta & sordibus expurgata fuit in omnium nostrum præsentia, Pinassa etiam nostra, quam Hispani igne accenderant, rursus reparata est.

Die 5. Iunii, relicta Insula Pvna, in qua vndecim diebus commorati eramus, peruenimus ad locū quendā Rio Dolce hoc est, flumen dulce dictū, vbi recentem aquam hausimus, & nauem nostram Hvgo Gallant submersimus, propter defectum populi, capacitas eius erat 40. lastarum.

Die 10. Iunii, Indianos quos cum nauicula quadam acceperamus, cū primum Insulam Pvna ingressi essemus, in terram rursus deposuimus.

Die 11. soluimus ex portu Rio Dolce.

Die 12. Iunii lineam æquinoctialem transgredientes, toto huius mensis residuo tempore versus Septentrionem nauigauimus.

Die 1. Iulii, cœpit nobis apparere portus Novæ Hispaniæ, & mansimus in loco quodam 4. miliaribus à terra, ad 10. autem gradus à linea æquinoctiali versus septentrionem sito. Iulius.

Die 9. Iulii cepimus nouam nauem 120. lastarum, in qua prouincialis quidam ex Marsilia oriundus erat, nomine Michael Sancivs. Hic primus erat qui nobis aliquid diceret de naui S. Anna, quam postea cepimus cū ex Insulis, quas Philippinas nominant egrederetur. In hac naui 6. personæ erant, quas nobiscum retinuimus, quemadmodum etiam vela, funes & ligna pro igne faciendo, nauem vero igne concremauimus.

Die 10. Iulii, accepimus rursus Bark siue nauiculam quandā aliam, quæ missa erat, vt Aviso siue nuncium de nostro aduentu hinc inde in littore habitantibus afferret, vt ex Michaele Sancio percepimus, sed omnes ex ea discesserāt. Nulla harum nauium bonis quibusdam onusta erat, sed venerāt tātū ex Sansonato in prouincia Gvatimala de nostro aduētu alios admonēdi gratia. Itaq; igne hanc etiā cremauimus, & ad portū Acapvlco perreximus, in quo naues quiescere solēt, quæ Insulas Philippinas petunt.

Die 26. Iulii, ancoras emisimus in fluuio quodam non procul à Capolita, vt ibi vasa nostra recenti aqua impleremus, nocte vero cum 30. viris ad ciuitatē Agvatvlca perreximus, quæ duobus tantum miliaribus à fluuio isto, ab æquinoctiali vero linea 15. gradibus & 40. minutis abest.

Die

Die 27. peruenimus in portum ciuitatis AGVATVLCA, offendentes ibi BARK siue nauiculam ex SANSONATO, onustam CANOIS, & ANILE, capientem vero lastas 50. Homines autem ex eo omnes discesserat. Appulimus igitur ibi & ciuitatem vna cum templo atq; telonio igne perdidimus. Telonium magnum erat & pulchre exornatum, in quo etiam 60. sacci ANILE repleti, quo pictores vtuntur, tum temporis fuerant, quorum quilibet 40. coronatorum æstimabatur, præterea etiam 400. sacci. CACAOS ibi erant, quorum quilibet 10. coronatos valebat. Hi CACOAS populo æquè ac pecunia accepti sunt, & pro argenteo REALI dantur 150. æquè ac si moneta optima essent, saporem amygdalarum ferè habent. Homines ibi eis non tantũ vescuntur, sed & potum inde præparare solent. In ciuitate inuenimus corbem multis capsulis, in quibus oleum absynthei erat, refertum. Postquam autem ciuitatem ipsam igne perdidimus, in qua 100. ferè ædificia fuerant, venit ad nos is cuius nauis ea fuerat, signum pacis præ se ferens. Hic quamuis principio cum omni populo ad montes confugisset, tandem tamen ad promissionem & fidem capitanei HAVERS celocem nostram ingressus est, atq; ad Admiralem in CAPOLITA perductus. Cumq; inuicem hi duo locuti fuissent, ad terram depositus rursus est, quemadmodum capitaneus ei noster promiserat.

Die 28. Iulii, ex CAPOLITA soluimus, cum propter maris intemperiem aquam ibi haurire non possemus, & portum ciuitatis AGVATVLCA rursus ingressi sumus.

Die 29. Iulii, Dux noster ad terram appulit, vna cum 30. armatis, atq; toto miliari in syluam progressus est, vbi MESTIZO quendam, nomine MICHAELEM DE TRAXILLO, qui telonio præfectus erat, offendimus. Hic copiosã secum supellectilem habebat, quam vnà cum eo in nauem nostram traduximus. MESTIZO autem lingua Hispanica idem est, ac filius Hispani ex Indica muliere tanquam ex mixto semine prognatus.

Augustus. Die 2. Augusti, cum vasa nostra recenti aqua impleuissemus, & hunc MESTIZO examinassemus, eum rursus in terram deposuimus, atq; circa vesperam ex AGVATVLCA soluimus, quæ ciuitas, vt dixi 15. gradibus & 40. minutis versus occasum à linea æquinoctiali abest.

Die 24. Augusti, Dux noster assumptis 30. armatis, cum celoce nostra portum quendam ingressus est, quem vocant PORTO DE NATIVIDAD, in quo vt ex relatione MICHAELIS SANCII percepimus, PINASSA requiescebat, sed PINASSA hæc antequam nos eò perueniremus ad 12. miliaria ascenderat, ad inquirendas vniones & margaritas. Hic cepimus quendam MVLLATO, hoc est medium Æthiopem in lecto decumbentem, qui cum literis quibus de nostro aduentu scriptum erat, missus erat, vt omnes de nostro aduentu, vsque ad ciuitatem MEXICO admoneret. Nos equo ipsius interfecto, & literis ablatis, eum rursus dimisimus. Ædificia vero igne exussimus, quemadmodum etiam duas naues non ita pridem extructas, quarum capacitas erat 200. lastarum, postea ad socios reuersi sumus.

Die 26. Augusti, delati sumus in portum ciuitatis S. IAGO, siue Iacobi, vbi vasa nostra rursus recenti aqua repleuimus, in cuius littore plurimæ VANNANAS arbores nascebantur, aqua autem ipsa piscibus refertissima erat. Quidam ex nostris etiam margaritis inhiarunt, piscari eas volentes, sed raras admodum inuenerunt.

Die 2. Septemb. vesperi circa horam nonam ex portu S. IAGO discessimus, qui portus, 19. gradibus & 18. minutis à linea æquinoctiali versus Septentrionem abest. *September.*

Die 3. Septemb. anchoras emisimus in exiguo quodam portu MALACCA dicto, qui portus vnico tantum miliari versus occasum à portu LA NATIVIDAD abest, stationemque nauibus optimam præbet. Circa meridiem, Dux noster vna cum 30. viris, nauibus egressus in pagum quendam Indianorum, duobus miliaribus à portu distantem, nomine ACATLAM profectus est, ibi inuenimus 30. ædes & templum aliquod, populus vero omnis aufugerat, quemadmodum adhuc quosdam fugientes vidimus. Itaque igne iniecto pagum istum euertimus, atque ad naues eadem nocte reuersi sumus.

Die 4. Septemb. relicto portu MALACCA, cursum in littore tenuimus.

Die 8. huius peruenimus in portũ CHRACALLA, vbi in littore duas ædes conspeximus, atq; portus hic 18. ferè miliaribus à CABO siue promontorio CORRIENTES abest.

Die 9. Septemb. emisit Dux noster capitaneum HAVERS, cum 40. armatis, & comitem itineris nobis MICHAELEM SANTIVM addit. Itaq; ad duo miliaria in tramite per syluas ducente, pgressi, ad locũ quẽdã peruenimus, vbi tres domos cum quibusdam Indianis, vno Hispano, qui erat faber lignarius, & vno Portugalesio inuenimus, quos omnes comprehensos vinctosq; coegimus vt nobiscũ ad littus procederent, quo cum venissemus, iussit Dux noster, vxores & mulieres eorũ multa poma punica, mala aurea, citrina, VANNANAS & id genus alia afferre, quorũ maximus ibi est prouẽtus q cũ fecissẽt restituit ipsis viros suos, retẽto saltẽ SEMBRANO, fabro lignario Hispanico, & DIEGO Portugalesio. Sequẽti die ex hoc portu discessimus.

Die 12. Septemb. delati sumus in paruam quandam Insulam S. ANDREAS dictam, vbi multas volucres, & plurimum salis inuenimus, itaq; captas volucres partim sole durauimus, partim sale condiimus, interfecimus etiam multos SEALES seu canes marinos, & iguanes, quod genus serpentum est, quatuor pedes & acutam caudam habens, carne dulcissima præditũ. In hac Insula vsq; ad 17. huius cõmorati sumus, & postea discessimus.

Die 24. peruenimus in portum ciuitatis MASATLAN, ad 23. gradus cum vna secunda, directè sub TROPICO CANCRI situm. In ipso portu fluuius erat vndiq; conclusus, ita vt per canalem tantum inde effluat, in plaga Septentrionali extra canalem, aqua dulcis reperitur, sed propter loci incommoditatem vasa nostra vix replere ibi potuimus. In fluuio isto ad dimidiũ miliare à terra multi pisces, & in terra præstantissimi fructus omnis generis reperiuntur, quos collegimus, quamuis non sine periculo.

Die 27. Septemb. soluimus rursus ex portu ciuitatis MASATLAN, iter no-

ſtrũ ad Inſulam quandam dirigentes,vno miliari verſus Septentrionẽ ab hoc portu diſtantẽ.In hac Inſula naues noſtras reparauimus,&nauem celocẽ extruximus.Non procul autẽ alia quoq; Inſula ſita eſt,canibus marinis plurimis abundans.

Hoc in loco aufugit captiuus quidam Hiſpanus,DOMINGO ſiue DOMINICVS nomine,qui cum ſuo cuſtode ad fontem ierat induſia lauandi gratia.Aquam enim ingreſſus integrum miliare tranando confecit, venitq; in continentem terram,vbi poſtmodum 30.vel 40. Hiſpanos cũ aliquot Indianis in præſidio conſpeximus,qui ex ciuitate quadã,nomine SCHAMETLAN,11. ferè miliaribus ab iſto loco ſita,venerant,vt ex relatione MICHAELIS SANCII percepimus.In Inſula iſta,vbi naues noſtras reparauimus aquã recentẽ non inuenimus,ſed Dei beneficio,cum vix ad 3. vel 4. pedes arenã perfoderemus,ſatis copioſã eã inuenimus. Et ꝑfecto in magno tũ tẽporis,ꝓpter aquæ defectũ verſabamur periculo,ac niſi aquam inueniſſemus,20.vel 30.miliaribus regrediendũ ſanè nobis fuiſſet.Sed Deus excitauit cor Hiſpani cuiuſdã,cui nomine erat FLORIS,hic nobis id dedit cõſilii vt arenã effoderemus, cuius quidẽ rei cũ quidã ex noſtris periti eſſent, inuenimus ibi aquæ recentis & dulcis quantũ ſatis erat. Hoc in loco commorati ſumus vſq; ad 9.Octobris,cumq; vaſa noſtra dulci & recenti aqua impleuiſſemus,profecti ſumus circa veſperam,ad CABO ſiue promõtoriũ S.LVCAR quod in plaga occidentali promontorii CALIFORMA ſitum eſt.

October.

Die 14.Octob.aduecti ſumus ad promontorium S.LVCAR ꝙ ferè cum extremitate Inſulæ VVIGT ſiue VECTIS cõparari poteſt.Intra promontoriũ iſtud ingens ſinus eſt,quẽ Hiſpani AGVADA SEGVRA nominant,hũc ſinũ iucundiſſimus fons illabitur,& adhabitatur multis Indianis. Nos in iſto flumine vel fonte aquam hauſimus, & conſumſimus circa hoc promontorium,recedendo reuertendoq; dies aliquot,vſq; ad 4.Nouembris.

Nouember.

Die 4.Nouemb.cum reſiduis noſtris duabus nauibus THE DESIRE & THE CONTENT,promontorium CALIFORNIA circumnauigauimus,quod ad 23. gradus cum duabus tertiis verſus Septentrionem ſitum eſt.

Tubicen vel Symphoniacus nauis noſtræ ADMIRALIS,aſcendens in corbẽ qui eſt in ſummitate mali, vidit nauim ad ꝓmontorium properantem,altaq; voce nauẽ iſtam inclamans,nos non parũ exhilarauit,itaq; etiã Dux noſter & alii in locum iſtum aſcenderũt,cumq; rẽ ita habere deprehenderent,ad ADMIRALEM detulerunt,qui nobis imperauit vt ad pugnam nos pararemus,poſtea nauẽ iſtã inſequẽtes dedimus operam, vt ſecundo vento eam aggredi poſſemus,emiſſiſq; ab vna nauium noſtrarum parte tormẽtis omnibus eam oppugnauimhs.Quæ quidẽ ad regem Hiſpaniæ pertinebat,eratq; ADMIRALIS in oceano auſtrali,nomine S.ANNA,capacitate 700.laſtarum. Cum ab vna parte impreſſionẽ facere cœpiſſemus, eſſentq; noſtrum vix 50.vel 60.animaduertimus capitaneum iſtius nauis ſe ad defenſionem ab vtraq; parte præparaſſe,velis enim primum medium vltimumq; contexerat caſtellũ, ita vt neminem conſpiceremus, interea ipſi ſeſe armis ſuis probè inſtruẽtes multis lapidibus nauẽ noſtram obruebãt,tãta celeritate & multitudine,vt duobus ex noſtris interfectis & qua-

tuor

tuor vel quinq; vulneratis, recedere paululum cogeremur. Sed nihilominus tamen denuo nauem iſtam aggreſſi, tormentis noſtris eam perrupimus multis vulneratis & plane occiſis. Capitaneus ſeſe dedere nolens fortiter cum ſuis pugnabat. Itaq; Dux noſter tertiò eam irruens tanta tormẽtis ſuis tonitrua excitabat vt naui admodum perforata multisq; in ea interemptis, abiicere tandem animum inciperent, præſertim cum etiam in periculo ſubmerſionis eſſent, propter nauem multis ictibus perfoſſam. Poſtquã igitur 5. vel 6. horis nobiſcum pugnaſſent, ſignum pacis naui ſuæ præfigentes, quærebant nobiſcum pro impetranda pace & gratia conſequenda agere, & ſimul ſuam bonorumq; ſuorum ſalutẽ exorare. Itaq; Dux noſter depoſitis velis capitaneum nauicula quadam ad ſe venire iuſſit.

His auditis gauiſi ſunt admodum feceruntq; quod iuſſi erant. Paulo poſt venit ad nos præcipuus ex mercatoribus qui in naui iſta erant, procidensq; ad genua Ducis noſtri, gratiam exorabat, qui etiã omnia ipſis condonauit, remiſitq; q̃ hactenus facta erant, hac tamen lege, vt nobiſcum cãdide agerent, & omnes opes diuitiasq; nauis ſuæ fideliter indicarent, ꝙ mercator ſe facturum promiſit, iuſſitq; ſtatim capitaneum & PILOTTAM ſiue Nauarchum vocari, qui cum aduenissent & parẽ Duci noſtro reuerẽtiam honoremq; declaraſſent, pacem ipſis Dux noſter ꝓmiſit, quo facto, Capitaneus & PILOTTA Duci noſtro bona indicarunt, quæ in naui iſta veherentur nimirum 122000. PEZOS auri, PEZO autem 4. ſolidos Anglicanæ monetæ, noſtratis autem, florenum valet. Deinde pannos ex ſerico, vtpote Damaſcenos & alios precioſiſſimos, muſchi etiam & aromatum bonã copiam, præter omnis generis cibaria & vinum præſtantiſſimum. His itaque commemoratis & conſignatis, iuſſi ſunt in naui ADMIRALI vlteriorem reſolutionem & reſponſionem expectare.

Die 6. Nouemb. ingreſſi ſumus portum AGVADA SEGVRA vel PORTO SEGVRO, id quod portũ ſecurum ſonat. Atq; ibi vniuerſum nauis Hiſpanicæ populum, tam fœminas quam viros numero 190. perſonas in terrã depoſuimus, cum non procul abeſſent à fonte dulcis & recentis aquæ, locus iſte piſcibus, auibus, ligniſq; leporibus item cuniculiſque abundabat plurimis. Cumq; Dux noſter omnis generis cibos & vinum ipſis conceſſiſſet, ipſiq; ex velis & aſſeribus tabernacula ſibi figere & nauiculam BARK extruere facile poſſent, nauem iſtam bonis exonerauimus quæ inter ſocios diſtributa ſunt, ita vt quilibet ſuam inde partem acciperet. Licet autẽ murmurare quidam die 8. Nouemb. aduerſus Ducem cœpiſſent & cum hac diſtributione non acquieſcere vellent, illi potiſſimum qui in VICE-ADMIRALI, naui THE CONTENT erant, tamen omnia ſtatim ſopita ſunt atq; transacta.

Die 17. Nouemb. qui ſolennis eſt coronationi Regiæ maieſtatis in Anglia, emiſit Dux noſter omnia tormenta ænea tam maiora quam minora, & ſub noctem ignis lętitiæ accenſo ea rurſus vt & antea emiſit, magna cũ admiratione Hiſpanorum, qui tale quid antea nunquam viderant. Sequenti die Dux noſter, Capitaneum Hiſpanum in libertatem aſſeruit, & plane dimiſit, addito ipſi honorifico munere, relictis etiam armis quibus

ſeſe contra Indianos tueri atq; defendere poſſent. Antequam autem Dux noſter inde diſcederet, accepit ex naui iſta S. ANNA duos pueros ex IAPAN oriundos, qui patriam ſuam linguam legere ſcribereq; poterant, vnus vocabatur CHRISTOPHORVS, eratque annorum 20. alter COSMVS annos natus erat 17. ambo ingenii præſtantiſſimi. His adhuc tres adiunxit, ex Inſula MANILLA oriundos, quorum primus dicebatur ALPHONSVS, eratque annorum 15. alter ANTONIVS DE DASI 13. tertius 9. tantum annorum erat. Hos verò in Angliam aduectos, poſtmodum Comiti ab ESSEX obtulit. Præterea aſſumſit adhuc vnum nomine NICOLAVS RODVGO Portugallenſem, qui non tantum in CANTON aliisq; locis in CHINA, ſed & in Inſula IAPAN, quæ Inſula argenti aurique ditiſſima eſt, & in Inſulis PHILIPPINIS fuerat. His adiunxit præterea & Hiſpanum quendam, qui PILOTTA erat, habebatque cognitionem locorum AGAPVLCO & totius littoris inter NOVAM HISPANIAM, & Inſulas LADRONES, vbi Hiſpani plerunque appellere ſolent, quando inter AGAPVLCO & Inſulas PHILIPPINAS iter faciunt. Inſulæ LADRONES non tantum aquam habent recentem, ſed & VANNANAS, & radice POTATE, quamuis meris ethnicis, impiisque hominibus habitentur.

Die 19. Nouembr. Dux noſter circa quintam pomeridianam, nauem Hiſpanicam S. ANNA iniecto igne perdidit, quamuis 500. adhuc laſtis variarum mercium onuſta eſſet. Poſtea emiſſo ingenti tormento, ſumma cum lætitia explicatis rurſus velis noſtris domum repetiuimus, nimirum verſus Angliam vento bono & ſecundo nauigantes. Circa veſperam reliquimus poſt nos vice Admiralem THE CONTENT, quæ ex portu quidem nondum egreſſa erat, cumq; putaremus eam nos ſequi, eam prorſus amiſimus, ita vt nunquam poſtea domum reuerſa ſit.

Ab hoc portu AGVADA SEGVRA in CALIFORNIA, verſus Inſulas LADRONES nauigauimus, & iſto itinere omnes huius menſis reſiduos dies, quemadmodum totum etiam ſequentem menſem Decembrem, vſque ad primum Ianuarii, Anno 1588. dies nimirum 45. conſumſimus, miliaria interea temporis circiter 1800. noſtro quidem iudicio conficientes.

Annò 1588. Ianuarii. Anno 1588. die 3. Ianuarii, hora matutina ſexta cœpit nobis vna ex Inſulis LADRONES, GVANA nimirum apparere, quæ ſita eſt ad 13. gradus cum duabus tertiis verſus Septentrionem, & quia vento vtebamur ſecundo, peruenimus circa noctis medium ad locum 2. tãtum miliaribus inde diſtantem, vbi nobis 60. vel 70. CANOES hominibus barbaris plenę, obuiam venerunt, afferentes radices POTATE, VANNANAS, COCOS, & recẽtes piſces, quos in mari ceperant. Hæc & ſimilia nobiſcum permutare volebant. Cũ igitur ipſorum mentem animaduerteremus, alligata quædam ad funem ferramenta, in ipſorũ CANOAS tranſmiſimus, contra vero ipſi aliquot POTATE radices, & faſciculos VANNANAS funi alligatas nobis remiſerunt. Hac igitur ratione merces cum ipſis mutauimus. Sed tandem vix ipſis nos eripere potuimus, tanta enim nauem noſtram cinxerunt multitudine vt

etiam inuicem ſeſe læderent, & nauiculas ſiue Canoas quaſdam frągerent, populo vitam ſuam natando conſeruante. In qualibet CANOA 4. 6. vel 8. perſonæ erant, veſtibus nullis vtentes, natare peritiſſimi, colore nigricantes ſiue fuſci, ſtatura & proportione noſtros aliquo modo ſuperantes. Capillos habent oblongos, nodo in fronte colligatos, non abſimiles imaginibus, quas in CANOIS ſuis ſculptas habēt, ſpeciem ſeu formam Cacodæmonis referentes. CANOES ipſorum tam artificioſe factæ erant, vt ſimiles non viderimus. Parantur enim & extruuntur ſine vllo vel cultro, vel alio, quod ad ſecandum adhibetur, inſtrumento. In latitudine vltra duos pedes non habent, cum tamen 20. vel 30. pedes longæ ſint, eiuſdem in prora & puppi formæ, vimine vel aliis id genus funibus colligatæ. Habent etiam malos, & vela, quæ ex SEGGOS parata quadrata vel triangularia ad ventum excipiendum aptiſſima ſunt.

Cum igitur hi barbari à nobis recedere nollent, coactus eſt Dux noſter aliquot tormenta in ipſos emittere, verum ipſi ſumma agilitate & dexteritate ſeſe ſupinos in aquam præcipitarunt, vt animaduertere non poſſemus, an aliquis ex ipſis interiiſſet nec ne, præſertim cum ſub aqua natantes effugiſſent.

Die 14. ſub vnico ſaltem velo in noſtra naui quieuimus vſque ad horam matutinam 4. vel 5. tunc enim vnà cum aurora ad vnam ex inſulis PHILIPPINIS appulimus, quæ vocatur SPIRITVS SANCTVS. Quæ Inſula oblonga eſt, promontorium habens quod verſus ortum & occaſum porrigitur, & verſus occaſum quidem longo tractu in mare excurrit. Abeſt autem hæc Inſula à GVANA & Inſulis LADRONES, 310. miliaribus, quod quidem iter 11. diebus exiguo cum vento emenſi ſumus, ita vt 3. vel 4. noctibus vela non explicauerimus. Inſula hæc 13. gradibus à linea abeſt, copioſis habitatur hominibus, ſed barbaris atque immanibus. Syluis perpetuis horret, & à præcipua Philippinarum Inſula MANILLA, 60. ferè miliaribus abeſt. MANILLA Hiſpanis inhabitatur plurimis, numero 500. Habitant autem Hiſpani iſti in aperto quodam pago, tribus vel quatuor tamen propugnaculis partim ligneis, partim lapideis munito. Triremes habent vnam atque alteram, quæ tamen ad ciuitatem pertinent. Locus eſt auri ditiſſimus, aliiſque commoditatibus gaudens, mercaturam exercent cum ACAPVLCO in NOVA ESPANGA, & ſubinde 20. vel 30. nauibus ex CHINA & SANGVELOS, omnis generis merces ipſis aduehuntur. Mercatores ex CHINA & SANGVELOS magna ex parte Æthiopes ſunt & Mahometiſtę, multum auri ſecum afferunt, quod cum argento eiuſdem ponderis permutant. SANGVELOS ſupra modum prudentes ſunt, & in omni artificio excellunt, ita quidem vt inueniendi ſubtilitate, & elaborandi res inuentas dexteritate, vt & nendi & acu pingendi artificio longe etiam Chriſtianos ſuperent, ſi nimirum imagines & typos ſpectes variorum animalium, auium, piſcium, vermiumque ſerico, auro argentoq; neto & margaritis exornatos atque effectos.

Eodem die circa veſperam, fretum maris ſiue anguſtias inter Inſulas duas Lucon & Cambaya ingreſſi ſumus.

Die 15. Ianuarii, peruenimus ad Insulam Capvl, vbi inter hanc & aliam Insulam angustum erat fretum, & fortissimus fluxus atque refluxus maris, mixtis subinde tumulis quibusdam arenariis, qui in cacumine dictæ Insulæ Capvl conspiebantur, sed sine tamen omni periculo, cum profunditas & latitudo maris vbiq; satis magna esset, circa horam decimam antemeridianam cum anchoras nostras emisissemus, appropinquarunt ad nauem nostram duæ nauiculæ Canoes, in quibus erant duæ ex præcipuis istius Insulæ Cassiqve siue Domini, quorum numero septem erant, hi nos Hispanos esse putantes, attulerunt radices Potate, quas Camotas nominant, & virides Cocos siue nuces Indicas, contra vero nos ipsis lintres quartam illam partem pro 4. Cocis & tantundem etiam pro Corbe Potatos vnico ipsis restituentes, radices autem Potatos boni sunt admodum & dulcissimi saporis siue assis siue elixis quis vtatur.

Huic Cassiqve, cutis erat per totum corpus variis secturis & lineamentis secta & fissa. Nos autem omnes alios dimisimus hisce duobus Cassiqve tantum retentis, iussimusque reliquos quinque etiam aduocari, sed hoc populo vix abeunte, ecce statim alii aderant, Cocos & Potate radices quamplurimas. Quin & cæteri Cassiqve siue principes cum aduenerunt, attulerunt sues siue porcus & gallinas secum plurimas, in quibus permutandis eandem obseruarunt consuetudinem, quam cum Hispanis, pro qualibet enim sue, quæ Balboye vocant, octo argenteos Reales accipiunt, pro gallo autem siue gallina, vnum Realem. Itaque totum istum diem in anchora hærentes, consumpsimus redimendo Potatos, Cocos, capones, gallos, gallinas, suesque, & quicquid præterea afferebatur, quibus nos satis recreare atque reficere potuimus.

Die 15. Ianuarii circa vesperam petebat Nicolavs Rodrigo (Portugalesius ille siue Pilotta siue Nauarchus, quem ex magna naui S. Anna non procul à promontorio California acceperamus) vt solus ad Ducem nostrum admitteretur, habere se enim quod ipsi soli esset concredendum, cumq; admitteretur ad colloquium, dicebat: se quanquam ante hæc tempora hostis eius fuisset, scire quod fidem iam ipsi dedisset, & in omnibus seruitium fidele promisisset, itaque intermittere non posse, quin de quodam nefario ausu & proditione ipsum certiorem faceret, quæ quidem aduersus eum & populum eius iam decreta & deliberata esset. Hispani cum enim Pilottam seu Naucletum, quem ex eadem naui S. Anna acceperamus) literas scripsisse, & obsignatas, capsulæ vel cistæ suæ inclusisse, quarum hæc esset summa, Quod duæ naues in oris Chili, Perv, Nova Espanga, & Nova Gallicia fuissent, quæ multas naues, omnis generis præstantissimis thesauris, preciosissimisq; mercibus onustas cepissent, multas vrbes & pagos igne deleuissent, & dāna plurima istis regionibus intulissent, inprimis vero quod regiam nauem S. Anna, quæ ex Manilla, Caleforniam versus profecta fuerat, thesauris & bonis omnibus spoliatā igne cōcremassent, & populum quidē omnem in terrā deposuissēt, se vero per vim secum retinuissent, itaq; velle sese gubernatorem & præsidem ciuitatis

uitatis MANILLÆ, monitum, vt ꝓpugnacula & triremes quibus possent modis munirẽt, & de rebus ad bellum necessariis sibi probe prospicerent. Præterea certiorem se quoq; Gubernatorem facere, quod dicti isti prædones & piratæ in anchoris prope CAPVL Insulam, vnica tantũ naui hæreret, & ꝙ Gubernator siquidẽ vellet, facile eos iam superare posset, cum pauci eorum essent, & locus etiã tantũ 50. miliaribus à MANILLA abesset. Quod si aũt hanc occasionem piratas istos opprimendi negligeret, nihil cogitãdum & expectãdum ipsis aliud esse, quam sequenti anno ciuitatem suam expugnatum, spoliatum & funditus deletum iri. Postquam igitur Dux noster Candisch, hæc audiuisset, cõuocato ad sese Hispanico isto PITOTTA, de hac re eum interrogauit, qui principio quidem id acriter negabat, postea tamen cum per testes fide dignos & infallibilia indicia conuictus esset, iussit eum Dux noster suspendi, quod ita etiam 16. Ianuarii factum est.

Circa hanc Insulam CAPVL 9. dies commorati sumus, vbi omnis generis voluptatibus nos recreauimus, sat lignorũ & aquę recẽtis semper habẽtes. Incolæ huius loci fusci & nigricãtis coloris magna ex parte nudi incedunt, Viri supparo partẽ corporis mediam tegunt, ꝙ ex foliis VANNANAS contextũ, instar subligaculi per pedes trãsmittunt, & circa vmbilicũ connectunt, pudenda saltem eo tegentes. Mirum hoc est & inauditum, quod pueri horum locorum, clauum ex plumbo candido, per glandẽ membri virilis trãsmissum gestent, qui clauus in extremitate dissectus in duas partes diuiditur & incuruatur, caput vero instar alicuius coronulæ exornatum est, vulnus vero vel foramen illud in iuuentute sanatur atq; excrescit, sine aliquo doloris sensu: Et hunc clauum inserere in foramen illud & exserere vel deponere pro libitu & naturę necessitate possunt. Nos vt hoc eò cõfidentius affirmare & referre melius possemus, acceptũ CASSIQVES siue Dñi istius filiolũ annos 10. natũ, probe cõtemplati sumus, extracto aliquoties clauo isto & iterum immisso. Consuetudo hæc in gratiam mulierum & fœminarum istius loci introducta est, q̃ cum animaduertunt viros suos ad Sodomiã & fornicationes nimis propensos esse, consilium ceperunt quomodo huic lasciuię virili occurrerent, & propterea apud magistratum suum hanc legem exorarunt. Populus hic Diabolum ipsum precibus suis veneratur, & persæpe cum ipso colloquitur, præsertim quando ipsis in forma & specie abominanda & horrenda apparet.

Die 23. Ianuarii, Dux noster Candisch, conuocatis omnibus CASSIQVE & gubernatoribus huius & ferè centum aliarum Insularum, qui tributum suum, porcos nimirum siue sues, capones & gallinas, POTATOS & Cocos, dedissent, aperuit eis, se & socios suos minime Hispanos, sed Anglos & abiuratos Hispanorum hostes esse. Et statim erecto & explicato vexillo tympanum pulsare iussit. Quo viso omnes mirati sunt, & promiserunt, quod non ipsi tantum, sed & omnes finitimæ Insulæ contra Hispanos pugnare, & ipsi aliquando reuerso, auxilio venire vellẽt. Hanc promissionẽ Dux noster promptissime acceptauit, & vt ipsi de suo affectu & animo erga se nihil mali suspicari possẽt, dedit ipsis pecuniã ꝓ omnibus q̃ ipsi tributi loco antea ei ob-

ei obtulerant, quam quidem pecuniā grato animo accipiētes circa nauem noſtram magna alacritate & mira celeritate nauigabant, vt nos aliquo modo ſpectaculo hoc oblectarēt. Tandem cum Dux noſter magnū tormentū emiſiſſet, admodū mirati ſunt, & pacificè amiceq; à nobis dimiſſi abierunt.

Die 24. Ianuarii, primo diluculo explicatis velis noſtris, in littore Inſulæ MANILLA progreſſi ſumus, curſum noſtrum verſus occaſum inter Inſulam MANILLA & Inſulam MASBAT tenentes.

Die 28. Ianuarii, cum circa horam 7. matutinam in ancoris hæreremus inter duas inſulas, vidimus FREGATTEM aliquam, inter duas Inſulas progredientem, itaq; hanc inſequētes, cū ei iam immineremus, & ancoras emittere vellemus, euaſit ea ex manibus noſtris, ſumma cū celeritate, itaq; lēbum vel nauiculā noſtrā ſex ſclopetariis militibus inſtruximus, q eam ſtrenue inſequerentur, ſed ea amnē quendā ingreſſa, euaſerat, vt reperiri amplius nō poſſet. Cum aūt in littore nauigaremus, inuenimus loca q̄dam in mari periculoſiſſima, venerunt etiā 2. vel 3. CANOES ex oſtio fluminis alicuius, quæ licet à nobis inclamatæ propius accedere nolebant, nec vero nimis longe à nauibus diſcedere auſi ſumus. Itaq; dum hinc inde reſpiceremus, vidimus tandē aliam quandam BALSI ſiue CANOA, & homines qui in ea erant erecti ſedebant ſicut nos. Erant in hac CANOA 5. vel 6. Indiani, cum vno Hiſpano. Hanc cū ferè aſſecuti eſſemus, in fundum cōſedimus, itaq; quidā ex noſtra nauicula in aquam ꝓſilientes, eam liberarunt, & poſtea BALSI ſiue CANOA iſtā apprehendimus. Qua apprehenſa Indiani ad aquā proſilientes euaſerunt, Hiſpanus vero ſolus captus eſt. Capta hac BALSI, aperuit ſeſe cohors quædā Hiſpanorum militum in terra, habentiū vexillum rubra cruce inſignitum, inſtar vexillorū quibus in Anglia vtimur. Numerus eorū 50. vel 60 erat, & nuper ex MANILLA in quadam BARK nauicula ad hunc locū RAGAM dictum, delati erant, vt nauē quandam regiā nuperrime extructā, & in portu ferramenta tantum pro remis neceſſaria expectantem, deducerent. Permutatis igitur inuicem globis noſtris, ipſi FREGATTA nauiculā inſtruebant, q̄ nos caperet, ſed nos diſceſſimus, & cū videremus, eos nō poſſe nobis nocere, niſi tormētis ſeſe noſtris exponere vellet, ad terrā appulimus, ſed Fregatta illa circa ꝓmontoriū nauigauit, vt eā amplius cernere non poſſemus.

Atq; ita cum captiuo hoc noſtro Hiſpano ad nauem noſtram peruenimus, qui quidem nec nauta, nec miles aliquis erat, ſed vna cum aliis ex MANILLA venerat, vbi bene lōgo tempore in Xenodochio vel Noſocomio venerat, homo ſimplex & imperitus, qui ad interrogata noſtra minus nihilo reſpondere poterat. Cum igitur tota iſta nocte in anchoris hæreremus, animaduertimus Hiſpanos ſeſe in 2. & 3. partes ſeparatas excubias ſumma diligentia agere, & ſępe etiam ſub noctem fulminare. Tractus hic terra plana, arbores habet proceras & altas, ex quibus mali pro nauibus fieri optime poſſent. Fodinas etiam habet auri tenuiſſimi & puriſſimi, ad quarum præſidium Indiani collocati ſunt. Verſus auſtrum adhuc alia magna Inſula cōſpicitur, quæ Hiſpanis aut aliis peregrinis nationibus ſubiecta non eſt. Incolæ omnes NEGROS ſiue Æthiopes ſunt, vnde etiam Inſula ipſa NEGROS vocatur, magnitudine Angliam ferè ſuperat, & ad 9. gradus aſcēdit, terra ferè omnis humilis, depreſſa & frugifera apparet.

Die

Die 29. Ianuarij, hora 6. matutina velis nostris denuo explicatis, lembum siue nauiculam nostram, ad meridiem vsque, semper præmisimus, & toto eo tempore tanquam in angusto aliquo freto intra Insulas PANVA & NEGROS nauigauimus, conspeximusq; ad 16. miliaria egressum quendam ex hisce faucibus versus austrum, vbi nauicula ad nos reuersa iterum est. Hispanus vero, quem paulo ante ceperamus, in terram expositus, imposito ei, vt salutem nostro nomine Capitaneo Hispano diceret, iuberetq; eum interea multum auri & argenti colligere, vt esset, quod reuersi paulo post abduceremus. Hoc autem tempore quod eum ipsimet salutare non potuerimus hanc ipsi causam indicari iussimus, quod magna aliqua naui expositoria destituti, nostros socios in terram exponere non potuerimus, aliàs non intermissuros fuisse, quin eum ipsimet salutassemus, rogare igitur nos vt hac vice nos excusatos habere velit.

Die 8. Februarij, hora octaua matutina vidimus Insulam BATACHINA dictam, quæ versus septentrionem vno tantum gradu à linea abest. *Februarius.*

Die 14. Februar. peruenimus ad 11. vel 12. exiguas Insulas, admodum humiles & depressas, prætervecti multos arenarios tumulos, quæ eminus Insulæ videbantur. Exiguæ hæ Insulæ Moluccæ dicuntur, & tribus gradibus, cum decem minutis à linea æquinoctiali versus austrum absunt.

Die 17. Februarij, mortuus quidam est ex naui nostra, nomine IOHANNES GANEFORD, victor, qui cum diuturno morbo hactenus conflictatus fuerat.

Die 20. Februarij, ad Insulas quasdam delati sumus, circa quas minores etiam insulæ non paucæ, 4. gradibus à linea æquinoctiali distantes versus septentrionem cernebantur.

Die 21. Februarij, mortuus est Capitaneus HAVER qui ante 7. vel 8. dies ardentissima & pestilentiali febri correptus fuerat. Hunc linteo inuolutum, cum duo tormenta magna & omnes bombardas nostras emisissemus, preces item ad Deum ardentissimas habuissemus, in mare abiecimus, summa cum mœstitia & consternatione Ducis nostri & totius collegij. Paulo post egomet ipse FRANCISCVS PRETTIC, & mecum alij plures, in morbum incidimus, & ita tres vel 4. septimanas magna in miseria & dolore egimus, propter æstum & ardorem nimium, & Climatis etiam temperaturam nō admodum bonam atque salutarem.

Die 1. Martij, freto maris apud Insulam IAVA minorem superato, anchoras emisimus in plaga occidentali Insulæ IAVA maioris. Ibi non procul à nobis aliquot piscatores conspeximus, qui sub insula ista in loco vbi fluuius mare ingreditur, piscabantur. Dux igitur noster cum aliquibus aliis nauiculam ingressus, NEGRO seu Æthiopem istum secum sumpsit, qui in naui S. ANNÆ fuerat, & linguam Æ- *Martius.*

thiopicam loqui poterat, atque ita piſcatores iſtos acceſſit, ipſi autem viſa nauicula noſtra, in terram aufugerunt, inter arbuſta & fruticeta ſeſe ex metu abſcondentes, ſed Dux noſter præcepit, vt NEGRO ipſos inclamaret, quo facto, ipſorum aliquis qui vocem agnouerat, ad littus proceſſit, itaque Dux noſter eum interrogabat de recenti aqua & lignis, cumque is locum vbi hæc inuenirentur, ipſis mõſtraſſet, iuſſit Dux noſter vt Regem ſuum accedens, diceret, peregrinã quandam nauem ibi aduenisse, quę cum ipſo merces ſuas vniones nimirum & alias, pro auro & argento bono permutare cuperet. Piſcator ille reſpondebat nobis, quod ad cibum & cõmeatum attineret, non debere nos ſollicitos eſſe, accepturos enim eſſe quantum deſiderare & requirere poſſemus. Reuerſis igitur ſociis noſtris vaſa noſtra aqua dulci & recenti repleuimus, lignaque ſatis multa accepimus.

Die 8. Martij venerunt ad nos ex ciuitate duæ vel tres CANOES, ouis recentioribus, gallinis, piſcibus, malis aureis, citrinisq; onuſtæ, dicebant autem, quod plus nobis miſſum fuiſſet, niſi nauis noſtra tam longè à terra abfuiſſet. Itaque ſolutis anchoris propius ad vrbem acceſſimus, cumque adhuc in itinere eſſemus, venit nobis obuiam vna ex CANOIS Regiis. In hac ſecretarius regius erat, qui capiti impoſitum linteum variè pictum habebat, inuolutum inſtar turcici TVLIPAN ſiue pilei. Homo planè nudus incedebat & diſcalceatus, excepta parte corporis media ſubligaculo contecta, pectus habebat ſagittis in varios ductus ſciſſum atq; laceratum: Interpretem habebat MESTIZO, hoc eſt, Indianum partim, partim portugaleſium, qui lingua portugallenſi dicebat, ſecretarium hunc attuliſſe ſecum aprum, gallinas, oua, piſces recentes, ſaccarum, & vinum, tantæ præſtantiæ ac ſi deſtillatum fuiſſet. Porro ſignificari noſtro Duci ſecretarius iſte iuſſerat, ſe intra quatuor dies, nobis tantum cibi allaturum, quantum exoptare poſſemus. Itaque Dux eum liberaliter habuit, & variis ſaccari confectionibus viniqúe generibus, addita dulciſſima muſica, exhilarauit. Poſtea indicari ipſi iuſſit, ſe Anglum eſſe, & ex inſula CHINA venire, vbi mercaturam exercuiſſet. Ad hæc autem loca propter ſolam mercaturam appuliſſe, vt animaduerteret, quibus mercibus ipſi delectarentur, decreuiſſe vero etiam MALACCAM proficiſci.

Ad hæc reſpondebat interpres aliquot portugaleſios in regione ſua eſſe, qui locum iſtum ad habitationem ſibi delegiſſent, & mercaturam cum ipſis ſubinde exercerent, redimentes ab ipſis NEGROS, Caryophylla, piper, ſaccarum, & id genus alia.

Secretarius hic cum ſuo interprete per noctem in noſtra naui dormiuit. Itaque Dux noſter præcepit, vt quilibet bombardis ſeſe armaret, emiſimusque bombardas 70. vel 80. intermixtis ſubinde tormẽtis maioribus, ſumma cum admiratione huius gẽtis barbaræ,

cui eiusmodi naues nō multę antehac visæ fuerāt, sequenti die, Dux noster secretarium hunc cum suo interprete amice dimisit,

Die 12. Martij, venerunt ad nos, vti promiserant, Regiæ CANOES, sed propter ventum aliquo modo aduersum, non poterant ea vespera ad nos pertingere, sed cogebantur expectare vsq; ad diem sequentem, quo & alię 9. vel 10. CANOES, has insecutæ sunt, quę similiter, vt priores ad Regem etiam pertinebāt, onustę duobus tauris adhuc viuentibus, decem suibus probè saginatis, innumeris caponibus, gallinis, anatibus, anseribus, VANNANAS, saccaro placentis, COCOS, chrysomelis dulcibus & aliquo modo austeris, pomis citrinis, vino naturali & destillato, & sale insuper plurimo ad cibos hosce condiendos necessario. Aderant in hisce CANOIS duo etiam Capitanei Regij, & duo portugallenses, mediocris staturæ, sed formæ admodum præstantis. Horum quilibet indusio, thorace & caligis oblongis honestè vestitus erat, præterquam quod discalceatis & nudis pedibus incedebant. Cum his portugallensibus magna cum lætitia locuti sumus, integro enim sesquianno Christianum nullum videramus. Itaque Dux noster eos liberalissimè excepit. & ipsi non parum etiam nostra præsentia delectati sunt. Quærebant autem ex nobis, quid de Rege suo, DON ANTONIO, cognitum haberemus, vtrum adhuc viueret vel mortuus esset, affirmabant enim se longe iam tempore in Portugallia non fuisse, ab Hispanis autem subinde audiuisse, eum rebus humanis iam pridem exemptum, occubuisse. Dux igitur noster respondens, sanctè affirmabat, eum adhuc in viuis esse, & quidem in Anglia degere, vbi honestè à Regina nostra haberetur & sustentaretur. Cuius quidem rei argumentum illud esset, quod sub eodem Rege Portugalliæ, oceanum australem ingressi essemus, ad bellum Hispanis inferendum, quorum quidem naues non paucæ à nobis expugnatæ, spoliatæ, aqua submersæ, & igne concrematæ hactenus fuerint. Huic relationi acquiescentes, exponebant nobis contra statum & & conditionem Insulæ IAVA, & primo quidem eius fertilitatem & omnis cibi abundantiam, de qua etiam supra, pauca diximus. Deinde thesaurum, opes, diuitias, merces & bona alia quibus affluebat. Tertio naturam & ingenium etiam populi istius loci, & nomen Regis in ista Insula nobis exponebant, cui nomen erat RAIA BOLAM BOAN, vir magnæ & singularis propè apud subditos suos autoritatis. Et populo quidem sub capitis pœna prohibitæ erant omnes vēditiones, mercationes & permutationes cum peregrinis, & aduenis, sine expressa Regis permissione, & cōsensu. Rex ipse multorū annorum vir erat, 100. vxores habens, filius vero eius habebat vxores 50. Moris est apud ipsos, vt si quando Rex ipsorum moriatur, ipsi corpus comburant, & cinerem diligentissimè collectum reseruent. Quinto die post Regis obitum, vxores regiæ omnes de cōsuetudine istius regionis,

gionis, in certum quendam locũ ſeſe conferunt. Quarum quæ præcipua fuit, globum quendam, quum in manu tenet à ſeſe proiicit, obſeruatq; quò globus iſte ſeſe voluat, eò enim poſtea ipſa cũ omnibus aliis procedũt,& facie ſemper verſus ortũ cõuerſa,atq; inter eundum pugione nouaculæ inſtar acutiſſimo,quem CRISE vocant, pectus ſibi perfodiunt,& in faciem prolapſæ occumbunt.Hoc tam verum eſt, quàm auditu mirũ & inuſitatum. Viri ingenioſi ſunt, prudentes,robuſti, & quamuis nudi incedant, ad omne tamẽ opus perficiendum aptiſſimi. Regi ſuo ſubiectiſſimi, & ad omne mandatum exequendum paratiſſimi ſunt. Et ſanè nihil etiam quod à Rege ipſis impoſitum atq; præceptum eſt, recuſare audent, etiamſi ſummũ etiam vitæ neciſq; ſubire periculum deberent, præſertim cum ſciant, Regem ipſis non parcere, ſed ſtatim vbi re infecta ad eum accedant, interfici eos iubère. Hinc fit vt populus iſte fortiſſimus & confidentiſſimus ſit omnium, qui in plaga oceani meridionalis reperiuntur. Nam & mortẽ non metuunt, & ſi quando ſeſe vulneratos ſentiant, vel proprio ſeſe gladio interimunt,vel ſponte ſua armis hoſtium ſeſe obiiciunt & exponunt,vt eò citius moriantur. Viri quidem coloris ſunt nigrioris quam fœminę, quæ etiam veſtibus vtuntur amplioribus maioribus,quàm viri. His commemoratis, dicebant, ſe certos eſſe,Regẽ ſuum DON ANTONIO, ſi ea in loca venire vellet, ſtatim nullo negotio, omnes inſulas MOLVCCAS, CHINA, etiam SANGLES, & PHILIPPINAS, ſibi ſubiecturum, quin & omnes in vniuerſum Indianos à partibus ſuis habiturum eſſe. Cum igitur & hiſce Portugallenſibus & Indianis aliis partim ad interrogata reſpõdendo, partim pro allatis obſoniis & mercibus pecuniam debitam numerando, abundè ſatisfactũ eſſet,amice à nobis diſceſſerunt, promittentes omnem nobis beneuolentiam ſub reditum noſtrum declarare. Abeuntibus autem ipſis,tria ingentia tormenta in ſignificationem noſtræ beneuolentiæ emiſſa ſunt,atq; ita ipſis valedictum.

Die 16. Martij velis iterum explicatis,iter verſus CABO de BVONA ESPERANÇA,direximus, quod caput ſiue promontorium, magna ex parte verſus auſtrum in Africa ſitum eſt.

Aprilis. Reliquos Martij & Aprilis dies in oceano magno, iter IAVA Inſulam & continentem Africæ regionem ſiue terram nauigauimus, & diligẽtem cœli ſyderumq; rationem habuimus.Quin etiam auium volatus non neglèximus,ex quibus nautæ de tempeſtate futura,ſiue bona ſiue mala iudicium facere ſolent. Præterea etiam ventorum, procellarũ, pluuiarũ, tonitruumq; ratio exquiſitiſſima habẽda erat.

Maius. Die 10. Maij procellas ex occaſu habuimus,tanta vehementia,vt nauem etiam vix retinere,atq; in ventum dirigere potuerimus, quæ quidem procellæ diem noctemq; durârunt.

Die 11,Maij quidem in corbem mali medij aſcendens,terrã quandam animaduertit verſus occaſum à nobis diſtantem,cumq; nos de

ea in-

ea inclamaret, vidimus eam versus occasum à nobis in meridie constitutis distantem, & aliter quidẽ iudicare nõ potuimus, quam promontorium illud esse, quod vocatur Bvona Esperança. Aberat autem à nobis adhuc 40. vel 50. miliaribus, cum ventum ferè nullum haberemus, expectauimus & cõmorati sumus in loco versus ortum excurrente, vsq; ad noctis medium, quo tẽpore cum ventus iterũ secundus aspirare cœpisset, iter nostrum versus occasum deximus.

Die 12. & 13. Maij ventũ nullum animaduertimus, aëre vsq; ad 14. Maij nebuloso & turbulento existente. Quo rursus purgato & nebulis omnibus remotis, terrã rursus conspeximus, quæ erat Cabo Falso, locus nimirum 40. aduc vel 50. miliaribus à promontorio Bvona Esperança distans. Hoc promontorium facile præ aliis cognosci potest. Nam è regione tres montes non procul ab inuicem distantes conspiciuntur, quorum medius altissimus est, & terra in littore, maris altior est quam alibi. Promontorium vero Bvono Esperança versus occasum à Cabo Falso situm est.

Die 16. Maij, circa quartam matutinam, ventus ex ortu prorumpens magna vehementia vsq; ad diem alterum flauit, quo promontorium Bvona Esperança siue bonæ spei aspeximus. Terra erat aliquo modo eleuata, & versus occasum in cacumine, nõ procul à continẽte, apparebãt nobis duo colles, alter alteri impositus, & præterea adhuc tres in mari cernebantur, terra tamen interiecta depressiori, quæ vsq; ad littus maris excurrebat. Promontorium autem bonæ spei, secundum Portugallensium supputationem, 2000. miliaribus ab Insula Iava distat, sed error commissus est quoad 150. miliaria, id quod ex cursu & velocitate nauis nostræ deprædendimus. Nouem enim septimanas hisce 1860. miliaribus conficiendis in sumpsimus.

Die 8. Iunij cæpit nobis apparere insula S. Helenæ, à qua quidem 7. vel 8. miliaribus adhuc abfuimus, sed cum vento ferè omni destitueremur, ea nocte eam non potuimus. *Iunius.*

Die 9. Iunij, cum ventus nobis iterum aspirare cœpisset, ad terram appellare studentes lembum siue nauiculam nostram præmisimus, vt portũ istum exploraret, & post meridiem anchoras emisimus ad 12. fila, in amœno quodam & tranquillo portu, duobus vel tribus rudentibus à terra distante, in plaga Insulæ septentionali. Hæc Insula terram habet admodũ eleuatam, & medio maris sita est, inter continentem Africæ & Americæ, siue Brasiliæ & littus Gvineæ. Distat à linea ęquinoctiali 15. gradibus & 48. minutis versus austrum, & à promontorio Bonæ Spei 600. miliaribus.

Eo die in terram nauibus egressi, vallem inuenimus pulcherrimam, multis ædibus artificiosissimè extructis conspicuam, inprimis vero templo tegulis siue lateribus cõtecto, & pulchrè dealbato, porta extrinsecus pulcherrima & altissima exornato, admirabilem. In templo hoc altare erat, tabella, quæ Saluatoris nostri & sanctissi-

mæ eius matris Mariæ artificiosissimè pictas imagines & historias alias spectantibus exhibebat, mirabile parietes ædis istius sacræ contectæ & obductæ erant pictis & variegatis pannis. Iuxta templum hoc ab vtraque parte domus extructæ erant, vna ad coquendos cibos, altera ad negotia alia peragenda, destinatæ. Hæ ædes tectum habebant planum, in quo vineta erant pulcherrima, & circa ædificia ista aquæ dulcis salutarisque fontem inuenimus iucundissimum. E regione templi istius latissima & lapidibus strata platea, in vallem vsque ad littus maris excurrit, quod littus pulcherrimo horto conspicuum est, in quo cucumeres & melones magna copia reperiuntur. In platea ista ædificium ligneum extructum est, pro campanis, quibus ad abominationem Missæ homines inuitantur. Iuxta hoc ædificium crux lapidea cernebatur, quæ in anno 1571. ibi erecta fuerat, qui annorum numerus lapidi insculptus erat. Vallis hæc pulcherrima est & amplissima totius Insulæ, vndique pomis aliisque frugiferis arboribus, vt & herbis ad culinam maximè idoneis referta. Reperiuntur ibi ficus, perpetuos fructus ferentes, ita quidem vt toto anno vel flores, vel virides vel maturas in eis cernere ficus possis, propter solis in insula ista vicinitatem nimiam. Multas præterea habet arbores alias, fructus dulcissimos & iucundissimos, vtpote Chrysomela, poma punica, aurea, & citria ferentes, quæ quidem omnes optimo ordine collocatæ sunt, vt locum ambulationibus vmbra sua præbeant gratissimum. Intermediis in areis Petroselinum, Basilicum, Fœniculum, Anisum, Sinapi, Raphani, & id genus herbæ salutares aliæ reperiuntur, præterea pomarium etiam hoc multis in locis aqua recenti irrigatur, quam quidem perducere ad quamlibet arborem, vt omnes inde humectarentur, facilimum videbatur.

Aqua ista ex monte prosiliens, per saxum quoddam, magno cum strepitu, impetuque in vallem descendit, & in multas sese venulas diuidit, per quas tota deinde vallis irrigatur. Insula aliàs montosa est, profundis vallibus formidabilis, atque plurimi fructus in collibus montium nascuntur, vnde eos afferre periculosissimum est.

Reperiuntur præterea in hac insula multæ perdices tam cicures, vt non facilè auolent etiamsi sibi appropinquantes homines videant, celerrimè enim vt periculum euitent, montes ascendunt. Nos quasdam bombardis nostris assecuti sumus, & colore & magnitudine alias ab his quas in Anglia habemus, magnitudine enim gallinam exæquant, & coloris sunt cinerei. Magna frequentia in foueis victitant, ita vt duodecim, sedecim, imo viginti, super in vna fouea reperiantur, & foueæ eiusmodi plurimæ reperiuntur.

Phasiani etiam plurimi ibi cernuntur, sed & ipsi dissimiles his, qui in nostris regionibus inueniuntur, imò à perdicibus parum differunt.

Plurimas etiam gallinas Indicas siue Italicas, nigri & albi coloris & ruffis capitibus inuenimus, quæ oua ponunt eiusdem magnitudinis & coloris cum iis quæ à nostris ponuntur.

Capras præterea vidimus innumeras, quas Hispani CABRETAS vocant. Animal est ferocissimum, & nunquam solum sed maxima copia apparet, ita vt aliquando etiam ducenta numerare capita possis. Quorum quædam asinos magnitudine exæquant, & iubam equorum instar, barbamq; in terram vsq; pendentem habent. Ex his quasdam interfecimus, quamuis celerrimo cursu altissimos etiam transscendere montes possent, in quibus quidem montibus mille numerari simul & semel solent.

Taceo apros ingentis magnitudinis admodum pingues, qui in montibus istis commorantes, capi vix possunt nisi dormiant.

Cum ad Insulam istam appulissemus, inuenimus in ædibus istis tria mancipia, NEGROS nimirum siue Æthiopes, quorũ vnus ex Insula IAVA oriundus erat, qui nobis indicabat, classem ex India orientali, quinq; nauium, quarũ minima 900. lastarum capax esset, multis aromatibus calecuticis pannis, preciosissimisq; margaritis & vnionibus onustam, viginti diebus ante nostrum ad Insulam istam aduentum, Hispaniam petiisse.

Insulam hanc portugallenses diu possederunt, sementemq; in ea fecerunt, vt ex India occidẽtali venientes, ibi sese recreare atq; reficere omnibus rebus necessariis possint. Atq; ne fructus absumatur, neminem ibi habitare sinunt, præter quosdam, qui propter morbos & ægritudinem in naui & itinere contractam diutius peruenire nequeunt. Hos enim ibi relinquunt, vt vires aliquo modo recolligant, quibus restitutis, domum postea repetere commodius possint. Ad hæc vero etiam Insulam non facile appellere solent, qui iter in Indiam orientalem ingrediuntur, sed qui inde reuertuntur. Quando enim loca ista petunt, frumento & rebus necessariis aliis adhuc instructi sunt, sed reuertentes plerunque frumenti & aliarum rerum inopia laborant, quarum rarissimus est in India prouentus.

Die 20. Iunij, postquam cibis quos ibi inuenimus, nos satis recreassemus, lignis etiam & aqua menti rebusq; necessariis aliis nobis abundè prospexissemus, circa vesperam, hora nimirum octaua, explicatis velis inde discessimus, cursu rectissimo Angliam petentes, & vento quidem vsi sumus Euro, versus occasum nos propellente, qualis plerunq; apud istam Insulam inuenitur.

Die 3. Iulij, nauigauimus versus occasum, ventum habentes ex Euro & Austro cõmixtum, animaduertimusq; nos vnico gradu & 48. minutis à linea æquinoctiali versus Austrum abesse. *Iulius.*

Die 12.

Die 12. Iulij, ventus ferè nullus ſentiebatur, quæ quidem tranquillitas, ad 15. vſq; huius menſis durauit.

Die 17. Iulij, leniſſimum Zephyrum ſenſimus, cumq; ad 3. vel 4. gradus, verſus ſeptentrionem procederemus, Eurum accepimus & ventum alium ex Euro & aquilone mixtum, qui quidem mutatus non eſt, donec inter triceſimum & quadrageſimum gradum verſus ſeptentrionem verſaremur.

Auguſtus. Die 21. Auguſti vento in Zephyrum rurſus mutato, verſus auſtrum 38. gradibus à latitudine ſeptentrionali diſceſſimus.

Die 23. ex occaſu verſus auſtrum perreximus, Inſulas Açores captantes.

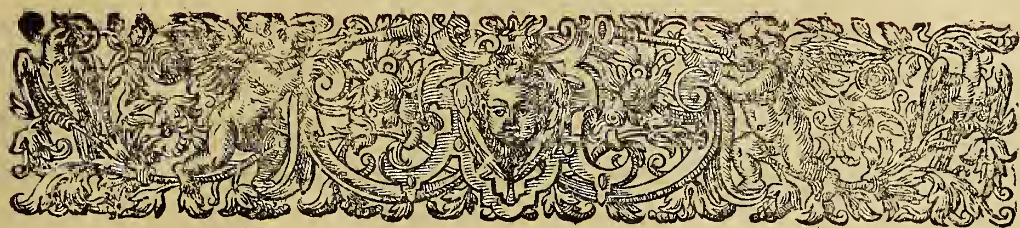
Die 24. Auguſti, tempore matutino cōſpeximus duas haſce Inſulas, Flores & Corvo, quæ ad 39. gradus aſcendunt, & verſus ortum nauigauimus.

September. Die 3. Septembr. occurrit nobis nauis quædam Belgica, quam Hvlck vocant ex Lyſabona proueniens. Hæc referebat nobis euerſionem & expugnationem claſſis Hiſpanicæ, non procul ab Anglia factam, quod nobis auditu iucundiſſimum gratiſſimumq; erat.

Die 9. Septembris, ſuperatis horribilibus procellis & tempeſtatibus, quibus vela noſtra ferè omnia lacerata & rupta fuerant, tandem per miſericordiam gratiamq; omnipotentis Dei, ad diu deſideratum portum Pleymovth in Anglia appulimus, ex quo 21. Iulij Anno 1586. ſolueramus.

Poſt aliquot annos idem hic Thomas Candisch, *aliud iter ingreſſus eſt, ſed non abſoluit, propter aduerſam fortunam atque valetudinem, cum qua in medio itinire conflictari incipiens, curſum vertere cogebatur. Domum tamen repetere amplius non potuit, ſed in ipſo mari fuſis ad Chriſtum precibus, mortuus eſt.*

FINIS.

PRÆFATIO DOMINI GVALTHERI RALEGH, DE AVRIFERO REGNO GVIANA.

VM variæ sententiæ fuerint, & rumores diuersi, de auro, quod ex GVIANA *allatum est, sparsi sint, adeò vt senator etiam quidã Londinensis, qui rebus monetariis præest, affirmare non dubitauerit, aurum hoc nullius esse precij, operæpreciũ me facturum putaui, si probationes & explorationes aliquot huius auri hic exponerem, vt & calumniatori huic os obduraretur, & aliis sinistris opinionibus tempestiuè occurreretur. Verum quidem est, mihi, cũ in Insula* TRINIDAD *essemus, à quodam Indiano significatum esse, nõ procul à portu, in quo anchoram firmaueramus, mineralia quædam & lapides scintillantes reperiri, in quibus, vt ipse quidem arbitrabatur, aurũ absconditum lateret, præsertim cum quidam ex Anglia & Gallia ibi magnum eorum numerum colligere, & nauibus secum auehere visi essent, meq; missis 40 viris, iussisse singulum singulos afferre lapides: sed cum eos explorarem, & probarem, deprehendi manifestè, quod tantum* MARCASITA *essent, nihilominus tamen aliqui mihi fidem habere nolentes, acceptos aliquot lapides secum huc attulerunt, & post reditum nostrum variis in locis probari & explorari, petierunt.*

In GVIANA *nulla ego* MARCASITA *vidi, omnia enim saxa & lapides, tam in terra quam in aqua, pellucidi sunt, & scintillantes. Ego autem expertus sum, quod non sint* MARCASITA, *verum mineralia aurum habentia, imò nihil sunt aliud, quam* LAMACHE DEL ORO, *vt Hispani nominant, hoc est, mater auri, alij etiam auri spumam vocant. Horum auri mineraliũ, populus meus aliquam etiam secum in Angliam aduexit copiam, pulcherrima quæq; preciosissima esse existimans, quod quidem aliàs vsitatum non est, sed ego hic neminem prohibere volui, quin voluntati & cupiditati suæ morem gereret. Ego tamen probè sciebam aurum ibi non nisi exiguis granulis re-*

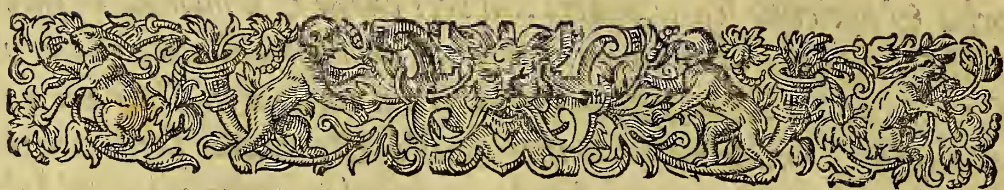
periri, quæ ex lapidibus illis iam essent separata, qualia subinde in fluuio GVIANA cernebantur, vel certè in forma minutorum silicum, quorum ego non exiguum numerum paßim in montibus conspexeram, sed deficiebant nos, tempus populus, & instrumenta ad eam rem idonea, quo minus eiusmodi silices colligeremus. Huiusmodi silices multos etiam in littore & ripa fluminis vidi, sed cum saxa, in quibus hærebant, essent admodum dura, vix vnum atque alterum nostris effodere pugionibus poteramus. Hos quidam VVESTVVOD in platea lignorum habitans, primo explorauit, & deerant 12000 vel 13000 libræ STERLINGS, in THONNA. Alterius generis lapillos duo alij, BVLMAR & DIMMOCK explorârunt, & animaduerterunt deesse 23000 libras in THONNA. Cum autem (vt reliquas explorationes taceam) semper malũ bono admixtum sit, & fortasse, (vt quidem videtur) hic senator de optimo & præstantißimo non acceperit, arripuit inde occasionem omne illud aurum extenuãdi, & criminandi, vt ita nauigatio mea paßim in suspicionem & contemptum adduceretur.

Fuerunt autem etiam qui dicerent, me, si quidem aurum in GVIANA reperissem, illud maiori copia, proculdubio aducturum fuisse: Qui quidem si vidissent, quàm duris optimum quodq; saxis obrutum esset, & quasi sepultum, quamq; tempore, populo & instrumentis idoneis caruerimus, non aperuissent tam facilè cogitationes cordis sui. Neque tamen ego teneor ad rationem cuique reddendam, de eo quod ego mecum attulerim, sed & hoc latere neminem debet, totis quatuor mensibus Iunio nimirum, Iulio, Augusto & Septembri, flumina istius loci nauigari non posse, propter maximam aquarum copiã, quæ tanta est, vt omnes arbores transcendat, vt si quis eo tempore ab aqua apprehendatur, nulla ratione mortis periculum euitare poßit. Nos vero tantum aliquot scaphulas nobiscum habebamus, quas in Insula TRINIDAD, parari iusseram, ad censum atque tributum colligendum. Præterea totum etiã mensem à nauibus nostris aberamus, quas populo non admodum instructas reliqueramus, promittentes nos intra 15 dies ad summum ipsis rursus affuturos.

Alij reperti sunt qui dicerent, aurum hoc ex BARBARIA à nobis in GVIANAM transportatum esse; Quæ quidem sententia adeò est absurda, vt refutatione vix indigeat. Quod enim meam personam attinet, non equidem delector tam longis & periculosißimis nauigationibus me ipsum decipere. Quorsum enim attinet somno & cibis lautioribus abstinere, ardorem solis maximum sustinere, variis miseriis mor-

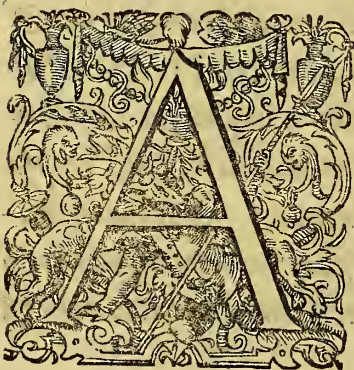
morbis & periculis sese exponere, labores curas & molestias ingentes pati, & fructum inde nullum referre vel expectare alium, quam vt MARCASITA *ad nos, & aurum ex* BARBARIA *in* GVIANAM *perferantur. Confido autem omnes honestos & cordatos facilè vel me tacente intellecturos, parum laudis ex mendacio prouenire, & dolis neminem honestam apud alios famam, & admirationem sibi comparare posse. Ego sanè non parum temporis perdidi in his itineribus, neque sumptibus vllis peperci, saltem vt Maiestati Regiæ gratificarer & patriæ prodessem. Illud enim per omnem meam vitam operam dedi, vt bona consilia, in actum producerentur, & insolentes Hispanorum negotiationes aliquo modo impedirentur, & possem quidem facilè ex hoc imperio & prouinciis eò spectantibus, quas nuper inueni, Reginam nostram longè potentißimam ditißimamq́; facere, modo tempestiuè & maturè mihi de rebus necessariis prospiceretur, antequã Hispani suo hoc Regnum seruitutis iugo subiiciant. Quin imò non fauore tantum Regiæ Maiestatis, sed & vita me ipsa indignum iudicabo, nisi reipsa probauero (modo Regia Maiestas clementer annuat, suppetiasq́; mihi ferat) omnia quæ à me scripta sunt, minora esse quam vt dignitas & loci præstantia requirat. Iam lectorem ad sequentem narrationem & commentationem vberiorem remitto.*

GVALTHERVS RALEGH.

VERISSIMA DESCRIPTIO AVRIFERI ET PRÆSTANTISSIMI REGNI GVIANA, QVOD HISCE TEMPORIBVS, A VETEribus regni PERV incolis habitatur, & à posteris GVIANA-CAPA, potentissimi quondam in PERV Regis, possidetur, vnà cum descriptione ditissimarum Regionum & prouinciarum EMERIA, AROMAIA, & AMAPAIA, anno 1595, per nobilissimum & fortissimum GVALTHERVM RALEGH, equitem Anglum inuentarum.

Solutio ex Anglia.

NNO 1595, die Iouis 6. Februarij, ex Anglia soluimus, & sequenti die solis septentrionalis Hispaniæ alpes aspeximus, cumq; secundo ferè semper vento vteremur, breui tempore BARLINGES, & scopulis à tergo relictis, ad insulas CANARIAS peruenimus, appellentes, 17 eiusdem mensis die ad Insulam FORTE VENTVRA, vbi duos vel tres dies quieuimus, inde ad littus maioris CANARIÆ, & consequenter ad TENERIFFE peruenimus, vbi nauem expectauimus, quam iuuenem leænam appellant, in qua Capitaneus AMYS PRESTORES, cum sociis suis vehebatur, sed cum nauis illa septem vel octo diebus non adueniret, nec quicquam de ea perciperemus, soluimus inde & Insulā TRINIDAD petiimus, ego quidem solus cum naui mea, & parua BARCKEN, nauicula scilicet ad Capitaneum CROSSEN pertinente, amiseramus enim ex cōspectu nostro in littore Hispanico, GALLIASSE nauem, quæ nobiscum ex PLEGMOVTH solueret. Aduenimus autē ad Insulam TRINIDAD, die 22 Martij, & anchorā firmauimus ad cuspidem siue verticē CVRIAPAN, quam Hispani PVNTE de GALLO nominant, & ad 8 ferè gradus pertingit. Ibi 4 vel 5 dies commorati, nullum neque Hispanum neque Indianum offendimus. In littore quidem cum ex cacumine CARAO, versus CVRIAPAN nauigaremus, ignem conspeximus, sed metu Hispanorum, nullus Indianus nobiscum loqui audebat, itaque ego interdum ad littus egressus sum, vt terram & regionem istam aliquo modo perlustrarē. Post dies aliquot à septentrione ad ortum paulo, à CVRIAPAN nos vertimus, vt istum assequeremur locum, quem Hispani PVNTO DE LOS ESPANNOLES, incolæ vero CONQVORABIA nominant. Sed interim tamen littus ego subinde legere non destiti, omnem occasionem captans, cum Indianis colloquendi, & fluminum, totiusque istius regionis qualitatem

Nauigatio in Insulam Trinidad.

Curiapan vel Punte de Gallo.

tatem aliquo modo pernoſcendi. Ex CVRIAPAN ad portum quendam venimus, quem Indiani PARICO nominant, vbi flumen recentis & dulcis aquæ animaduertimus, homines autem nullos inuenimus.

Hinc progreſſi ſumus ad portum alium, quem Indiani PICHE, Hiſpani vero TIERRA de BREA vocant. Inter hunc & portũ præcedentem, multa ego flumina recentis & dulcis aquæ reperi, & inter ea, vnum aquæ ſalſæ, in cuius littore multa oſtrea in ramis arborum creſcebant, ſalſa & boni ſaporis. Et quidem oſtrea illa in arboribus & non in terra creſcunt, quod in India occidẽtali & aliis locis frequentiſſimum eſt. Hæc arbor ab ANDREA THEVET in ſua GALLICA ANTARCTICA cap. 26. deſcribitur, addita figura vel imagine peregrini cuiuſdam fruticis. Deſcribitur etiam à Plinio in 13 lib. cap. 25. In GVIANA non paucæ etiam huiuſmodi arbores reperiuntur. *Deſcriptio arboris cuiuſdã.*

Circa hunc portum TIERRA de BREA ſiue PICHE tot reperiuntur Reſinacei lapides, vt omnes totius mũdi naues iſtis implere poſſis, nos probauimus reſinam iſtam in noſtris nauibus, & inuenimus illam admodum bonam, non enim liqueſcit ardore ſolis, vt ſolet pix vel reſina illa, quæ ex Noruegia huc aduehitur, itaque nauibus admodum eſt conueniens. Hinc peruenimus in ANNA PERIMA, & circa fluuium CARONE, vbi ciuitas Hiſpanorum ſita eſt, nauigantes, tandem appulimus ad PVNTO DE LOS ESPANNOLES vel CONQVORABIA. *Lapides reſinacei.*

Inſula TRINIDAD formam pedi ſiue baculi paſtoralis refert, anguſta eſt, & verſus ſeptentrionem montoſa. Terra admodum bona eſt, quæ ſaccarum, gingiber, & aromata Indica alia proferre optimè poſſit; abundat feris ſylueſtribus, oloribus, piſcibus, & frugibus aliis, quin & MAYS & CASSAVS habet, vnde panis conficitur, & radices alias omnes quę in occidentali India reperiuntur. Hiſpani fatebantur ibi reperiri grana auri in fluuiis, ſed quia decreuerant ad regnum GVIANA tanquam Gazophylacium & repertorium omnis theſauri ſe conferre, parum ſolliciti erant de auro diligentius ibi inueſtigando & quærendo. Hęc Inſula ab incolis CAIRI vocatur, habitatur autem variis populis. Qui enim in PARICO habitant, IAIO, qui in PVNTO CARAO, ARVVACAS vocantur, inter CAREOS & CARIADAN; SALVAIOR, inter CARAO & PVNTA GALLERA, NEPOIOS habitant, qui vero circa ciuitatem Hiſpanorum habitant, ſeipſos CARINEPAGOTOS nominant. De cæteris populis fluminibuſque nihil in pręſentia dicam, mentionem eorum in loco commodiori facturus. *Nomina populorum in Trinidad.*

Cum in PVNTO DE LOS ESPANNOLES ex naui egrederemur, inuenimus ibi multos Hiſpanos in excubiis conſtitutos, cumque ſignum pacis darent, miſi Capitaneum VVHIDDON qui cum eis loqueretur, virum honeſtum & ſingulari prudentia præditum, *Hiſpani in Punto de los Eſpannoles inducias expetunt.*

quem postea in Insula illa sepelire non sine magno dolore coactus sum, cum ex GVIANA reuersus essem. Videbantur tum Hispani illi nobiscum pacem facere velle, idque magis ex desperatione suæ potentiæ, quam aliis honestis de causis. Circa vesperam istius diei effugerunt ipsis duo Indiani, & in parua CANOA ad nos venerunt, quorum vnus erat CASSIQVE siue Dominus terræ CANTIMAM, qui superiori etiam anno cum Capitaneo VVHIDDON conuersatus fuerat. Ex eo veram accipiebamus relationem de Hispanorum viribus, de ciuitate ipsorum, & de præfecto ciuitatis DON ANTHONIO de BERREO, qui dicebatur in GVIANA occubuisse, sed res aliter habebat.

Commercia Hispanorum cum Anglis.

Dum in PVNTO DE LOS ESPANNOLES commoraremur, accedebāt quidam Hispanorum militum lintea & pannos à nostris empturi, & nostras simul etiā naues inspecturi, quos pro more nostro liberaliter excepimus, vnde totam regni GVIANA cōditionem & commoditatem, quæ ipsis quidem nota erat, ego cognoui. Vino enim exhilaratos hosce milites, qui iam aliquot annis vinum non viderant, eò perduximus, vt Regnum hoc GVIANA laudare, & opes diuitiasque eius celebrare per incogitantiam inciperent, cumq; ego simularem me eam saltē ob causam eò venisse, vt Anglos, quos in VIRGINIA reliquissem, visitarē, nullo negotio viam ad hoc Regnum ab illis expiscatus sum.

Causa moræ in hoc loco nostræ duplex erat, vna quod cogitabam in BERREO me vlcisci, qui anno superiori 8 viros, qui sub Capitaneo VVHIDDON erant, prodiderat, dum ille profectus esset ad inuestigandum E. BONAVENTVRE. Altera vt indies plura ex Hispanis cognoscerem & inuestigarem de regno GVIANA, fluminibus, itineribus, & aliis commoditatibus eius, itemq; de irrito conatu dicti BERREI, in actum rursus producendo.

Conuersationes Indianorū & Anglorum sub pœna capitis prohibitæ.

Interea dum tempus ita falleremus, accidit vt cum alio quodam CASSIQVE in portu versus septentrionem habitante, amicitiam & familiaritatem contraherem, qui mihi referebat, dictum BERREO, in MARGARITAM & CVMANAM misisse, vt exercitum euocaret, quo nos sub discessum nostrum inuaderet opprimeretque. In tota enim Insula sub capitis pœna cauerat, ne quis Indianorum nobiscum loqueretur aut quicquam contraheret, quin & duos, qui hoc mandatum transgressi erant, supplicio affecerat, vt postmodò mihi relatum. Nihilominus tamen singulis noctibus quidam nos accedebant, qui de crudelitate & intolerabili eius tyrannide supra modum querebantur, quod nimirum terram istam pro libitu partiretur & militibus suis distribueret, veteribus CASSIQVEN & terræ Dominis in seruitutem redactis, quos etiam in vincula coniectos ardenti lardo aspergere, & variis modis torquere non vereretur. Et hoc quidem ita esse, ipsemet postmodum

Sæuitia & crudelitas Berrei.

depre-

deprehendi, cum enim in ciuitatem eorum venissem, inueni 5 Dominos siue Duces, quos in India occidentali CASSIQVEN vocant, in vincula coniectos, fame & cruciatibus variis ferè consumptos. Hi Domini sua lingua vocãtur ACARVVANA, sed ab eo tempore, quo Angli Galli & Hispani ad hæc loca venerunt, nomẽ Gubernatorum vsurpant, cum audierint supremum nauis Rectorem, Capitaneum siue Gubernatorem vocari. Horum igitur 5 Gubernatorum, quos in vinculis inueni, nomina erant, VVANNAVVANNARE, CARROAORI, MARQVARIMA, IARROOPANAMA, & ALTERIMA. Cæterum cum omnem occasionem obseruâssem, oppressi circa vesperam EL CVMPO de GVARDIA, & præmisso Capitaneo CALFIELD cum 60 armatis, ipse cum 40 insecutus sum, ad ciuitatem istam nouam quam S. IOSEPH vocabant expugnandum. Quam etiam nullo negotio expugnauimus, omnibus qui in ea erant liberè dimissis, excepto BERREO & sociis eius, quos captiuos mecũ in nauem abduxi, ciuitate ista S. IOSEPH, videntibus omnibus Indianis, iniecto igne funditus deleta.

Nomina 5 ducum in vincula à Berreo coniectorum.

Ciuitas S. Ioseph expugnata & igne deleta.

Eodem die aduenit Capitaneus GEORGIVS GIFFORD cum naui Regiæ in Anglia Maiestatis, nec non & Capitaneus KNYMIS, quos ego postea in littore Hispanico amisi, vnà cum GALLIASSE, & quibusdam aliis nobilibus, qui classi nostræ magno adiumento fuerant.

Postea conuocatis omnibus istius Insulæ Ducibus, qui Hispanorum iurati hostes erant, inter quos BERREO etiam quosdam ex aliis regionibus adductos, in perniciem incolarum ibi constituerat, significaui eis per interpretem, quem mecum ex Anglia adduxeram; Me esse ministrum cuiusdam Reginæ, quæ adhuc virgo, & potentissima CASSIQVE in occidente esset, cui plures CASSIQVE subiecti essent, quam arbores in tota ista Insula reperirentur. Preterea huic Reginæ inimicitias esse cum CASTILIANIS, propter immanem ipsorum crudelitatem & sæuitiam, & eam omnes circumiacẽtes populos à seruitute & tyrannide Hispanica solere liberare, quemadmodum etiam me nullam aliam ob causam in istam Insulam iam misisset, quam vt incolas à iugo Hispanorum liberarem, & Regnum GVIANA, contra eorum impressionem defenderem tutumq; redderem. Monstrabam eis etiam effigiem Regiæ Maiestatis, quam tanta cum admiratione venerationeq; intuebantur, vt ad idololatriam adduci facilè potuissent. Hæc eadem etiam in finitimis Regionibus, cum Regnum GVIANA peterem, populo passim proponi curaui, vnde nomen Maiestatis Regiæ apud exteras istas nationes adeo innotuit & celebre factum est, vt hodiè Regina nostra in remotissimis istis locis EZRABETHA CASSIPVNA AQVEREVVANA vocetur, hoc est, Elizabetha, suprema principissa, & potentissima Domina.

Quid conuocatis istius Insulæ incolis propositum & significatũ sit.

Celebritas nominis Reginæ Anglicæ.

Postea

Postea relicto PVNTO DE LOS ESPANNOLES, reuersi rursus sumus in CVRIAPAN, cumq; BERREO meus captiuus esset, inquirebam ex eo quantum poteram & ipsi notum erat, de statu & commoditatibus Regni GVIANÆ.

Berrei familia & origo.

Hic BERREO, nobilis erat magnæ & illustris familiæ, qui Regi Hispaniarum, in NEAPOLI, Meylandia, & Belgia fidelissimè, summa cum prudentia seruierat, & quidem bellicosissimus erat, & animi minimè abiecti. A me seruatus & habitus est ita, vt dignitas eius poscere videbatur, & tempus istud permittebat.

Status & conditio Regni Guianæ.

Superiori anno emiseram Capitaneum VVHIDDON, vt omnem statum & commoditatem huius Regni GVIANA exploraret, statueram enim iam tum, hanc Regionem patefacere, & imperio Reginæ nostræ subiicere. Sed longè alienam à veritate acceperam relationem. Regio enim ista vltra 600 miliaria Anglica à mari abest, quod ex BERREO perceptum, ego populum meum summo studio celaui, qui aliàs ad propositum hoc meum perficiendum ægrè consensisset. Ex his autem 600 miliaribus, iam superata erant 400. Naues enim nostras tot post nos miliaribus in mari reliqueramus, vt eò felicius & facilius propositum finem assequi possemus, itaque 400 ista miliaria, exiguis & vilissimis confeceramus nauigiis. Nam ex carina veteris cuiusdam GALEASSEN, paraueram nouam triremem, & in quadam expositoria naui, duabus cymbis, & scapha alia, nauis illius, quam iuuenem leænulam vocant, nostrum 100 armati cum cibo & commeatu ad mensem vnum sufficiente, iter illud ingressi sumus, vbi quidem cogebamur sub dio, pernoctare & omnibus cœli iniuriis subiecti atq; expositi esse, in duris asseribus somnũ capientes. Et cibo (quod pessimum erat) vescentes, qui æstu solis ita infectus atque corruptus erat, vt odore tam graui & fœtido nares læderet, quo nullus carcer toto Anglia afficere captiuos potest.

Conatus noster cur impeditus.

Si Capitaneus PRESTON aliquanto citius ad Insulam TRINIDAD venisset, (iam enim mensis ille elapsus erat quo nos ibi mãsuros ipsi polliciti eramus, donec ex portu Hispanico veniret) si inquam ipse diebus 10 aduenisset, priusquam aquæ crescerent, proculdubio vsque ad magnam ciuitatem MANOA delati fuissemus, vel ad alias ciuitates pagosq;, vt ita ditiori reditu nostri in patria fuissent exhilarati, sed voluntas Dei non erat hac quidem vice suam nobis gratiam largiri. Si autẽ fortuna & vocatio mea me rursum ad ea loca mittere vellet, libenter ego vitam meam huiusmodi itineribus consumerem. Quod si vero alius quispiam ad hanc rem eligetur, ego ipsi spõdere & certissimè polliceri possum, eum plus effecturum, quam vnquã in MEXICO à CORTESIO, vel in PERV à PIZAREO, effectum est, quorum ille quidem CORTESIVS, principatum MVTEZVMA, hic vero PIZARRO, regnum GVASCAR & ATTABALIPA deuicit & superauit. Et quicunque, hoc regnum acquisiuerit,

Diuitiæ regni Guianæ.

ille

ille princeps & Dominus futurus est maioris auri; ciuitatum etiam & populorum plurium, quam vel Hispanorum Rex, vel Turcicus etiam Imperator.

Quia autem fortasse aliquis dubitare possit & interrogare, quomodo factum, quod regnum hoc GVIANA, tot ciuitatibus, pagis, templis, atque thesauris ornatum sit, operæ precium me facturum putaui, si breuiter indicarem, quomodo modernus Imperator, suam à principibus in PERV originem traxerit, de cuius regionibus, ciuitatibus, variis consuetudinibus, diuitiis, & victoriis, PEDRO de CIEZA, FRANCISCO LOPEZ, & alij ingentia volumina scripserunt. Nam cum FRANCISCVS PIZARRVS, DIEGO ALMAGRO & alij, qui Regnum PERV deuicerunt, ATTABALIPA, qui filius fuit GVASCAR interfecerant, qui quidem ATTABALIPA fratrem suum natu maiorem GVASCAR antea etiam trucidârat, fuga sibi consulens iunior GVIANACAPA filius, multa millia militum secum ex Regno OREIONES abduxit, & in istam Americæ partem contulit, quæ inter fluuium istum magnum AMAZONES, & BARAQVAN, sita est, quæ etiam ORENOQVE vocatur.

Regnum GVIANA situm est versus mare à PERV ad ortum, sub linea Æquinoctiali, & plus auri habet, quam vlla alia regio in PERV plures etiam ciuitates, quam PERV, vnquam habuit, cum adhuc in flore esset, vtitur etiam iuribus & statutis, quin & religione regni PERV. Relatum etiam mihi à quibusdam Hispanis est, qui ciuitatem regiam MANOA, quam Hispani EL DORADO nominant, viderunt, ciuitatem istam magnitudine & diuitiis, omnes ciuitates totius mundi, quę quidem Hispanis hactenus visæ sunt, longè superare. Adiacet ciuitas ista mari aquæ salsæ, longo 200 LEGVAS, instar maris Caspij vel Hyrcani, de cuius magnitudine, præstantia & imperio, quemadmodum etiam de GVIANACAPA, qui auus fuit moderni Imperatoris in GVIANA, ita scribit FRANCISCVS LOPEZ, in vniuersali sua historia: *Todo el seruicio de su casa, mesa, y cozina era de oro, y de plata, y quando menos, de plata y cobre, por mas vezio. Tenia en su recamera estatuas buccas de oro, que pareçan gigantes, y las figuras al proprio, y tama no de quantos animales, aues, arboles, y yeruas produze la tierra, y de quantos pesces cria la mar y aguas de sus reynos. Tenia aßi sogas, costales, çestas, y troxes de oro y plata, vimeros de palos de oro que pareçiessen lenna vaiada para que mar. En fin, no auia cosa en su tierra, que no la tuuiesse de oro contra hecha. y aun dizen que tenian los Ingas vn venges en vna Isla çerca la Puna, donde se yuan à holgar en la mar, que tenia la Ortaliza, las flores, y arboles, de oro y plata, in-*

Situs, statuta, religio, & opes regni Guiana.

inuençion y grandeza hasta entonces nunca vista. Allendo de todo, esto, tenia infinitißima quantidad de plata y oro para labrar en el Cuzeo, que se perdio despues la muerto de Guascar, y los Indios lo escondieron; viendo que los Espannoles lo tomauan y Embiauan en Espagna, hoc est, Omnia vasa domus, mensæ & culinæ suæ, erant ex auro & argento, & vilissima quæque erant ex argento & ære maioris firmitatis gratia. In aula sua constitutæ erant imagines instar gigantum, quæ fusæ & excauatæ intrinsecus erant, varia etiam animalia, aues, arbores & frutices, naturali sua magnitudine qua in terra conspiciuntur, pisces item omnis generis, quales aquæ in suo regno producunt. Omnes cistæ eius auro & argento repletæ erant, & segmenta auri instar ligni fissi quod igni imponitur, plurima habebat.

Opes Regis Guianacapa.

Denique nihil erat in toto suo regno, cuius formam & imaginem ipse non ex auro factam in ædibus suis haberet. Dicitur autem vulgo quod INGAS hortos imaginarios in Insula PVNA habuerit, ad quos aërem mutādi gratia, mari ire solitus sit, omnis generis floribus, & fruticibus, arboribus ex argēto & auro factis exornatos, tāta arte, vt nihil tam preciosum pulchrumque antea sit inuentum, visumue. Maximam præterea vim auri & argenti rudis habebat, quod à GVASCAR post mortem suam relictum, Indiani occultârāt, cum viderent Hispanos omnia rapere & ex regno suo in Hispaniam mittere. Sequitur in cap. 17. FRANCISCVS PIZARRVS omne aurum & argentum ATTABALIPÆ ponderauit, postquam in manus suas illud venisset, pondus vero auri talibus verbis ibi exprimitur: *Hallaron cinquenta y dos mil marcas de buena plata y vn millon, y trecientos y veinte y seys mil, y quinientos pesos de oro,* hoc est, Inuenerunt 52000 marcas argenti puri, & 1326500 PESOS auri, qui sunt Castilianici coronati.

Horti imaginarij ex auro & argēto extructi.

Quamuis autem hæc fidem fere omnem superare videantur, facilè tamē apparebit, nihil hic fictum vel excogitatum esse, si velimus tot millia considerare, quæ quotidiè ex PERV in HISPANIAM mittuntur, ipso enim facto deprehendimus, Regem Hispanum, propter diuitias & opes regni PERV omnib. totius Europæ Monarchis principibusque longè superiorem esse.

Potentia Regis Hispanici vnde.

In portu ORENOQVE commorati sumus 20 diebus, & postea naues nostras reliquimus in CVRIAPAN. IOHANNES MARTINES scriniorum in ORDAGO princeps, aperuerat primo ciuitatem MANOA, iter & nauigatio eius consignata erat in Grammatophylacio IVAN de PVERTO RISO, cuius copiam habebat BERREO, sperans se suum quoque propositum ad felicem finem, iuxta hanc descriptionem

nem perductum. Nam & AVRELIANO ad aperiendam regionem GVIANA instructus, cum veniret per fluuium AMAZONES, decreuerat ciuitatem MANOA expugnare, sed ipso in mari submerso, & PLATA tempestatibus euersa, nihil ea vice tentatum fuit. Post hunc alius quidam DIEGO HORCADO hoc fine ex Hispania, cũ 600 militibus & 30 equis soluit, sed & hic cum ad littus GVIANÆ appulisset, cum omnibus suis interfectus est, omnibus ferè ipsius nauibus submersis atque euersis. Quin imò longo tempore ignoratum fuit, quò ipse deuenisset, donec BERREO anchoram nauis eius in flumine ORENOQVE reperit, vnde multi cogitârunt, eum in mari submersum & extinctum fuisse. Quod autem dictus MARTINES eo vsque progressus est, vt in ciuitatem Regis INGA venerit, hac ratione factum est. Cum HORCADE in portu MOREQVITO moraretur, & per incuriam castra ipsorum igne accenderentur, dictus iste MARTINES, qui supremus eorum gubernator erat, ad mortẽ condemnatus est, sed milites, qui ipsi admodum fauebant, sua intercessione effecerunt, vt in CANOA nauiculam aliquam solus cum armis suis, sine omni cibo, poneretur, & ita in flumine isto dimitteretur. Quo facto accidit, vt CANOA vel nauicula ista recto cursu ad quosdam GVAIANOS occasum versus habitantes, laberetur. Qui cum nullum vnquam Christianum siue hominem albi coloris vidissent, videntes eum admodum mirati sunt, & assumptum hunc MARTINES pro miraculo in regione sua hinc inde deduxerunt, donec tandem etiam in ciuitatem Manoa veniret, vbi Rex INGA sedem suam habebat. Rex autem cum hominem vidisset, statim animaduertit, eum Christianum esse, (nõ multum enim temporis adhuc præterierat, quo fratres sui GVASCAR & ATTABALIPA interfecti erant) itaque assumptum eum in Regiam suam satis honorificè & liberaliter tractauit. Ita vixit hic MARTINES in ciuitate MANOA, 7 mensibus, vt portam non egrederetur, quin etiam si quando eum secum isti Indiani ducerent, oculos ei obligârunt, vt videre nihil posset. Post septem menses, cum linguam istam iam mediocriter intelligere cœpisset, interrogauit eum Rex, vtrum domum redire, vel in suo regno secum manere mallet, & cum MARTINES maiori suorum desiderio teneretur, veniam ipsi dedit, domum rursus abeundi, adiunctisque ei aliquot GVIANIS, qui eum ad fluuium ORENOQVE comitarentur, dimisit eum bona cum gratia, tanta insuper auri copia donatum, quanta à comitibus ferri potuit.

Diego Horcado ciuitatem Manoa expugnaturus.

Quomodo Martines in Manoam peruenerit.

Martines in regione Guiana hinc inde deducitur.

Martines obligatis oculis per Guianam ducitur.

Martines dimittitur.

Cum autem ad fluuium venisset, spoliârunt eum GVIANI & ORENOQVEPONI, qui in vicinia habitabant, omni suo thesauro, exceptis duabus laguncu1is, quas auro puro impletas, ipsi potu repletas esse autumabant. Postea nauicula CANOA, ad Insulam TRINIDAD in flumine ORENOQVE, nauigauit, & inde, ad S. IVAN

de PVERTO RICO, vbi postquam longo tempore vixisset, constituit tandem in Hispaniam redire, sed morbo correptus periit, cumq; in agone esset, & de vita desperaret, vocato ad se sacerdote, qui ipsi S. Synaxin communicaret, post commemorationem totius historiæ & curriculi sui, produxit aurum suum, illudque Ecclesiæ eius loci testamento legauit, vt pro salute sua vota faceret & supplicaret.

Martines moritur.

Hic MARTINES primus fuit, qui ciuitatem MANOA, EL DORADO vocauit, vt à BERREO mihi significatum. Incolæ huius regionis GVIANA omnes sunt strenui potatores, & potando omnes nationes populosque longè superant. Quando autem Rex vel Imperator conuiuium facit, Duces & Gubernatores qui ad conuiuium inuitati cum Rege bibere debent, primo omnes nudato corpore illinuntur balsamo albo, CVRCA ab ipsis vocato, postea à quibusdam Regiis ministris ad hoc officium deputatis, tenuissimus ex auro puluis exilibus calamis aspiratur vniuerso eorũ corpori, vt inaurati per totum corpus appareant.

Manoa ciuitas cur El Dorado vocata & à quo.

Cum ita sunt præparati, accumbunt, & continuis 6 vel 7 diebus strenuè potãt. Hanc ob causam, quemadmodum etiam propter incredibilem auri copiam, quam ibi vidit, ciuitatem istam EL DORADO vocauit, cum & omnes in templis statuæ, & vniuersa, quibus in bellis vtuntur, arma ex puro auro facta sint.

Post hæc omnia conatus est quidam PEDRO de OSVA eques Nauarræus, Regionem hanc GVIANA rursus inquirere, qui ex regno PERV egressus, nauem suam in fluuio OIA fabricauit. Fluuius hic versus Austrum labitur in QVIETO, vbi multa aqua in fluuium AMAZONES descendit circa locum istum, quo OSVA cum vniuerso suo populo ex terra MVTILONES est egressus. Ego sanè mihi omnino persuasi, hoc imperium siue regnum, Reginæ Angliæ reseruari, siquidem nemini, qui suas vires in eo experiri hactenus voluerunt, res feliciter & ex animi sententia cessit. Quod quidem hic aliquanto prolixius persequi & demonstrare libet.

Pedro de Osuá conatur regionem Guiána inquirere.

Hic PEDRO de OSVA, habebat in populo suo quendam BISCAGNER humili natum familia, qui vocabatur LOPES AGVIERRETZ, eratq; ALFEREZ siue signifer. Hic post aliquot septimanas, cum milites multo itinere & cõmeatus defectu ferè defecissent, nec propter fluuium AMAZONES quicquam in itinere consequi possent, excitato in populo tumultu, seipsum Ducem fecit, cumque interfecto OSVA & omnibus qui à partibus eius fuerant, palmam obtinuisset, omne sibi in populum imperium sumpsit, volẽs non tantum regnum GVIANA, sed & vniuersam PERV regionem, & totam occidentalem Indiam in suam potestatem redigere. Habebat à partibus suis 700 milites, qui plures ad sese allicere, numerumq; suũ quotidiè augere & operam dare se velle promiserant, vt omnes ciuitates in PERV potestati suæ subiicerentur. Sed viam in flumine inueni-

Osua à seditioso signifero interfectus.

inuenire non potuit, qua in GVIANAM perduceretur, neque etiam suum cursum ad Regionem PERV vertere, propter rapidissimum fluminis AMAZONES deflexũ, & cogebatur circa ostium aliquod fluminis, aquam istam traiicere, quod ostium ad minimum 1000 leguas ab eo loco abest, vbi nauem primo conscenderant, quod iter in littore confecerat, donec venisset in MARGVERITAM, septentrionem versus à MONPATER sitam; qui locus hodiè PVERTO DEL TYRANNO vocatur, propterea, quòd DON IVAN DE VILLA ANDREDA ibi interfectus est, qui erat Gubernator in MARGVERITA, & pater illius DON IVAN SARMIENTO, qui & ipse ibi Gubernator fuerat. Hic cum ipse & IOHANNES BVRG venissent, expugnata & superata Insula, omnes gladio interfecit, qui sibi resistebant. Inde in CVMANAM progressus, eadem in incolas crudelitate sæuiit, qua vsus erat in MARGVERITA, & breuiter dicendo, vastàuit ipse vniuersum littus in CARACAS, vnà cum prouinciis & Regionibus ad fluuiũ VENSVALLO & RIO de BACCHE sitis. Hæc si rectè memini facta sunt eo anno, quo Dominus IOHANNES HAVKIVS cum alio, qui dicebatur IESVS LVBECENSIS, ad S. IVAN de LEVA, nauigauit. Retulit enim ipse mihi se aliquem in littore isto animaduertisse, qui magnas turbas in flumine AMAZONES dedisset.

Dictus AGVIERRETZ pergens in suo proposito, venit ad S. MARTHA, quo pago superato omnes sibi resistẽtes trucidauit, constituitque postea NVEVO REYNO de GRANADA aggredi. Itemq; PAMPELONE, MERIDA, LAGERITA, IVNIA, & omnes alias ciuitates NVEVO REYNO expugnare atque ita in Regionem PERV perrumpere, sed in pugna quadam in NVEVO REYNO superatus & victus est, cumq; rationem nullam elabendi videret, gladio propriam suam filiam interfecit, dixitque se, quandoquidem eam ad principatum euehere non posset, nolle etiam committere, vt mãcipium Hispanorum facta, Tyranni & proditoris filiam se esse subinde audire cogeretur. Atque hi exitus fuerunt illorum, de quibus hactenus dictum, AVRELIANO, nimirũ, HORTADO, MARTINES, OSVA, & AGVIERRETZ.

Aguierretz captus.

Aguierretz filiam suam enecat.

NOTA: Nobilissimus & clarissimus Dn. CAROLVS CLVSIVS, suis literis nuper ad duos fratres de Bry, Lugduno exaratis, commemorat se anno 1565, SIVILLAE, in Hispania, integrum tractatum duos digitos crassum, lingua Hispanica de crudelitate & Tyrannide huius AGVIERRETZ vidisse, cõcessum sibi ab amico quodam suo SENOR PEDRO, qui super argentum, quod ex PERV prouenit, inspector constitutus erat, vt illud exploraret & monetariis postmodum distribueret. Hunc tractatum scribit dictus Dn. CLVSIVS se libenter describere voluisse, & postmodum cum aliis communicare, tanquam lectione dignissimum, propter varias huius AGVI-

ERRETZ machinationes, sed vix potuisse se eum legendo percurrere, siquidem non diutius quam vnam noctem eum retinere potuerit. Commemorat autem se inter alia hæc quoq; legisse, quæ ad confirmationem huius historiæ facere possunt, nempe: Quod dictus LOPES AGVIERRETZ, cum se vndiq; cinctum videret, & nullam elabendi viam rationemq; excogitare posset, ad vnigenitam suam filiā, quam ex DON. N. de MENDOZA vxore susceperat, conuersus, dixerit: Et tu quidem filia, mea iam manu trucidabere, ne quam ego filiam post mortem meam relinquam, quæ proditoris & Tyranni filia audiat. Filia perterrefacta crudeli hac voce & sententia, petiit à patre, vt sibi parceret, donec fusis ad Deum precibus, animam suam in manus Domini commendaret, quod quidem ea cōditione ab eo impetrauit, vt preces non protraheret, sed quam citißime absolueret. Cum vero in genua prolapsa, orare ad Deum cœpisset, pater moræ impatiens, sclopeto corpus eius traiecit, cumq; videret, eā adhuc viuere, nec prostratam esse isto ictu, arrepto pugione cor ipsius & pectus transfixit. Quo facto filia, BASTA PADRE, hoc est, sufficit mi pater, dixit, & extincta est, post cuius mortem, ipse quoque statim captus & miserè trucidatus est, qui finis fuit & exitus huius Tragœdiæ.

Ieronymo Ortal. Post hoc secutus, est IERONYMO ORTALL de SARRAGOSA. Hic venit cum 130 armatis & circa mare impressionem fecit, sed fluctibus maris ad littus in PARIA propulsus est, propè S. MIGVEL de NIVIRI. Eodem tempore suam quoque fortunam expertus est, DON PEDRO de SYLVA Portugallensis, ex familia RVIGOMES de SYLVA, qui propter fauorem & gratiam in qua RVIGOMES apud Regem erat, ablegatus est, sed & ipse ad scopum collimare non potuit, postquam enim ex Hispania soluisset, & venisset in fluuiū MARAGNON siue AMAZONES, ita ab incolis istius loci exceptus est, vt tantùm septem remanerent, ex quibus vero duo tātum domum reuersi sunt. *Don Pedro de Sylua.*

Pedro Hernādez de Serpa. Post hunc venit PEDRO HERNANDEZ de SERPA, qui cum in CVMANA Occidentalis Indiæ appulisset, perrexit ad ORENOQVE in terra, 120 LEGVAS à CVMANA distantem, sed in itinere ab Indianis, qui vocantur VIKIRI, oppressus est, ita quidem vt de 300 militibus ne 18 quidem euaserint. Cum Dux PRESTON, S. IAGO de LEON, ciuitatem magnam, & procul in terra ista sitam, cepisset, habebat in naui sua nobilem quendam captiuum, qui vnus ex illis 18 fuit, qui de militibus PEDRO HERNANDEZ de SERPA, remanserant. Hic exponebat nobis, qualem opinionem & sententiam Hispani de hoc Regno GVIANA & EL DORADO, metropoli Regis Inga, concepissent. Et alius quidam Hispanus, qui captiuus ad nauem nostram delatus erat, commemorabat, quod apud BERREVM, cum ex finibus regni GVIANA discederet, vidisset circiter 40 patinas ex puro auro, & gladios ex GV-

IANA

IANA auro distinctos, cristas etiam & calamos ex auro quam artificiosissimè extructos, quæ omnia ipse ad Regē Hispanum misisset.

Postea ad hoc negotium electus est à VICEROY ADELANTADO, DON GONZALO CEMENES de CASADA, qui ex præcipuis vnus fuit, qui terram EL NVEVO REYNO de GRAÑADA, expugnārant, cuius vnica filia DON ANTHONIO de BERREO, matrimonio iuncta erat. Hic GONZALO transitum quærebat in fluuio PAMPAMENE, qui ex QVITO in PERV ad 200 LEGVAS prolabitur, in fluuium AMAZONES sese exonerans. Sed cum nullum ingressum reperire posset, coactus est non sine maxima iactura suorum militum reuerti. Dictus GONZALES filiam suam BERREO in matrimonium dederat, accepto ab eo iuramento, quod negotium hoc continuare & ad finem perducere, omni etiam vitæ suæ discrimine atque periculo posthabito, vellet. Nam & iuramento mihi postea à BERREO cōfirmatum est, dictum GONZALES vltra 300000 coronatos in hoc itinere insumpsisse, & tamen eo vsque peruenire nunquam potuisse, quò ego cum exiguis meis copiis, quæ vix 100 virorum erant, iam perueneram. Nec vero quisquam ante hæc tempora BERREO hanc regionem monstrare & aperire potuit, nisi quòd ante paucos annos ex relatione Regis CARAPANA, aliquid perceperat. Et BERREO quidem 1500 Anglica milliaria confecerat, antequam vllum accessum ad regnum istud sciret, nec potuit etiam ad illud pertingere. Secutus est enim fluuium CASSANAR, qui sese exonerat in fluuium maiorem PATO dictum, PATO autem, labitur in META, META in BARAQVAN, quem & ORENOQVE vocant.

Don Gonzalo Cemenes, de Casada.

BERREO iter ingressus est, ex NVEVO REYNO de GRANADA, vbi habitauerat, & hęreditatem ab GONZALO, socero suo acceperat. Habebat secum 700 equos, & magnam copiam Indicarum mulierū atque mancipiorum. Cæterum quis sit fluuiorum omnium ductus, quis situs huius regionis respectu finitimarum, quem introitū CEMENES quæsierit. Et quem ego cum BERREO accessum inuenerim, Regiæ Maiestati, ex tabula quadam, quam quidē nondum ad finem perduxi, clarissime patebit. Quam quidem tabulā, in gratiam Regiæ Maiestatis confecta, ego vnicè & submissè peto cum aliis non communicari, sed probè asseruari, ne mihi consilia aliarum quoq; nationum noceant. Exploratū enim habeo, Gallos hoc anno aliquid molituros, sed ipsi eiusmodi cursum habēt, vt mihi parum ab eis sit metuendum. Significatum mihi quidē est à viris fide dignis, antequam ex Anglia soluerem, quòd Gallorum ADMIRAL VILLIERS, aliquot naues ad fluuium AMAZONES adornaret, ad quem fluuium Galli sæpissimè excurrunt, & multo auro onusti reuertuntur, quod ipsum quidem confirmabat Dux quidam siue Gubernator nauis alicuius Gallicanæ, quæ ab isto flumine AMAZONES reuertebatur, cum ex VIRGINIA ego domum redirem. Quin & hoc ipso

Descriptio itineris & nauigationis Berreo.

ipſo anno quidam in HELFORD fuit, qui inde venerat, & 14 menſibus in flumine AMAZONES hæſerat.

Quomodo aurum ex Guiana ad fluuium Amazones perducatur.

Quanquam autem GVIANA hoc itinere & ductu non poſſit aperiri, tamen aurum ex GVIANA in minoribus fluuiis qui ex GVIANA in fluuium AMAZONES labuntur, eò defertur. Nam & Indiani in TRINIDAD aureas accipiunt patinas ex GVIANA, & CANIBALES ex DOMINICA, qui in Inſulis illis habitãt, quas quotannis noſtræ naues Indiam occidentalem petentes præteruehuntur. Quemadmodum etiam Indiani ex PARIA, TVRCARIS, CHOCHI, APOTHOMIOS, CVMANAGOTOS. Et omnes incolæ montium PARIA, in regionibus VENESVELA, MARICAPANA, præterea etiam CANIBALES vel Anthopophagi ex GVANIPA, ASSAVVAI, COACA, AIAI, vna cum omnibus finitimis nationibus, quas in ſupra dicta tabula deſignaui: Omnes inquam hæ nationes, aurum ſuum ex GVIANA accipiunt. Gallicus quidam ſcriptor THEVET ſcribit, incolas regionis, circa fluuium AMAZONES, aureas geſtare planulas, & à DOMINICA vſque ad populum AMAZONES, quæ loca diſtant inuicem vltra 250 LEGVAS, potentiſſimos quoſque aureas patinas geſtare, quas ex GVIANA habeant. Qui in fluuio AMAZONES mercaturã exercent, ſemper nauibus auro onuſtis domũ reuertuntur, quod aurum per flumina alia ex GVIANA in fluuium AMAZONES labentia, eò transfertur, ex quibus fluminibus vnum circa regionem TISNADOS vel CAREPVNA fluit.

De bellicoſis mulieribus Amazones.

Ego ſanè diligentiſſimè ex ſenibus & illis qui multum experti erant, quæſiui de omnibus aquis fluminibuſque, quæ circa ORENOQVE & AMAZONES reperiuntur, & admodum cupidus eram veritatem de hiſce bellicoſis mulieribus AMAZONES cognoſcendi, cũ quæ de illis dicuntur, à quibuſdam credantur, ab aliis vero pro figmentis habeantur. Et obiter quidem hic, licet à propoſito paulatim diſcedam, commemorare volui, quid mihi pro certo & vero de hiſce mulieribus narratum ſit, à CASSIQVI ſiue Duce aliquo iſtius regionis, mulieres hæ in auſtrali plaga prouinciæ ſiue regionis TOPAGO habitant, & dominium ſuum habẽt in Inſulis auſtralibus, 60 miliaribus ab oſtio fluminis diſtantibus. In anno ſemel tantum viros ſuos admittunt, & per vnum ſaltem menſem cum illis viuunt, idque vt ex narratione eius colligere potui, in Aprili.

Continuatio itineris Berrei.

Vt autem ad BERREI propoſitum reuertamur: Ipſe iter ſuum ingreſſus in NVEVO REYNO cum 700 equis, & commeatu neceſſario, in latere fluuij CASSANAR vectus eſt, qui in NVEVO REYNO ex montibus apud ciuitatem TENVIA oritur. Ex hiſce montibus oritur etiam fluuius PATA, qui ambo, in fluuium META ſeſe exonerant, qui prouenit ex illis montibus, qui circa ciuitatem PAMPELONE in NVEVO REYNO de GRANADA cõſpiciuntur. Hi omnes quemadmodum etiam fluuius GVIARE, qui ex montibus TIMAVA deſcendit,

dit, congrediuntur atque miſcentur in fluuio BARAQVAN, vbi etiam nomina ſua amittunt. Fluuius BARAQVAN, vbi paulatim deſcendit, vocatur ORENOQVE. Ex altero latere montis TIMAVA proſilit fluuius RIO GRANDE, qui ſeſe ad S. MARTHAM in mare exonerat. BERREO itaque ſuperato flumine CASSANAR, venit in fluuium META, equis tamen in littore ſemper ſequentibus, niſi quando eos transvehere neceſſe erat, ad quem vſum ipſe peculiares naues parauerat. Itaque & META fluuium cum ſuperaſſent, conſequenter in BARAQVAN fluuium venerunt. Sed cum in hunc fluuium rapidiſſimum eſſent ingreſſi, incepit numerus tam populi quam equorum indies decreſcere, velociſſimus enim iſte fluuius eſt, & multis tumulis arenariis, ſaxis item & ſcopulis admodum infeſtus. In hoc fluuio ſuperando totum iam annum confecerat, & tamen de nullo adhuc ingreſſu in GVIANAM audierat, donec ad vltimos terminos regionis AMAPAIA veniret, quam regionem cum populo ſuo peragrauerat. Inde ad fluuium CAROLI ſupererat adhuc iter octo dierum, ſed vlterius quidem ipſe non eſt progreſſus.

Apud incolas regionis AMAPAIA admodum celebris eſt GVIANA regio, ſed incolæ iſti totis tribus menſibus (ex illis ſex menſibus, quibus BERREO apud eos commoratus eſt,) cum eo commercia nulla exercebant. Hæc regio AMAPAIA etiam aurifera eſt, vt ex BERREI, & aliorum ex GVIANA, cum quibus mihi commercia erant, relatione percepi, & adiacet fluuio ORENOQVE. In hac regione amiſit BERREO, 60 præſtantiſſimos milites, & maximam partem ſuorum equorum, qui ipſi adhuc ſuperfuerant. Tandem autem mutuis congreſſibus populorum, pax inter eos firmata eſt, in cuius confirmationem ipſi BERREO, 5 imagines ex auro puro factas, & clinodia alia afferebant, quæ, vt ipſe iuramento mihi confirmauit tam artificioſè & eleganter facta fuerunt, vt ſimile quid in Gallia, Hiſpania & Belgio non viderit, imò vt Rex Hiſpaniæ eas videns non poſſet non mirari, ab iſtiuſmodi barbaris hominibus, qui omnibus idoneis inſtrumentis, qualibus quidem noſtri aurifabri vti ſolent, carent, tam pulchrum quid & artificioſum potuiſſe produci. Populi in AMAPAIA, qui ipſum hiſce muneribus donârant, vocantur ANABES, & fluuius quidem ORENOQVE ab illis abeſt 12 miliaribus Anglicis, ſed ad iſtum locum vbi ſeſe fluuius iſte in mare exonerat, 800 miliaria Anglica adhuc numerabantur.

Regio Amapaia.

Amapaiani Berreo munera largiũtur.

Regio AMAPAIA admodum eſt humilis & depreſſa, & propter aquarum copiam valdè paluſtris, & propterea multi ibi paſſim riuuli conſpiciuntur rubei coloris, qui venenatis vermibus ſerpentibusque admodum ſcatent, vnde Hiſpani, qui hac de re nõ erant admoniti, variis morbis correpti ſunt, & equi plurimi extincti, ita vt

Riuuli venenati in Amapaia.

poſt ſpacium 6 menſium, quos ibi BERREO commoratus eſt ex Hiſpanis tantum 120 milites ſuperſtites remanſerint, pecoribus quę habuerant, omnibus extinctis.

Nam BERREO, conſtituerat longè minori via in GVIANAM peruenire, & ad minimum 1000 Anglicorum miliarium itinere ſuperſedere, ſed incidebat cum ſuis in hoc itinere, in pericula nō minima, ita vt inopia, fame, morbis & aliis moleſtiis quāplurimis affligerentur. Ego ex omnibus, qui per AMAPAIAM, in GVIANAM proficiſcebātur, quærebāt, quomodo iſta aqua rubicunda vterentur, qui reſpondebant, ſe circa meridiem lagenas & vaſa ſua, iſta aqua replere cū Sol in medio cœlo eſſet, reliquo vero, ante vel poſt meridiem tempore aquas iſtas peſtiferas admodum & noxias eſſe, circa medium autem noctis, in merum venenum mutari, intelligebam etiam ex ipſorum relatione, multas ibi aquas natura ſua venenatas & noxias eſſe.

Ex hac regione dictus BERREO primo vere ingruente diſceſſit, & conatus eſt ab auſtrali fluminis ORENOQVE latere ingreſſum patefacere, ſed nullà id ratione perficere potuit. Nam in iſto latere ſummæ altitudinis montes, ab ortu fluminis ORENOQVE ad QVITO vſq; in PERV continua ſerie pertingebant, vt nec commeatum nec arma ſecum per montes iſtos portare poſſent, quin & ſyluis denſiſſimis montes iſti adeo obſcurati erant atque circumdati, vt eos perreptare ſuperare & tranſcendere impoſſibile prorſus eſſet. Præterea nullam amicitiam contraxerat cum incolis regionis AMAPAIA, nec vllum interpretem ſecum habebat, qui cum illis loqui poſſet, quin & CASSIQVI ſiue Duces regionis AMAPAIA, GVIANIS propoſitum & mentem BERREI iam expoſuerant, quòd nimirum regnum GVIANA inſidiaretur, & illud in ſuam poteſtatem redigere, propter maximam vim auri conaretur, vnde ipſi non exigua obiiciebantur pericula & damna, ita vt cogeretur per exundationes multorum fluminum, iter rurſus ad ORENOQVE fluuium recipere, quæ quidē flumina omnia hic perſequi & deſcribere, nimis longum foret. Dicebat enim mihi BERREO vel 100 flumina in ORENOQVE fluuium tam ex auſtrali quam ſeptentrionali parte influere, quorum quę minima eſſent, RIOGRANDE fluuium ſua magnitudine & velocitate æquare, qui RIOGRANDE, inter POPAYAN & NVEVO REYNO de GRANADA labitur, & vnus ex maximis mundi fluuiis habetur. Sed BERREO horum fluminum nullum nominare poterat, excepto vnico CAROLI, ignorabat etiam ex quibus regionibus ortū ſuum haberent, & quò laberentur, propterea quod nullā habuiſſet occaſionē cum Incolis ea de re conferendi, neq; etiā multū de hac re ſollicitus erat, vtpote homo rudis, qui vix inter ortū atq; occaſum diſcernere poterat. Sed ego tamē de his fluminibus nō parum, diligēti inueſtigatione & inquiſitione cognoui, quod enim ex vno percipere nō poterā; id ex altero diſcebam, cum etiam interpretem

tem mecum haberem, qui ex GVIANA oriundus, & ferè omnium iſtarum linguarum peritus erat.

Ego accerſitis ſenioribus, & iis qui vnquam peregrinati fuerant, diligenter quæſiui de omnibus, vt cõditionem omnium fluuiorum & regionum, à mari orientali, vſque ad fines PERV, & à flumine ORENOQVE auſtrum verſus, vſque ad fluuium AMAZONES & MARAGNON cum regione MARIA TAMBAL, probè perdiſcerem, perſcrutabar etiam omnia quæ de Regibus & gubernatoribus, itemque de ciuitatibus & pagis ſcitu neceſſaria erant, quæ eſſet vel pacis vel bellorum tempore forma rerumpublicarũ, & maximè qualia in iſta terra bella inteſtina eſſent, ſine quibus ego quidem hanc regionem inſuperabilem & inexpugnabilem fore iudicabam. Nam & PIZARRVS per diſcordiam fratrum GVASCAR & ATTABALIPA regno PERV potitus eſt, & propter inimicitias TLAXCALLANORVM cum MOTEZVMA, CORTEZE regnum MEXICO ſibi ſubiecit, quorum vterque ab inteſtinis bellis ſi fuiſſet, à propoſito ſuo recedere tandem coactus fuiſſet.

Gualtherus Ralegh ſeniores interrogat de omnib. rebus.

Cauſa cur Pizarrus & Cortez victoriã obtinuerint.

Cæterum cum iſta omnia BERREO accidiſſent, ipſe omnem ferè ſpem abiiciens, expectare aliud vix poterat, quam quod ſuis quoque anteceſſoribus acciderat, donec tandem in regionem EMERIA veniret, quę circa oſtium fluminis iſtius ſita eſt, vbi populum admodum humanum & benignum reperit. Rex iſtius loci vocatur CARAPANA, vir prudens & probè exercitatus, ætatis ſuæ ferè 100 annorum. Hic in iuuentute ſua, à parente in Inſulam TRINIDAD miſſus erat, propter bellum quod tum temporis cum ipſis gerebatur, & initium ſuum ex Inſula PAIRCO traxerat. Ibi in iuuentute multos Chriſtianos, Hiſpanos & Gallos viderat, & cum incolis iſtius Inſulæ TRINIDAD ſæpe MARGARITAM & CVMANAM prouincias occidentalis Indiæ profectus fuerat, ex qua exercitatione ſibi inſignem prudentiam & experientiam comparauerat. Hic igitur peritus erat regionem vnam ab alia diſcernere, vires & potentiam ſuam ad vires Chriſtianorum examinare, inter diſcordes pacem & concordiam ſuadere & conciliare, pacem in terra ſua conſeruare, per quam regnum ſuum tutum fore, & cõmercia cum vicinis regionibus exerceri poſſe, nouerat.

Regio Emeria.

Rex Carapana.

Aetas.

Educatio.

Forma Reipublicæ ſalutaris.

Cum igitur BERREO ad ciuitatem Regis CARAPANA appuliſſet, cõmoratus eſt ibi cum populo ſuo, qui itineris moleſtia fermè iam confectus erat totis, 6 ſeptimanis, explorans omnes ingreſſus regni GVIANA, de cuius opibus diuitiisq; indies plura audiebat. Verum cũ huic negotio ſeſe iam imparẽ videret, cogitabat expectare annũ ſequentẽ, & ſeſe interea omnibus rebus neceſſariis inſtruere, ſperabat enim auxiliũ ex Hiſpania, & Capitaneũ ſuũ DON ANTHONIO XIMENES, cũ hoc mandato, in NVEVO REYNO reliquerat, vt è veſtigio ſeſe ſequeretur, cũ nuncium acciperet, ingreſſum aliquẽ & tranſitum in

regnum GVIANA à ſeſe eſſe repertum. Itaque rurſus per riuulos fluminis ORENOQVE in Inſulam TRINIDAD reuerſus eſt, vnde ad fines regionis PARIA & ita cõſequenter in MARGARITAM rediit, vbi, cum vicario regio DON IVAN SARMIENTO, propoſitum ſuum aperuiſſet, & de ampliſſimis regni GVIANA diuitiis dixiſſet, impetrauit ab eo 50 milites, vt ſeſe quamprimum rurſus ad Regem CARAPANA reciperet, & rectà in GVIANAM proficiſceretur. Sed BERREO tum temporis nihil minus quam GVIANAM occupare cogitabat, quòd imparem ſeſe ſciret tantis rebus. Itaque rurſus ex MARGARITA in TRINIDAD reuerſus, præfectum ſuorum militum emiſit ad ambiendum amicitiam finitimorum populorum, ſine quorũ auxilio ipſi vel fame pereundum fuiſſet. Hos BERREI legatos remiſit dictus Rex CARAPANA, ad regem alium MOREQVITO vocatum, pro certo affirmãs, neminem eſſe ex quo plus de regno GVIANA cognoſcere poſſent, cum etiam ciuitas dicti Regis tantum quinque dierum itinere abeſſet, à MACVREGVARI prima ciuitate regni GVIANA.

Legati Berrei ad Regem Morequito remittuntur.

Quis Morequito fuerit.

Hic notandum eſt, hunc MOREQVITO vnum ex potentiſſimis Regibus, qui in finibus GVIANÆ habitabant, fuiſſe, qui ante tres annos in occidentalis Indię CVMANA & MARGARITA ciuitatibus, cum multis patinis auri fuerat, vt iis permutatis res alias quibus indigeret ſibi compareret, vbi, cum à gubernatoribus quotidiè ad prandium & cœnam vocaretur, duos menſes cõmoratus fuerat. Et eo quidem tempore Gubernator ciuitatis CVMANA, VIDES dictus, aliquem à MOREQVITO impetrauerat, qui ſecum in regnum GVIANA iret, inuitatus precioſiſſimis & artificioſiſſimis aureis ſtatuis, & aliis clinodiis, quæ dictus MOREQVITO ſecum attulerat, quemadmodum etiam aſſiduis laudibus regni GVIANA & EL DORADO. Hic igitur VIDES ſtatim in Hiſpaniam pro populo aliquo impetrando ſcripſit, vt regnum hoc GVIANA in ſuam poteſtatem redigeret, ignorãs tamen propoſitum & mentem BERREI, qui hoc prior à Rege impetrauerat. Cum autem VIDES à BERREO hoc intelligeret, audiretq́; eum etiam tranſitum aditumve in iſtud regnum reperiſſe, conatus eſt propoſitum BERREI, quãtum in ipſo erat, impedire, prohibebat enim ipſum tranſitu per territorium ſuum, & commeatum resq́ue neceſſarias omnes ei denegabat. Vnde capitales poſtmodũ inter ipſos extiterunt inimicitiæ, præſertim cum BERREO etiam Inſulam TRINIDAD in ſuam poteſtatem redegiſſet. Cęterum MOREQVITO ſe admodum humanũ exhibebat, legatos BERREI facilè admittebat, Monachum, qui miſſus erat vt regionem Guiana exploraret, per regnum ſuum ire non prohibuit, quin etiam legatos BERREI comitabatur vſque ad ciuitatem GVIANA MACVREGVARAI. Vnde poſtmodum ſpacio 11 dierum ad regiam ciuitatem MANOA peruenerunt.

Vides, gubernator ciuitatis Cumana.

Capitales inimicitiæ inter Videm & Berreo.

Morequito comitatur legatos Berrei.

Legati à Morequito trucidati.

Sed poſtea Monachus ille, cum aſſumptis precioſiſſimis rebus ex ciuitate MANOA & regno GVIANA reuerſus eſſet, & iam regionem

nem AROMAIA transire rursus vellet, à populo huius MOREQVITO oppressus, & cum omnibus suis sociis, quorum 10 erant, interfectus est, ad vnum vsque, qui natando aquam superauit, atque ita vitam suam conseruauit. Spolia vero quæ ab ipsis tum acceperant excedebant ferè 40000 PESOS auri.

Cum BERREO hoc audiuisset, supra modum iratus, misit exercitum suum in regionem AROMAIA, qui hoc facinus in MORQVITO & suis ciuibus vlciscerentur, quod MOREQVITO animaduertẽs, fugit trans fluuium ORENOQVE, & per regionem SAYMA & VVIKIRI venit in ciuitatem CVMANA ad gubernatorẽ VIDES, vbi sese planè tutum fore putabat, sed cum BERREO eum nomine Regis Hispanorum postularet, & ipse etiam in ædibus alicuius FASHARDO, à ministris BERREI visus esset, non audebat eum VIDES detinere, præsertim cum etiam ex Clericis vnus in legatione ista trucidatus fuisset, MOREQVITO promittebat FASHARDO ingentẽ auri summam, vt se dimitteret, sed miser effugere non poterat, quin tandem Capitaneo BERREI traderetur, à quo capite mulctatus est.

Berreo necem legatorum vlciscitur.

Morequito capitis supplicio affectus.

Post mortem MOREQVITO, diripiebant milites BERREI totum eius regnum, & multos comprehenderunt, inter quos etiam TOPIA VVARI huius MOREQVITO cognatus erat, cuius ego filium mecum in Angliam abduxi; Hic TOPIAVVARI, iam Rex est in AROMAIA, vir & prudentia & consiliis multum valens, qui centesimum ætatis annum iam egressus, bona adhuc vtitur valetudine. Hispani eũ 13 diebus catenis vinctum circumduxerunt, vt ipsis iter monstraret in sua & dicti CARAPANA regione, sed redemptus postea est 100 patinis aureis & quibusdam gemmis seu lapidibus preciosis, quos PIEDRAS HYADAS vocant. Verùm BERREO propter interfectum hunc MOREQVITO, & crudelitatem quam in AROMAIA exercuit, omnem fauorem & gratiam populorum ORENOQVEPONI, & finitimarum nationum amisit, ita vt iam nõ amplius audeat milites suos in CARAPANAM mittere, quæ quidem portus regni GVIANA habetur. Hispani tum temporis nepotem MOREQVITO cum aliis comprehenderunt eumq;, baptizatum DON IVAN vocârunt, de quo magnam spem conceperunt, & admodum laborant, vt in regnum aui sui rursus introducatur. Hispani in vicinia solent CANOIS flumina, BAREMIA, PAVVROMA, & DISSEQVEBO, traiicere, quæ ad austrum fluminis ORENOQVE labuntur, vbi mulieres & infantes à CANIBALIBVS siue Anthropophagis redimũt, tanta est enim ibi hominum frequentia, vt etiam tribus vel quatuor securibus, fratrum & sororum, imò proprios suos liberos vendãt, ex quibus Hispani multum lucrantur, siquidem eos in India occidentali postmodum aliquot coronatis rursus diuendunt.

Topia VVari pater Morequito.

Nepos Morequito baptizatus.

Supremus in naui mea nauclerus IOANNES DOVGLAS comprehendit in flumine, vnam nauiculam CANOA, quæ repleta erat ho-

Cõmercia Hispanorum.

minibus ad vendendum destinatis, quorum maxima tamen pars euasit. Sed in eorum quos secum adducebat numero, erat fœmina quædam formæ tam præstantis & elegantis, vt pulchriorem tota Anglia ego non viderim. Aderant etiam aliæ, quæ si non nigricantes fuissent, vel cum totius Europæ mulieribus, quoad constitutionem & habitum corporis, certare potuissent. Hispani etiam mercaturam panum ex CASSAVI in littoribus exercent, vbi 100 libras vnico cultello redimunt; & postmodum in ciuitate MARGARITA multis PESOS auri reuendunt. Magnam etiam mercaturam, gossypio, ligno Presiliensi, & lectis, quos HAMACAS, hoc est, lectos Presiliēses vocant exercent, quibus Hispani in istis calidis locis noctu vtuntur, vt etiam nos, dum ibi viueremus.

100. Libræ panis pro vno cultello.

BERREO igitur cum hisce mercimoniis, ingentem thesaurum & auri copiam acquisiuisset, misit suum Capitaneum cum hisce opibus in Hispaniam, vt exercitum conscriberet, & monstratis hisce thesauris omnium animos inflammaret, ad expeditionē istam eò libentius & auidius suscipiendam. Miserat autem etiam Regi Hispano multas pulcherrimas imagines hominum, ferarum, piscium, auium aliarumq; rerum summa arte elaboratas, nec quicquam dubitabat, quin Rex hisce thesauris incitatus cōmeatum & populum missurus esset satis multum, præsertim cum hæc regio hactenus à nullo cognita vel direpta esset, aurum vero quod ex India occidētali in Hispaniam perfertur, ex aurifodinis multo labore & sumptibus erui necesse esset. Præterea etiam ad filium suum in NVEVO REYNO scribens, iussit eum exercitum conscribere quantum maximè posset, & per fluuium ORENOQVE in EMERIAM regionis CARAPANA ad se venire. Quin etiam quosdam ad S. IAGO de LEON, & ad littus CARACAS emiserat, qui equos & mulos ad hanc rem necessarios ibi emerent.

Berreo Capitaneum in Hispaniam mittit.

Postquam iam satis ex BERREŌ audiuissem, qua ratione ipse cœptam rem ad finem perducere constituisset exponebam ego ipsi meam quoque mentem, nempe quod & ego mihi proposuissem regnum GVIANA videre, & quod eam ob causam præcipuè in Insulam TRINIDAD venissem, quemadmodum etiam aliud cōsilium tum nō habebam, nam in hunc finem ablegaueram præcedenti anno Capitaneum meum IACOBVM VVHIDDON, vt terram istam exploraret, cum quo tum temporis BERREO etiam locutus fuerat. Hoc audiens, dici non potest, quam perterrefactus sit & sedulo laborauerit mihi hoc propositum dissuadere, persuadebat etiam populo & maximè nobilibus meis, quod multū laboris & miseriarum ipsis immineret, si in suo proposito perseueraturi essent. Et principio quidem verè affirmabat, me nauibus quas habeba m, aquas istas percurrere non posse, propter arenarum in eis copiam, siquidem ipse suis CANOIS quæ tamen vix ad 12 digitos aquis inhærebāt, semper arenas at-

Berreo conatur propositū nostrum dissuadere.

nas attigiſſet. Deinde etiam incolas meo aduentu perterrefactos, fugam ſtatim daturos, & ſi eos perſequeremur, ciuitates ſuas igne deleturos, præterea longum nobis adhuc iter conficiendum, inſtare vero iam hyemem, & in fluminibus per inundationem effuſis, impoſſibile eſſe verum iter tenere, cæterum etiam victu & rebus aliis neceſſariis non eſſe nos ad dimidium ſaltem tempus ſatis inſtructos. Tandem vero, quod omnium maximè nos mouebat, addidit, reges & principes in vicinis regionibus initis fœderibus, decreuiſſe, nullo modo cum Chriſtianis amplius cōuerſari, ſiquidem iſtæ conuerſationes extremum ipſis attrahere exitium poſſent, vt à Chriſtianis tandem auri deſiderio vel in ſeruitutem redigerentur, vel ex terra planè exturbarentur.

Animaduertebam quidem ego quæ à BERREO prolata erant, à veritate aliena non eſſe, ſed tamen vt expertus ipſemet etiam de his rebus loqui poſſem, mittebam primo Capitaneum GEORGIVM GIFFORD, VICEADMIRALIVM meum, cum naui quæ erat gubernatoris CALFILDES, verſus ortum, ad oſtium fluminis CAPVRI inquirendum, ad cuius ortum explorandum antea quoque Capitaneum VVHIDDON & IOHANNEM DOVVGLAS ablegaueram. Ipſi igitur inuenerunt profunditatem iſtius fluminis cum fluxu maris, 9 pedum, cum refluxu vero tantum 5 pedum eſſe, præceperam ipſis quidē, vt in littore anchoram emitterent, & viderent quouſque cum fluxu maris pertingere poſſent, ſed fruſtra laboratum ab ipſis eſt. Nam aqua iam defluxerat, antequam tumulum arenarium ſuperare poſſent, quod ipſum quidem nobis ſemel atque iterum accidit, vt cogeremur conſilium mutare, & niſi à propoſito planè deſiſtere vellemus, relictis ibi nauibus noſtris, cymba celoce, & nauiculis duabus aliis, populum commeatumque noſtrum ad 400 Anglicana miliaria transportare, ſed hoc quidem non libenter faciebam, cum BERREI filius eo tempore cum vniuerſo ſuo populo eò venturus eſſet. Emiſi igitur adhuc vnum nomine KINGH, Gubernatorem nimirum nauis, quam iuniorem lęnulam vocāt, vt cymba ſua alium fluuium in portu GVANIPA (qui etiam AMANA dicitur) exploraret, & videret an poſſibile eſſet noſtris nauibus fluuiū iſtum percurrere. Qui cum ad oſtium fluminis AMANA veniſſet, reperit hunc fluuium reliquis omnibus ſimilem, nec vero audebat vlterius progredi, cum ipſi ab Indiano itineris comite diceretur, CANIBALES ex GVANIPA cum multis CANOIS ipſum aggreſſuros, qui venenatis iaculari ſagittis ſolēt, & periculum eſſe, ne omnes ibi opprimeremur.

Fluxus & refluxus maris eſt, cum mare omnibus 6 horis creſcit, & decreſcit.

Interea cum peſſima quæq; timerem, iuſſi ſtatim nauem GALLIAS ſiue triremem parari, humilem eam quidem quæ tantū quinque pedibus fluuium ingrederetur, iuxta profunditatem fluminis CAPVRI, tranſtris ab vtraque parte alligatis. Cumq; dubitarem de

iſtius

iſtius KINGS reditu, miſi ego IOANNEM DOVVGLAS cum cymba quadam, vt ipſi opem ferret, & profunditatem aquarum magis exploraret. Communis enim erat opinio, nauem, quæ fluuium iſtum ſemel ingreſſa eſſet, non poſſe propter rapidiſſimum eius fluxum, ex eo rurſus emergere, prȩſertim cum Eurus etiam ſua vehementia curſum non parum promoueret. Et hoc quidem IOHANNES HAMPTON primus ante PLEYMOVTH animaduertit, qui plurimũ inter Anglos expertus eſt, & in hac opinione multi ſunt, qui iſto itinere in Inſulam TRINIDAD profecti fuerunt. Itaq; ego IOHANNI DOVVGLAS ſenem quendam, qui CASSIQVI ex TRINIDAD erat, adiunxi, qui nos etiam antea monuerat, ne reuerteremur per alueum iſtius fluuij, & nouerat riuum quendam alium, verſus ortum labentem, quo, vt arbitrabatur, redire rurſus in fluuium CAPVRI poſſemus. IOHANNES DOVVGLAS, aquas iſtas explorãs, inuenit quatuor aptiſſima oſtia, quorum minimum eius erat magnitudinis, qua THAMESIS eſt (fluuius nimirum qui Londini ſeſe in mare exonerat) in VVOLVVICH, ſed tractus, qui ad initium eius ducit, ſex tantum pedes profundus erat, vt ita omnem ferè ſpem abiiceremus, cũ nauibus noſtris iſtum fluuium traiiciendi, & propterea conſtitueremus cum noſtra GALLIASSE, qua vehebantur 60 perſonæ, cymba nauis leænulæ, & expoſitoria quadam naui, quæ duæ 20 viros caperent, cymba item Capitanei CALFIELDS, & mea cymba, quæ ſimiliter 20 caperent, flumini nos committere, quod etiam fecimus, quamuis noſtrum tantum 100 perſonæ eſſent, & commeatum pro mẽſe ſaltem vno nobiſcum haberemus.

Et à BERREO quidem aliam cognoſcere viam non potuimus, quam quȩ ducit per influentes aquas, quȩ quidem tam procul à nobis aberant, vt impoſſibile eſſet eas aſſequi, tãtus enim maris tractus nobis erat conficiendus, qualis eſt inter CALES & DOVER, inſuper & ventum & fluctus adeo nobis contrarios habebamus, vt noſtris nauiculis in ſinum maris ad GVANIPA pelleremur. Aderat nobis tum temporis Indianus quidam PILOT, ex finibus BAREMIA, verſus auſtrum à flumine ORENOQVE, inter ORENOQVE & AMAZONES, oriundus, cui paulo ante CANOAS eripueramus, quas panibus ex CASSAVI in BAROMA onuſtas, MARGARITAM perducere voluerant. Hic ARVVACAN promittebat mihi, quod vellet me in magnum fluuium ORENOQVE perducere, ſed, vt verũ fatear, ipſemet ignorabat, quo in loco tunc verſaremur, abfuerat enim 12 annis ab iſtis finibus, & iuuenis adhuc imperitus erat. Itaque niſi Deus nobis alia ratione opem tuliſſet, vel totum annũ in hoc labyrintho aquarum hærendum nobis fuiſſet, antequã vlla via nos inde explicare potuiſſemus, præſertim cum eò vſque progreſſi eſſemus, vt fluxus & refluxus maris non amplius ſentiremus. Et ego quidem mihi planè perſuadeo, in toto orbe terrarum nullum reperiri fluuium, quem tot aquarum

riui

riui & ductus ingrediatur, tot enim & tam varij nobis occurrebant riui, vt incerti essemus quem potissimum eligere & sequi deberemus.

Cum iter nostrum ad cursum solis vel astrolabiū dirigeremus, ad copiosas peruenimus Insulas, quarum quælibet tam proceris erat arboribus cincta, vt intueri eam non liceret. Huc delati eramus cum fluuium quendam essemus ingressi; cuius nomen inquirere nō poteramus, itaq; eum nominauimus *the re ad Crosse*, hoc est, Crux rubra, propterea, quòd nulli hactenus Christiani eò peruenissent. Die 22 Maij, in itinere isto animaduertimus è lōginquo, exiguā CANOA cum tribus Indianis, quam celoce nostra, in qua octo remiges erant, statim apprehendimus, antequam fluuium superare posset. Omnis vero populus, qui in ripa fluminis sub arboribus stabat, cupidus erat videndi, quid futurum esset, cumque viderent, ipsis nullam fieri iniuriam, neminem etiam ex nostris in CANOA istam descendere, aut aliquid inde eripere, accurrebant omnes ad ripam, nobiscum contrahere & conferre volentes, cumque viderent nos magis magisque appropinquare, subsistebant. Nos vero per riuulum quendam, qui ex ciuitate eorum in fluuium istum labitur, ad terram appulimus.

Canoa cū tribus Indianis.

Cumq; ibi paululum moraremur, abiit noster Indicus PILOT FERDINANDO in pagum quendam, vt poma afferret & de vino ipsorum biberet, simul vero etiam, vt terram istam contemplaretur, & de Domino quæreret, habebat autem fratrem suum secum, sed cum pagum ingressus esset, volebat Dominus istius loci eum cum fratre in carcerem coniicere, propterea, quòd peregrinam nationem secum adduxissent in perniciem suæ terræ. Sed hic PILOT sua dexteritate & agilitate ex manibus eorum euasit, & ad nos perueniens, dixit fratrem suum ab Indianis istis esse interfectum. Itaq; nos quendam senem, qui nobis proximus erat, comprehendimus, mortem ei minantes, nisi noster PILOTTA nobis restitueretur.

Pilotta Ferdinando pagum ingreditur.

Hic senex promptus erat damnum & amissionem prioris PILOTTÆ compensare, cumque videret PILOTTAM ad naues nostras properare, alta voce clamans ab incolis petiit, vt ei parcerent, sed incolæ tamen nihilominus ipsum insequentes, tantum strepitum & clamorem canibus suis excitārunt, vt syluæ inde resonarent, tandem tamen apprehensis nauibus nostris, semimortuus ad nos reuersus est. Sed nos bono nostro fato senem istum Indianum acceperamus, quia enim ibi natus & educatus fuerat, melius nos de fluminum & itineris istius conditionibus edocere quam peregrinus aliquis poterat. Et sanè si sine hoc fuisset regnum GVIANA, nunquam ingredi potuissemus, neque ad naues nostras reuerti.

Frater Pilottæ.

Nam post paucos dies, ignorabat FERDINANDO quo in loco versaremur, quin imò ipse etiam senex sæpè dubitabat quod flumen ingrediendū esset. Populū qui in hisce fractis & quodammodo sub-

mersis Insulis habitat, communiter TINITIVAS nominant, atque in duas partes distinguunt, quidam enim vocatur CIAVVANI, quidam vero VVARAVVITE.

Magnus fluuius ORENOQVE siue BARAQVAN, 9 habet riuos siue venulas, ex ostio fluminis versus septentrionem labentes, & 16 sinus, multasque Insulas, quarum aliquę eiusdem sunt magnitudinis cum Insula VVIGHT siue VECTIS, quædam maioris, quædam minoris. Ab vno riuo siue ductu versus septentrionem, vsq; ad postremum, versus austrum, ad minimum numerantur 100 LEGVAS, & eo loco vbi in mare sese exonerat latitudine est 300 anglicorum miliarium. Et meo quidem iudicio longè maior est fluuio AMAZONES. Populos vero omnes qui istis riuis siue ductibus adiacent, vocant TINITIVAS, quibus duo gubernatores siue Domini imperant, qui assidua inuicem bella gerunt. Insulas ad dextrum sitas vocant PALAMOS, ad sinistrum vero, HIROROTOMAKA. Fluuius per quem IOHANNES DOVVGLAS ab AMANA CAPVRI reuersus est, vocatur MACVRI.

Descriptio populorum Tinitiuas.

Populi TINITIVAS, procero & pulchro sunt corpore; apti ad bellum, & tantæ eloquentiæ, quantæ nullum hucusq; populum audieram. In æstate ędificia sua in terra, quemadmodum etiam aliæ nationes habent, hyberno autem tempore in arboribus habitant, in quibus ędificia sua artificiosissimè parare possunt, quemadmodum copiosius hac de re in Hispanica descriptione Indiæ occidentalis, legere quis poterit, vbi etiam alij populi humilis & depressæ regionis VRALIA, idem facere dicuntur. Nam fluuius ORENOQVE à Maio vsq; ad Septembrē, ad 30 pedes eleuatur, ita vt 20 pedibus supra terrā ascendat, exceptis aliquot montibus, in media regione sitis. Et hac de causa coguntur ædificia sua tum temporis mutare. Non studēt agriculturæ, sed contenti sunt eo quod terra ipsis sua sponte producit, ad panem conficiendum vsurpant PALMITOS; sed carnibus tamē & piscibus vescuntur. Abundant istæ Insulæ auibus, & arboribus frugiferis. Et quidem tam varias habēt aues, vt similes nullibi locorū viderim. Populi CAPVRI & MACVRI, qui ad littus ORENOQVE habitant ferè omnes sunt fabri lignarij; qui CANOAS extruunt. Item pulcherrima ædificia, quæ in regno GVIANA auro; & in Insula TRINIDAD, TABACCO vendunt. Et in hoc quidem opificio, quoad celeritatem omnes populos superant; breui enim tempore multa extruere ædificia possunt. Aërem habent humidum, & cibo vtuntur admodum duro. Pulcherrimus est & fortissimus populus, quem vnquam in India & Europa vidi. Bella gerunt cum finitimis populis; maximè vero cum Anthropophagis CANIBALES, ita vt omnibus aliis populis formidabiles sint, qui cum eis congredi nō audent, iam autem facta cū vicinis populis pace, hostem præter Hispanos nullum agnoscunt. Cum Duces & Gubernatores ipsorū moriuntur; admodum eos

Orenoque 20 pedibus supra terram eleuatur.

Victus quotidianus.

Aues.

Opificia.

Bella cum vicinis.

Luctus propter Duces defunctos.

eos lugent, & post sepulturam eorum cum existimant carnem iam absumptam esse, eos rursus effodiunt, atque in ædibus, quas viui inhabitauerant suspendunt, caput vel cranium plumulis varij coloris exornant, & ossibus reliqui corporis, omnia quę habuerunt vasa aurea appendunt. Alij populi quos ARVVACAS vocant, & valdè in ista regione celebres sunt, effossa & eruta dominorum, vxorum & cognatorum suorum ossa, in puluerem redigunt, atque in omnem suum potum inspergunt donec absumantur.

Arvvacas populi ossa suorũ dominorum in potu absumunt.

Ex portu igitur CIAVVANORVM soluẽtes, quamdiu fluxus maris durabat progressi sumus, mari autem defluente quieuimus. Tertio die postquam in fluuium venissemus, consedit triremis nostra tanta vehementia, vt aliter existimare non possemus, quam de ea & 60 istis armatis actum iam esse, sed sequenti die dominica seburra qua onusta erat eam exonerauimus, quo facto postea Dei beneficio, ab aqua rursus eleuata est, post quatuor dies in fluuium admodum elegantem delati sumus, qualem ego antea per omnem vitam non videram, quem vocant magnum AMANA, hic recto fluebat cursu, & sinus anfractusque nullos habebat, sed cum nos fluxus maris dereliquisset, occurrit nobis, alueus fluuij tanta copia & velocitate, vt omnes remigare cogeremur, nisi cum dedecore & re infecta reuerti mallemus. Rationem igitur aliã inuenire non potui, quam vt meos admonerem ad labores hosce viriliter perferendos, siquidem hæc calamitas diuturna non futura, sed propediem finem suum habitura esset, ad quam quidem admonitionem, tam nobiles quam alij inferioris conditionis homines ad remes sese applicârunt. Quotidiè elegantes præteruehebamur riuos & fluuios ab ortu partim, partim ab occasu sese in fluuiũ hunc AMANA exonerantes, quos quidẽ ego vna cũ ortu suo, in mea tabula siue mappa diligentissimè annotaui.

Fluuius Amana elegans.

Cum aliquot dies elapsi essent, cœpit populus meus animũ ferè abiicere, præsertim cum admodum ab æstu solis vrgeretur, & fluuius iste ab vtraque parte proceris consitus esset arboribus, quæ omnem ferè auram à nobis prohibebant. Præterea & aquas, quo longius progrederemur, eò maiores & vehementiores experiebamur. Itaque licet quotidiè PILOTTA, meo iussu, populum ad constantiam hortaretur, tamen tandem cum omnes admodum essemus defatigati, & iam cõmeatu quoq; carere inciperemus, ego ipsemet dubitare sæpenumero incepi, an pergere vellem nec ne. Nam & æstum solis quò propius ad lineam, à qua 5 tantum gradibus aberamus, accessimus, eò vehementiorem experti sumus, ita vt quò magis virib. opus esset, eò languidiores fieremus. Sed nõ cessaui tamen populum consolari, & hortari, vt essent forti animo, nos enim tantum vnius diei itinere à quodam loco abessẽ, vbi reficere nos & rebus omnib. nobis rursus ꝓspicere possemus, posito ipsis ante oculos periculo mortis, q̃ cum dedecore subire cogeremur, si cursum nostrũ verteremus.

In ripa iſtius fluminis magnus erat prouẽtus pomorum, boni ſaporis,& tanta copia arborum herbarumque, vt vel 10 herbaria non ſufficiant nominibus iſtis annotandis. Et ſanè niſi pomis nos reficere & aues piſceſque capere potuiſſemus, actum de nobis iam pridem fuiſſet.

Pilotta proditionem molitur.

Senex noſter PILOTRA, quem ex CIAVVANI nobiſcum acceperamus, perſuadebat nobis, ſi ſequi, & riuulum aliquem ad dextram ex hoc flumine ducẽtem, ingredi vellemus, relicta triremi in fluuio AMANA, ſe nos in pagum quendam, qui ad ARVVACAS pertineret, ducturum, vbi ſat panum, gallinarum, piſcium & vini eſſemus accepturi,& iſtum quidem locum non procul abeſſe, ita vt aliquot horis ad naues noſtras redire poſſemus. Hoc audientes ego & Capitaneus GIFFORD, nec non & CALFIELD, nauiculis noſtris oſtium iſtius fluminis ingreſſi ſumus, paucis ad nos armatis aſſumptis. Et quia ipſe dixerat nõ procul iſtum pagum abeſſe, nihil cibi nobiſcum ſumpſimus. Tribus autem horis progreſſi, mirati ſumus nullum nos veſtigium vel ſignum ædificiorum videre, & PILOTTAM interrogauimus, in qua fluminis parte pagus ille ſitus eſſet, qui reſpondebat, parum nos adhuc abeſſe. Porrò ad tres rurſus horas progreſſi, ſole iam ad occaſum vergente, cum pagum nullibi videremus, cœpimus ſuſpicari, ipſum nos in perniciem abducere conſtituiſſe, neque etiam multum nos iſthæc fefellit ſuſpicio, nam vt poſtea ex ipſo percepimus, Hiſpani, qui ex TRINIDAD fugerant, & in EMEREIA apud CARAPANA manſerant, in quodam pago ad hunc fluuium ſito, ſeſe cõgregârant. Nocte igitur iam ingruente, ſeriò ipſum interrogauimus, vbinam locorum pagus iſte ſitus eſſet, ſed ipſe reſpondebat, paulò amplius adhuc progrediendum eſſe. Cum igitur pagum nullibi cerneremus, & tamen 40 iam ferè miliaria britannica ſine cibo confeciſſemus, conſtituimus non ſemel PILOTTAM ab arbore ſuſpendere.

Pilotta in periculum mortis incidit.

Quod etiam factum fuiſſet, ſi, qua via reuertendum nobis eſſet, noctu ſciuiſſemus, ſed noſtrum periculum ipſi tum vitam conſeruabat. Erant enim denſiſſimæ tenebræ, & amnis magis magiſq; cœperat coarctari, ita vt etiam rami ab vtraque parte ſeſe contingerent, & curſum noſtrum multis modis impedirent. Magno ſanè deſiderio pagi iſtius tenebamur, ſperabamus enim ibi cœnam bonam reperire, cum in noſtra triremi ientaculum tantùm ſumpſiſſemus, & vero iam hora octaua inſtaret, qua adhuc de pago iſto nihil nobis polliceri poſſemus, quamuis PILOTTA nos ſubinde erigeret & bonis verbis ſolaretur.

Pagus tandem inuentus.

Tandem lumen aliquod è longinquo vidimus, hora ferè prima poſt mediam noctem, itaque curſum noſtrum eò ſtatim direximus, præſertim cum & canes ibi audiremus latrantes. Cum autem in locum iſtum veniſſemus, exiguum ibi populũ offendimus. Dominus enim iſtius loci ad oſtium ORENOQVE, quod 400 miliaribus britan-

britannicis ab isto loco aberat, profectus erat, aurum commutaret & mulieres à CANIBALIBVS siue Anthropophagis redimendi gratia. In ędibus eius multos panes, gallinas & pisces, quin etiam vinum inuenimus, vt amissas vires recolligere facilè possemus. Sequēti autem die accepto in naues commeatu necessario, ad socios & triremem rediimus, panes, gallinas & pisces eis afferentes.

Ab vtraque parte fluminis apparebat nobis ista regio longè pulcherrima, & cū antea nihil nisi syluas & sentes vidissemus, iam pulcherrimæ nobis valles apparebant, 20 ferè miliaria Anglica longas, gramine & arboribus optimo ordine exornatas, non secus ac si summa diligentia & studio cōsitæ fuissent. Quin & feras syluestres in littore obambulantes conspeximus, & auium pulcherrimis pennis exornatarum maximam copiam. Aqua innumeris piscibus erat referta, mixtis simul serpentibus, quos LAGARTOS nominant. Habebam ego mecum NEGRO aliquem elegantem iuuenem. Hic cum ex triremi prosiliens ad ostium fluminis natare vellet, totus ab huiusmodi serpente LAGARTO, absumptus est, nobis omnibus videntibus. In absentia nostra existimârant nostri socij, quos in triremi reliqueramus, nos omnes in flumine extinctos esse, miseruntq; Capitaneum VVHIDDON cum cymba nauis LEÆNVLÆ, nobis in occursum, vt nos inuestigaret, promiseramus enim circa vesperam eiusdem diei ad eos reuerti.

In itinere hoc 80 miliaria britannica confecimus donec ad naues nostras & triremem reuersi sumus. Cum autē iam ad naues nostras venissemus & Capitaneus meus GIFFORD triremem iam ascēdisset, alij vero in littore ignem extruerent, vidimus magna cum lætitia quatuor CANOAS flumen istud descendere. Itaque Capitaneus meus GIFFORD populum suum eis in occursum emisit, sed duæ ad littus declinabant, & homines in illis nobis visis omnes in syluas aufugerunt, dumque nos in persequendis istis duabus CANOIS & populo, qui fugam dederat, occupati essemus, effugerunt interea manus nostras reliquæ duæ sed minores tamen CANOÆ, ignorabamus autem an panes quos vehebāt MARGARITAM, quam Indiani ARVVACAM vocant, perducere voluerint nec ne. In duabus minoribus CANOIS erant tres Hispani, qui audierant, quid Gubernatori suo in Insula TRINIDAD accidisset, & quod constituissemus GVIANAM proficisci, vnus erat CAVALLERO siue eques, alter gregarius miles, tertius excoctor siue auri explorator, quemadmodum postea ex relatione Capitanei, qui in ARVVACA erat, cognouimus.

Interea nihil æquè desiderabamus, quam aurum, & panem, quem tamē in hisce CANOIS satis copiosum inuenimus. Postquam autem Capitaneus meus GIFFORD duas istas CANOAS adduxisset, statim ego celoce nostra cum aliquibus sclopetariis ad locum istum me contuli, vbi Hispani illi ex CANOIS effugerant, vt eos in sylua in-

quireremus, cumque ab vna quidem parte Capitaneus GIFFORD, ab altera Capitaneus CALFIELD, ſyluam ingreſſus eſſet, atque ita ego cum meis eos diligenter inueſtigaremus, inuenimus tandem indicum corbem, quem meo quidem iudicio excoctor ille ſiue auri explorator, inter fugiendum abiecerat, erat enim in eo argentum viuum, nitrum, & res aliæ, quæ ad exploranda metalla adhibētur, quin & aurum pulueriſatum, quod ex auro fortaſſis illo remanſerat, quo reliquæ duæ CANOÆ, quæ effugerant, onuſtæ fuerunt. Aduocatis igitur pluribus ex triremi eos ſyluam emiſi, propoſito ei, qui Hiſpanum aliquem adduceret, præmio, 500 librarum STERLINGS, hoc eſt, noſtræ monetæ 2000 Ioachimicorum. Sed labor omnis fruſtraneus erat. Nam Hiſpani iſti duas illas CANOAS quæ effugerant aſſecuti erant. Inuenimus tamen quoſdam ARVVACAS qui ſeſe in ſyluis occultârant, & PILOTTÆ remigeſq; Hiſpanorum fuerant. Ex quibus ego optimum & qui maximè exercitatus erat mihi in PILOTTAM aſſumpſi, & in regnum GVIANA perduxi, à quo poſtmodum etiam cognoui quibus in locis Hiſpani aurū maximè inquirerent, ſed hoc non omnibus aperui.

Cum vero aquæ inciperent admodum creſcere & inundatione terram vndique implere, ita vt nobis impoſſibile eſſet canales & meatus auri aperire, quamuis quidem etiam inſtrumentis ad eam rem idoneis non eſſemus inſtructi, non exiſtimaui conſultum, nos ibi diutius commorari, ne conſilium noſtrum aliis innoteſceret, atque ita ab ipſis impediretur, præſertim cum & PILOTTA noſter aufugiſſet, qui Indianorum nobis fauentium animos ſtatim commouere & in nos concitare potuiſſet. Quod ſi quis nobis hic obiicere voluerit, quemadmodum etiam aliquando factum memini, quod tamdiu emanentes non plus auri nobiſcum attulerimus, optarem ego quidem eum ibi adfuiſſe, & coràm vidiſſe iſtas aquarum repentinas inundationes, veruntamen totum iam etiam menſem à nauibus noſtris abfueramus, nec interea temporis quicquam de illis audieramus, quas quidem non admodum munitas, 400 miliaribus britannicis à nobis reliqueramus. Et vt paucis dicam tot nobis obiectæ ſunt incommoditates, vt non credam quenquam eſſe, qui, etiamſi mōtes omnes auro & gemmis fuiſſent repleti, commorari ibi diutius potuiſſet. Omnia enim quæ in ORENOQVE fluuium ſeſe exonerant flumina, vno die in tantum creuerant, vt cum mane vix calceos ſuperauerant, circa veſperam ad brachia & humeros vſque aſcenderent, vt ita aurum eruere magis fuiſſet opus laboris quam ingenij. Et vt verum etiam fatear, plus auri afferre potuiſſem, niſi aliud mihi tum, quam vt lucro inuigilarem, propoſitum fuiſſet.

Hiſpani Indianis perſuadent Anglos eſſe Anthropophagos.

ARVVACA ille quo ego PILOTTA vtebar, verebatur, ſe à nobis deuoratum iri, Hiſpani enim Indianis perſuaſerant, nos Anglos Anthropophagos ſiue CANIBALES eſſe, vnde neminem ad nos inuita-

inuitare potuimus qui nobiſcum loqueretur, neque in itinere, neq; in ipſo GVIANA regno. Sed poſtquam nobiſcum aliquandiu conuerſati eſſent, nosque ipſis de cibo noſtro communicaremus, quin etiam aliquid, quod ipſis nunquam viſum erat, muneris loco daremus, cœperunt tandem nobis omnia humanitatis officia exhibere & dolum Hiſpanorum animaduertere, qui, vt ipſi referebant, ad libidinem & turpitudinem ſuam explendam filias & vxores ipſorum, minis verberibusq; adigebant. Verum ego hic ſanctè & in conſpectu Dei affirmo, me ignorare nec etiam credere, aliquem ex noſtris vxores eorum vel per vim vel per aliam rationem vnquã cognouiſſe, nihil omnino per libidinem cum ipſis commercij nobis fuit, quamuis eas magna ſæpè copia nudas viderimus non ſolum, ſed & in poteſtate noſtra habuerimus. Aſpeximus nobiſcum conuerſantes ſine omni malo & turpi affectu, licet iuuenculæ eſſent & formæ ſatis elegantis.

Nihil erat quod nobis fauorem & gratiam apud eos maiorem conciliârit, quam quod populus meus ne quidam PINA ſiue BATATA radicem aliquam ab ipſis ſine remuneratione & ſolutione precij, accipere, vxores vero & filias ipſorum ne attingere quidem auderet. Quo ſolo apud ipſos efficiebam, vt & nobis fauerent, & Reginam noſtram mirarentur admodum & venerarentur. Quia tamen gregariis militibus furto abſtinere impoſſibile erat, & ego non ſemper cauere ſatis poteram quin vbi ad ædes Indianorum ventum erat, furarentur, ſubinde per Indianum meum interpretem incolas interrogaui, quidnam ipſis à militibus noſtris ereptum ablatumq; eſſet, vt illud diligenter quæſitum atque apud noſtros repertum rurſus reciperent. Mirabantur cum audirent Hiſpanos in Inſula TRINIDAD à nobis ſuperatos atque interfectos eſſe, fuerant enim in ea opinione, eos omnibus Chriſtianis ſuperiores eſſe, & multo magis mirabantur cum ex mea relatione audirent, nos claſſe noſtra in ipſam Hiſpaniam delatos, eos ſuperâſſe & viciſſe.

Cum igitur ſatis panum ex CANOIS ipſorum accepiſſemus, nec non & multis radicibus inſtructi eſſemus, tradidi ARVVACA alicui, vnam ex CANOIS quæ Hiſpani cuiuſdam fuerat, & donata omnibus libertate, excepto vnico Capitaneo, quem Hiſpani MARTINVM in baptiſmate nominauerant, remiſi cum iſta CANOA primum meum PILOTTA FERDINANDO, & ſenem iſtum CIAVVAN, tradito ipſis commeatu quantum opus erat, ſcripſi etiam literas ad populum meum, quem in nauibus reliqueram, quas promiſerũt ſe reddituros, quemadmodum etiam fideliter ab ipſis factum eſt. Poſtea progreſſi ſumus cum nouo noſtro PILOT, ARVVACAN, ſed poſt diem vnum atque alterum, conſedit triremis noſtra in fundo, & parum aberat, quin fracta triremi, omnem commeatum amiſiſſemus, cumque totam noctem in arena hęrentes, maris fluxum non animaduerteremus, quo

alleua-

alleuata triremi pergere potuissemus, eramus in maximo metũ. Itaque sequenti die anchoris nostris in littore firmatis, summa vi triremem ab arena detraximus, atque ita rursus progressi sumus.

Post 15 dies vidimus magna cum exultatione & lætitia montes regni GVIANÆ è longinquo, & accepimus circa vesperam ventum bonum, qui ab occasu vehementer prorumpens, nos ita impulit, vt eadem adhuc vespera, fluuium ORENOQVE aspiceremus, ex quo fluuius iste prouenerat, in quo tum temporis hærebamus. Rursum autem ibi tres CANOÆ oculis nostris obiectæ sunt, sed cum tanto interuallo à nobis abessent, quãto oculis pertingere potuimus, quamuis eas celoce nostra insequeremur, duas tamen statim ex conspectu amisimus, tertia versus occasum in magnum fluuium delata est, atque ita oculis nostris etiam subtracta, putabant enim nos versus ortum ad prouinciam siue regionem CARAPANA profecturos, vbi Hispani quidem subsistebant, non audentes regnum GVIANA contingere, propterea quod omnibus vicinis populis odio essent, qui quidem etiam arbitrabantur, nos Hispanos illos esse, qui ex Insula TRINIDAD effugerant. Cum autem ad angulos istius fluminis veniremus, in quibus ipsi sese occultârant, strenuè nauem nostram propellentes, per interpretem nostrum ipsis denunciauimus, qui & quales essemus. Itaq; cum id audiuissent, statim ad nos venerunt, communicantes nobis quicquid habebant, & inter alia etiam TORTVGAS, hoc est, oua testudinum, quæ collegerant. Quin & ad Dominum istius loci nos sequẽti die se perducturos, & in omnibus nobis gratificaturos pollicebantur.

Tres Canoæ conspiciuntur & vna capitur.

Hac nocte paululum progressi, anchoras postea firmauimus in loco quodam vbi contingit diuortium trium pulcherrimorum fluminum, quorum vnũ erat AMAÑA, in cuius littore nos à septentrione veneramus, eo versus meridiem fluente, reliqua duo ex ORENOQVE ab occasu venerant, & per AMANA versus ortum in mare sese exonerabant. In arena vbi quieuimus, inuenimus vltra 1000 TORTVGAS siue testudinum oua, quæ ad comedendum aptissima non minus quam salutaria erant. Itaque populus meus iam pulchrè acquiescebat, cum satis ciborũ haberemus, & regnum etiam GVIANA tam propè adesset, vt contemplari & intueri illud rectissimè possemus.

Altero die venit ad nos iuxta promissionem eorum qui in CANOA fuerant, Dominus istius terræ TOPARIMACA, cum 40 ferè ministris, afferens nobis poma, panes, vinum, carnes & pisces, hunc nos pro tempore etiam liberaliter tractauimus, propinato & donato ei vino Hispanico, quantum adhuc in lagenis nostris erat, quod quidem ipsi cupidissimè biberunt. Ex hoc TOPARIMACA quæsiui de proxima via, quæ in regionem GVIANA nos perduceret. Ipse vero triremem & nauiculas nostras in portum suum deduci curabat, & inde

inde nos secum sumpsit ad pagum suum qui miliare vnum cum dimidio ab isto loco aberat, vbi quosdam ex Capitaneis nostris vino suo ita tractauit, vt inebriati ad nos reuerterentur. Erat enim istud vinum ex aromatibus & herbarum quarundam succo præparatum atque confectum. Asseruant illud in vasis testaceis quorum singula 12 ferè congios capiunt, & largissime in conuiuiis suis absumunt, sunt enim potatores, quales in vicinia non facilè reperiuntur.

Cum ad ciuitatem hanc venissemus, inuenimus ibi duos CASSIQVEN, quorum vnus peregrinus erat, qui propter mercaturam quam exercebat, fluuium ascenderat, & CANOAS suas cum vxore atque familia domestica, in portu habebat, in quem nostræ quoque nauiculæ erant transmissæ: Alter erat huic TOPARIMACA subiectus. Noctu dormiebant in HAMACA gossypino, nos lectulos BRESILIENSES vocamus. Duæ mulieres mensæ ministrabant cum 6 poculis, & vase quodam alio, quo vinum haurientes, poculis infundebant, & quilibet simul tria exhaurire pocula cogebatur, quæ causa erat ebrietatis ipsorum.

Pagus istius TOPARIMACA, in monte quodam situs erat & prospectum bonum habebat, hortis ad miliare Britannicū circumdatus erat, intermixtis multis aquis piscium multitudine abundantibus. Et pago quidem nomen erat ARVVACAI, incolas autem vocabant HEPEIOS, parent vero dominio CARAPANA. Offendimus ibi multos decrepitos senes, tantæ ætatis, vt venas in toto corpore numerare possemus, carne enim exiccata, ossa tantum cute siue pelle obducta apparebant. Dominus huius loci adiungebat mihi senem quendam PILOT, qui omnium viarum peritissimus erat, & ductus aquarum nocte dieque discernere rectissimè poterat. Et profecto qui peregrinari istis in locis voluerit, PILOTTA peritissimo admodum opus habet, tot enim ex arena tumuli, tot saxa & Insulæ ibi passim, vt aquarum velocitatē taceam, reperiuntur, vt in extremum sæpenumero periculum inciderimus, nauiculis certè nostris, excepta triremi, à littore recedere parū tutum erat, nisi cœlo admodum sereno & quieto.

Sequenti die iter rursus ingressi sumus, & quia ventum ab ortu satis fortem cōmodumq; habebamus, remos impellere necesse non erat. ORENOQVE enim fluuius ab ortu ad occasum labitur, vsque ad QVITO IN PERV. In hoc fluuio vel 1000 miliaria Britānica ascendendo conficere possumus, & ab isto loco, quo eū sumus ingressi, potest aliquis cum PINASSEN ad pręcipuas vsq; ciuitates NVEVO REYNO de GRANADA & POPAIANO peruenire, ita vt nulla cōmodiori via, q̃ hoc ipso fluuio quis vti possit, ad occupādas & expugnandas Indianorū ciuitates. Die isto riuulū quendā nauigando cōfecimus, ad cuius sinistrā Insula ASSAPANA sita est quę 25 miliaria Britannica in lōgitudine, & 6 in latitudine habet, ad dextrā vero fluuius ORENOQ; labitur.

Hoc fluuio ſuperato alia rurſus inſula occurrit, nomine IVVANA, quæ magnitudine ſua, bis ſuperat Inſulam VVIGHT ſiue VECTIS in Anglia. Inter hanc Inſulam & GVIANAM, alius adhuc fluuius labitur, qui ex ORENOQVE promanans, ARRAROAPANA vocatur. Qui fluuij omnes tanta ſunt magnitudine & profunditate, vt magnas etiam naues capiant. Hunc locum vna cum Inſulis, quibus variè diuiditur, iudico in latitudine tria miliaria Britannica habere. Cum ad arcem Inſulæ ASSAPANA veniſſemus, aperuit ſeſe verſus occaſum, ex altero latere alius quidam fluuius, cui nomen erat EVROPA. Hic ex ſeptentrione in fluuium ORENOQVE ſeſe exonerabat. Quo ſuperato, anchoras noſtras firmauimus ad Inſulā OCAYVVYTA, 6 miliaribus Britannicis longā, & duobus latam, vbi duos GVIANOS emiſimus, quos ex ciuitate TOPARIMACA nobiſcum adduxeramus, vt de aduentu noſtro Dominum regionis PVTYMA certiorem facerent. Hic ſubiectus eſt TOPIAVVARI regi ARROMAIA, qui in locum MOREQVITO ſucceſſit, quem BERREO, vt ſupra dixi, capitis ſupplicio affecerat. Sed cū ciuitas eius procul à littore abeſſet, non poterat iſto die nos conuenire. Itaque progreſſi ad aliam Inſulam, ſequenti die anchoram noſtram in ea firmauimus, quæ eiuſdem ferè magnitudinis erat cum priori, & PVTAPAYINA dicebatur, eratq; è regione eius in terra continua excelſus mons ſitus, quem OCCAPA nominant. Et libētius quidem ad Inſulas iſtas quam ad littus terræ continuæ appellere ſolebamus, propter TORTVGAS ſeu oua teſtudinum, quorum multa copia in Inſulis reperitur, deinde etiam propter commoditatem piſcandi, quæ maior erat in Inſulis quam in altero littore. In littoribus multa ſaxa cæruleo & metallico colore cernuntur, & ego quidem in ea ſententia ſum, ea non caruiſſe chalybe, colorem enim chalybis per omnia habebant, & ſcopuli iſti in aliquibus locis altiſſimos montes conſtituunt.

Sequenti die verſus occaſum progreſſi ad dextrā planam & apertam GVIANÆ terrā conſpeximus, cuius littus plane rubrū apparebat. Ibi iuſſi quoſdā in littore ſcrutari & videre, qualis ab altero latere terra eſſet, qui reuerſi nunciarunt mihi, regionem eſſe planam & vndique patentem quouſq; quidem ipſi è longinquo perſpicere, & ab arboribus quas conſcenderant videre potuiſſent. PILOT meus, vir ætate & multo vſu clariſſimus, & frater Domini ſiue CASSIQVE TOPARIMACA, referebat mihi. Hanc regionē eſſe vallem SAYMA, quæ pertingeret in Indiam occidentalem vſq; ad CVMANA & CARRACAS, & à quatuor diuerſis populis habitaretur quorū nomina eſſent, SAYMA, ASSAVVAI, VVIKIRI qui populus potentiſſimus erat, & à quo PEDRO HERNANDEZ de SERPA, vt ſupra dictum, cū ſuis occiſus eſt, vbi cum 300 equis à CVMANA ad fluuium ORENOQVE profectus regionem GVIANA expugnare voluiſſet. Quartum populum ARORAS vocabat. Hi nigri ſunt inſtar NEGROS ſiue Æthiopum, populus prudens

prudens, fortis & audax, ſagittis in bello vtuntur efficaciſſimo veneno infectis, quam ob cauſam ego de optimo mihi antidoto & remedio contra venenum proſpiciendum putaui. Nam ſagittæ iſtæ venenatæ, non tantum lethalia vulnera infligebant, ſed tantum etiam dolorem vulneratis afferebant, vt genus illud mortis merito peſſimum & miſerrimum haberetur. Iacti enim & vulnerati iſtiuſmodi ſagittis, in furorem aguntur, & ita diſtenduntur, vt tandẽ rupto ventre, omnia inteſtina effundant, colorem nigrum & piceum contrahunt, & tam grauiter olent, vt nemo apud eos durare & permanere poſſit. *Nocētiſſimum venenum quo ſagittæ illinuntur.*

Equidem ſæpe miratus ſum, neminem vnquam Hiſpanum, quamuis multi illorũ huiuſmodi ſagittis vulnerati & interfecti fuerint, verum antidotum & curationem iſtius veneni inuenire potuiſſe. Sed & nemo ex Indianis, etiamſi vel mille eorum interroges, eam nouit, præter ſacerdotes & aruſpices, qui curationem iſtam tam ſtudioſe celant, vt etiam filiis non niſi iam morituri aperiant. Vulgaria & optima remedia quibus hoc venenũ pellitur, & vulnera rectiſſime ſanantur, præparantur ex liquore radicis TAPARA, nec aliud efficacius inuenitur. Nam idem etiam remedium febres arcet, & ruptas in corpore venas, aliaq; intrinſeca vulnera ſanat. Cum igitur GVIANI hoc me remedium docuerint, agnoſco vtiq; me ipſis plus debere, quam omnes alij populi. BERREO enim referebat, ſe ne audiuiſſe quidem iſtud venenum poſſe curari, & vero ego tũ optima ab ipſis remedia didici, non tantum quibus venenum pelleretur, ſed etiam quibus vulnera rurſus ſanarẽtur. Quidam Hiſpani liquorem ex allio expreſſum ad hæc venenata vulnera adhibent, quæ quidem curatio vulgaris eſt, ſed ego vnumquemque, qui hiſce regionibus vtitur, fideliter monitũ volo, vt ſi forte ſagitta aliqua petatur, omni potu abſtineat, & ſitim, quãdiu poſſit, toleret, ſi enim ſtatim poſt acceptum vulnus biberit, certiſſima morte in ipſo puncto ipſi moriẽdum erit. *Curatio huius veneni.*

Iam ad iter noſtrum reuertemur, quod quidem tertio die abſoluimus, anchoras noſtras ad ſiniſtrum duorum mõtium firmantes, quorum vnus AROAMI, alter vero AIO nominatur. Sed ibi tamen tantum ad medium noctis commorati ſumus, metuebamus enim pluuiam, poſtquã progredi amplius non potuiſſemus, & præceperam quidem ego, ne quis ad explorandum terram GVIANA ex nauibus deſcenderet, donec fluuiũ rurſus deſcendiſſemus. Sequenti die ingẽtem prætervecti ſumus Inſulã, quæ in medio fluminis, MANORIPANA, ſita erat, vbi cũ reſpexiſſem vidi nos inſequentẽ CANOAM, in qua octo GVIANI erant, qui nos rogabãt, vt in portu ſuo anchoras noſtras firmaremus, ſed ego hoc ad reditum meum differebam. Aderat in CANOA iſta CASSIQVE ſiue Dux ille, ad quẽ noſtri NOPOIOS, qui nobiſcum à TOPARIMACA venerant, meo inſtinctu & iuſſu profecti erant, vt de aduentu noſtro ipſum edocerent. *Quomodo in Guianam aduenerint.*

Quinto pòst die venimus in Prouinciam siue Regionem Aromaia, in qua Moreqvito regnauit, quem Berreo interfici iusserat, & appulimus ad terram versus occasum, alicuius Insulæ Mvrrecotimo dictæ, quæ decem miliaria Britannica longa & 5 lata erat, eodem die Cassiqve de Aramiari nos præteruectus est, ad cuius ciuitatem siue pagum aliquando commeatum petentes appuleramus. Postero die peruenimus ad portum Moreqvito, vbi firmatis anchoris, Pilottam ablegauimus qui Regem Aromaia, Regis Moreqvito cognatum quæreret. Qui sequenti die ab arce sua ante meridiem pedes ad nos venit, & eodem die domum rursus iuit, cōficiens ita vno die iter 28 miliarium Britānicorum, cum tamen iam annum ætatis 110 attigisset. Adducebat finitimos populos, & magnum fœminarum, liberorumque numerum, vt nos viderent, afferebat etiam commeatum omnis generis, feras nempe syluestres, apros, gallinas, aues, pisces, poma & radices varias, quin etiā magnam copiam Pinas, quæ omnia totius mundi poma longè exsuperant, nec vllibi meliora quam in Gviana reperiuntur. Insuper etiam multum panis & vini afferebant, & quidam ex illis animal mihi quoddam donabat, quod ipsi Cassacain, Hispani vero Armadillo nominant, squamis oppletum est instar Rhinocerotis, & in extrema corporis parte caudam habet magnitudine & forma cornu venatorij. Manardvs scribit ossa huius caudæ puluerizata, & auribus immissa surditati mederi.

Cum Rex iste in tabernaculo, quod in eum finem parauer am, consedisset, incepi per interpretem meum cum eo loqui de morte Moreqvito & de Hispanis, exponens ipsi causam mei aduentus, & cuius imperio parerem, quodq; hoc iter ingressus essem, vt eos à tyrannide Hispanorum liberarem atque defenderem. Cumq; præmisissem prolixam & benè longam orationem, (quemadmodum etiam in Insula Trinidad à me factum fuerat) de Reginæ nostræ potentia, virtute, candore & singulari affectione erga omnes in genere afflictos, & oppressos, interrogabam postea eum de statu Gvianæ, qualis regio esset, quæ eius administratio, & constitutio, quæ iura & statuta, quæ potentia & vires essent, quam latè dominium eius sese extenderet, ac tandem quos hostes, quosq; socios & amicos haberet. Ad hæc respondebat ipse, vniuersam suam terram, quemadmodum etiam regiones alias omnes, quæ versus mare vsq; ad fluuium Emeria, & regionem Carapana sitæ sunt, Gvianis subiectas esse, vocari tamen Orenoqveponos, propterea quod flumini Orenoqve adiacerent, quod quidem nominis omnes populi vsurparent, qui ab isto flumine vsque ad montes VVacarima habitant, cum ab altero montium latere, vallis esset, in qua veteres Gvianæ coloni habitarent, quam quidem vallem in reditu lustrauimus, nomen eius est Amariocapana. Quærebam autem etiam ex eo, quis iste

Regis de statu regni Guianæ responsio.

iſte populus eſſet, qui vltra iſtam vallem, in termino montium habitaret. Ad hoc cum gemitu reſpondens, dixit: cum ego iuuenis adhuc eſſem, parens vero meus ætate & ſenio confectus, aſcendit populus quidam ab occaſu ſolis, & conſedit in magnis iſtis vallibus GVIANA. Venerunt tanta frequentia, vt numerari nõ poſſent, multo vero minus à nobis ſuperari, induti erant veſtitu oblongo, & pileos rubros gerebant, dicebantque ſe vocari OREIONES & EPVREMEOS. Hi populi tantum ex veteribus colonis numerum ſuis partim ſedibus expulerunt, partim miſerrimè trucidârunt, quantus in ſyluis foliorum numerus reperitur. Quo facto ſeipſos Dominos fecerunt totius regionis, vſque ad montes CVRAA, duabus tantum prouinciis exceptis, quæ vocantur IVVARAVVAQVERI & CASSIPAGOTOS. Et quidem in poſtrema pugna inter EPVREMEOS & IVVARAVVAQVEROS habita, filius eius maior natu, qui IVVARAVVAQVERIS auxilio miſſus erat, cum vniuerſo ſuo populo cæſus erat.

Querela & cõmemoratio veteris hiſtoriæ.

Inter alia referebat etiam, quod EPVREMEI magnam ciuitatem, ad radices montis (vbi initium eſt vallis GVIANA, quæ nullum ferè finem habet) condiderint, & MARCVREGVARAI vocârint, & quod ædificia haberent multis contignationibus exornata & extructa, quod etiam potentiſſimus populorum OREIONES & EPVREMEOS, Rex, ad fines regni ſui, præſidium 3000 armatorum conſtituiſſet, à quorum iniuriis nunquam ipſi tuti hactenus fuiſſent, quamuis ab eo tempore, quo Chriſtiani inceperint vires ſuas in iſtis regionibus experiri, pace meliore vſi ſint, ipſis iam cum aliis vicinis gentibus (exceptis tamen IVVARAVVAQVERIS & CASSIPAGOTIS qui ad fluuium CAROLI habitant, quos poſtmodò etiam vidimus) mercaturam exercentibus, & ad reſiſtendũ Hiſpanis omnes vires & neruos conuertentibus.

Cum igitur ad interrogata mea abundè reſpondiſſet, veniam rogabat, domum ſuam repetendi, dicens ſatis longum iter ſibi conficiendum reſtare, quod per ætatem & vires amiſſas non poſſet facilè abſoluere, præſertim quia etiã cum morte iã quotidiè luctaretur. Rogaui quidem eum vt mecum pernoctaret, ſed obtinere nihil potui, niſi quod polliceretur ſe ad nos rediturũ, vbi reuerſi, ad portum iſtum rurſus appuliſſemus. Interea velle ſe comportare optimum quodque, quod in regione & terra ſua habere poſſet. Atq; ita eadem die ad ciuitatem ſuam OROCOTONA reuerſus eſt, cõficiens nimirum ea die 28 miliaria Britannica, quamuis ad ætatis difficultatem etiam æſtus vehementia acceſſiſſet, quæ non exigua eſt in regione eius intra 4 & 5 gradum Æquinoctialis ſita. Hic TOPIAVVARI prudentiſſimus & ſapientiſſimus ex omnibus ORENOQVEPONIS habebatur. Quemadmodum etiam ego, cum reuerſi eſſemus, maieſtatem, prudentiam & ſapientiam eius mirari ſatis non potui, tam eruditè enim & ſapienter loquebatur, vt nunquam credidiſſem, tan-

Rex humaniſſimè diſcedit.

tam eloquentiam in eum qui literis operam non dediſſet, cadere potuiſſe.

Sequenti die, relicto hoc portu, verſus occaſum progreſſi ſumus, vt celeberrimum fluuium Caroli viderem, cum audiuiſſem, quod ad omnes ferè potentiſſimas nationes & populos extenderetur, qui Imperatori Inga ſubiecti ſunt, & cum Epvremeis inimicitias fouēt. Circa noctem anchoras firmauimus ad Inſulam quandam Catvma, cuius longitudo erat 5 vel 6 miliarium, & poſtero die ad oſtium fluminis Caroli peruenimus. Cum adhuc in portu Moteqvito eſſemus, audiebamus ſtrepitum quem fluctibus ſuis edebat, poſtquam autem alueum eius ingreſſi, ad 40 tantum miliaria aſcendere vellemus, vt Cassipagotos videremus, qui in finibus iſtis habitant, deprehendimus hoc impoſſibile eſſe. Celoce enim noſtra, quæ 8 remos habebat, nō poteramus ad lapidis iactum progredi, in quacunque etiam parte periculum faceremus. Erat enim omnis noſter conatus irritus quamuis fluuius iſte quoad latitudinem cum fluuio Themis, ſiue Thamesis in VVolvvich, nec non cum fluuio Scheedt Antuerpiæ, comparari rectiſſimè poſſet. Itaque ad ripam declinauimus, & Orenoqveponi illum, qui nobiſcum à Moreqvito venerat, ablegauimus, vt incolis noſtrum aduentum annunciaret, & quod magno teneremur deſiderio videndi Dominum de Canvria, qui in ea regione circa fluuium regnabat, indicaret etiam ſimul ipſis, nos iuratos hoſtes Hiſpanorum eſſe. Nam in hac fluminis ripa, Moreqvito quondam, 10 illos Hiſpanos, qui ex Manoa regia ciuitate regni Gviana reuerſi, 40000 Pesos auri attulerant, interfici, & auro iſto ſpoliari iuſſerat.

VVannuretona Dominus regionis ad eos accedit.

Altero die Cassiqve ſiue Dominus quidam VVannvretona dictus, cum multo populo ad nos venit, afferens ſimiliter, vt & alij fecerant, omnia ad victum neceſſaria, idq; non parcè ſed ſatis copiosè & largiter. Significaui etiam huic Cassiqvi per interpretem, cauſam mei itineris, eodem modo quo antea Topiavvari, quòd nimirum à Regia Maieſtate in eas terras miſſus eſſem, vt eos à ſeruitute liberarem. De regno Gviana tantum ab eo percepi, quantum ipſe exploratum habebat. Quin & hoc intellexi, quod qui circa flumen Caroli habitant, non tantum Hiſpanorum, ſed & Epvremeorvm acerrimi hoſtes eſſent, & auro valde abundarēt. Referebat etiam mihi quòd circa initium iſtius fluminis, ad lacum quēdam ex quo flumen deriuatur, tres potentiſſimi populi habitarent, qui vocantur Cassipagotos, Eparagotos, Arovvagotos, qui omnes nobiſcum pugnaturi eſſent contra Hiſpanos & Epvremeos, de auro nos non debere dubitare dicebat, reperturos enim eſſe magnam auri copiam, vbi ſuperatis montibus Cvrea, in terram iſtam perueniremus. De Ivvaravvacaris, quorum ſupra mentionem fecimus, dicebat, eos quotidiè cum Epvremeis bella gerere, primam ciuitatem

in Gv-

in GVIANA, nempe MACVREGVARAI, inhabitare, & Imperatori INGA subiectos esse.

Eo tempore referebat mihi Capitaneus quidam GEORGE, quem cum BERREO captiuum habebam, circa hoc flumen diuitem argentifodinam esse, sed fluuius ORENOQVE, CAROLI, & alij omnes, iam ad 5 pedes creuerant, vt impossibile esset in istis progredi. Itaque ego aliquos Capitaneos & milites terra, in ciuitatem quandam 20 miliaribus Britannicis ab isto loco distantem ablegaui, ad quam cum per vallem AMNATOPOI venissent, inuenerũt ibi quosdam qui ad aliam ciuitatem CAPVREPANA ad fluuium montis sitam, ituri erant, quæ ciuitas dominum habet siue CASSIQVI, HABARACON dictum, qui erat cognatus TOPIAVVARI regis in ARROMAIA optimi nostri amici, & CAPVREPANA quidem ciuitati MACVREQVARI adhæret, quæ ciuitas est finitima imperij. Interea ego quoque cum aliquibus in terra ad vidẽdam fluminis CAROLI declinationem siue cataractas iter feci, cuius strepitum nos magno interuallo audieramus, quin etiam inde ad cõtemplandam regionem CAVARI, progressi sumus, & Capitaneum IOHANNEM VVHIDDON ablegaui, vt videret an in ripa fluminis istius lapides metallum habentes inuenire posset.

Ascendimus etiam in montes circa istum fluuium sitos, vnde totum fluuium CAROLI perlustrare poteramus, quomodo nimirum in tres partes diuideretur, vidimus etiã declinationes siue prolapsus & cataractas eius, decem vel vndecim, quibus aqua quasi ab altissima turri delabitur, tanto strepitu & repercussione, vt maximam vim imbrium descendisse, & quibusdã in locis fumum quasi ascendere putares. Itaque aliquanto propius ad valles accessimus, vt hanc rem rectissimè perspiceremus. Pulchriorem ego regionem vel prospectum antea non vidi, montes enim nõ erant continui, sed ab inuicem pulcherrimis vallibus separati, tellus firma & arenosa, herba viridi vestita & ornata erat, tam ad equitandum quam ad ambulandum idonea. Feræ nobis vbique obuiæ fiebant, & auium in arboribus suauissime modulantiũ infinitus erat numerus. Lapides omnes aurei & argentei videbantur, ita vt non existimem hisce similes alibi reperiri. Sed cum instrumentis idoneis careremus & tantum pugiones nobiscum haberemus, non potuimus lapides digitis eruere, vel aurum ex venis suis quę in durissimis saxis absconditæ erant effodere. Ex lapidibus quos nobiscum sumpsimus, quosdam postea in Insula TRINIDAD probauimus, & Hispano etiã cuidam de CAROCAS monstrauimus, qui dicebat venas aliquanto profundius latere. *Descriptio pulcherrimæ regionis.*

Quidam meorum militum conuasârunt sine discrimine quicquid colorem tantum auri referebat, sed deprehenderunt postea, quod MARCASITA loco auri plerique accepissent. Equidem ego hoc iter non tam facilè ingressus fuissem, nisi certus fuissem hanc regionem auri ditissimam esse, neque enim volupe mihi fuit tot miseriis,

mor-

morbis,curis & calamitatibus me ſubiicere,cibo & potu lautiori abſtinere, fætoribus item & vigiliis corpus meum macerare, & cõmodum inde vel vtilitatem nullam referre vel expectare. Capitaneus VVHIDDON & chirurgus noſter, afferebant mihi lapides quoſdam,qui colore ſaphiros repręſentabant, ignoro tamen adhuc quid de illis ſentire debeam.Monſtrabam quidem eos ORENOQVEPONIS, ſed illi valorem ignorabant, affirmabant autem quod me ad montem quendam perducere vellent, qui eiuſmodi lapidibus eſſet refertiſſimus. Neſcio quidem an pro cryſtallo, adamante, ſaphyro vel alio quodam precioſo lapide eos habere debeam, ſed hoc tamen ſcio,locum iſtum, vbi inueniũtur, tam procul à nobis abeſſe, quàm ille,ex quo lapides precioſi alij ad nos aſportantur.

Ad ſiniſtram fluminis CAROLI, habitant IVVARAVVAKERI, quorum EPVREMEI hoſtes ſunt. Ab vna parte ſcaturiginis ſuæ, circa ſtagnum CASSIPA,habitant populi CASSIPAGOTOS,EPARAGOTOS & AROVVAGOTOS, qui EPVREMEIS vnà cum Rege INGA ſemper aduerſantur. Hic lacus CASSIPA tam latus eſt,vt vix integro die eum CANOA aliquis traiicere poſſit,nam ferè 40 miliaria Britannica in latitudine habet. Multa etiã flumina eum ingrediuntur, & in æſtate multa auri grana in eo reperiuntur, quæ per flumina illa in lacum iſtum exuberant.

Vltra fluuium CAROLI,adhuc alius conſpicitur fluuius nomine ARVI,qui verſus occaſum per lacum CASSIPA in fluuium ORENOQVE labitur. Inter hoſce duos fluuios admodum pulchra & frugifera Inſula ſita eſt,iuxta autem fluuium ARVI adhuc duo flumina labuntur,quæ ATOICA & CAROA dicuntur.In horum ripa homines habitant qui capita in humeris non habent,quod tametſi fictum & fabuloſum videatur, veriſſimum tamen eſſe credo, cum in AROMAIA & CANVRI vel infantes & pueri ea de re loquantur. Nominantur iſti homines EVVAIPANO, capita in pectore, & os paulò infra pectus, crines vero circa humeros à tergo dependentes habent. Filius TOPIAVVARI quem mecum in ANGLIAM adduxi, dicebat mihi, eos terra præſtantiſſimos eſſe milites & fortiſſimos. Arcus & ſagittę,quibus vtuntur, triplo maiores ſunt quã GVIANORVM vel eorum qui vocantur ORENOQVEPONI.

Quidam IVVARAVVAKERI ante annum aliquem ex eis captum in ſuam patriam AROMAIA adduxerat, cumque videret me hac de re dubitare,& vix ad credendum adduci poſſe, affirmabat eos ibi raros non eſſe, quin & validiſſimum potentiſſimumq; populum eſſe,dicebat,qui ante aliquot annos,multos ex parentis ſui ſubditis & vicinis aliis,interfeciſſent. Sed neſcio quo fato factũ, quod ante meum diſceſſum nihil de ipſis audierim, ſi enim vel vnicum de ipſis verbulum dixiſſem,cum ibi adhuc adeſſem,adiunctus mihi procul dubio aliquis fuiſſet, vt ita veritatem reipſa potuiſſem confirmare.

De hiſce

De hiſce hominibus etiam MANDEVILLE aliquid ſcripſit, quod tamen fictum & falſum ſemper habitum eſt, antequam perluſtrata occidentali India, veritas manifeſtata fuit. Sed tamen, cum ego illos ipſemet non viderim, nihil attinet plura de eis ſcribere. Poſt reditum meum ex CVMANA in Indiam occidētalem, accidit, vt cum Hiſpano quodam, viro admodum exercitato & perito loquerer, qui cū audiuiſſet me in GVIANA fuiſſe, interrogabat, an etiam quoſdam EVVAIPANOMAS, qui nulla capita haberent, vidiſſem, dicebatque ſe multos eorum vidiſſe. Vir iſte notæ erat fidei, ſed parco ipſius nomini, ne ei hæc mea commemoratio vergat in ignominiam. Intercedit ipſi familiaritas cum filio MONSIEVRS MOVCHERON Londinenſi, & cum PETRO MOVCHERON Belgicarum nauium inſpectori, qui iſthic loci mecum hæc omnia audierunt.

Quartus fluminis Caroli riuus, verſus occidentem, nominatur CASNERO, exonerat ſe cis AMAPAIA in fluuium ORENOQVE, multo maior eſt Danubio, vel alio aliquo in Europa fluuio, oritur in ea parte Guianæ, quæ ad auſtrum ſita eſt, vbi montes GVIANOS ab AMAZONIBVS diſcernunt, & videtur aliquot centum miliaribus Britannicis conficiendis patere, nos tamen hyeme præuenti flumina iſta omnia inquirere & perluſtrare non potuimus. Quamuis enim nulla in iſtis regionibus inter hyemem & æſtatem, quoad æſtum & frigus ſit differentia, & arbores ſemper virides folia non modo non deponant, ſed & fructus ſuos ſemper ſiue maturos ſiue non maturos habeant: Imo vno ſæpè & eodem tempore folia, flores, fructusq; maturos & non maturos in arboribus cernere poſſis, nihilominus tamen copioſa in hyeme pluuia deſcendit, & fluuiorum maximæ cōtingunt inundationes, quin ad tempeſtates, maxima etiam & frequentiſſima fulgura & tonitrua accedunt, cum quibus in reditu noſtro non parum luctati ſumus.

Primus fluuius, qui verſus occaſum in fluuiū ORENOQVE ſe exonerat, nominatur CARRI, iuxta hunc & alius fluuius LIMO dictus labitur. Inter hoſce duos fluuios habitat copioſiſſimus potentiſſimuſque populus, qui CANIBALES ſiue Anthropophagi dicūtur, quorum metropolis vocatur ACAVVACARI. In hac ciuitate forum eſt, in quo ſingulis diebus mulieres venum exponuntur, quę duabus vel tribus ſecuribus venduntur. Emuntur autem ab ARVVACIS, qui in India occidentali eas rurſus permutant atque diuendunt.

Ab hoc fluuio LIMO verſus occaſum, conſpicitur fluuius PAO, poſt hunc, CATVRI, poſt hunc VOEARI & CAPVRI, qui ex magno flumine META proſilit. Et in hoc flumine BERREO, ex NVEVO REYNO de GRANADA in Guianam peruenerat: In occidentali plaga iſtius CAPVRI, ſita eſt regio AMAPAIA, in qua BERREO ante hac tempora hybernauerat, populo ſuo ab ANABIS aqua pluuiali extincto. Vltra AMAPAIA verſus NVEVO REYNO, exonerant ſeſe

in fluuium Meva duo flumina, Pato & Cassana. Versus occasum circa prouinciam Ashaqvas & Cateitos, conspiciuntur flumina Beta, Davvnaii, & Vbaro, & in finibus istis, versus Perv, sitæ sunt regiones Thomobamba & Caximalca. Ad Qvito versus occasum à Perv, cõspiciuntur flumina Gviacvr & Goavar. In altero montium latere, de quibus supra diximus, labitur fluuius Papamene, qui sese exonerat in Maragnon siue Amazones, & fluit iuxta regionem Mvtilones, vbi Don Pedro de Osva, à suo Alferrez siue signifero nefariè & perfidè occisus est, cuius rei supra mẽtionem fecimus. Inter Davvnaii & Beta, celebris Insula sita est, quæ hodiè Baraqvan vocatur. Nam vltra fluuium Meta, nomen Orenoqve, ignotum est, & fluuius iste vocatur Athvle. Sed eousq; nauibus onustis perueniri non potest, propter amnis velocitatem. Et hæc quidem de aquis fluminibusq; his dixisse sufficiant.

In fluuio Orenoqve ferè 1000 miliaria nauibus onustis absoluere possumus, paruis vero & nõ onustis nauiculis 2000. Hoc flumine possumus in Perv, Nvevo Reyno & Popaian peruenire, protenditur etiã ad regnum Inga, regiones Amapaia & Anebas, quæ & ipsæ auro abundant. Amnes & riui eũ ingredientes, ex vallibus proueniunt, quæ inter Perv & Gviana conspiciuntur, & tãdem hic fluuius inter Maragnon & Trinidad ad duos gradus cũ dimidio, in mare se exonerat. Eo tẽpore quo in ripa Canvri cõmorati sumus, omnẽ operam nostrã posuimus, in populis qui in istis finibus habitant cognoscendis, cumq; populos istos discernere mediocriter possem, sciremq; qui Epvremeiorvm hostes essent, qui hoc tẽpore regionem Gvianam possiderent, nõ videbatur mihi consultũ, plus ibi temporis perdere, præsertim cum etiã fluctus Orenoqve magno cũ sono & strepitu indies magis augerentur, & ab imbribus assiduis magnæ inundationes fierent. Et sane necesse etiam erat, vt populus meus vestes mutaret, nemo enim pręter eas, quibus indutus erat, alias secum portare vestes potuerat, quæ quidem vel decies vno die aqua perfundebantur, ita vt eas mutare perquã necessarium esset, taceo, ꝙ à nauibus etiã nostris vltra definitum tempus menstruũ iam abfueramus.

Itaq; cũ hactenus semper versus occasum progressi essemus, iam mutato cursu versus ortum nos cõuertimus, vt fluuium istum, qui in mare sese exonerat, rectius perlustraremus, nam necessarium id omnino putaui, & ante hæc tempora eum nõ videramus. Postero die relicto flumine Caroli reuersi sumus ad portum Moreqvito, in quo ante etiam fueramus. Et quia secundo fluxu progrediebamur, vno die, etiãsi ventos contrarios haberemus, 100 miliaria Britannica absoluere potuimus. Quamprimum anchoras ibi nostras firmâssemus, misi aliquos qui seni isti Topiavvari id nunciarent, cum eo enim colloqui & cõuersari amplius decreueram, iussi etiam eum rogari, vt aliquem ex suis nobiscum in Angliam proficisci permitteret, qui linguam & mores nostros disceret. Postquam hæc ipsi nuncius

signi-

significaſſet, & ad nos reuerſus eſſet, ipſe TOPIAVVARI, eum poſt tres horas inſecutus eſt, & multi ex populis, qui in vicinia iſta habitant, cum eo, ſinguli aliquid ſecum afferentes, vt quaſi ex nundinis venire viderentur: quod quidem famelicis meis militibus gratiſſimum fuit ſpectaculum, quorum quilibet, quod ſibi conuenire maximè videbatur, appræhendit.

Poſtquam autem Rex in tabernaculo paululum quieuiſſet, iuſſi omnes ſecedere, ita vt ego ſolus cũ interprete meo apud ipſum manerem. Quo facto, iuſſi ei ſignificari, me non ignorare, quod tam EPVREMEOS quam Hiſpanos, iuratos hoſtes haberet, quorum illi quidem GVIANAM in poteſtatem ſuam redegiſſent, hi vero iam terram iſtã vtriq; parti eripere conarentur. Itaq; me ſumma animi deuotione petere atq; rogare, vt quantũ ſciret cognitumq; haberet, non tantum de commodiſſimo tranſitu & via in terram GVIANÆ, ſed etiam de ciuitate & veſtito iſto populo Imperatoris INGA mihi exponeret.

Ad hæc interrogata reſpondebat ipſe, primò ſibi non videri conſultum vt ad ciuitatem MANOA pergerem, propterea quod præſens tempus id non permitteret, neque etiam ego populo ſatis inſtructus eſſem ad propoſitum iſtud exequendum, certiſſimum enim eſſe, ſi cum exiguo iſto populo eò venirem, me cum omnibus meis interfectum iri, tantam enim eſſe Imperatoris iſtius potẽtiam, vt nihil proficere poſſemus, etiamſi plures nobiſcũ eſſent. Porrò id mihi conſilij dedit, vt ſemper in id incumberem, (nam quod ſuã quidem perſonam attineret, certiſſimũ eſſe, ſe tamdiu non victurum, donec nos reuerteremur) vt vicinorũ populorum fauorẽ & beneuolẽtiam retinerem, & nihil tentarẽ niſi prius populos iſtos omnes quibus cũ GVIANIS inimicitiæ intercedunt à meis partibus haberẽ. Sine enim ipſorũ auxilio impoſſibile eſſe potentiã GVIANÆ infringere, propterea ꝙ cõmeatum nullum habituri eſſemus, populo meo propter diuturnitatem itineris, & æſtus vehementiã deficiente, niſi cõmeatum & res alias neceſſarias à vicinis gẽtibus acciperemus, ſe .n. adhuc memoria tenere 300 aliquando Hiſpanos in valle ad MARCVREQVARAI cæſos & trucidatos eſſe, cũ confecti itinere, nullos ex vicinis populis amicos haberent, & hoſtes, à quibus ex omni parte cincti erant, gramina & herbas in agris accenderent, & fumo eos maxima ex parte ſuffocarent. Referebat præterea, ciuitatem MARCVREQVARAI tãtum quatuor dierum itinere à ſuo regno abeſſe, quæ proxima ciuitas veſtitorum & Imperatoris INGA ſubditorum eſſet, ex qua ciuitate omnia vaſa aurea, quæ paſſim haberentur, prouenirent, cum quę in aliis ciuitatibus pararẽtur, longè meliora & variis imaginibus hominum, ferarum & piſcium exornata eſſent.

Poſtea interrogabã eum, an etiã exiſtimaret, me cum populo iſto, qui tum mecũ erat, ciuitatẽ iſtã expugnare poſſe, cumq; annuiſſet, quærebã, an etiã cũ ſuis ſubditis mihi adeſſe & ſuppetias ferre vellet,

ad quod reſpondit, ſe cum vniuerſis vicinis populis mecum iturũ & mecum fœdus facturum, modo aquæ iter iſtud nõ prohiberent, ſed ea tamen lege, vt poſt meum diſceſſum, 50 armatos ipſi in ſuo regno relinquerem. Verum ego affirmabam ipſi me vltra 50 probatos milites mecum non habere, reliquos remiges tantum ſiue nautas & gregarios milites eſſe, præterea me nõ eſſe pro neceſſitate ſatis inſtructum puluere tormentorio, glandibus ſiue globis, veſtibus & aliis rebus neceſſariis, quas ipſis poſt meum diſceſſum relinquerem, quibus rebus deficientibus, ipſi ſeſe ab Hiſpanis & aliis tueri & defendere non diu poſſent, qui vindicaturi eſſent cladem quã in Inſula TRINIDAD à me acceperant. Et quamuis Capitaneus CALFIELD & GREENVILLE cognatus meus, itemque IOHANNES GILBERT, & alij, non recuſarent ibi reditum meum expectare, ego tamẽ certus eram, quod mortem euitare non potuiſſent. BERREO enim quotidiè nouum ex Hiſpania exercitum expectabat, & filius eius multis cum equitum peditumq; copiis, ex NOVO REYNO de GRANADA iam iam aduenturus erat, qui 200 iam equites in VALENTIA & CARACAS habebat. Ego vero etiam vix 40 militibus carere poteram, neq;, vt antea dictum, inſtrumentis bellicis, ligonibus, aliisq; neceſſariis rebus inſtructus eram.

Cum ego ipſi cauſas haſce, cur tot armatos ipſi relinquere non poſſem, propoſuiſſem, rogabat, vt ſeſe hac quidem vice excuſatum haberem, certum enim eſſe EPVREMEOS quamprimum ego ex portu ſuo diſcederem, ſe cum vniuerſo ſuo populo interfecturos, ſi nobis aduerſus eos auxilio veniret. Affirmabat etiam Hiſpanos mortem ſibi paràſſe, & iam pridem inſidias ſtruxiſſe, à quibus poſt interfectum ſuum cognatum MOREQVITO, qui Dominus & Rex iſtius Regionis fuerat, in vincula coniectus, tredecim diebus inſtar canis per plateas tractus fuiſſet, donec 100 patinas auri, & aliquot catenulas precioſorum lapidum, lytron pro liberatione ſua ipſis dediſſet. Quin & interea temporis quo ipſe regno potitus eſſet, ſibi ab ipſis multas inſidias ſtructas dicebat, quas quidem maiores metuere neceſſum eſſet, ſi audirent ſibi cum Anglis fœdus & amicitiam intercedere. Commemorabat pręterea, quod in omnes occaſiones eſſent intenti, vt eum ex imperio & regno remouerent, captiuum enim (dicebat) meum cognatum APARACANO ſecum abduxerunt, eumque baptizatum DON IVAN, filium vero ipſius DON PEDRO nominàrunt, hos ad veſtes & arma aſſuefactos, in hoc regnum introducere vnicè moliuntur. Præterea duxiſſe ſe vxorem dicebat magni nominis & familiæ ex vicina LAVIANA, ſenio vero iam confectum, & morti vicinum nõ poſſe itinera & peregrinationes eas ſuſtinere, quas in iuuentute ſua ſuſtinuiſſet.

Hic de cauſis omnibus rogabat nos, vt hanc rem in annum ſequentem differremus, interea operam ſe daturum, vt omnium vicinorum

norum populorum animos nobis conciliaret, quo etiam nauigatio & itinera melius commodiuſque perfici poſſent, quam eo tempore, quo aquæ & flumina adeo creuiſſent, & etiamnum creſcerent, vt ea traiicere & ſuperare impoſſibile eſſet. Porro admonebat me etiam, ne ciuitatem MACVREQVARAI ſubitò expugnarē, aliàs futurum, vt omnium prouinciarum GVIANÆ odium in me concitem. Olim, inquit, cum ego bellum cum EPVREMEIS gererem, ipſi omnes vxores noſtras conſtuprabant, filiabus planè ſecum abductis, ita vt poſtmodum pro vxoribus liberiſque magis nobis, quam vt auro & opibus ipſorum potiremur, pugnandum eſſet. Quod cum dixiſſet, addidit grauem querelam, quaſi de re admodum ardua, quòd cum antea 10 vel 12 vxores ipſis habere licitum fuiſſet, coacti nunc eſſent vltra tres vel quatuor non ducere, cum tamen Rex EPVREMEORVM 50 vel 100 ſemper haberet. Et vt verum fatear, magis ipſi inuicem propter vxores, quam propter regiones & imperia dimicabant. Domini enim & principes iſtarum regionum in id vnicè incumbebāt, vt poſteritatem ſuā augerent, & multos ex ſeſe liberos procrearent, in quibus omnis ipſorum ſpes & fiducia poſita erat. Multi etiam ex miniſtris ipſius petebant, vt quam primum redirem, quò EPVREMEOS ſuperare & ſpoliare poſſent. Cumque interrogarem, cur hoc exoptarent, reſpondebant, vt nos ipſorum vxoribus, vos auro & argēto potiamini. Magis enim propter vxores bellum gerunt, quam vt vel opes colligant, vel ereptas ſibi prouincias ab hoſtibus rurſus vendicēt, & omnes populi, qui inter Regem INGA & Hiſpanos habitant, admodum debilitati ſunt, ita vt ſubindè motu Hiſpanorum, loca magis remota petere cogantur.

Qua de re conquestus Rex iste maximè fuerit.

Cur ministri Regis Epuremeos spoliare cupiant.

His omnibus auditis & perceptis, deliberauimus an conſultum eſſet, MACVREQVARAI expugnata, belli aduerſus Imperatorē INGA initium facere: Sed diſſuadebat id nobis incommoditas temporis, & quod rebus ad hanc rem neceſſariis inſtructi nō eſſemus. Impoſſibile enim erat flumina iſta traiicere, neque etiam ſatis virium habebamus, & præterea hyemem expectare amplius neceſſe non erat, quam præ foribus habebamus, nec diutius à nauibus noſtris abeſſe poteramus. His de cauſis non videbatur mihi cōſultum eo quidem anno expeditionem iſtam ſuſcipere, quātumuis auri cupiditas eam ſuadere maximè videretur, id enim nobis magis impedimento fuiſſet, quam adiumento, ſi fortè alio tempore Regia Maieſtas in iſtis regionibus aliquid tentare voluiſſet, ſi enim nos qui Hiſpanorum hoſtes nos profitebamur, & à Maieſtate Regia in iſta loca miſſos eſſe dicebamus, vt ea ab Hiſpanis tuta redderemus, animaduertiſſent, regioni & opibus ipſorum æquè ac Hiſpanos inhiare, ipſi proculdubio poſtmodo cum Hiſpanis vires ſuas aduerſus nos cōiuncturi fuiſſent. Iam autem ipſis de conſilio & mente noſtra cognitum nihil eſt, neq; etiam de auri cupiditate, quæ ſola nos eò perduxerat. Et du-

bium mihi nullum est, eos si Maiestas Regia periculũ facere aliquod voluerit, multò promptiores futuros ad imperium Regiæ Maiestatis, quam Hispanorum admittendum, cum crudelitatem Hispanorum vicini isti populi ferè omnes iam experti sint.

Antequam igitur de voluntate Regiæ Maiestatis mihi constaret, intermittere potius volui direptionem vnius atque alterius ciuitatis, licet magnas nobis opes & diuitias afferre potuisset, quã futuram spem omnem conuellere & turbare, quæ multorum millium esse, & opulẽtissima Anglorum mercimonia augere mirum in modum poterit. Neq; vero etiam dubito quin incolæ eius regionis nobis fidelissimè adfuturi sint contra Hispanos, spe futuræ ab ipsorum iugo liberationis. Quod si autem vicinis locis deuastatis, dominos & populum istum extirpâssem, omnẽ simul spem vanam & irritam reddidissem. Et quod in præsentia TOPIAVVARI istum, Dominum in ARROMAIA liberum dimitterem, in causa erat, quod non poteram ei præstare quod tum quidem temporis à me petierat. Itaq; conclusi propositum meum in sequentẽ annum differre. Ipse quidem filium suum mihi adiunxit, qui mecum in Angliam iret, sperans fore, vt siquidem morti vicinus esset, ipse filius nostra ope in regno sibi succederet & confirmaretur. Ego contra FRANCIS SPERRON, famulum CAPITANEI GIFFORDS, qui calamo regionem eleganter depingere poterat, vna cum meo puero HVGO GOODVVIN, apud eum reliqui, vt linguam interea addiscerent.

Postea interrogabam eum quis vasa ista aurea pararet, & quomodo aurum istud ex durissimis saxis eruere possent. Ad hoc respondebat, aureas istas imagines non ex auro isto factas, quod in saxis hęreret, sed ex illo quod iam separatũ ex stagno & aliis in ciuitate MANOA fluminibus colligerent, vbi instar arenæ reperiretur, esse tamen istud aurum intractabile, nisi cum ære permisceretur. Habere autem eos vas quoddã fictile multis foraminibus pertusum, in hoc aurum istud ære admixtum ponere, & postea admoto ad foramina ista calamo, ignẽ ore inflare, donec metalla ista soluantur & liquefiant: Quo facto, fundere eos aurum istud liquefactũ in omnis generis typos, quos ex lapidibus & saxis ad hanc rem paratos haberet. Ita fiunt pulcherrimæ istæ imagines, quarum ego duas ad Maiestatem Regiam transmisi, vt artificium conspiceretur, non quod essent quantiuis precij. Summo autem studio eos celaui, istum nobis finem propositum esse, vt auro potiremur, propterea quod tempus nos deficeret, & populo non essemus sufficienter instructi. Quin & ipsis ferè plus auri à me donatum est, quam ego ab ipsis acceperam, suspendi enim à collo ipsorum imaginẽ Reginæ nostræ, cui perpetuam subiectionem promittebant.

Transmisi etiam ad Maiestatem Regiam aurea quędam mineralia, quæ scio tantæ esse præstantiæ, quantæ vllibi inueniri possint,

multa autem eorum copia hic reperitur. Verum nos, præterquam quod ibi commorari diutius non possemus, nullis idoneis instrumentis instructi eramus, vt perfossa terra, ea inquirere potuissemus. Vbique tamen aurum & argentum cernebatur, & nos depræhendimus non MARCASITA esse, sed illud quod Hispani *la madre del oro*, id est, matrem auri nominant.

Discedunt à sene isto Rege.

Postquam igitur in CANVRI & AROMAIA de omnibus probè instructus fuissem, & à præcipuis regionis gubernatoribus iuramento mihi confirmatum esset, quod vellent Regiæ Maiestati subiecti esse, & Hispanis omnibus modis resistere, si in nostra absentia ad loca ista reuerterentur. Quòd præterea etiam sibi coniungere vellent omnes vicinos populos, vtpote IVVARAVVAQVEROS, CASSIPAGOTOS & alios, discessi à sene isto TOPIAVVARI assumpto mecum in Angliam filio eius in cōfirmationem fœderis inter nos initi. Mandaui autem prius supra dicto SPARROVVE vt cum istis mercibus, quas ei reliqueram, in MACVREQVARI proficisceretur, vt omnem istius loci cōmoditatem & statum inquireret, & si fieri posset, in magnam ciuitatem MANOA sese conferret. His ita confectis soluimus paulatim in ripa GVIANÆ progredientes, donec ad fines SAYMA & VVIKIRI venissemus.

Caßiqui quidā promittit ei, se monstraturum mōtem aureum.

Profectus est autem nobiscum ex AROMAIA, CASSIQVI PATYMA, qui nouem illos Hispanos vnà cum Monacho ad fluuium CAROLI de voluntate & iussu MOREQVITO interfecerat. Hic rogabat nos, vt in portu regionis suæ paulisper moraremur, velle se nos in montem quendam non procul à ciuitate sua situm, secum ducere, cuius lapides aurei coloris essent, quemadmodum etiam postea ab eo factum. Nam cum per noctē ibi quieuissemus, progressi sumus sequenti die ad montem istū ingredientes circa ripam fluminis MANA, relicta ad dextrā ciuitate TVTERITONA in regione TARRACO sita. Nō procul ab ista ciuitate versus austrum in valle AMARIOCAPANA alia ciuitas conspicitur, eiusdem cum valle nominis, quæ vallis ad 60 miliaria versus ortum sese extendit, & pulcherrima est regio, labitur & fluuius per eam, qui omnis generis piscibus abundat, quin etiam syluis & arboribus exornata est, in quibus multæ feræ reperiuntur. Huic regioni præest quidam CASSIQVI qui IRROPAROGATA vocatur.

A flumine MANA peruenimus ad fluuium OCAIA, qui etiam per vallem istam deriuatur, & quieuimus paulisper ad lacum quendam, qui in medio vallis erat, ibi quidā ex illis, qui nobiscum ierant, ignem extruxit, ad quem indusia nostra ab æstu & sudore humida facta, rursus siccaremus, postea ad montem ICONVRI perreximus, de cuius lapidibus PATYMA nobis dixerat. In lacu isto conspeximus piscem magnitudine ingentis dolij, quem MANATI nominant, boni & salutaris cibi, cum autem audirem, ferè dimidium diem isto itinere

nere adhuc consumendum, & ego depræhenderem, vires meas absumptas & debilitatas, ita vt æstum istum ferre diutius non possem, misi Capitaneum KEYMIS & 6 milites, qui ad mõtem istum progrederentur, addito ipsis mandato, vt non reuerterentur ad portũ istius PVTYMA cuius nomẽ erat CHIPAREPARE, sed ad fluuium quendam CVMACA, apud quem eos expectare vellem, PVTYMA autem promisit, se eos eò comitaturum.

Ipsi igitur progressi iter fecerunt in latere EMPAREPANA & CAPEREPANA ab ædibus vero PVTYMA per vallẽ AMARIOCAPANA profecti sunt. Nos autem eo die adhuc ad portum peruenimus, & multa saxa scopulosq; conspeximus, tantæ pulchritudinis, ac si merum aurum argentumq; fuissent, ad sinistram etiam ex eiusmodi saxo totum montem vidimus. Soluentes igitur secundo flumine, in ripa PARINO nauigauimus vsque ad regionem ARIACOA, vbi ORENOQVE in tria pulcherrima flumina diuiditur, ibi Capitaneum HENRIDVM THYN & Capitaneum GREENVILL, cum triremi via proxima pergere iussi. Ego autem assumpto Capitaneo CALFIELD, EDOVVARD PORTER, & Capitaneo EINOS, cum nauiculis nostris & celoce, brachium ORENOQVE, CARAROOPANA dictum ingressi sumus, cuius ductus pertingit in regionem EMEREIA, vbi CARAPANA dominatur, & in mare versus ortum sese exonerat, partim vt Capitaneum KEYMIS ibi reciperem, quem terra eò proficisci iusseram, partim etiam vt amicitiam contraherem cum CARAPANA, qui ex præcipuis dominis inter ORENOQVEPONOS vnus est, cumque ad fluuium CVMACA venissemus, ad quem PVTYMA promiserat Capitaneum KEYMIS deducere, relictis ibi Capitaneo EINOS & EDOVVARD PORTER, vt eum expectarent, nos cæteri, in fluuio ad EMEREIA progressi sumus.

In hoc fluuio CARAROOPANA multas pulcherrimas Insulas conspeximus, quarum quædam 6, quædam 10, quædam 20 miliaria Britannica longæ erãt. Circa vesperam autem istius diei, ingressi sumus alium fluuium, qui in ORENOQVE se exonerat, & VVINECAPARA vocatur, vbi nobis dicebatur de monte crystallino, ad quem tamen nobis propter longitudinem itineris, & assiduas pluuias, ire impossibile erat, conspeximus tamen eum è longinquo, instar altissimæ turris de albatæ. In vertice siue cacumine montis istius maximus fluuius existit, qui ad nullum latus pertingit, sed postea tanto impetu montem istum descendit, vt sonum tam magnum, ac si 1000 campanæ pulsarentur, edat. Non credo in toto mundo eius similem reperiri. BERREO dicebat mihi, montem istum etiam adamantinos, & alios preciosos lapides generare, qui magno interuallo cernerentur. Sed tamen neque ipse, neque populus suus montem istum conscendere audebant, propter odium omnium vicinorum populorum erga suam personam.

In hoc

In hoc flumine VVINECAPARA quieuimus paululum, & in terram descendimus, ingredientes ciuitatem à flumine isto denominatam, quam gubernabat TIMITVVARA, qui etiam studium mihi suum deferebat, quod vellet me in montem VVACARIMA perducere. Cum ædes huius TIMITVVARA ingrederemur, celebrabat ipsi solenne aliquod festum, & omnes probè inebriati erant, quin & nos multis poculis exceperunt, quod quidem nobis itinere defatigatis gratissimū erat, sed tamen paululo contenti eramus, propterea quod potus ipsorum admodum esset inebrians, qui statim capitibus nostris nocebat. Cum igitur satis potu isto nos recreâssemus, reuersi sumus ad nauiculas nostras, quas in flumine reliqueramus.

Paulo pòst autem, antequam adhuc solueremus, veniebant ad nòs omnes istorum populorum Domini, afferentes secum cibos, quos terrà ista produceret, omnis generis, nempe vinum ex PINAS factum, gallinas, & alia, itemq; PIEDRAS HVADAS, hoc est, Epatitas lapides preciosos. Ex hoc Domino de VVINECAPARA audiebamus, Dominum CARAPANA de EMEREIA, quæ iam nobis in conspectu erat, in CAIRAMO fugisse, quæ sita est in montibus GVIANÆ, vltra vallem AMARIOCAPANA, decem enim Hispani, qui in ædibus ipsius erant, ipsi persuaserant, nos venisse, vt eum cum vniuerso suo populo perderemus.

Sed cum CASSIQVI ex VVINECAPARA & SAPOCATANA dominio nimirum & potestati ipsius subiecti, viderent, nos in ista loca tanquam hostes Hispanorū venisse, & nemini ex omnibus populis vllā iniuriam, imò ne illis quidem, qui Hispanis erant addicti, intulisse, pro certo promittebant, CARAPANA tam promptum & paratum futurum ad omnia humanitatis & beneuolentiæ officia nobis exhibenda, quàm alij fuissent, per quorum regiones essemus profecti. Dicebant autem, hunc CARAPANA in hodiernum vsque diem non audere cum aliis populis amicitiam & societatem facere, quàm cum Hispanis, quibus regio ista omnium proxima esset, per quam etiam ipsi iter in GVIANAM facere solent, tanquam per regionem vndiquaque apertam. Quin & hoc dicebant, eum nō propterea fugisse, quasi nostrum aduentum timeret, sed vt ab Hispanis liber esse posset. Regio enim CAIROMA sita est ad radices montium, quibus valles GVIANÆ ab ORENOQVEPONIS separantur, vnde ipse sese, si quis ciuitatem suam expugnaret, statim trans montes in GVIANAM ad EPVREMEOS poterat conferre, quò ipsum Hispani sine maxima potentia sequi non possent.

Sed ego existimo hunc CARAPANA tanquā prudentissimum & per ætatem (erat enim ferè 100 annorum) exercitatissimum virum, hāc potissimum ob causam ex suo regno secessisse, vt absens eò melius videret, qualis nostrarum rerū exitus futurus esset, & si viribus & robore pollētes reuerteremur, ipse quoq; nobis sese deberet, sin vero *Carapana astutia.*

Gg minus

minus haberet tamen quod coram Hiſpanis prætenderet, & quo ſeſe excuſaret,quaſi metu noſtri aduentus fugiſſet.

Itaque ſuperuacaneum arbitrabamur, fluuium iſtum rurſus remeare, & vulpeculam hanc annoſam quærere, ſed receſſimus à fluuio VVINECAPARA, qui in EMEREIAM ducit, quatuor iſtis fluminibus quæ ex ORENOQVE promanant, & VVARACAPARI, COIRAMA, AKANIRI & IPARONIA vocantur, verſus ortum relictis. Præter hæc quatuor flumina,etiam alia ex ORENOQVE in mare verſus ortum ſeſe exonerant, quæ vocantur, ARATVRI, AMACVRA, BARIMA, VVANA, MAROACA, PAROMA & VVINNI. Quin adhuc 14 flumina inter ORENOQVE & AMAZONES conſpiciuntur, quæ omnia etiã per iſtam terram in mare labuntur, & ab ARVVACIS atque CANIBALIBVS, qui anthropophagitæ ſunt, habitantur.

Enumeratio aliquot fluminum ex Orenoque profluentium.

Cum poſtea nauigaremus verſus ſeptentrionem, arduum nobis obiiciebatur iter, quo rurſus ex portu EMEREIÆ ad caput fluminis CARARVPANA eundum erat, vbi nos à triremi prius ſeparaueramus, quã proxima via ad portum TOPARIMACA dimiſeram, in quo portu primum ingreſſum in regnum GVIANÆ didiceramus.

Quomodo ex portu Emereia ſoluerint.

Nox ea illunis & tenebricoſa erat, præterea etiã magna tempeſtas extitit, vt cogeremur in ripa fluminis ceſſare, vbi non parum turbati ſumus nimia velocitate fluminis.

Verſus ortum aſſequebamur tandem oſtium fluminis CVMACA, vbi Capitaneum EINOS & EDOVVARD PORTER reliqueramus, vt Capitaneum KEYMIS ibi expectarẽt, qui terra eò venturus erat, cumque eò veniſſemus, nullum adhuc de eo nunciũ acceperant, vt dubitaremus de ipſius fortuna, progreſſi aũt ſumus in flumine LEGVA vnũ atq; alterũ, & ſubinde ſclopetis eiaculabamur, vt audiret nos ibi adeſſe. Sequẽti igitur die ipſum eiaculantẽ rurſus audiuimus, cumq; aduenißet recepto eo, valediximus eius comiti POTYMA atq; ita diſceſſimus, qui quidẽ noſtrum diſceſſum ægrè admodum ferebat, & ꝓmittebat ſe mihi filiũ ſuum adiuncturũ, ſi modo ibi expectare vellemus, donec ipſe ex ciuitate adduceretur. Sed nobis propter ſubinde creſcentẽ ORENOQVE ſtrepitũ, expectare ibi diutius integrũ nõ erat, Itaq; verſus occaſũ rurſus perreximꝰ, donec ad ſupradictã diuiſionẽ ORENOQ; veniremus, vbi ſecũdo flumine noſtrã triremẽ petiimus.

Poſtero die ad Inſulam ASSIPANA appulimus, quę fluuiũ ab alueo iſto, quo EMEREIAM antea petiimus, ſeparat, ibi comedimꝰ de ARMADILLO animali, ꝙ in VVINECAPARA primò videramus. Et ſequẽti die inuenimus triremem noſtrã in portu TOPARIMACA. Eodem die inter tonitrua & fulgura nobis erat nauigãdum, ſiquidem hyems iam aderat, quamuis autem vno die, 100 Britannica miliaria conficere poſſemus, impoſſibile tamẽ erat iſto itinere rurſus reuerti, ꝙ prius ingreſſi fueramus, fluuium enim AMANA, qui circa GVIANA in lacum ſeſe exonerat, remeare omnino nõ poteramus, propterea quòd fluxus

fluxus maris eo in loco fortiſſimus erat & rapidiſſimus, quò verſus ortum à nauibus noſtris abducti ſumus. Quin & ventum ſecundum habebamus quo tum etiam nobis opus erat, tanto namq; interuallo in mari nauigandum nobis erat, quantum eſt inter GREVELINGAM & DOVER, idque cymbis vel nauiculis noſtris, vt antea dictum.

Cum ad littus maris veniſſemus, in maximo eramus periculo, periculoſiſſimum enim iter adhuc reſtabat, vt ita in triſtiſſimo & deſperato quaſi ſtatu tum verſatos nos eſſe, verè affirmare poſſim. Ea enim nocte, qua circa oſtium, quo flumen CAPVRI in mare ſeſe exonerat, quieuimus, aquæ tum ſubito creuerunt, vt cogeremur cum nauiculis noſtris ad terram appellere, & triremem quoque ad littus adducere, multo eam labore retinentes & conſeruantes, ne mergeretur.

Quod ad meam perſonam attinet, dubitabam profectò quid facere, an triremem ingredi, quæ admodum onuſta ad duas LEGVAS arenam cogebatur prænternauigare, vbi aquæ profunditas non niſi ſex pedum eſſet, an verò cum celoce mea in tanta tempeſtate, mari me credere deberem, & quò diutius iter differebamus, eò tempeſtates & procellæ maiores fiebant, itaque aſſumpto ad me Capitaneo CALFIELD, Gifford, & cognato meo GREENVILL, cum celoce circa noctis medium, quo tempeſtates paululum ceſsârāt, mare ingreſſus ſum, relicta poſt nos triremi, quæ propter aduenientem auroram non audebat nos ſtatim ſequi, atque ita non ſine mœrore in mari progreſſi ſumus, donec circa horam nonam ante meridiem Inſula TRINIDAD nobis appareret. Qua viſa, vt proximam viam proficiſceremur, progreſſi ſumus in littore, & diligenter cauimus, ne à flumine abriperemur, tandem igitur in CVRIAPAN peruenimus, vbi nauem noſtram, magna cum lætitia in portu cōſpeximus, & adhuc ſaluam Dei beneficio inuenimus.

Poſtquam nos igitur Deus ſaluos & incolumes ad naues noſtras reduxit, neceſſarium iam fuerit, vt GVIANA, verſus ſolem, quem adorant, relicta, nauigationem noſtram verſus ſeptentrionē dirigamus. Quod antequam fiat, breuibus deſcriptionem GVIANÆ hic concludam, facta enumeratione pręcipuarum, quas in itinere iſto vidimus perluſtrauimusque regionum & prouinciarum.

Cum primum AMANA fluuium eſſemus ingreſſi, qui ab ORENOQVE in mare labitur, reliquimus CANIBALES, homines immanes, ad dextram, circa oſtium maris, ex oppoſito Inſulę TRINIDAD ſitum, quod habitatur à quibuſdā ex GVANIPA & BERRESE. In hoc oſtium alius adhuc fluuius labitur AROE dictus, qui ex PARIA verſus CVMANAM fluit, & habitatur à VVIKIRIS, quorum præcipua ciuitas fluuium SAYMA adiacet. *Summaria enumeratio omnium regionum, quas in itinere viderunt.*

In hoc igitur oſtio concurrunt tantū tres iſti fluuij quos dixi, qui

tamen tempore hyemis tanto cum impetu & copia, in mare prolabuntur, vt ad 3 LEGVAS in mari aquam dulcem haurire possis. In itinere versus GVIANAM, omnes Insulæ, quæ passim in fluuio ORENOQVE disperse conspiciuntur, habitantur populis, quos TINITIVAS nominant, qui tamẽ in duas nationes diuisi sunt, quarum vna CIAVVARI, altera VVARAVVETI nominantur, & perpetua inuicem bella gerunt.

In superiori parte ORENOQVE, sita est TOPARIMACA, & VVANICAPORA, vbi habitant NAPOIOS populi, subditi nimirum CARAPANÆ, Domini in EMEREIA. Inter VVANICAPORA & portum MOREQVITO, in regione AROMAIA, qui habitant, quemadmodum & illi qui in vallibus AMARIOCAPANA habitant, omnes sunt ORENOQVEPONI, qui ante hæc tempora MOREQVITO subiecti fuerunt, iam autem subiecti sunt TOPIAVVARI. Ad fluuium CAROLI habitant CANVRI, quibus fœmina imperat, quæ cohęres est istius regionis. Hæc fœmina ex longè dissito loco ad me venit, vt populum meum videret, & multa me de Regia Maiestate interrogans, admodum mirata est potentiam, dignitatem & virtutes eius, quas ipsi enumerauimus.

Ad lacum CASSIPA, vbi fluuius CAROLI suam originem habet, habitant tres potentissimi populi ex illis quos CASSIPAGOTOS vocant: versus austrum habitant CAPVREPANI & EMPATEPANI, & post illos nõ procul à MACVREQVARAI qui Imperatoris INGA primi subditi sunt, habitant IVVARAVVAKERI. Hi omnes iam pridem sese hostes Hispanorum & EPVREMEORVM esse declarârunt. Versus occasum à flumine CAROLI habitant varij populi CANIBALVM, item EVVAIPANOMA, AMAPAIAS & ANOBAS, qui etiam auro abundant. Qui versus regionem PERV habitant, de illis in præsentia nihil dicemus.

In plaga septentrionali fluuij ORENOQVE sunt VVIKIRI & SARMI, qui omnes Hispanorum iurati hostes sunt.

Versus austrum, ad ostium ORENOQVE, sunt ARVVACAS, & aliquanto vlterius habitant CANIBALES, & ab his austrum versus AMAZONES.

De variis animalibus, auibus, piscibus, frugibus, floribus, GVIAMI, & Glycyrrhiza, quemadmodum etiã de religionibus & statutis eorum variis, si exactè scribere vellem, possem ego librum tantę magnitudinis conficere, quantæ Gesneri opus est, & de residuo adhuc multas Decadas complere.

De religione horum populorum. EPVREMEI eandem habent religionem, quam habent populi INGAS & Imperatores secum ex PERV attulerunt, qua de re legi potest copiosè in CRIECA & aliis scriptoribus Hispanis, credunt enim immortalitatem animarum, adorãt solem, & vxores, quas charissimas habuerunt viuas, quemadmodum etiã thesauros suos secum sepeliri iubent. Quæ omnia etiam in PERV regione ita sunt in vsu.

ORE-

Sepultura hōrum populorū.

ORENOQVEPONI post mortem non ſepeliuntur cum vxoribus ſuis, ſed volunt, vt cum omnibus ſuis theſauris & clinodiis ſepeliantur, ſperant enim & credunt ſe poſt hæc tempora illis rurſus potituros. Contra vero ARVVACAS in vſu habent, vt ſi aliquis ex magiſtratu ſuo, vel vxor vel alius amicus moriatur, poſt eorū ſepulturam, carne planè abſumpta, oſſa effodiant, eaq; in puluerem contuſa, potui ſuo admiſceant atque conſumant.

In PERVVIANORVM ſepulchris omnes ferè eorum theſauri reperti ſunt, idem etiam in hiſce regionibus tentari poterit, multas ducunt vxores, ita tamen vt principes ipſorum quintuplo plures habeant quam ciues alij. Vxores nunquam cum viris vel in virorum ſocietatibus cibum capiunt, ſed menſæ miniſtrant, & peracto prandio vel cœna cibum ſeorſim in loco quodam ſeparato capiunt. Quę annos iuuentutis egreſſæ ſunt, pinſere panes, cōficere potum, lectulos goſſypinos parare, & alia opera domeſtica peragere ſolent. Viri vero quando à bellis liberi ſunt, nihil aliud agunt, quam vt venationibus, piſcationibuſque operam dent, & poculis aliiſque voluptatibus ſeſe oblectent, ſed ceſſo iam de religionibus ſtatutis & moribus eorum plura ſcribere.

De ciuitate autem MANOA nihil attinet ea ſcribere, quæ ex aliorum relatione accepi, cum ipſe ibi non fuerim. Illud tamen tranſire non poſſum, quod Imperator INGA in ciuitate MANOA ſplendidiſſimam arcem extruxiſſe dicitur, ad eam formam, qualis in PERV olim à maioribus ſuis extructa fuerat, qui quidem quoad opes & potentiam omnes in EVROPA principes longè ſuperârunt, ſolis CHINESIIS exceptis. Hoc mihi pro certiſſimo ab Hiſpanis, quos mecum habebam, affirmatum eſt. Qui etiam dicebāt, omnes incolas vicinarum regionum, qui reſpectu GVIANORVM meri SALVAIS, id eſt, barbari homines ſint, theſauros ſecum etiam ſepelire ſolere. Quemadmodum etiam ego poſtmodum in iſta terra audiui, quendam CASSIQVI ſiue Dominum in valle AMARIACAPANA paulò ante aduētum meum, in aurea ſella ſepultum fuiſſe, quæ pulcherrimè & artificioſiſſimè in ciuitate MACVREQVARAY, vel in ciuitate MANOA facta fuerat. Sed ego eos in religione turbare, vel aliquid ex terra eruere nolui, priuſquam cognoſcerem, ratumne conſilium & propoſitum meum, apud Maieſtatem Regiam haberetur nec ne, ne animos eorum à nobis aliquo modo alienarem. Quod ſi autem in regno PERV tanta vis auri fuit reperta, cuius INGAS Domini fuerunt, dubium mihi nullum eſt, modernum Imperatorem in ciuitate MANOA auro æquè abundare, quin certus planè ſum, plus auri in hac regione reperiri quam in PERV, & omni occidentali India.

Iam ad ea rurſus reuertor, quæ coràm vidi, & vera eſſe noui. Qui cupiunt multas & varias regiones perluſtrare, eorum deſiderio hic fluuius abundè ſatisfacere poterit, ſiquidē multos adhuc riuos habet,

 bet,

bet, qui aliquem in longè dissita loca, vltra 2000 miliaria Britannica, ab ortu ad occasum, & 800 miliaria, à meridie versus septentrionem perducere possunt, quin & auro aliisque preciosissimis mercibus repleti sunt. In hisce locis gregarij milites pro auro dimicaturi sunt, & stipēdia inter sese maximis auri frustis distribuere possunt, cum aliis in bellis pro solo cibo corpora sua infinitis periculis exponere cogantur. Duces & gubernatores bellorum, qui honores & aurum sitiunt, hisce in regionibus plures ciuitates, ædificia & templa, preciosissimis pulcherrimisque ex auro ornata imaginibus, plura item sepulchra amplissimis thesauris referta, inueniēt, quam CORTESIVS in MEXICO vel PIZARRVS in PERV inuenerunt, vt ita expugnatio harum regionum, omnes Hispanorum hactenus inuentas prouincias & regiones facilè obscuratura sit.

Nulla est regio, quæ populos & habitatores suos oblectare magis possit, quam GVIANA: Tot habet valles & flumina, tot auibus & animalibus aliis abundat, vt enumerari omnia non possint. Reperiuntur etiam ibi animalia, quæ CAMA siue AMA ipsi nominant, magnitudine bouis Anglicani. Quod si de omnibus rebus in specie & peculiariter scribere vellem, nimis id longum foret, itaque illis omissis, hoc saltem dicam, nullā esse ditiorem, salubriorem & pulchriorem terram, quam hanc ipsam regionem GVIANAM, in qua homines centum annos viuere possunt. Nos profecto in ea regione sub dio semper dormiuimus, & tamē toto eo tempore nihil inter meos morbi animaduersum est. GVIANA non tantum auro sed & aliis preciosissimis mercibus abundat, versus austrum enim crescunt Bresilienses arbores, optimi & præstantissimi coloris, ita vt etiam fœminæ ad fucandam faciem lignum istud adhibeant.

Laus regionis Guianæ.

Gossypium in omnibus locis reperitur, vt & sericum & balsamum, quale in tota Europa non extat, gummi item, & piper Indicum, & aromata alia ibi inueniuntur, quorū nomina propter temporis angustiā inquirere omnia non potuimus. Terra passim riuulis & fontibus scatet, vt meo quidem iudicio ad saccarum, gingiber, & alia aromata producenda non minus idonea esse possit, quam terra, quæ in India occidentali reperitur.

Nauigatio hæc breuis est, potest enim cōmune & vulgari vento absolui spacio sex mensium, ita vt eo tempore domum quis rursus reuertatur. Neque etiam tam multa saxa, scopuli, portus, hostis, regiones, tumuli arenarij, & alia id genus prætemauigāda sunt, quemadmodum in India occidentali & alibi, vbi eiusmodi pericula non rarò alicui obiiciuntur, quemadmodum etiam in CANAL siue fluuio BAHAMA, qui ex India occidētali prouenit, in quo hyberno tempore omnino non nauigare, aliis verò temporibus non sine ingenti periculo possumus.

Præterea etiam omnis India hac terra excepta variis morbis est obnoxia,

obnoxia, & BERMVDAS, planè infernalis locus propter tempeſtates, fulgura & tonitrua eſſe videtur. Hoc præſenti anno 17 Hiſpanorum naues in CANAL BAHAMA ſubmerſæ ſunt, vbi parum abfuit, quin Philippus Magnus extingueretur, qui etiam, cum ad BERMVDAS veniſſet, retroactus eſt vſque ad S. IVAN de PVERTO RICO. Et hoc quidem ferè quotannis fieri ſolet, quod in hoc itinere extimeſcendum non eſt.

Optimum tempus ex Anglia ſoluendi, eſt mẽſis Iulius, ſic enim circa æſtatem in GVIANAM quis venire poteſt. Qui menſibus Octobri, Nouembri, Decembri, Ianuario, Februario & Martio, ibi cõmoratur, & menſe Aprili rurſus inde ſoluit, is in Angliam circa menſem Iunium reuertetur. Et profectò hæc ſatis magna eſſe poſſunt ad excitandos & confirmandos eorum animos, qui hoc iter ingredientur, & alterum quoque iter in Indiam occidentalem, ſicut ego, exploratum habet, quod maximis tempeſtatibus periculiſque expoſitum eſt.

Optimũ tempus ex Anglia in Guianam nauigandi.

Sed vt paucis dicam, GVIANA adhuc pura & intemerata virgo eſt, nunquam enim adhuc ſpoliata, victa, ſuperata fuit, terra ipſius nunquam adhuc perfoſſa & aperta eſt, ſepulchra ipſorum nondum propter theſauros diruta ſunt, imagines & aureæ ſtatuæ in templis ipſorum nunquam adhuc viſæ, nedum ab aliquo Chriſtiano principe deturbatæ & disiectæ ſunt. Quin imò potentia & vires huius regni nondum tentatæ & exploratæ ſunt. Et ſatis munita eſt aduerſus omnem impetum, ſi duo ſaltem propugnacula in quadam prouincia, quam ego vidi, extruerentur, tũ enim nulla nauis fluuium iſtum percurrere poſſet, quin vnum ex iſtis propugnaculis tranſire cogeretur. Et ſufficere poſſent hæc duo propugnacula, nõ ſolum ad defendendum Regnum GVIANÆ, ſed etiam ad 100 alia, quæ paſſim circa iſtum fluuium reperiuntur.

GVIANA etiam vnum tantum in mari ingreſſum habet, quo onuſtis nauibus ad eam venire poſſimus. Quare qui regionem iſtam aliquando occupabit, is deprehendet, non poſſe ad eam niſi paruis cymbis, CANOIS & nauiculis humilibus perueniri. Qui etiam imposterum eam ſibi ſubiicere conabitur, is depræhendet, in fluminibus ſyluas eſſe 200 Britannica miliaria longas, tam denſas atque opacas, vt ne mus quidem puſillus in naui ſeſe occultare poſſit, quin ramis arborum tangatur atque feriatur. Terra vero ad eam accedere prorſus eſt impoſſibile: Nulla eſt enim regio ſub cœlo, quam natura adeo munitam reddiderit.

Guiana tantũ vnũ habet acceſſum.

Ex omni parte altiſſimos montes habet, & in itinere commeatum & victum accipere nemo poteſt, quod ipſum Hiſpani nõ ſemel ſunt experti. Ipſi enim ab eo tempore, quo regno PERV potiti ſunt, ſubinde conati ſunt hoc quoque regnum ſibi ſubiicere, atque in omnes quidem occaſiones hactenus fuerunt intenti, vt aditum ſibi

ad illud

ad illud pararent. Sed ex 23 ne vnum quidem noui, qui castra sua ad regnũ hoc admouere, multò minus introducere, & nauibus ex mari eò appellere potuerit. AVRELIANO qui AMAZONES flumini suum nomen imposuit, primus, & DON ANTHONIO de BERREO postremus fuit. Et ego valdè dubito, an vel ipse, vel aliquis ex suis commodum accessum & aditum ad istam terram hactenus inuestigârit. Vnicus enim tantùm locus est, per quem magnis nauibus ad istam regionem perueniri possit, quem locum ego aliquando solus summa cum festinatione exploraui & perspexi, certusque sum neminem eum facilè exploraturum cogniturumq́; etiamsi summo eum studio inquirat.

Cur India orientalis commodior quam occidentalis.

Totum regnum GVIANA vno firmo propugnaculo, siue probè munita ciuitate, tutum reddi potest, & populus, qui postmodum in istam terram introducendus est, etiamsi 20 regionibus disiungatur, potest tamen facilè congregari, siue mari siue terra, ita vt neque syluę neque montes id impediant. Sed in India occidentali paucæ sunt regiones & ciuitates, quæ inuicẽ suppetias sibi ferre possent, siue mari siue terra eos hostis aggrediatur. Terra enim multis mõtibus, syluis, & hostibus infesta est. Mari autem si quis eos versus ortum habitantes adoriatur, ab illis, qui versus occasum habitãt, aliquot mensibus subleuari non possunt.

Hispani etiam ibi hinc inde dispersi, habitãt & in nullo loco tam frequentes sunt quam in NVEVA ESPANNA. Maxima propugnacula regni GVIANA sunt altissimi montes, acutissima vepreta, & senticeta, arenosæ in vallibus viæ, maximus æstus, & aquæ penuria siue defectus: Vnde qui terra eam aggredi voluerint, victus & commeatus defectu inde facilè desistere cogentur, quod ipsum eis muri ahenei loco esse potest.

Quis Indiã occidentalẽ Regi Hispano primus obtulerit.

India occidentalis principio Regis Hispaniæ auo, à CHRISTOPHORO COLVMBO GENVENSI oblata est, de quo tãquam peregrino nõ immerito sinistri quid suspicari aliquis tum potuisset, prætereà etiã incredibile videbatur, tot & tam magnas regiones adhuc inueniri, de quibus ne iota quidem esset perscriptũ. Sed hoc regnum Regię Maiestati, à subdito & vasallo suo apertum offertur, à quo plura officia & seruitia Regiæ Maiestati debentur, quam à quoquam alio, vt religioni mihi maximæ futurum sit, Regiam Maiestatem circumuenire & fraudulenter decipere, à qua tot mihi & tam magna sæpenumerò præstita sunt beneficia.

Aperta sanè regio est & manifestata, multæ etiam prouinciæ ad amorem & subiectionẽ Regiæ Maiestatis inuitatæ, Hispani, qui huic Regno aliquoties iam ante aliquot annos inhiârant, fugati sunt & eiecti, quin etiam, cũ anteà insuperabiles habiti sint, iam omnium risui exponuntur, & pro mulierosis atque euiratis habentur. Poterit autem Regia Maiestas ad hoc institutum vti gregariis militibus, & nobili-

nobilibus, qui ætate adhuc vegeta atq; florente sunt, ipsisq; gubernatores & duces addere eos, qui in regno suo nullis sunt muneribus atq; officiis astricti. Et sanè potissimus sumptus prima nauigatione impendendus erit ad naues & milites rebus necessariis instruendos. Nam post primum vel secundum annum dubiũ mihi nullum est, quin LONDINI tanta ex GVIANA futura sint mercimonia, quanta SIVILLÆ ex occidentali India exercentur. Certus etiam sum, si mediocris tantum exercitus in GVIANA esset, qui ad ciuitatem Manoa duci posset, Imperatorem Inga statim certis cõditionibus sese imperio & potestati Reginæ nostræ subiecturum, & tot centena millia singulis annis soluturum, vt omnes sumptus abundè recompensari possent. Quin & ipse facilè permoueretur, vt exercitũ 3000 vel 4000 militum aleret, & de stipẽdiis ipsi prospiceret, qui sese & suos ab omnibus aliis populis defenderent atq; tuerentur, præsertim cũ non ignoret, quomodo antecessores sui GVASCAR & ATTABALIPA filij GVAYNACAPA ex regno PERV eiecti sint & miserè trucidati, & quod hostes hactenus non semel tentârint regnum GVIANA expugnare, quemadmodum etiam non exiguâ crudelitate in vicinos populos sæuierunt.

Quibus de causis ipsum facilè nos admissurum iudico, vt subiectus nobis sit, & tributum annuum soluat, præsertim cum nullis armis & tormẽtis instructus sit, atq; ita facilè superari possit. Et Deum ego testor, mihi à DON ANTHONIO de BERREO pro certo affirmatũ, quemadmodum etiam ab aliis cognoui, quod in pręcipuo ipsorum templo, inter alia vaticinia, quæ de amissione regni loquuntur, hoc etiam sit, quo dicitur fore, vt INGAS siue imperatores & Reges PERV ab aliquo populo, qui ex regione quadam, quæ INGLATIERRA vocetur, in regnum suum rursus introducantur, & à tyrannide atq; seruitute omniũ suorum hostiũ, qui nos ex sua terra eiecerũt, liberentur.

Quemadmodum igitur ego exiguis copiis primũ Hispanorum præsidium superaui, & ex terra ista profligaui: Sic bonam spem concepi, si Regia Maiestas aliquid tentare voluerit breui me Deo volente effecturum, vt regnum istud nobis tributarium fiat. Quicunq; sanè princeps hoc regnum primus debellauerit & sibi subiecerit, is potentissimus euadet, & si Regem Hispaniæ hoc regno potiri contigerit, tanta ipsius futura potentia est, vt postmodum nemo cum ipso certare audeat. Quod si Regia Maiestas aliquid conabitur, futurum vtique est, vt splendidum eius nomen longè lateq; apud exteros innotescat, & ipsa propter egregia sua facta in toto mundo celebretur atque commendetur.

Quin & AMAZONES fœminæ, quibus versus austrum GVIANA vicina est, virginem hanc supra modum mirabuntur atq; prædicabunt, quæ sua potentia non proprium tantum regnum tueri, sed etiam longè à se remotum hoc imperiũ superare & retinere possit. Sed finem facio, ne plura loquendo, molestiã lectori creem, spero autem

Hh Regem

Regem regum & Dominum dominantiũ Regiam Maiestatem ita gubernaturum & recturum, vt aliquid in hoc regno experiatur, sin minus: ego non iniq; facturos alios Reges principesq; existimauero, qui annuente quasi & tacente Maiestate Regia, id facturi sunt.

COPIA QVARVNDAM LITERARVM A NOBIS IN MARI INTERCEPTARVM, IN QVIBVS de regno GVIANA & Insulis in fluuio ORENOQVE sitis agitur.

LECTORI BENEVOLO.

Literas has, ex quibus, quæ sequuntur, desumpta sunt, Capitaneus GEORGE PAPHAM, anno 1594, paulò antè, quàm Dn. GVALTHERVS RALEGH GVIANAM aperuit, in mari, cum Hispaniam peteret, intercepit, & statim post suum reditũ, Regiæ Maiestati secretò communicauit, itaq; operæ precium facturum me putaui, si eas hîc subijcerem. Sed tamen monendus est lector, ne existimet Hispanos istas regiones possidere. Nã quamuis Hispani de possessione glorientur, (populus enim istius loci ante hæc tempora de mente & proposito ipsorum cognitum nihil habuit) tamẽ quamprimum ipsi ex terra ista rursus migrârunt, animaduerterunt Indiani ipsorum mentem, & audiuerunt, quàm crudeliter in aliis locis sæuierint. Cum itaq; reuerterentur ita eos exceperunt, vt nemo euaserit, qui relationem de isto regno aliis facere potuisset, omnes enim interfectos sepeliuerunt in terra, quam quærebant, atq; ita in plenariã possessionem istius terræ eos introducebant, cuius antea vmbram tantum aspexerant.

Quin etiamnum hodiè eadem hæc ipsis mens & constantissima voluntas est, omnes Hispanos, qui aliquid moliri imposterum volent, eodem modo excipere atque tractare. Itaque Hispani ne pedem quidem in ea terra posthac figere facilè poterũt, nedũ, vt eam plenè possideant.

Vnum adhuc in hisce literis notandum est, quod nimirum Hispani, GVIANAM & omnes prouincias ad ORENOQVE sitas, NVEVO DORADO nominent, propter maximã auri copiam, qua regiones istæ abundant. Quo nomine digitum etiam intendunt ad nomen EL DORADO, quo nomine MARTINES monachus, ciuitatem MANOA primò ornauit, vt supra dictum. Hoc ne lateret lectorem beneuolum, præmittere hîc volui, quemadmodũ ex CATVVORACO filio TOPIAVVARI, qui mecum in Anglia fuit, & iam Dominus in AROMAIA est, percepi. Iam ad lectionem literarum lectorem amicè remitto.

Gualtherus Ralegh.

LITE-

LITERAE ALLONSI EX MAGNA CANARIA, AD FRATREM SVVM præfectum in S. LVCAS ſcriptæ, EL DORADO concernentes.

Ccepimus nõ ita pridem literas de nuper inuenta quadam regione, quam EL DORADO vocant, à quibuſdam ciuium in hac ciuitate filiis, qui ipſi, cũ terra iſta inueniretur, præſentes ibi fuerunt. Hi ſcribunt maximas diuitias, & ingẽtem auri copiam in ciuitate EL DORADO eſſe, iter, quo ad iſtam terram peruenitur, ferè 50 LEGVAS à MARGARITA diſtat.

ALLONSI LITERAE, DE HOC IPSO LOCO AD QVOSDAM MERcatores in S. LVCAS ſcriptæ, quatenus ciuitatem EL DORADO ſiue MANOA concernunt.

Omine, noua hoc in loco ſcriptione digna ferè nulla habemus, præterquam de inuentione cuiuſdam ciuitatis EL DORADO, quam nuperrimè Hiſpani aperuerunt, & diſtat itinere duorũ dierum à MARGARITA. Tanta eſt ibi auri abundantia, quantam ante hæc tempora nunquam audiuimus. Relationem habemus hac de re certiſſimam ab illis, qui ipſi præſentes ibi adfuerunt, & ad parentes ſuos ea de re ſcripſerunt. Ego quidem conſtitui, 10 vel 12 dies, itineri EL DORADO verſus impendere, vbi iter CARTHAGENAM ingreſſus fuero. Spero enim me magnum ibi fructum facere poſſe. Communicaui vobiſcum, quæ ad Regiam Maieſtatem ſcripta fuerunt, &c.

SVMMA LITERARVM AD REGEM HISPANVM DE INVENTIOne GVIANÆ perſcriptarum.

N flumine PATO, quod aliàs ORENOQVE nominant, & in præcipua eius parte, quæ vocatur VVARISMERO, conuocatis omnibus militibus, anno 1593, die 23 Aprilis, DOMINGO de VERA, cõſtitutus dux exercitus loco ANTHONII de BERREO, gubernatoris ſiue Viceregis inter fluuium PATO & PAPAMENIALIAS PRENOQVE ſiue MARAMNOS, quæ vna eſt ex Inſulis

TRINIDAD coràm me RODRIGO de CARRANCA Registratore, aciem instruxit. Cumq; in medio exercitus constitisset, milites ita allocutus est: Optimi milites audiuistis iam pridem, quomodo Dux noster ANTHONIO de BERREO, iã 11 annos, nulli labori pepercerit, & maximos sumptus vltra nimirum 100000 PESOS auri impenderit, vt nobis auriferam GVIANAM aperiret & patefaceret, sed cum & populo & rebus ad bellũ necessariis tandem destitueretur, ex GVIANA ad Insulam MARGARITA, & consequenter ad Insulam TRINIDAD reuersus est. Hic igitur me iam ablegauit, vt terram illã plenariè aperirem, & iter patefacerem, quo populus commodissimè in eam traduci possit. Itaq; decreui vocationi meæ satisfacere, idq; nomine Regiæ Maiestatis, & dicti ANTHONIO de BERREO. In testimonium veritatis, peto à te FRANC. CARILLO, vt me iuues hanc crucem erigere, quam in terra positam vides, vt collocetur versus ortum. Quo facto, procidentes in genua Dux ipse cum vniuerso exercitu eam adorârunt. Postea Dux exercitus poculum aquæ ebibit, & haustam rursus aquam in terram effudit, euaginato insuper gladio herbam à terra & ramos ab arboribus abscidit, dixitq;: Hanc ego regionem expugnaturus sum, nomine Regis DON PHILIPPI, & præsidis ipsius ANTHONIO de BERREO. Quod si quis hanc possessionem in dubium vocare voluerit, huic respondeo: Quod non ita pridem nobis hac de re deliberantibus adfuerit supremus CASSIQVI, DON ANTHONIO, aliâs MOREQVITO dictus, in cuius terra congregati eramus, ipse nobis potestatem huius rei fecit, & simul promisit perpetuam obedientiam & subiectionem Regi nostro, & eius præsidi ANTHONIO de BERREO præstare, de cuius etiam nomine postmodum vocari voluit. Hæc cum dixisset procidens in genua cum vniuerso exercitu, iurauit se vitam suam pro hac possessione daturum, & eam aduersus omnes contradicentes defensurum. Postea Dux ille exercitus, euaginatum gladium in manu habens, dixit ad me: Cupio eorum omnium, qui hic præsentes sunt, fieri consignationem, & mihi copiam testimoniumq; communicari, vt notum fiat omnibus, me terram hãc pro Gubernatore DON ANTHONIO de BERREO occupâsse, & si necessarium sit, de nouo adhuc semel occupare velle. Cupio etiam ab vniuersis & singulis qui hic præsentes sunt, hoc ratum haberi, quod ita velim strenue pergere, & possessionem mihi vsurpare omnium regionũ, quas armata manu posthac occupaturus sum. Subscriptum & signatum, &c.

Peso valet castilianum coronatam.

DOMINGO de VERA coram me RODRIGO de CARRANCA Registratore.

Cum

Cum igitur Dux ille ita pergeret in occupatione & manifestatione itinerum huius Regionis 27 Aprilis, venit cum vniuerso suo exercitu ad 2 LEGVAS in terram istam, ac tandem in ciuitatem alicuius Ducis, cui per interpretem dictus ANTHONIO BISANTE indicauit: Regiam Maiestatem ex Hispania ANTHONIO de BERREO in ista loca misisse, vt terram istā Regis nomine occuparet, & monachus FRANCISCO CARILLO communicauit ei quædam ad fidem catholicam pertinentia, aperta ei per interpretem significatione, cui respondit: se rem istam intelligere, nec recusare Christianam fidem amplecti, quin imò libenter se etiam permissurum, vt crux Christi erigeretur eo in loco ciuitatis, quem ipsi aptißimum iudicarent, promisitq́ obedientiam ANTHONIO de BERREO. Itaq́ Dux exercitus crucem non exiguæ magnitudinis versus ortum collocari iußit, & testimonium ab exercitu suo rogauit, DON vero DOMINGO subscripsit in hanc sententiam.

Ita & non aliter factum est coram me RODRIGO CARRANCA Registratore.

Die 1 Maij in occupatione pergentes, venerunt in ciuitatem CARAPANA & hinc in ciuitatem TORACA admodū populosam & 5 LEGVAS vlterius sitam, cui TOPIAVVARI dominatur. Huic TOPIAVVARI itidem significari per interpretem suū iußit, accepisse se à Maiestate Regia & Gubernatore BERREO, mandatum, de terra ista occupanda, & in potestatem Regis redigenda, velle igitur se crucem in medio ipsius ciuitatis erigere. Cui CASSIQVI respondit, integrū ipsis esse, crucem istā collocare in loco, quem maximè aptum iudicarent, sē enim paratū esse imperium Maiestatis Regiæ admittere, & BERREI tributarium fieri.

Quarto huius mensis die, peruenimus in regionem quandam vltra 5 LEGVAS à TORACO distantem, hominibus refertißimam, quorum Dux RENATO dictus nobis cum vniuersa sua familia obuiam venit, nosq́ secum in splendidam domum abduxit, vbi nos liberaliter excepit, & magnâ auri copiâ donauit. Inter alia autem quæsiuit ex eo interpres meus, vnde aurum istud haberet, cui respondit; Illud ex regione quadam, quæ tantum vnius diei itinere abesset, transportari, in qua tot Indiani essent, vt terram operirent, & tanta auri copia, quantam omnes capere valles possent. In hac terra qui à rege suo ad cœnam vel prandium inuitantur auro in puluerem tenuißimum redacto, corpora sua aspergunt, vt pulchrio-

res appareant, atq; vt aurum illud eò facilius adhæreat, corpora prius liquore & ſucco quarundam herbarum inungunt, perpetuum etiam cum aliis populis bellum gerunt. Hæc cum dixiſſet promiſit ſe nobis quoſdam additurũ qui nos eò comitarentur, ſi iter illud ingredi vellemus, ſed certum ſe eſſe, nos in præſentiſſimam mortem profecturos, cum maxima ipſorum multitudo ſit, cæterum cum interrogarentur, quomodo aurum illud ex terra acciperent, reſpondebant, eos in vallibus herbam cum radicibus eruere, & terram poſtmodum radicibus adhærentem, vaſi incluſam ſoli exponere, ſolere atque exſuccatam aqua eluere, quo facto, granula illa quidem in puluerem redigant, fruſtra vero maiora ad imagines faciendas reſeruent.

Octauo Maij progreſſi ſumus ad 5 LEGVAS, & circa radices montis cuiuſdam, offendimus Ducem quendam cum 3000 Indianis, qui nobis pacificè de omnibus rebus ad commeatum neceſſariis, vt ſunt gallinæ, feræ ſylueſtres, vinum & alia proſpexerunt. Dux ille rogabat nos vt in ciuitatem ſuam in qua 500 ædificia eſſent, veniremus, & ibi paululum quieſceremus, interpres noſter interrogabat eum, vnde gallinas haberent, qui reſpondit, eas de monte quodam afferri, qui vix quadrante LEGVAE abeſſet, & vero tot Indianis habitaretur, quot flores & gramina in terris eſſent, quorum humeri ſupra cranium eleuati eſſent. Hos affirmabat tot gallinis abundare, vt pro vno crembulo duas nobis gallinas daturi eſſent. Hoc audito dedimus Indiano cuidam 500 crembula, qui nobis pro iſtis ſtatim tot gallinas attulit, vt eas vix numerare poſſemus, poſtea diximus nos velle ad eos proficiſci, ſed ipſi contra reſpondebant, eos iam in quadam BORACHERA, hoc eſt conuiuio congregatos eſſe, & nos interfecturos ſi veniremus, interrogauimus igitur eum, qui gallinas illas attulerat, an res ita ſeſe haberet, cumq; id confirmaſſet, interrogauimus eum quæ eſſet conuiuandi apud ipſos ratio, qui reſpondit, eos multas aquilas aureas & margaritas in auribus habere, ebrios vero corpora auro exornare & choreas ducere. Interrogabat autem an eos videre vellemus, & promittebat ſe nobis aliquot aureas aquilas allaturum, ſi aliquot ſecures ſibi donaremus. Itaque Dux noſter vnam ipſi ſecurim dari præcepit, neque enim plures ipſi dare voluit, ne animaduerterent nos aurum ſitire, ſtatim igitur aquilam nobis attulit ex puro auro 27 libras habentem. Quam Dux noſter cum militibus monſtraſſet, abiecit, ſimulans ſe aurum illud nihili facere, ex ſeptentrione Indianus quidam me acceſſit, dixitq; ſe mihi dicturum, quid mõſtri Indiani cum elatis humeris alerent, ſi haſtam ſibi dare vellem. Hoc cum interpres Duci ſignificaſſet,

câſſet, mandauit Dux noſter haſtam ei dari, qua accepta dicebat, Indianos illos in itinere eſſe vt nos interficerent, mandauit igitur Dux noſter, vt inſtructa acie progrederemur.

Vndecimo Maij peruenimus in regionem ad 7 LEGVAS hinc diſtantem, in qua multos veſtitos Indianos inuenimus, qui nobis ſignificârunt, ſi pugnandi animo veniſſemus, velle ſeſe totam vallem Indianis replere, qui nobiſcum eſſent pugnaturi: Sin vero pacificè veniremus, nos gratos & acceptos futuros, ſiquidem & ipſi iam pridem Chriſtianos videre admodum deſiderâſſent. Enumerabãt vero etiam nobis diuitias & opes ſuas, qua de re hic quidẽ verba facere nolo, præſertim cum omnia prolixè deſcripta ſint in informatione ſiue relatione ad Maieſtatem Regiam tranſmiſſa, & ſi hic repetere omnia vellem, aliquot mihi volumina complenda eſſent.

EPISTOLA GEORGII BARIONIS, GALLI cuiuſdam ex BRETAIGNIA, Inſulis nimirum CANARIIS ad cognatum ſuum in S. LVCAR habitantem de EL DORADO ſcripta.

DOmine cognate, non ita pridem literas accepimus, quibus de nuper inuenta quadam regione perſcriptum erat, non procul à TRINIDAD ſita, quæ (vt literæ habent) maxima auri copia abundat. Noua iſta veriſſima ſunt, & à principibus huius ciuitatis confirmantur. Copia ſiue commemoratio inuentionis literis incluſa & obſignata, ad Regiam Maieſtatem trãſmiſſa, eſt lectu digniſſima.

RELATIO, DOMINGO MARTINES DE IAMICA, quatenus ciuitatem EL DORADO concernit.

SCribit ipſe, quod, cum in CARTHAGENA eſſet, rumor quidem ſparſus ſit de NVEVO DORADO, & quod aliquot diebus ante ſuum aduentum FREGAT nauis aliqua de DORADO aduenerit, in qua magna ſtatua fuerit ex puriſſimo auro facta, cuius pondus fuerit 47 QVINTAL. Hanc ſtatuam dicebant quondam ab Indianis pro Deo habitã fuiſſe, iam vero cum ad fidem Chriſtianam & imperiũ Regis perducti eſſent, miſſam eſſe in teſtimonium fidei & ſubiectionis. Qui ex iſta FREGATA venerunt, omnes affirmabant, aurum ibi magna copia inueniri, vt & precioſos lapides & margaritas.

RELA-

RELATIO CVIVSDAM GALLI BOVNTILLIER, ex SARBROVK, de ciuitate TRINIDAD & EL DORADO.

HIc refert, se, cum anno 91 in TRINIDAD fuerit, à quodam Indiano frustum auri pro cultro accepisse, cuius pondus quarta pars libræ fuerit, & Indianum dixisse, se aurum illud accepisse in ostio fluminis, quod circa TRINIDAD in PARACOA labitur, in flumine vero ORENOQVE illud magna copia inueniri. Sequenti autem anno 1593, ciuitatem ad flumen istud sitam, ab Hispanis expugnatam, & incolas captiuos versus MADERA abductos esse. Quo loci paulo post nauis ingentis capacitatis, ex nuper inuenta regione, 2 MILLION auri onusta aduenit, quæ affirmabat, auri eo in loco magnam esse copiam, locum autem nominari NVEVO DORADO. Hic Gallus naui quadã ex Hispania aduenit, nobilem & splendidam vitam egit, multumq; versatus est cum alio quodam, qui in eadem naui erat. Hic in terra ista fuerat & multum loquebatur de maxima auri copia in EL DORADO, quæ regio sita est, vt ipsi dicebant, ad fluuium ORENOQVE.

RELATIO QVORVNDAM MERCATORVM ex RIO de la HACHA, de NVEVO DORADO.

INter alia, cum thesauros regios in India prædicarent, dicebant, NVEVO REYNO de GRANADA multo auro abundare, sed nuper, adhuc aliam regionem inuentam esse, quæ auro ita abundet, vt fidem ferè omnem excedat. Nominatur regio ista NVEVO DORADO, & inuenta est à DON ANTHONIO de BERREO.

RELATIO CVIVSDAM CAPITANEI HIspani, qui cum BERREO in NVEVO DORADO fuit.

INformatio siue relatio, ad Maiestatem regiam transmissa, in omnibus verißima est. Fluuius ORENOQVE septem locis in mare se exonerat, quæ omnia vno nomine LAS SIETEBOCAS de DRAGO vocantur. Fluuius iste in medio regionis, maximæ latitudinis est. ANTHONIO BERREO in Insula TRINIDAD adhuc moratur, & de EL DORADO commodißimè occupanda expugnandaq; deliberat.

FINIS.

Præfatio ad Lectorem ſecundi itineris in GVIANAM ſuſcepti.

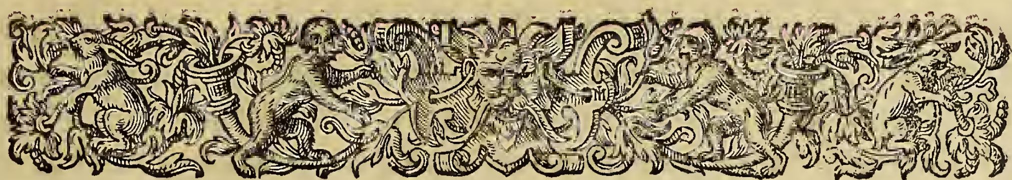
IN rebus, quas vnicè deſideramus, licet certiſſimæ ſint, dubitare tamen ſolemus, & rationi noſtræ tantum fidere, vt authores & promotores iſtarum rerum infidelitatis & perfidiæ accuſare non vereamur, cum tamen interim vitam noſtram in otio & deſidia tranſigamus, & quicquid deliberato conſilio proponitur, iam pro effecto & abſoluto habeamus. Ego autem cum maximè flagrem hoc regnum GVIANA *occupare, non exiſtimo quidem iſtam occupationem inchoatam eſſe, ſiquidem abſoluta & ad finem perducta non ſit. Quod autem haſce pagellas tibi legendas exhibere volui, ideò factum eſt, vt aliquando abiecta incredulitate, veritatem penitus introſpiceres & admitteres vel certè, ſi in incredulitate perſeuerare tibi libeat, ego aliquo modo excuſatus eſſem.*

Quod ſi autem quiſpiam hoc meum ſtudium ita calumniari & interpretari voluerit, quaſi ego Hiſpanos docere, monere, & inſtigare ſiue excitare vellem: Huic apertè reſpondeo, non opus eſſe vaniſſimis iſtis cogitationibus, cũ Hiſpani naues noſtras ſubindè in iſta terra videant & intueantur, quæ eos de noſtro conſilio, erudire & monere facilè poſſunt, & poſſunt quidem meliùs quam vllus proditor, mercede ad mentem noſtram explorandam conductus. Præterea ſi res hæc Regiæ Maieſtatis ſumptibus ageretur, eſſet fortaßis, cur celaretur & quàm optimè occultaretur, donec vel de mandato Regiæ Maieſtatis manifeſtari eam neceſſe eſſet, vel ſuperata & expugnata regione, occultari non ampliùs poſſet.

Iam autem cum periculum in hac terra faciendi libero quorumlibet arbitrio & voluntati relicta facultas ſit. Quotus quiſq; reperietur, qui vitam & facultates ſuas non maioris faceret, quam vt inueſtigationi & inquiſitioni iſtarum rerum eas impendat, de quibus nihil ſibi hactenus auditum cognitumq; fuit. Nemo igitur me iure reprehendet, ſi auxilium hac in re expetẽs, cauſas omnium oculis exponam, quibus ad amorem iſtius rei, de qua potiſſimum agitur, aliquo modo allici & excitari homines poßint. Rex Hiſpanus non adeo imprudens eſt, aut incertus in conſiliis ſuis, vt noſtra inſtructione indigeat, vel ad admonitionem noſtram exercitum cõſcribat, propoſitum enim & conſilium eius ſuo proprio populo ſatis eſt confirmatum, qui iam vltra 60 annos ſaltum de hac ſponſa inanem ſaltårunt. Quin imò

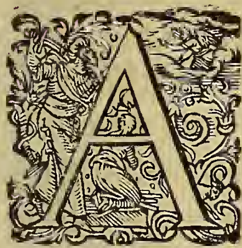
studium & cupiditatem suam hanc regionem occupandi vel præterito Februario satis manifestârunt, quo naues suas eò miserunt, vt & Imperatorem cum subditis suis ex isto regno extirparent, & nos simul etiam profligarent. Taceo Hispanos auri cupidißimos, sua nos indefesso studio & labore pigritiæ & negligentiæ in rebus maximis peragendis accusare, & nō obscurè insimulare, totis enim iam 12 mensibus nihil à nobis memoratu dignum factum gestumq́ue est, cum tamē maiores nostri in eo toti fuerint, vt laudē & gloriam consequerentur. Et hoc quidem nuper etiam mense Iunio consilium suum Hispanus in actū producere vnicè conatus est, cum integras familias 600 personarum, huic itineri destinârat, nec frustra etiam laborasset, nisi naues istæ in direptione CALIS igne periissent. Quid quæso sibi hoc indefessum Hispanorum studium vult? Nihil certè inde aliud colligi potest, quàm quod sermones qui inter ipsos de opibus EL DORADO sunt, verißimi & certißimi habeantur. Quod nos quidem arguere debebat atque reprehendere, qui de statu regni GVIANAE oblique inquirentes, quicquid de eo dicitur negligimus, ac si aliud nihil esset, quam vel iucundißimum de aureo freno somnium. Quod si nos ipsos inuicem interrogemus, quæ causa negligentiæ istius nostræ sit, maximè cum palmam iam obtinuerimus, BERREO superiori anno profligato & captiuato, & terrā iam explorauerimus, Regiæq́ue Maiestati aliquo modo subiecerimus, quin & promptos ad obedientiā Reginæ declarādam fecerimus. Quid quæso causæ allegabimus? PERVLERI quando ex Hispania nullis rebus instructi in regnum PERV proficiscuntur, tertio quolibet anno diuites admodum reuertuntur, quod ipsum de eorum mente & studio abunde testatur. Sed dicemus ne Hispanos militibus magis abundare, & carere etiam iis melius hoc tempore posse, quam nos? Non equidem existimo, cum nemo sit qui nesciat contrarium potius verum esse. At fortaßis inopia ipsi magis quam nos laborant? Vbi pecunia est, de inopia, & paupertate haberi querelæ non solent. Neque tamen dormiendum est semper etiamsi nobis nihil desit, nisi tantum præsentia spectare & in diem viuere libeat, cum is nobis blandiatur periculosa & fraudulenta quiete, scilicet securitas in quam præsens hoc seculum planè est immersum, nobis plus iusto arridet facitq́ue vt mutationibus temporum nihil cogitemus. Quare nisi Deus opt. Max. sua nobis gratia adsit, & corda nostra regat moueatq́ue ad perpendendum & appræhendendum, quod ad pacem nostram facere potest, parum aberit, quin in miserias & pericula, quæ ceruicibus quidem nostris iā pridem imminere visa sunt, tandem incidamus atque prolabamur maxima.

VERIS-

VERISSIMA DESCRIPTIO NAVIGATIONIS BRITANNICÆ IN REGIONEM GVIANAM SECVNDVM FACTÆ: IN QVA

omnia maria, littora, Insulæ, promontaria, Ostia maris, portus, stationes nauium, freta, scopuli, &c. Cum constitutione ventorum, aëris, fluminum, partium anni, aliarumq́; situ necessariarum rerum explicatione, perspicuè & manifestè ante oculos ponuntur, per dictum Dominum GVALTHERVM RALEGH.

ANNO 1596, die 26 Ianuarij, soluimus ex portu PORTLANDIÆ, naui quæ vocatur *the lustie mayd of Londen*, hoc est, hilaris & iucunda virgo Londinensis, assumpta parua PINASS, siue celoce, quam postea in mari per tempestatem amisimus. Die Veneris, 13 Februarij venimus ad Insulas canarias, vbi 7 vel 8 diebus, iuxta promissionem, PINASS expectauimus. Hic cepimus duas nauiculas, & versus austrum progressi sumus, ad Insulas PROMONTORII VIRIDIS vel CABO VERDE. Hinc soluentes 28 Februarij, versus occasum progressi sumus, quo cursu semper mare placidum & tempestatem bonam habuimus, vento maxima ex parte subsolano spirante, postea ad 300 LEGVAS ab his Insulis progressi, venimus in apertum & plenum mare, in quo tantum fluctus strepitum excitabant, ac si duo flumina sibi contraria ad scopulum allisa fuissent.

1596. Ianuar. 26. Febr. 13. Febr. 28.

Duodecimo Martij fundum habuimus arenosum ad 47 fila in aqua, versus septētrionem ad 12 fila in aqua & fundo isto arenoso anchoram nostram firmauimus. *Mart. 12.*

Decimoquarto circa vesperam, ad 6 LEGVAS à terra vidimus humilem aliquam regionem. A nono Martij, vsque ad 14 ferè, semper cursum australem tenuimus, aqua eo in loco plana & quieta erat, turbulenta item & nigricantis siue fusci coloris. Littus PILOTTIS nostris aliquo modo demissum & humile videbatur, aquam enim ad 7 tantum fila habebamus, & cum nō semper alueus circa littus tam vehemens sit, sub noctem subinde quæsiuimus locum aliquem vbi ad 3 vel 4 fila anchorā firmare possemus. Et quid ego hic bonitatem Dei prædicem? Est vtique Deus mirabilis in operibus suis & misericors in prouidentia sua. Namque quò littus erat humilius, eò Euros habebamus ab ortu plures atque maiores, à quibus nauibus periculi minus imminet, & minus etiam flumina commouentur. Cum autem hic vētus desiisset, discessimus ex hoc tractu, & primus quidem locus vbi anchoram firmauimus, erat ostium fluminis AROVVARIA,

flumen pulcherrimum distans ad vnũ gradum & 40 minuta. Namque ex imperio Regiæ Maiestatis tam longe versus austrum progressi eramus. Ac hisce quidem in locis incolas nullos inuenimus. Cæterum quod ad regiones, ciuitates, atq; Gubernatores quos in hac vicinia vidimus attinet, quemadmodum etiã fruges & alia, nolo ego lectori eorum cõmemoratione hoc in loco molestus esse, cum constituerim eorum nomina ad finem in tabella quasi quadam consignata lectori exhibere. Littus profecto ex conspectu nostro non dimisimus donec isto in loco versaremur, & semper nocturno tẽpore ad 3 vel 4 fila in aqua anchoram firmauimus.

A Lord VVilhelm Cecill, supremo in Anglia thesaurario.

Cumque ad terram nonnihil eleuatam alicuius orificij, (quod CAPO CECILLI nominabamus) versus septentrionem progrederemur, vidimus duo cacumina instar Insularum, sed regioni tamen cõtermina. In hac regione circiter 60 LEGVAS versus septentrionem, sequentia hæc in mare sese exonerant flumina, AROVVARI, IVVARIPOCO, MAYPARI, CAANAVVIM, & CAIPVROOGH, circa montes hosce ad duo fila in mari anchoras nostras firmauimus, & vasa nostra aqua dulci repleuimus, quam aliis quidem in locis ad 30 miliaria habere non potuimus, alterum orificium seu ostium maris ad 30 LEGVAS versus occasum sese extendit, & ingredientia hæc habet flumina, ARCOOA, VVIACOPO, VVANARI, CAPARVVACKA, CAVO, CAIANE, VVIA, MACVRIA, CAVVROON, CERRASSAIVVIMI.

Hoc in loco relicta naui, assumpsi in cymbam meam IOHANNEM PROVOST, Indianum meum interpretem, & IOHANNEM LYNSEY, cum 8 vel 9 personis aliis, vt fluuium istum exploraremus & cum Indianis si quos fortè offenderemus, loqueremur. Circa fluuium VVIACOPO ad radices montis versus ortum inuenimus 20 vel 40 ædificia, nullis inhabitata hominibus. Hoc autem in loco vnam tantum noctem commorati sumus, & postea VVANARI fluuio relicto, cuius ingressus saxis & scopulis erat admodũ formidabilis, CAPERVVACKA fluuiũ ingressi sumus, vbi circiter 40 miliaria Britãnica confecimus, sed toto itinere Indianos non vidimus. In portu quodã huius fluuij, qui in angulo montis cuiusdam situs erat, tantam Bresiliensis ligni copiam assumpsimus, quantam nauiculæ nostræ capere poterant. Succidimus vero & arborem quandam, quæ iter nobis alio tempore reuertentibus monstraret, quam ego verè cinnamomi speciem fuisse existimo, quales in MAGALLONICO itinere inueniuntur.

Duo Indiani.

Ex CAPERVVAKA peruenimus in fluuium CAVVO, vbi nobis obuiam venit CANOA quædam in qua duo Indiani erant. Hos neq; assequi statim neque notis & indiciis permouere potuimus, vt ad nos venirent, propterea quod nos Hispanos esse putarent. Sed cum eos interpres meus inclamaret, nosque non Hispanos, sed Anglos esse affirmaret, qui nuperrimè ex Anglia in ea loca venissemus, nõ tantum nos

nos expectarunt, sed etiam ad Ducem & Gubernatorem istius loci nos adduxerunt sine vlla vlteriore deliberatione. Dux autem ipsorum postquam nos amicè excepisset, narrabat, se ab Hispanis nuper ex MORVGA eiectum esse, quod flumen est ad RALEANA siue ORENOQVE situm, qui Hispani regionem suam igne partim vastassent, partim AVVACIS habitandam dedissent, quæ natio sine certis ferè sedibus passim vagabatur; Hispanis tamen maxima ex parte subiecta erat. Addebat præterea se IAOS esse, quæ potentissima natio fuerat, & in littore maris vsq; ad TRINIDAD, habitauerat, & populū istum, licet adhuc in ista terra habitaret, communi tamen cōsilio decreuisse locum mutare, & ad fluuium AMAZONES commigrare, propter Hispanorum crudelitatem, qui vxoribus suis subinde insidiarentur. Præcipua vero causa huius mutationis erat, quòd ante 20 annos, 20 Hispani in ciuitatem suam venissent, & præstantissimam charissimamque suam coniugem sibi eripuissent, itaque licet eam ex manibus Hispanorum rursus eripuisset, & plerosque Hispanorum trucidasset, constituisse tamen sese, vt imposterum tutior ab eorum iniuriis esset, procul ab ipsis sedem figere.

Ducuntur ad Gubernatorem.

Iaos populi.

Cur Iaos populi sedē mutârint.

Indianus noster PILOT FERDINANDO qui nos in fluuium AMANA deduxerat, & iam ad ostium fluminis DISSEKEBE habitat, eius erat subditus, ex quo hic Dominus, meo quidem iudicio, satis de Regiæ Maiestatis animo cognouerat, quærebat enim in specie & expressè de potentia nostra, quanta nimirum copia aduenissemus, pro certo affirmans, Hispanos rursus in Insula TRINIDAD esse, & Indianos iam 5 vel sex mensibus intra spem metumque fuisse, & nostrum aduentum anxiè expectasse. Cumq; ipsi respondissem, nos quidem Hispanos, à quibus periculum ipsis esse poterat, nuper omnes exterminasse, iam vero hoc saltem fine aduenisse, vt terram magis exploraremus, & cum Indianis amicitiam cōtraheremus, propterea quod si à Maiestate Regia copiosus in ea loca exercitus hoc tēpore missus fuisset, in quibus hostes quidem nulli essent, metuendum fuisset ne Indiani cogitent, nos venisse magis, vt regiones istas expugnaremus & in nostram potestatem redigeremus, quā vt ab hostibus eas tueremur & defenderemus, dicebat ille, hunc meum sermonem optimè conuenire cum rumore vulgi, quo potentia & beneficentia Reginæ nostræ passim apud omnes prędicaretur, quòd nimirum ea non potens saltem ad exterminandos Hispanos, sed etiam tam benefica & misericors esset, vt Indianorum miserta, eos ab hostium impressione liberare decreuerit. Et hunc quidem rumorem ad omnes vndiq; populos peruasisse, qui iam nihil magis in votis haberent, quam fœdus nobiscum facere, & Hispanos summa vi, ex omnibus locis quæ occupârant, extirpare. Errare vero nos etiam toto cœlo, si cogitaremus, terram & regionem istam non satis amplam esse, vt nos quoq; in ea sine detrimento Indianorum habitare possemus. Non enim deesse

Indianis commoda ad habitandum loca, & totam nobis regionem patere, vt vbicunque liberet locum nostris habitationibus conuenientem eligeremus, siquidem Indiani nostram præsentiam nō solum vnicè exoptarēt, sed etiam admodum nostra opera ad tuendam libertatem suā, quæ ipsis omni hæreditate & terra sua charior esset, indigerent.

Hæc cum dixisset, rogabat vt beneuolentiam & auxilium nostrum contra ARVVACAS sibi non denegaremus, qui non contenti fuerant suis domibus & agris, sed insuper etiā vxores & liberos suos captiuos adduxerant, quamuis aliàs præter captiuitatem ab Hispanis nihil sperare & expectare aliud potuissent. Hisce auditis iussi ipsum esse bono animo, cumque discedere vellemus, adiunxit nobis PILOTTAM, qui nos ad fluuium RALEANA comitaretur. Sub discessum interrogabat nunquid VRAPO expeteremus, quod plerunq; ab istis locis in Insulam TRINIDAD trāsuehitur, & à gallis magna copia emitur. Quærebat similiter etiam an naues in portum suum traducere vellemus, & VRAPO implere, sed cum dolia & vasa nostra circulos ferreos non haberent, atque ita moueri sine iactura potus nostri non possent, respondebam me hoc quidem tempore nauiculas onerare amplius non posse, & sanè nauiculæ nostræ adeò onustæ erant, vt aliquando sub noctem exorta subitò tempestate, totam supellectilem in mare proiicere necesse esset.

Totis 7 diebus donec ad naues nostras reuerteremur, ad terram applicare non potuimus, sed semper in nauiculis nostris permansimus, quæ sanè non raro in periculo erant maximo. Tot enim in hoc itinere tempestates, vētos & fluctus experti sumus, vt populus meus non parū debilitatus, de reditu ad naues desperaret. Et referebat mihi PILOTTA meus, hanc tempestatem toto anno, circa Insulam istam ONEARIO vsitatam esse, incolas etiā in ea opinione esse à malo quodam genio istam Insulam inhabitari, & hominem si ibi dormiat perire, nisi ebrius & benè potus sit. Optimum tempus quo paucissimæ ibi pluuię conspiciuntur, est circa solstitium nostrum hyemale, cum dies apud nos breuissimi existunt. Venti hisce in locis maximè sunt septentrionales, nisi sol in altera parte æquinoctialis constitutus sit, tum enim plerunque australes esse solent, maximè tamen sub noctem.

Hic PILOTTA erat etiam natione IAOS, hi enim vt ab aliis dignoscerentur sese ita signant, vt accepto dente animalis cuiusdam, quod magnitudine glirem repræsentat, vel faciem, vel partes corporis alias secent lacerentq;, vt cutis acu lacerata videatur, & cicatrices quidem renasci nunquam possunt. Postquam autem cū quibusdam Indianis, qui nobiscum ex Anglia venerant, locutus esset, expetebat sua sponte, regionem nostram videre. Et quidem prudentiam fidem & experientiam eius tantam esse iudico, vt si iter GVIANAM versus ingredien-

grediendum aliquãdo esset, Regia Maiestas ipsum, meo quidem iudicio, ad omnia paratissimum habitura sit. Præter enim exactam omnium riparum, ciuitatum & regionum Indiæ, cognitionem intelligere etiam & loqui omnium sermonem potest, vtpote ex GVIANA oriundus, & frater PVTYMA, istius qui Hispanos ex MANOA reuersos interfecerat. Taceo quod venas auri nouerit quamplurimas, vt non dubitandum sit de eius conatu & fidelitate.

Circa hoc maris ostium multi portus reperiuntur, pręter Insulas quamplurimas, quarum maxima GOVVATERI nominatur, & à SCHEBAIOS habitatur, in hac Insula omnis generis pisces, aues, poma & alia reperiuntur, apri etiam & feræ syluestres plurimæ, eo potissimum in loco, vbi fluuius CAIANE in mare se exonerat, qui locus circa ostium VVIA & CAIANE situs, ad 4 vel 5 fila aquam habet, ita vt etiam naues saburra onustæ ibi applicare possint. Et profecto meliorem portum nondum habueram, itaque eum hoc nomine donaui, vt imposterum portus HAVVARTS diceretur. Tres ibi angulosæ Insulæ versus occasum post alias omnes sitæ sunt, quæ auibus, piscibus, feris syluestribus & IVVANAS abundant, tanta copia, vt naues etiam à tempestate defendere possint. Montes hanc regionem ab aliis discernunt, nam versus ortum ab hoc loco pagi nulli inueniuntur, quemadmodum etiam versus occasum, vltra montem HOBBEIGH.

A Lord Thomas Hovvard. Anglico admirali.

Superatis istis montibus syluæ inueniuntur lignum Bresiliense ferentes, oleum itidem, piper, sericum & balsamum magna copia. Herba VVIAPASSA quæ hisce in locis abundè crescit, radicem habet gingiberi quoad saporem nõ dissimilem, vtilem etiam ad sedandam Diarrhæam, & dolores capitis leniendos. Flumina ista omnia, quorum hactenus mentio facta est, quemadmodum etiam ea, quæ RALEANA fluuio viciniora sunt, ex vallibus Imperij deriuantur, quemadmodum fluuius CAROLI in RALEANA sese exonerat. Valles vero istæ plurimis in locis nullas habent arbores, sed gramine tantum ornatæ sunt veluti regio ARROMAIA. Cætera quę ad RALEANA fluuium conspiciuntur hęc sunt flumina: CINIMIAMMA, VRACCO, NAVVARRI, MAVVARPARO, AMONNA, MARAVVINI, ONCOVVI, VVIAVVIAMI, ARANATAPPO, CAMAIVVINI, SCHVRINAMA, CVPANAMMA, INANA, CVRITINI, VVINITVVARI, BERBECE. VVAPARI, MAICAININI, MAHAVVAICA, VVAPPARI, LEMERARE, DISSEKEBE, CAÖPVI, PAVVROOMA, MONIGA, VVAMI, BARIMA, AMACVR, ARATOORI, RALEANA.

Ita nominatus est à sir Edovvard Habbeigh.

Nomina fluuiorum vsque ad Raleana.

A CABO siue promontorio CECYLLI, flumina ista ad 200 miliaria Britannica versus occasum excurrunt, vsque ad fluuium RALEANA. Interea autem, solus AMONNA, fluuius tanta profunditate & cursus velocitate sese in mare exonerat, vt quascunque maiores naues saburra onustas admittat, habet etiam portum BVRLEY nauibus recipiendis accommodatissimum. Incolę versus ortum habitantes, non versantur vltra fluuium BERBECE. In superiori parte fluminis

Portus iste à dicto thesaurario ita dictus est qui fuit Baro à Burley.

CVRI-

CVRITINI multa mella colliguntur. Vltra fluuium DISSEKEBE versus ortum, Hispanus nemo peruenit, cuius rei argumentum est, quod nullam adhuc tabulam viderim, in qua flumina ista cum suis ripis rectè essent depicta, itaque placuit quædam loca quorundam ex Anglia nobilium nominibus insignire, quod quidem nobis permissum esse meritò debuit, qui in exploratione harum regionum, tantum operæ & laboris insumpsimus, iustum enim est, vt suo afficiantur honore, qui hoc animo sunt, vt nullis hac in re laboribus sumptibusve parcant.

Indiani vt dignitatem fluuij DISSEKEBE aliquo modo exprimerent, nominabant eum fratrem ORENOQVE, est enim non exiguæ magnitudinis, & multas etiam Insulas complectitur. Ab ostio vsque ad scaturiginem seu initium eius, 20 diebus Indiani perueniunt, vbi acceptum commeatum & cibum necessarium, itinere vnius diei secum terra auehunt, postea reuersi CANOAS suas ad lacum quendam deducunt, quem IAOS populi, EAPANOVVINI, CHARIBES vero PARIME nominant, & tantę est magnitudinis, vt nesciāt quid inter ipsum & mare sit discriminis, & sanè meo iudicio, ipse hic est fluuius ad quem ciuitas MANOA sita est. In hoc fluuio quem nos DEVORITIA nominamus, decreuerunt Hispani ciuitatem condere. Non procul abest à fluuio MORVGA in quo Indiani à BARREO ante dimidium annum fugati fuerant. ARROMAIARIE, isto in loco magna cum laude TINITIVAS ab AMANA superauit, & iter à latronibus tutum reddidit, sed fauorem iam amisit, postquam CHARIBES maximam suorum subditorum partem trucidârint, & ciuitatibus igne subuersis, filias & vxores quamplurimas abduxerint. Et quidem ipsemet tum temporis ibi presens fuit, vnà cum alio quodam Indiano ARRACVRRI nomine, qui ARVVACA erat, ex illis qui BARREMA inhabitant, & Hispanos ad omnes Indianorum habitationes perduxerat, ipsi quidem non erant ex isto populo, quem ANTHONIO de BERREO secum habuerat, sed erant Hispani ex MARGARITA & CARACAAS, quibus SANTIAGO sese adiungens Ducem suum BERREO deseruerat, quam ob causam ipse iam in Insula TRINIDAD catenis alligatus seruatur, iudicium mortis quotidiè expectans. Res hæc ita sese habet.

Postquam BERREO cæsis omnibus suis militibus, solus cum FASSHARDO, in CVMANA mansisset, & iam omni auxilio destitutus propositum suum de regno GVIANA superando, in actum producere non posset, Capitanei & gubernatores in MARGARITA & CARACKAS communi consilio decreuerunt ad Regem Hispaniæ sequentem in modum scribere; Quod BERREO cum rebus hisce gerendis & perficiendis longè sese minorem esse, cognouisset, domi suæ in omnibus voluptatibus & delitiis se iā oblectaret. Quin & rem istam nimis arduam esse, propterea quod Nobilis quidam Anglus, magnę autho-

authoritatis (ſic enim gratiam veſtram deſcripſerunt) in regno GVIANA fuiſſet, & exploratis rebus omnibus, amicitiam cum vicinis populis omnibus contraxiſſet, maximè autem cum TOPIAVVARI, qui prudentia & ætate plurimum valeret, & in certiſſimum fœderis ſignum, vnicum ſuum filium in Angliam miſiſſet, qui poſt mortem patris, in regno ſuccederet. Itaque facili coniectura quemlibet aſſequi poſſe, eum qui tam difficile & periculoſum iter ingreſſus fuiſſet, ſaltem vt terram iſtam videret, & aliquid certi de ea cognoſceret, non quieturum poſtmodum, ſed diligenter aduigilaturum, & operam daturum, vt eam ſibi ſubiiceret.

Dubium ſanè nullum eſſe, quin is breui affuturus ſit, qui vitæ TOPIAVVARI perperciſſet, vt ipſe interea conatibus Hiſpanorum reſiſteret, ſed tamen, perſonam eius nequaquam ſufficere vt potentiæ Regis reſiſtat, cuius etiam intuitu & nudo aſpectu in fugam conuerti facilè poſſet. Summè igitur neceſſarium eſſe, vt Regia Maieſtas reiecto BERREO eorum miniſterio & opera vtatur, qui ad omnem euentum promptiſſimi paratiſſimique futuri eſſent.

His ita ad Regem perſcriptis, venit paulo poſt DOMINGO de VERA Dux exercitus à BERREO conſtitutus, (qui 5 menſibus ante noſtrum in Inſulam TRINIDAD aduentum, in Hiſpaniam miſſus fuerat, cum ingenti ſumma auri, quam ex GVIANA attulerat, vt 500 milites ibi conſcriberet) Hic cum Capitaneorum & gubernatorum ſententiam cognouiſſet, tanta authoritate cauſam BERREI egit, vt ſtatim decerneretur, 10 naues probè inſtructas BERREO mittendas eſſe. Quin imò aurum iſtud tantum operabatur, vt Rex miſſis 18 nauibus præciperet eas ex Inſula TRINIDAD non debere diſcedere, donec omnes hoſtes vndique ſuperati & exterminati eſſet.

BERREO hac legatione in Hiſpaniam aliquo modo offenſus, cœpit cogitare Capitaneos & Duces aliquid ſiniſtri alere, quamuis conſtantiam ſuam ab ipſis laudari audiret, quòd fortunæ qua premeretur cedere nollet, & tam ſtrenuè rebus agendis inuigilaret, vt vix reſpirare poſſet. Itaque ad portum CARAPANA confugit cum 15 tantum viris, qui ipſum ſequebantur, & ex Inſula TRINIDAD iam pridem fugati erant. Hunc igitur Capitanei & gubernatores perſecuti ſunt, certò ſibi perſuadentes fore vt BERREO mandato regio remoto, ipſi in eius locum ſurrogentur. Non expectabant autem donec legati ex Hiſpania redirent, ſed GVIANA ſtatim occupata, BERREVM cum omnibus ſuis interficere ſtatuebant, quemadmodum etiam duos vel tres ex ſociis BERREI iam trucidârant, ſed BERREO tamen manus ipſorum effugiens ad fluuium CAROLI ſeſe recepit, expectans auxilium à filio ſuo ANTHONIO de CEMENES, ex NVEVO REYNO de GRANADA. Interim hi MARGARITANI admodum diligentes in opere erant, quidã enim regionem perluſtrabant,

quidam in fluminibus commeatum adducebant, ex quibus etiam erant qui 20 CANOIS in fluuium MORVGA venerant.

SANTIAGO progressus est in terram TOPIAVVARIES, & ibi FRANCISCVM SPARRAVV, seruum Domini GEORGII GIFFORDS captiuum secum abduxit, qui tamē magna auri copia, quam collegerat, vitam suam liberauit, & hoc quidem tempore in CVMANA est. His ita peractis in Insulam TRINIDAD reuersi sunt, eo fine, vt ciuitatem ibi conderent, cumq; in opere essent, aduenerunt 28 naues ex Hispania, magno ipsorum malo, statim enim SANTIAGO in vincula coniectus est, reliquis clàm sese subducentibus, qui cum suis CANOIS in MARGARITAM & CVMANAM sunt reuersi. Paulo post 18 naues ex Insula TRINIDAD rursus soluerunt ad peragenda reliqua mandata, reliquæ 10 adhuc commorantur in CONQVERABIA, expectantes ibi nostrum aduentum, vt nos excipiant opprimantq;. Hæc particularia ex quodam Indiano percepi, quem in fluuio MORVGA comprehendimus. Hic erat vnus ex IAOS populis, sed à BERREO educatus, cuius etiam seruus fuerat, & linguam Hispanicam optimè callebat. Ego cum hæc audiuissem, dedi ei pecuniam, vt CANOA sibi emeret, & domum reuerteretur, itaq; ipse nobis gratias agens beatum sese prædicabat, quod nobis obuiam factus fuisset. Indiani ad fluuium MORVGA habitantes, & sedibus suis eiecti, vicinos populos quibus possunt modis sibi conciliare student, vt ARVVACAS ex sua terra & Insula TRINIDAD eiiciant, atq; ita Hispanos cogant, vt propter inopiam, & panis defectum loca ista deserant, vel tandem confundantur & planè pereant.

Sexto Aprilis in ostio fluminis RALEANA anchoras firmauimus, postquam 23 dies inquirendis ripis consumpseramus. Canalis istius fluminis ad 6 vel 7 fila profundus est, vlterius autem procedendo, profunditas ista magis decrescit, ita vt alicubi vltra tria fila non reperiantur. Sequenti die venerunt ad nos duæ CANOAS nauiculæ commeatu & rebus ad bellum necessariis onustæ, quarum gubernatores siue Duces erant ANAVRA & APARVVA. Hi duo CASSIQVE occultârant sese apud IVVAREVVAKEROS, qui vlterius in regione ista habitant, cum Hispani postremam in eas regiones facerent impressionem, in qua etiam aliquot vxores amiserant, (Nam inter Hispanos, quamuis omne sese Christianos profiteantur, reperiuntur multi, qui 10 vel 12 vxores habent, & sese satis pios esse existimant, si ædes multis crucibus & imaginibus illustratas inhabitent, qualem qualem etiam vitam interim agant.) Itaq; 30 CANOAS præparauerant, sperantes nostro reditu, quem magno desiderio expectabant, damnum acceptum cōpensare, & sese potissimum in ARVVACIS vlcisci, à quibus in absentia sua irritati & læsi admodum fuerant.

Cum

Cum igitur ad nos venissent, aperuerunt nobis mentem suam & petierunt vt cum ipsis fœdus faceremus aduersus hostes suos, cumque me de rebus omnibus quantum ipsis quidem cognitum erat, edocuissent, interrogabant, an nō maioribus copiis instructus essem,& cur tantum vna naui hoc tempore venissem: Quibus ego idem quod cæteris respōsum dedi, nempe nos hac quidem vice, tantum eam ob causam venisse, vt cum ipsis contraheremus, ignorasse enim nos Hispanos rursus in GVIANA esse, promisi vero ipsis vniuersa classe nostra quamprimum rediremus, subuenire, interea vero velle me amicos nostros inuisere,& quantum fieri posset, in periculis subleuare.

Tandem post multos sermones (præcipuus enim Dux ipsorum per noctem mecum manebat) iussit me in manum meam dextram spuere, & alias quasdam adhibere ceremonias, quibus fœdera cum aliis facturi, vtuntur. Postea ad ripam progressus ablegauit vnam ex CANOIS suis, quæ reliquas 20 adduceret: Quæ cum aduenissent, accenso igne, consederunt bini in vnum HAMACCA, commemorantes fortia facta maiorum suorum, quos variis elogiis titulisq; ornabant, addita hostium suorum detestatione & execratione maxima. Ita sederunt ad duas fermè horas, cōfabulantes & TOBACCO bibentes, donec omnia ipsorum vasa euacuata essent. Hoc enim ipsis surgendi tempus erat, cū nihil haberent amplius quod biberent, interea de rebus seriis cum ipsis agere & loqui nemo audebat. Et hæc quidem ipsorū religio erat, exceptis feriis esurialibus, seu peculiari quodam die, quo omni cibo & potu abstinebant in honorem magnæ principis versus occasum solis habitantis.

Peractis istis sacris cum CANOAS suas rursus adornassent, monstrabant mihi profunditatem fluminis. Ego vero ab isto CASSIQVE cognoui, regionem in qua prima GVIANÆ ciuitas, MACVREQVARAI sita est, vocari MVCHIKERI: ciuitatem ipsam sitam esse in pulcherrima valle ad montes altissimos, qui versus septentrionem excurrunt, & itinere trium dierum à portu CARAPANA abesse. Ciuitatem item MANOA ab hac ciuitate itinere 6 dierū abesse. Se in regionem IVVARAVVAKERORVM profecturos, vti solere fluuio AMACVR, quā viam (licet non esset proxima) optimam tamen & commodissimam esse dicebant, ad MACVREQVARAI quæ duceret, alteram enim per ciuitatem CARAPANA, scopulis & montibus planè inuiam asperam horridamq; esse. Populum præterea vestitum & CASSANARI dictum, non procul ab isto loco habitare, vbi fluuius ORENOQVE suum nomen primò accipit, habitare autem longo tractu in ista terra vsque ad lacum aquæ salsæ PARIME dictum, magnum item fluuiū quem MACVRVVINI vocabunt, per mediam istam terram fluere & in ORENOQVE esse exonerare. Ciuitatem MANOA itinere 20 dierum ab ostio fluminis VVIAPOCO, 16 dierum à BARIMA, 13 dierum ab

AMACVR, & 10 ab ARATOORI, abesse inter omnes populos, solos CHARIBES ad fluuium ORENOQVE habitantes, incolas istius regni, rectissimè nouisse. Viam non esse ingrediendam, quæ ducit ad MACVREQVARAI propterea, quod scrupulosa admodum sit, & non nisi multo sudore conficiatur. Incolas regni nulla alia lingua vti quàm ea, quæ nostro interpreti familiaris erat. Inter cætera affirmabat etiā hic CASSIQVE non esse fictum aut fabulosum, quod diceretur de hominibus capita nulla habētibus, quorum oculi & ora in pectore conspiciantur, CHARIBES enim eos CHIPAREMAI, GVIANOS vero EVVIAPANOMOS vocare. Non referam hic quod de alio quodam populo cognoui, cum non facilè haberi & capi isti homines possint.

Tandem dicebat mihi de alio adhuc flumine CAVVIOONA, non procul ab ARATOORI fluente, addebat etiam montes CVEPYN, in quibus CARAPANA habitat transcendi nō posse, AMAPAGOTOS item statuas ex auro puro fusas quamplurimas, quæ incredibilis essent magnitudinis, habere, & magnam copiam equorum CARACEAS iuba carentium, posse autem ad eos perueniri in flumine CAROLI itinere 5 dierum. Cum autem non procul nostris CANOIS à portu CARAPANA abessemus, audiuimus 10 Hispanos multis mercibus ad fluuium BARIMA profectos esse, vbi hi Indiani habitabant, ad permutandos panes quos CASSANI nominăt, audiuimus etiam post duos dies, duas adhuc alias CANOAS ad portum CARAPANA per fluuium AMANA venturas.

Itaque Indiani isti cum nobiscum de rebus omnibus locuti essent, petebant vt sibi liceret domum reuerti, ne Hispani, cum eos domi non offenderent, suspicarentur, quod data opera abessent, & propterea direptis bonis omnibus, vxores suas secum abducerent. Ante discessum decreuerant Hispanos eos omnes, si possent, interficere, quod etiam postea ab ipsis factum est, cum enim hinc inde in ædibus suis vagarentur & CASSANA quærerent, facilè, & nihil eiusmodi expectantes ab Indianis trucidati sunt, ita vt ne vnus quidem euaserit, quod postmodum ex CARAPANA, cum in flumine isto reuerteremur, percepimus. Reliquæ duæ CANOÆ quæ per fluuium AMANA ex TRINIDAD venerant, de nobis in itinere audierant, itaque visa naui nostra, antequam à nobis cernerentur, statim ad BERREVM nauigārunt, vt de nostra præsentia eum edocerent, qui subitò duos in Insulam TRINIDAD nuncios allegauit, quorum vnus cum sua CANOA exploratorem nostrum in itinere offendit, quem Indiani ex BARIMA nobis dederant, hunc suo cibo spoliatum rursus dimisit, datis ipsi aliquot cultellis.

Octo diebus secundo vento in portum TAPIAVVARIE delati sumus, sed toto isto tempore Indianum nullum inuenimus, cum quo nobis familiaritas intercederet, tempus enim quo nostrū reditum

sperare

ſperare iuſſi erant, iam pridem præterierat, atque ipſi abiecta omni ſpe, aliis ſeſe populis adiunxerant. Hoc in loco Hiſpani 20 vel 30 ædificia extruxerant, & propugnaculum habebant eleuatam Inſulam, in medio fluminis ſitam verſus oſtium CAROLI. In hanc Inſulam confugiebant ſi hoſtes imminere audirent, & in ſua ciuitate non ſatis tutos ſeſe fore metuerent. Iam autem ciuitate Inſulaq; deſerta ad oſtium fluminis CAROLI ſeſe contulerant, vt aditum ad aurifodinas impedirent, ex quibus ſuperiori anno lapides minerales accepimus, quos ad Regiam Maieſtatem transmiſimus.

Male igitur admodum nos habebat, quod ſpe noſtra fruſtratos nos eſſe videremus. Cum autem prope ad ciuitatem ipſorum veniſſemus, venit ad nos Indianus quidam facie ſtrigoſa, crine raro, & oculis luſcis, qui nos admoneret de potentia & viribus Hiſpanorum, quod nimirum BERREO filium ſuum ſecum haberet, & ſingulis horis duas PINASS ex TRINIDAD Inſula expectare. Sed fine Hiſpani propoſitum alium habuerunt, miſerāt enim hunc Indianum, vt exploratis nauibus noſtris cognoſceret, an GVALTERO filius TOPIAVVARI nobiſcum in naui eſſet.

Apparebat autem ex omnibus huius viri verbis & geſtibus, quod fraudulenter nobiſcum ageret, itaque minis atq; promiſſis eum adegimus, vt veritatem fateretur, quo facto, dicebat quod BERREO tātum 55 viros ſecum haberet, quorū 20 non ita pridem ex Inſula TRINIDAD adueniſſent, 20 ex NVEVO REYNO, reliquos vero cum ipſo veniſſe ante 6 menſes, poſtquam ex portu CARAPANA fugiſſet, quod neceſſitate coactus in dicta Inſula fluminis CAROLI cum ſuis exiguis copiis ſeſe contineret, quod non auderet ex ſyluis prodire, vel à propugnaculo ſuo ad dimidium ſaltē LEGVA diſcedere: Quod quidam ARVVACAS ipſi adhuc adhæreant, quod quotidie aduentum filij ſui ex NVEVO REYNO, & Capitanei ex TRINIDAD cum quibuſdam equis CARRACAS expectaret, quod Topiavvari mortuus eſſet: Quod Indiani in iſta vicinia omnes aufugiſſent, & ſeſe aliis populis immiſcuiſſent, excepto filio CVRMATOI, & fœmina quadam illuſtris familiæ, quos Hiſpani captiuos detinerent, propterea quod in mortem 10 Hiſpanorum conſenſerant, inter quos etiam ſacerdos, ſiue monachus fuerat, qui tempore MOREQVITO interfecti ſunt. Hic CVRMATOI in GVANIPA fugerat, & magni erat apud Hiſpanos nominis. Quod IVVIAKCONANE, conſanguineus GVALTHERI gubernationem terræ ſeu regionis iſtius accepiſſet, per traditionem patris ſui, dum nos adhuc in fluuio moraremur: Quod multę naues & Hiſpani in Inſula TRINIDAD eſſent: Quod Indiani amici noſtri metuerent, nos omnes eſſe trucidatos, & naues noſtras in CVMANA eſſe ſubmerſas. Sic enim Hiſpani affirmārant. Quod quidam ex GVALTHERI amicis apud PVTYMA, & ad montem AIO ſeſe detinerent: Quod BERREO aliquos miſiſſet, qui 6 tormenta ænea adducerent,

 eum

eum in locum collocanda, vbi se fluuium rectissimè superaturum speraret. Cum autem duos dies hoc in loco fuissemus, & videremus nullam spem superesse aliquid proficiendi, imò periculum esse plus damni quam commodi nos cõsecuturos, decreui PVTYMA in montibus inquirere, atque ita 20 miliaria Britannica 6 horis confeci.

Sequenti die cum 10 sclopetariis ad ripam appuli, vt viderem, an Indiani inferiores essent ad resistendum Hispanis, & peterem vt mihi aliquot grana auri pro securibus & cultris darent, & albicantes lapides eruerent, quos ipsis mõstraturi eramus. Cum autem ad istum locum venissemus vbi plerunque versari solebant, vidimus quidem eos ibi fuisse, sed offendere tamen neminem potuimus, existimo quòd nos Hispanos esse putantes, metu sese occultàrint, PILOTTA meus GHILBERT obtulit mihi suam operam, & promisit se nos ducturum ad locum vbi lapides albicantes reperirẽtur, in vicinia VVANICAPORA, vel ad mõtem quendam auriferum, sibi quondam à PVTYMA monstratum, nõ procul ab isto loco vbi anchoras nostras firmaueramus, situm. Egò quidem eminus montem istum videre poteram, & cum pręterito anno passus diligenter obseruassem, videbatur non vltra 15 miliaria Britannica à nobis abesse. Tenebam adhuc memoria, quòd cum anno præterito, hoc in loco cum PVTYMA iter facerem, ipse nutu & gestibus indicârit, vt cum eo in montem istum ascenderem. Ac nutus ego quidem facilè tum intellexi, & locum diligenter notaui, quid autem significare voluerit, eo quidem tempore intelligere non poteram, erat autem hæc ipsius mens quod mihi cataractas fluminis CVRVVARA monstrare vellet. Indianus meus dicebat mihi, eos nullo negòtio aurum ex arena fluminis MACAVVINI, colligere, cuius scaturigo erat in saxis iuxta aurifodinam. Addebat etiam se apud PVTYMA fuisse, cũ MOREQVITO ab Hispanis capite mulctaretur, atque ibi deliberatum fuisse, inter consanguineos & amicos MOREQVITO, quomodo eum liberare & viuum conseruare possent, nempe si Hispanis aurifodinam hanc reuelarent atque aperirent, verum cum ab altera parte demõstratum esset, Hispanos tanquam auri cupidissimos non fore cõtentos hac reuelatione, vt propterea vitæ MOREQVITO parcerent, sed metuendum potius esse, ne Regem non tantum, sed & totum suum regnum regionemque per hanc reuelationem amitterent, decreuerunt illud supprimere, & Hispanos studiose celare, quemadmodum in hanc ipsam vsq; horam Hispani ignorent, tantis hosce Indianos præ aliis opibus abundare.

Seniores & regni proceres, ne res hæc vulgo innotesceret, atque ita facilè ad Hispanorum aures perueniret, excogitârũt eiusmodi fabulam, quod nimirum ingens & terribilis Draco ista loca inhabitet, qui omnes eò proficiscẽtes sine discrimine deglutiat deuoretq;. Sed Indianus noster per iocum adiiciebat, se Draconem istum donec reuerteremur adeò cicurare velle, vt periculum nullum ab eo metuere necesse

esset, modo generosa vina, quæ ipsi auidissimè bibere solent, nobiscum afferremus. Ego sanè libenter istũ montem perlustrâssem, cum hoc itinere multum laboris sustinuissem & parum tamen profecissem. Sed cum viderem ne vnum quidem Indianũ ex omnibus nostris amicis ad me venire; audiremque quod DON IVAN, GVALTHERI cognatus ad Hispanos accessisset, & iam per electionẽ expectaret supremus gubernator & præses omnium istarum regionum fieri, quam ob causam nobis etiam fauere non posset, cum in eo totus esset, vt GVALTHERVM suo regno spoliaret, scirem etiam io Hispanos in VVANICAPARA esse, qui antequam ex monte isto reuerteremur, facilè accersitis aliquibus ex BERREI copiis, nos interuertere & à nauibus prohibere potuissent.

Cogitabam vero etiam nulla superesse media, quibus propositum nostrum in actum produceretur, quam nostram ipsorum præsentiam & nobis in isto itinere sublatis, frustra tot ab Anglis hucusque labores insumptos fore. Nec me etiam latebat Hispanos suos habere speculatores & proditores, qui omnes actiones nostras diligenter obseruarent, quod scirent nos, si in tres vel quatuor partes diuideremur, facilè nos superari & opprimi posse. Optimum igitur iudicaui sepositis & abiectis omnibus aliis cogitationibus me præsentissimo periculo quamprimum liberare, & ab omnibus periculosis machinationibus, quibus incolis suspicionem aliquam mouere potuissem, abstinere.

Dum nos in terra Indianos inquireremus, compræhenderunt reliqui, qui in naui relicti erant, CANOA aliquam cum tribus personis, quarum vnus erat famulus BERREI, reliqui duo ad panes CASSANA emendos proficiscebantur. Literas ipsi habebant à Gubernatore in Insulam TRINIDAD perferendas, quas ego intercepi, vnà cum magna securi & 20 cultris, pro quibus Indianus ille seruus aliquam CANOA mutare debebat, qua in NVEVO REYNO nauigaret. CANOA hæc vna ex illis quinque erat, quibus BERREI filius cum vniuersis suis copiis adducẽdus erat, quæ iam ante triennium, quod memini, præparatæ fuerunt. Quod si autem vniuersus iste exercitus cum omni commeatu & rebus aliis necessariis, hisce 5 cymbis siue CANOIS adduci poterit, ego quidem non existimo eum alicuius momenti, & satis copiosum fore.

Hic seruus quemadmodum BERREO in omnibus rebus fidelis, sic etiam meo quidem iudicio admodum prudens & circumspectus erat. Dicebat quod Indiani, qui cultris istis essent ascisc ẽdi, tanto itinere deberent adduci, quanto abessemus à CASSANARIS qui in exiguis pagis habitant. Et quod BERREO decreuisset, eos vbi aduenirent ibi relinquere, & gubernatores reliquorum Indianorum cõstituere, contra vero tot CASSANAROS debere in eorum loca proficisci, quos BERREO duces & gubernatores GVIANORVM esset facturus.

Quod

Quod item decreuiſſet maximam partem veterum Inſulæ TRINIDAD colonorum aliò transferre, & CASSANARIOS GVIANIS permiſcere. Quod ARVVACAS totam Inſulam TRINIDAD inhabitare deberent, vna cum fluuio RALEANA. Quòd 60 NEGROS iam haberet, ad opus in aurifodinis faciendum. Quodq; hac ratione exiſtimaret populos iſtos diuerſos ita implicare, & inuicem exacerbare, vt ſibi ſeruientes nunquam coaleſcerēt, vel aduerſus BERREVM ſeditionem excitarent. Porro dicebat etiam quòd TOPIAVVARI poſt noſtrum diſceſſum in montes fugiſſet accepto ſecum HVGONE GOODVVINO, & relicto poſt ſe vicario, vt ſupra dictum, ſed primum nuncium quod de eo acceperamus erat. TOPIAVVARI mortuum, & puerum Anglicanum à tigride deuoratum eſſe. Verum Hiſpani neutrum credebant. Affirmabat præterea quod circa finem IVNII quando in flumine nauigationes fieri nō poſſunt, 10 iſtæ naues quæ in Inſula TRINIDAD erant, rurſus deberent diſcedere. Et quòd BERREO toto iſto tempore quo poſt reditum ſuum in GVIANA fuiſſet, nihil egiſſet, aliud, quam quod de cibo & commeatu ſibi proſpexiſſet: Indiani enim relictis pagis domibusque ſuis toto anno ſementem non fecerant, vt ita Hiſpani cogerentur panem ſuum alibi quærere & paruo contenti eſſe.

Cum fluuiū nauigando aſcenderemus, prætergreſſi ſumus portum TOPARIMACCO, qui ab vna parte nullius ferè eſt profunditatis, & canalem habet nō procul à terra diſtantem. Quo viſo aliam viam ingreſſi ſumus in auſtrali parte fluminis, vbi alueum inuenimus aptiſſimum & omnis periculi expertem. Cum ad portum CARAPANAS veniſſemus, miſit ipſe ad nos 5 vel 6 CANOAS promiſitque ſe ipſum eodem adhuc vel ſequēti die ad nos venturum, & coràm nobiſcum de quibuſdam rebus locuturum, expectauimus igitur aduentum eius ſex vel ſeptem diebus ſed fruſtra, tandem autē aliquem ex ſenioribus & præcipuis ſuis miniſtris qui nobis ſignificaret, ſe aduerſa valetudine vti, & propter itineris etiam incōmoditatem non poſſe iam ad nos in propria perſona venire.

Hic legatus cum petiiſſet vt CARAPANAM excuſatum hac quidem vice haberemus, narrabat eum ſpe noſtri reditus, toto eo tempore in montibus ſeſe detinuiſſe, quo abfueramus, & vixiſſe in quodam loco, quò pertingere Hiſpani non facilè poſſent, qui tamen interea plurimas vxores ſuis ſubditis eripuiſſent propterea quod omnē ipſis commeatum & cibum ſubditi denegaſſent, dicebat etiā quòd DON IVAN (aliàs EPAROCONO dictus) magiſtratum gereret, & imperium obtineret in omnes ſuos ſubditos, exceptis aliquot veteranis & ſpectatæ fidei militibus, qui in præſidio circa habitationem ſuam eſſent.

Addebat præterea quod eum valdè iam pœniteret, ſuæ arrogantiæ, quòd nimirum cum Hiſpanis ſocietatem iniiſſet & quæſiuiſſet

poten-

potentiam regnumq; suum amplificare. Verum enim est eum ante hæc tempora non nisi vulgarem Dominum fuisse, donec cum BERREO amicitiam contraxisset, eo enim tempore multi Indiani, & Domini etiam relictis suis sedibus, eius imperio accesserunt, eam saltem ob causam, vt liberè cum Hispanis contrahere, & secures cultrosque permutare ipsis concederetur, quæ pro preciosissimis thesauris & clinodijs ipsi habebãt. Postremo nihil aliud superesse dicebat, quam vt Indiani nobiscum amicitiam contraherent, & in extrema sua necessitate nostrum auxilium implorarent, vel quantum possent Hispanos acerrimos suos hostes fugerent atque vitarent; innotuerat enim iam omnibus regionem istam auro refertissimam esse, & impossibile erat eam rem diutius imposterũ occultare. Dicebat igitur ab vna quidẽ parte ipsis certissimũ periculum iam & exitium imminere, quod euitare nullo modo possent, si ab Hispanis opprimerentur, à quibus ad vilissima quæque seruitia, ad curtendum, remigandum, sarcinas gestandum, & id genus alia peragenda, adigerentur & quod vnicè dolendum esset, ita vrgerentur, vt ipsis vxores suas denegare non auderent, si vitam retinere vellent. Ex altera autem parte non posse Indianos meliorem statum & conditionem expectare, quam Regię in Anglia Maiestatis, illustrissimę virtutes & beatissima gubernatio ipsis promitterent atque pollicerentur.

Nam cum ante paucos annos (dicebat) in montes fugissemus, vt ibi facta Hispanorum cum vestris virtutibus expenderimus, nihil cogitare aliud poteramus, quam quo Dux vester, qui viribus procul dubio satis erat instructus, nos extremè persecuturus esset propterea, quòd Hispanis, hostibus vestris, cibum & res necessarias dedissemus, vel ad minimum si nos assequi non posset ciuitates saltem nostras occupaturus, & omnibus bonis spoliaturus esset. Verum contrarium tum deprehendimus, quòd nimirum nemo ex castissimis vestris militibus vllum nobis damnum dederit. Quin imò ne furari quidem ipsis Dux ille permittebat, cum tamen furta sua rectissimè celare & occultare potuissent. Itaque iam non dubitabamus amplius de omnibus, quæ Dux ille nobis de Reginæ suæ clementia & virtutibus alijs affirmabat, & certissimam notam summæ potentiæ & maiestatis esse statuimus, quod Regina ista subditos suos in tam longè dissitis regionibus frenare & cohercere posset.

Hic CARAPANA, cum beneuolum nostrum animum, & sedatos quietosque mores probè considerasset, summa deuotione & animi subiectione fauorẽ Regiæ Maiestatis expetebat, nec aliud quicquam in votis habebat, quam vt patrocinio & protectione Regiæ Maiestatis frui posset, cum ea decreuisset Indianos à seruitutis iugo liberare. Et sanè non expetebat CARAPANA iste hanc opem, tanquam ab

omnibus desertus, & ab Hispanis etiam reiectus, sed eā potissimum ob causam quòd iniusticiam Hispanorum cognitā haberet, & crudelitatem eorum ex animo detestaretur, quam ob causam etiam odium & inimicitiam tam periculoso & turpi Hispanorū fauori, præferebat. Iucundum auditu erat, quomodo senex ille, virtutes & continentiam Regiæ Maiestatis prędicaret, quā adeò venerari omnes incolas & Indianos affirmabat, vt cordibus planè ab Hispanis retractis, nos vero motu & affectu colerent. Bonum enim & sedatum imperium, vinculum est vniuersalis cōcordiæ. Qui vero sine certa legum norma viuunt, sibi inuicē per discordiā aduersantur, & omnes hoc iure molesti, quo fortes. Hoc in eos dictum volo, qui in perpetua seditione timore, dubitatione, inconstantia animi, & ethnica crudelitate viuunt, qui nunquam placidè dormire & quiescere possunt, sed perpetuis motibus agitantur, & vitæ aliorum insidiantur.

In isto populo, qui legibus certis adstricti non sunt, certa pax esse non potest, & quamuis pacem inquirant atq; sectentur, inuenire tamen eam & apprehēdere nequeunt. Nam Indiani passim intra & extra GVIANAM sua nobis offerunt beneuolētiæ officia, promittuntq; se de cōmeatu & rebus necessariis nobis abunde prospecturos, modo quosdam sibi milites adiungamus, quorū præsidio ab Hispanorum immani crudelitate & tyrannide liberentur & tuti reddantur. Quin etiam decreuerunt ab Hispanorum imposterum commerciis plane abstinere, & mercaturam cum eis nullā exercere, etiamsi securibus & cultris opus habeant. Præterea demonstrabat mihi senex iste locum, vbi maximus esset auri prouentus, vbi Epatites & alij preciosi lapides magna copia reperirentur, vbi aurum ex arena in ripis fluminum colligeretur, & vbi Hispani suis mercibus & aliis rationibus tantam auri copiam accepissent.

Hæc omnia, vt ego quidē existimo, reuelabat nobis ex mādato & iussu ipsius CARAPANA, sperabāt .n. nos ita flectere & permouere, vt reuerteremur. Aliàs .n. legē habent, qua q arcana eiusmodi reuelant tanq̄ proditores patriæ ad mortē cōdemnantur, prętereа in hoc viro nullum dolū depræhendi, sed quod ea, quæ ipsi mandata erant, candidè & absque vlla tergiuersatione proloqueretur atque proferret.

Vt autem etiam sciremus nullo nos auxilio & cōmeatu opus habere, si ad caput vel scaturiginem istius fluminis ascendere vellemus, demonstrabat nobis, ꝙ Hispani nullos Indianos à suis partibus haberent, quibus tutò fidere possent, præter solos ARVVACAS, quorum tamē pauci admodū essent numero, ꝙ CHARIBES ex GVANIPA, CIAVVANNAS, TINITIVAS, SCHEBAIOS, AMAIPAGOTOS, PVTPAGOTOS, SAMIPAGOTOS, SEROVVOS, ETAIGVINAMI, CASSAMARI, cum aliis populis lōgè lateq; dispersis, cōtra Hispanos pugnaturi essent, in quacunq; etiam parte ipsi impressionē facturi essent. Quòd PARIAGOTOS, quorum regionem perrumpere primò cogeretur, satis fortes essent,

vt

vt ipsis resisteret, idq; propter regionis amplitudinem & incolarum virtutem. In mõtibus,quos populus hic inhabitat, reperiuntur albicantes lapides tanta duritie, vt nulla arte frãgi possint, & communis est opinio hos PARIAGOTOS vulnerari non posse, propterea quòd lapides hosce in cibum assumant. Postea dicebat, quòd IVVARAVVAKERI ferè ante tres annos gramẽ in omnibus viis seuissent, quod in tantam iam altitudinem excreuisset, vt vel syluam repræsentet, quod igne accendere vellent, quamprimum Hispani in regionem suam venirent. Postremo affirmabat VVARIARIMAGATO,qui Dux exercitus ab Imperatore constitutus erat,in vicinia ista aliquot mille EPVREMEOS congregatos habere,in præsidium imperij, qui quidem iam in parte montium australi castrametati essent, & tantum itinere vnius diei ab Hispanis abessent. Dicebat autẽ hunc exercitum decreuisse, se Hispanos lacessere & aggredi nolle,propterea quod tormenta ipsorum admodum perhorrescerent, velle autẽ eos nostrum aduentum expectare,&patriam interea defendere,quamuis non intermitterent omnes obseruare occasiones,si forte numerum Hispanorum minuere possent.

Locus vbi firmatis anchoris tum temporis commorati sumus,vnius tantum diei itinere distabat à CARAPANA, itaq; petij ab hoc legato,vt cum duobus vel tribus ex suis in naui nostra paululum moraretur, reliquis vero mandaret, vt me ad habitationem CARAPANA ducerent,sed ipse consultum hoc non esse respondit,constitutos enim esse ab Hispanis passim certos speculatores, & facilè fieri posse, vt illud Hispanis nunciaretur, quo facto in maximam CARAPANA periculum incidere posset, cum Hispani sedulo studerent ipsum sibi reconciliare, & vero CARAPANA id de die in diem differens,neque apertum sese ipsorum hostem declararet, nec beneuolentię & humanitatis officia ipsis exhiberet.Et sanè hęc verissima erat causa,cur CARAPANA ad nos ipsemet non venerit.

Diutius ibi subsistere & commorari,consultum mihi non videbatur,neque tamen pœnituisset me istius 7 dierum moræ, quam ibi fecimus,si cum ipso tantum loqui mihi licuisset. Itaq; fidem ipsi dedimus,nos breui rursus adfuturos,& secures, cultros,corallia & alia, quibus delectaretur,magna copia allaturos, si ipsi nobis de panibus & auro prospicere interea vellent.

Petij etiam ab eo,vt amicos nostros,qui in TRINIDAD erant, de nostra præsentia edoceret, & quod ipsis primo quoque tempore subuenire vellemus, quod sese fideliter facturum nomine CARAPANA mihi promisit. Quidam ex Capitaneis populorum CYAVVANNAS, qui hoc tempore non procul ab Insula TRINIDAD apud fluuium ARAVVANO habitat, idem etiam in se recepit,& promisit, se daturum operam, vt de nostra præsentia quamprimùm edoceretur. Laborandum autem mihi eò magis in hac causa putaui,

quò plures ibi naues adesse audirem, & vererer Hispanos prohibituros ne Indiani nobiscum loquerentur, quemadmodum etiam postea factum est.

Hic Dux populorum CYAVVANNAS venerat, vt nobiscum fœdus faceret, & in hunc finem 15 CANOAS secum adduxerat. Habuerant non ita pridem hi populi suas sedes apud fluuium MACVREO, vbi ab Hispanis nocturno tempore oppressi, 20 interfecti, & ædes ipsorum iniecto igne vastatæ sunt, propterea quod statuas aureas multorum capitum haberent, & à cōmerciis Hispanorum planè abhorrerent. His ita gestis, transmisi CARAPANÆ munus aliquod ex ferro, & postea discessimus.

Consumpsimus autē octo dies traiectione fluminis, cuius profunditas multis in locis erat 20 filorum, minima autem profunditas erat filorum duorum cum dimidio, id tamen non nisi duobus vel tribus in locis. Nominauimus hunc fluuium RALEANA, cum primi ex nostra natione fuerimus, qui eum traiecimus. Et meo quidem iudicio nō multo minor est fluuio AMAZONES, qui sub nomine ORELEANA primi inuētoris iam innotuit. Ego sanè hunc fluuium propter latitudinem, profunditatem, aliaq; commoda aptissimum nostro proposito fore omnino certus sum, breui enim tempore satis magnum iter sine remis etiam aduerso siue cōtrario vento absoluimus. Cum ostium fluminis egressi essemus, vidimus PINASS siue celocem nostram nobis obuiam venire, quam non procul ab Anglia amiseramus. Appulerat autem ad terrā versus austrum à CABO CECILL, & tres septimanas cum aliquot diebus in isto tractu oberrauerat. Cum igitur ad eam appropinquarē, dicebat mihi eius gubernator GVILELMVS DOVVN, quòd flumina ea omnia explorassent, nec tamē fluuium RALEANA inuenire potuissent, donec PILOTTAM assumpsissent, quem statim remittere volebam data ei mercede, verum is discedere à nobis recusabat.

Nostri Angli fortassis iam sese accingent itineri, vt primitias nuper inuentæ regionis afferant, sed vt mihi gratias habeat propter has admonitiones, necessum est, cū de omnibus rebus eos edocuerim, antequam ipsi in eas terras venirent. In eo mihi fidem haberi velim, quod homines hi nobis nocere nunquam cogitauerint, sed potius summa nos humanitate exceptos liberalissimē habuerint. Veruntamen iniuriarum admodum memores & impatiētes sunt, & si quid ipsis per vim eripiatur, illud nunquam vindicare cessant. Cuius rei exemplum in littore GVIANÆ anno 1566 vidimus, quemadmodum etiam in DOMINICA, vbi senator quidam Londinensis nomine VVATS, cum sua naui ferè submersus & oppressus fuit, quod nobis admonitioni esse potest, ne nobis impunitatem & securitatem promittamus, donec pro dato ipsis damno satisfactum sit.

Cum commeatum & omnia alia quæ in PINASS siue celoce adhuc

huc

huc superfuerant in nauem nostram recepissemus, igne eam combussimus, quia nobis prodesse amplius nō poterat. Quando aduerso fluctu progrediendum erat, ventum probè notantes à littore non recessimus, donec 16 LEGVAS versus ortum absoluissemus. Post nauigationem 24 horarum incidimus in PVNTA de la GALLERA, à TRINIDAD versus septētrionem. Sed cum nobis tandem Insula TOBACCO appareret, rectà eam petiimus. Insula hæc omnibus rebus necessariis abundat, solum enim fœcundum habet & fertile. Hoc quidem tempore non inhabitatur, propterea quod CHARIBES & DOMINICA mali vicini sint. Indiani qui Insulam TRINIDAD inhabitant decreuerunt eò commigrare, si ipsis in TRINIDAD permanere diutius non concedatur. Gubernator ciuitatis MARGARITA non ita pridem celoce siue PINASS, eò profectus fuerat, vt Insulam istam contemplaretur. PILOTTA meus CHILBERT, qui ante hæc tempora ibi habitauerat, dicebat mihi, Insulam istam optimam fertilissimamque esse, & abundare omnibus, quæ longè lateque inueniri possent, fructibus. Inde rursus in PVNTA de la GALLERA profecti sumus, & anchoras nostras firmauimus ad 10 fila in parte Insulæ septentrionali circiter 5 vel 6 miliaria Britannica à dicta PVNTA. Et postquam tormentum emisimus, ad terrā cymba nostra appulimus, sed ex Indianis nemo nos accedebat. Decreueram igitur IOHANNEM de TRINIDAD ad eos mittere, qui eos ad nos inuitaret, sed ipse recusabat hoc itineris suscipere, quòd populus iste procul à littore in montibus habitaret, ipse vero iter istud cognitum & exploratum satis non haberet.

Punta de la Gallera.

Soluimus igitur inde, S. LVCAR petituri, sed delati sumus ad GRANADAS, quas inuenimus hominibus vacuas, & ægrè potuimus S. VINCENT, assequi, propter vortices ad istam Insulam crebriores. TOBACCO hoc in loco optimum est. Et Indiani eius loci, qui CANIBALES erant, promittebāt, quod vellent magnam eius copiam nobis afferre, sed tamen de die in diem id differebant, quærētes interim occasionem nos comprehendendi & deuorādi, eodem modo, quo non ita pridem compræhensā naui Gallica, populum omnē absumpserant. Cum autem hæ ipsorum molitiones & machinationes nefariæ per quendam ipsorum seruum manifestatæ fuerant, conspectum postmodò nostrum summo studio vitārunt.

Moris apud ipsos est, vt peregrinos & aduentantes hospites, sellis quibusdam imponant, quasi summo honore eos affecturi, sed væ ipsis, qui fidem huic honori habent. In MATALMÓ, incolas nullos inuenimus. Tandem ad DOMINICA Insulam peruenimus, sed cum ibi TABACCO bonum accipere non possemus, & vero audissemus, nauem quandam Hispanicam in plaga Insulæ septentrionali, sibi de recenti & dulci aqua prospicere, constituimus eam inquirere, verum Hispani nostrum aduentum metuentes, noctu discesserunt. Indiani huius loci decreuerunt mutatis sedibus, cum iis ex GVANIPPA ad-

uersus Hispanos sese coniungere, quemadmodum etiam nuperrimè, ex alia quadam Insula populum aliò traduxerāt. Cum ibi adhuc essemus, venit CANOA quædam ex GVANIPA, quæ narrabat, naues quæ in Insula TRINIDAD erant, breui omnes discessuras, & partim CONQVERABIAM, partim minores Insulás, petituras esse. Nos vero naui versus septentrionem directa, proximo cursu Angliam repetiimus.

Sic igitur suppeditatam à vestra gratia pecuniam consumpsi, & nullis laboribus peperci, vt mandato vestro satisfieret, & vera atq; exacta haberetur cognitio fluuiorum & riparum omnium. Quod ad ipsum iter attinet, non quidem iudico illud pro itinere habendum, cùm nihil in eo consecutus sim, quo possem vestræ gratiæ & Maiestati regiæ gratificari. Sed me quod attinet, Deum ego testor, quòd, nisi consideratio publicæ vtilitatis me prohibuisset, potius summo cum periculo rem ipsam aggredi voluissem, quàm re infecta ex terra ista discedere.

Quamuis autem meum testimonium in re per se manifesta, & verissima, superuacaneum sit, præstantia tamen præsentis causæ, & expectatio aliarum rerum, necessariò efflagitare videtur, vt de generalibus quibusdam dicam, quæ à regia etiam Maiestate approbata & publicari permissa sunt. Quod autem ad particularia quædā attinet, ea Regiæ Maiestati reseruata sunto, quæ ea ad vtilitatē publicam dirigere rectissimè poterit. His autem quæ dicta partim sunt & partim iam dicentur, cū omnes in genere homines concernant, ita quidem mihi persuadeo, fore vt desiderium aliquod in eorum maximè animis, qui huius nostri consilij participes sunt, excitent, non cessandi donec, quæ maximis curis & sumptibus explorata & cœpta sunt, absoluantur atq; perficiantur. Neq; mihi dubium est multos aliquando, vbi viderint diuitias harum regionum, quæ respectu aliarum omnium, pro Gazophylacio quodam haberi merito possunt, dicturos, GVALTHERVS RALEGH suo equidem tempore prudentissimus omnium mortalium fuit, qui communem vtilitatem promouere studens, tantis Rempublicam nostram opibus beauit.

In secundo hoc itinere non tantum apertissimus & manifestissimus inuentus est ingressus in fluuium RALEANA, quem Indiani ORENOQVE vocant, sed electio etiam proposita est, inter 40 diuersa & nō exigua flumina, quæ omnia mediocribus nauigari nauibus possunt, & mercatoribus cognitu perquam necessaria sunt, qui mercaturam hisce in locis exercere studebūt. Et possum ego his qui inquirendo auro operam dare volent, certissimam spem facere de aurifodinis, & lapidibus preciosis quā plurimis ibi inueniendis. Quamuis autem non omnia in omnibus locis & regionibus Indianorū inueniantur, non tamen poterit conatus iste irritus planè esse & inutilis. Quod enim hisce meis oculis aliquoties vidi, affirmare salua conscientia

ſcientia poſſum, paſſim in littore horum fluuiorum, ligni Breſiliani, mellis, Goſſipij & Balſami maximam copiam reperiri. Quæ quidem ſumptus, ſi qui in hoc itinere inſumantur, compenſare abundè poterunt. Cum autem ſine certa relatione, in peregrinis locis parum proficere aliquis poſſit, ego ſanè lubenti animo cum omnibus communicare volui, quicquid mihi ab Indianis hac in parte relatū fuit.

Ego breui tempore fluuium RALEANA aperui, & omnes meas cogitationes ad promouendam hanc rem direxi, cum iuſtam eam eſſe, vtilem & neceſſariam viderem. Iuſta eſt enim, cum ad defenſionem miſerrimorum hominum faciat, qui multis iniuriis crudeliſſimè oppreſſi, patrocinium & defenſionem Regię Maieſtatis vltrò appetunt efflagitantque. Vtilitas vero maxima, manifeſtè ex plurimis Hiſpanorum literis, quæ in mari interceptæ ſunt, quemadmodū etiam ex conatu noſtro, cuius in deſcriptione primi itineris mentio facta eſt, patet. vt taceam confeſſiones Indianorum, & ſumptus Hiſpanorum, quos quotidiè faciunt vt nos ab iſto regno excludāt. Neceſſarium vero eſſe, nemo negauerit, quicquid ſuſcipitur ad infringendam potentiam Hiſpanorum, & frenum ipſorum ferociæ petulantiæq; iniicīedum. Vnica enim hæc via eſt ad opes Hiſpanorum quas ex PERV & NVEVO REYNO habent, peruertendas. Vnica etiam ratio eſt, afflictos Indianos erigendi, & aduerſus Hiſpanos armandi, vt acceptam iniuriam vltiſcātur, & omnes ciuitates, quas ſanguine & ſudore ſuorum anteceſſorum Hiſpani in India paſſim condiderunt, diripiant rurſus, & ſolo adæquent.

Præſidium Hiſpanorū, quod in TRINIDAD, à rege, ad defendendam iſtam Inſulam, & tranſitum in flumine iſto prohibendum, collocatum eſt, argumento vtiq; eſt certiſſimo, Regem incertum eſſe, & metuere ne quid poſt noſtram harum regionum explorationem accidat. Quomodo igitur parui facere hoc regnum videbitur? Quis quæſo tam abſurdus eſt, qui cogitet Hiſpanum non poſſe nauibus ſuis melius vti, quam ſi multis ſumptibus, 28. naues in inſulam TRINIDAD mittat, quæ à collectione TOBACCO nos tantum excludant? Nam in ea quidem inſula nihil ferè aliud reperitur. Quin potius manifeſtum eſt, omnes iſtos ſumptus iam pridem à BERREO compenſatos eſſe, plurimo auro quod ex GVIANA Regi tranſmiſſum eſt manifeſtum eſt & hoc, quod Hiſpani hoc tempore magis laborent, & ſolliciti ſint de hac regione obtinenda, quàm de alijs quas poſſident retinendis & conſeruandis. Ad hæc facilè etiam exiſtimari poterit, Capitaneos ex MARGARITA & CARRACAS tam amentes non fuiſſe, vt ſummum vitæ diſcrimen ſubire, & contra expreſſum Regis mandatum GVIANAM expugnare, BERREVMQVE cum ſuis trucidare conati fuerint, niſi ſciuiſſent precioſas margaritas in MARGARITA Inſula, & aurifodinas apud CARRACAS, cum ditiſſima GVIANA ſatis fore ſufficientes, ad expianda omnia apud Regem quamuis maxima ſua delicta.

Varij

Varij & multiplices Hiſpanorum qui in magna fuerunt autoritate, conatus, hiſce 63. annis, ſatis teſtantur, de ipſorum ingenti cupiditate & deſiderio, potentiam & maieſtatem imperij ſui, hoc regno augendi & amplificãdi. Sed cum nos in ea verſemur opinione, quaſi facilimè & ſine omni labore aut periculo hoc imperio potiri poſſimus, frigent noſtra conſilia & conatus. Certum eſt autem Hiſpanos ſi ſucceſſus habuerint feliciores, poſtmodum ſumma crudelitate & tyrannide conſeruaturos, quod gladio & armata manu ſemel obtinuerunt atq; expugnârunt, quod ipſum quidem Indianis ignotum non eſt, qui propterea maximo cum deſiderio noſtrum reditum expectant.

Multi hic reperti ſunt Naſutuli, qui vt conatum noſtrum impedirent & retardarent, partim hæc omnia pro fabulis & figmentis habuerunt, quaſi eiuſmodi regiones in rerum natura non eſſent; partim fidem nobis in eo derogârunt, quod maximis haſce regiones opibus & diuitis abundare diximus. Non enim hoc ipſis veriſimile videri potuit quòd exiſtimarent, ab Hiſpano iam pridẽ has Regiones ſuperatas & expugnatas fuiſſe, ſi tanta vis auri & argẽti in eis reperiretur. Verum ſi conſiderabimus quomodo Hiſpanus MEXICO, PERV & alias prouincias ſubegerit, facilè reſpondere poterimus, eum ratione temporis & potentiæ, nõ parum hic quoq; effeciſſe, ſiquidem non pauci Hiſpanorum diuerſis temporibus huic regno ſubindè inſidias ſtruxerunt, quorum nomina ad calcem huius libelli conſignata videre poteris.

Non immerito igitur vel totus mundus eorum conſtantiam & alacritatem mirabitur, noſtram vero ſupinam negligentiam deteſtabitur, qui videmus & patimur, homines nauci & famelicos maximam orbis terrarum partem poſſidere, diſputantes interea & contendentes, vires noſtras non eſſe ſatis ſufficientes ad obtinendam vnicam ſaltem regionem, quæ aperta iam & manifeſtata eſt, cum tamen de incolarum iſtius regionis erga nos amore & fauore certiſſimè nobis conſtet, cum omes duces & gubernatores debitam Regiæ Maieſtati ſubiectionem deferant, & iter etiam breuiſſimum ſine omni periculo morborum confici poſſit. Taceo quod expectatio auri & ſpes tanti commodi in cordibus noſtris extinguere atq; ſupprimere periculi metum facilè deberet. Sed quilibet prudens facilè animaduertere poterit, has obiectiones & impedimenta, quæ nobis ab hominibus obiiciuntur, non vergere in noſtram ignominiam, titulum enim prudentiæ, non rem ipſam ſectamur. Indianus quidam CALANVS nomine, aliquando corium aliquod ad pedes ALEXANDRI MAGNI abieciſſe ſcribitur, & poſtea pede partem vnam depreſſiſſe ita vt altera pars nonnihil eleuaretur.

Hoc facto indicare qualitatem & conditionem regni Alexandri voluit, quod nimirũ cum longè lateq; ſeſe extenderet, non poſſet

à tumul-

à tumultu & seditione diu liberum esse, excepto isto loco vbi Rex ipse regiam suam sedem haberet. Atq; hoc ipsum euētus etiam satis confirmauit, cum potentissimum istud & amplissimum imperium, quod plurimas & diuersas nationes continebat, non posset amplius sine diuisione contineri. Quotus quæso quisq; hisce nostris temporibus Rex est, qui tam fidos habeat consiliarios, quales superiorum seculorum historiæ nobis describunt, & ante oculos ad imitandum proponunt? Quid quæso de Ducibus & gubernatoribus Hispanis nobis pollicebimur aliud, quā quod incerto & infirmo fundamentò innitantur, cum Rex ab omni parte vicinos habeat populos, ęquè potentes ac ipse est, quorum vires non ita distractæ sunt, & qui mercenarium nō agnoscunt. Rex Hispanus facilè intelligit, regna & imperia omnia, quæ ita distracta & diuisa sunt, formā fœdissimi monstri repræsentare, cuius membra funibus & catenis constricta atq; ligata cohæreant. Si enim commercia Hispanorū ridicula tollantur, & merces quas Hispani in ea loca vehere solent, ab aliis ad eos perferātur, dubium mihi nullū est, quin Indiani, qui nec legibus nec religione vlla tenentur, & sine exteris nationibus viuere rectissimè possunt, id potius operam daturi sint, vt Hispanos sibi subiiciant, quàm vt iugum Hispanorum vltro subeant. Præterea non latet etiam Regem Hispanum, Hispaniam potentissimis & fortissimis vndique populis cinctam esse, qui videant, regum istud opibus & diuitiis repletum, populo vacuum esse, sciant etiam Hispanos per arrogantiam, superbiam & petulantiam omnia conari, etiamsi rebus necessariis destituantur, vt ita facilè aliquando à vicinis principibus in perniciem regni sui, fœdus & pactum fieri possit, quò ipse petulantiæ & arrogantiæ suæ iustissimas pœnas det, qui pacem subinde turbans, alios suis regnis eiicere principes laborat, dummodo suam augeat potentiam & regnum subinde amplificet. Et hoc quidem eò facilius fieri posset, cum non vlterius quam in vicinam Hispaniam suscipere expeditionem necesse sit, ad humiliandū fastum & dirimenda vincula istius regni, quibus tot Reges in seruitutem attrahere, & omnes in Europa Christianos sibi subiectos reddere conatur. Et reuocent ei in memoriam consiliarij, ista populi emissione vires suas subinde debilitari & imminui, & GVIANAM tamen tam facilè superari non posse, quæ regio firmissima & potentissima, nuper à naturalibus & veris possessoribus Anglis, oblata est. Sciat etiam dubia admodum & infirma esse media, ad defendendam autoritatem & tegendam nuditatem sui regni, dum conatur suis veteribus minis nos terrere, quasi Angliam aggredi & expugnare velit, sperans istis vocibus nos domi detinere, satius profectò esset & magis ex re sua, si regiones istas, quas iam occupauit, præsidio firmaret, quā si vires suas frustra in expugnationē GVIANÆ conferat, quæ regio procul ab aliis suis in India prouinciis abest, maximum ipsi hactenus damni dedit,

& incolas habet hostes suos acerrimos fortissimosque. Quod si autem Hispani maximo cum damno hactenus huic regno eã solummodo ob causam imminent, quod nôrunt illud omnia alia regna & imperia multitudine & abundantia auri superare. An non dolendum est & deplorandum, quod nos tempora nostra tam inutiliter transigamus, cũ multæ fertilissimæ regiones sint, quę nostro sese imperio subiicere admodum desiderant. Qui vnicum BERREVM considerabit, quomodo nimirum omnes eius conatus irriti facti sint, negare meo quidem iudicio nunquam poterit, Deum potenti dextra sua contra Hispanos pugnâsse, qui opus suum quod in isto populo incepit, clementer perficere, eum à pontificio fermento custodire, & luce Euãgelij sui ad suum regnum colligere atq; inuitare constituit. Consummatio certè huius propositi, corona futura est & gẽma preciosissima omnis laudis, quam Regina nostra apud exteros, egregiis suis factis consecuta est, vbi audierint Deum tanta Regiam eius Maiestatem gratia beasse, & ad priora hoc etiam nõ exiguum addidisse.

Castiliani initio religionem semper prætenderunt, quasi tanto zelo ducerentur Christianam istis in locis religionem propagandi, sed reipsa nihil docuerũt & professi sunt aliud, quam auaritiam, furta, rapacitatem, cædes, & id genus alia, itemq; quomodo imaginem Dei destruere, & homines pecudum instar trucidare, econtra autem idololatricas imagines, & trophæa sua in sanguine multorum millium sine causa interfectorum, erigere & statuere deberẽt. Putamusnè clamorẽ simplicis huius & innoxij sanguinis nubes non perrumpere? An vero oblitus forsitan Deus est creaturarum suarum, vt misereri non possit eorum quos ipsemet ad suam imaginem creauit? Quin potius statuendum est, pœnã ipsis iam iam imminere, & hæc crudelia ipsorum facinora per Reginam nostram, diuinitus huic rei destinatum organum punitum iri. Aliquando enim manifesta, aliquando occulta, semper autem iusta sunt Dei iudicia.

Fluuius RALEANA liberum habet & apertum aditum, quo populum, equos, commeatum, & res alias necessarias cõmodè in istas perferre terras possumus, ita vt nec Hispani hoc impedire possint, nec fluuius ipse qui per eluuionem, quotannis effunditur.

Ego possum hoc verè & sanctè affirmare, me in hoc secundo itinere, beneficio temporis, & aliarum commoditatum, omnia probè perlustrâsse & vidisse, nec quicquã meminisse, quod prohibere possit, quo minus auriferum hoc & ditissimum imperium à Regia Maiestate superatum, huic nostro regno contra Iudæos & gentes adiiciatur. Posset quidem etiam hæc regio per subitaneũ & insperatum tumultum suo auro & copiosissimo thesauro spoliari, sed id communi vtilitati minime consultum fore arbitror.

Quod si necessitas nos non vrget ad hanc rem perficiendam, ipsa quæso vtilitas & commodum maximum nos aliquo modo excitet mo-

moueatq́; præſertim cum tot nobiles ſint adoleſcentes, qui cum promoueri ad officia alia non poſſint, ſæpè ad media vel non ſatis digna ſuo genere, vel inhoneſta & planè prohibita deflectunt, & tandem in perniciem certiſſimam prolabuntur. Tot etiam operarij & opifices valido corpore, in extrema inopia & paupertate viuant. Vnde accidit quod multi filios ſuos BELIAL offerant, quorum ſanguine terra poſtmodum miſere fœdatur & coinquinatur, idq́; non immeritò, cum lex DEI hoc ipſum iubeat, & iuſtitia iudiciumq́; in mundo vigere ſemper debeat. Quanto igitur vtilius rectiuſq́; filiis ſuis proſpexerit, qui eos in regionem eiuſmodi transferet, in qua abundè omnia habere, & in virtute indies magis magisq́; proficere poterunt. Erit profectò nomen & memoria eius ter benedicta qui rem hanc probè conſiderauerit, & vt in actum producatur, nihil in ſeſe deſiderari paſſus fuerit.

Per filios Belial intelligit meo iudicio catholicos, quorũ multi etiam ex nobili proſapia oriundi ad patibulum Tyburn dictum cõdemnati ſunt.

Tandem vt ad veſtram gratiam mea iam vertatur oratio, ea ſuis ſumptibus haſce regiones aperuit & perluſtrauit, principio quidem in propria perſona, poſtmodò, & mea opera, vt nihil amplius reſtet, quã vt eas vindicemus, & ad plenariam poſſeſſionẽ progrediamur, modo inuidia & incogitantia nobis hanc fortunam ex manibus nõ eripiant, hoc enim ſi fiat, damnũ haud exiguum, & calamitates quæ huic Regno iam iam, niſi advigilemus, imminẽt, breui experiamur, & contra felicem videbimus hoſtium noſtrorum in rebus omnibus ſucceſſum. Non equidem populo, non nauibus, non alijs mediis & rebus neceſſariis deſtituimur. Ecquid igitur ceſſamus? Rex quidem Hiſpanus tam gratum ex iſta regione ſemel percepit odorem, vt etiamſi plurimis regnis & prouinciis dominetur, plurima bella in Gallia & inferiori Germania gerat, & hoc ipſo anno damnũ proprio ſuo regno nõ leue acceperit, nihilominus tamen 28. ingentes naues in Inſulam TRINIDAD ablegare potuerit, ex quibus 10. GVIANAM petierunt, vt nihil de claſſe dicam in CALIS præparata, vbi plurimas naues congregauerat, quæ tamen igne ſunt conſumptæ?

Tempus hoc eſt (vt vno verbo dicam) opes & diuitias acquirẽdi. Tempus potentia hoc regnum ſtabiliendi & amplificandi. Tempus hoſtiles noſtris præualendi tempus optatiſſimũ æterna nos pace beandi, & nomen noſtrum toti mundo cum ſempiterna poſteritatis gloria commendandi. Excutiamus igitur torporem & ſomnolentiam noſtram advigilemus rebus noſtris, & non præbeamus aures calumniatoribus, qui tantam nobis laudem, potentiam, dignitatem & maieſtatem inuident, victoriam vero omnẽ nobis ereptam hoſtibus noſtris Hiſpanis deferunt atque pollicentur.

CATALOGVS FLVVIORVM, ET VRBIVM quæ in ſecundo hoc itinere manifeſtatæ ſunt & apertæ, vnà cum populis, CASSIQVE & gubernatoribus ſiue Ducibus quibus habitantur.

	Fluuij.	*Populi.*	*Vrbes.*	*Duces.*
1	Arrovvari, *mag.*	Arvvaes, Pararvveas. Charibes.		
2	Ivvaripoco, *Maximus.*	Mapurvvanas. Ioas.		
3	Maipari, *magnus.*	Arricarri.		
4	Caipuroogh, *mag.*	Aricuri.		
5	Arcoa, *mag.*	Marovvãnas Char.		
6	Wiapoco *mag.*	Coonorachi.		
		Wacavv.		
7	Wanari.	Wãſeavv.		
8	Capurvvaca, *mag.*	Charib.		
		Charibes.		
9	Cavvo. *mag.*	Iaos.	Icomana *magna.*	Wareo.
10	Wia, *mag.*	Mavvoria Charib.	Paramonna, *mag.*	Mashvvipo.
11	Caiane, *mag.*	Wiara. C.	Canavvi.	
	Govvateria, *mag. Inſula.*	Shiebaios.	Orinikero.	Paravvarreo.
12	Macuria.	Piraos Cha.		
13	Cavvroora.			
14	Mamnanuri.	Ipaios. Char.		
15	Curocy.	Shebaios.		
16	Curaſſavvini.	Shebaios.	Muſivvara, *mag.*	Ocapanio.
17	Cunanama.	Iaos.	Waritappi.	Carmanari.
		Arvvacas.		Curipotoore.

1. His inimicitiæ intercedunt cũ IAOS populis. Pecuniam habent lapides altos & virides. Loquuntur lingua eadem cum TINITIVAS populis, quemadmodum & ARRICARRI, qui eadem etiam pecunia vtuntur.

2. Hoc in loco vt apparet, VINCENT PINSON Hiſpanus, precioſum ſuum lapidem ESMORALDES dictum, inuenit.

3.4.5. Hi fluuij cum præcedentibus videntur eſſe riui, ingentis fluminis AMAZONES. Nam vbi primo ad terram appulimus, tantum vnius diei itinere à magno iſto flumine, vt Indiani referebant, aberamus.

6. Primi montes, qui in iſta regione videntur, ſiti ſunt circa hunc fluuium verſus ortum. Ab oſtio huius fluminis Indiani 20 diebus ad ſtagnum ſalſum peruenitunt, vbi fluuius MANOA præterlabitur. Fluuius ipſe multas habet catarractas ſiue præcipitia, quemadmodum etiam fluuius CAROLI, niſi quod longius ab inuicem diſtent. Vbi ſeſe in mare exoneret, altiſſimis montibus cinctus eſt.

10. Fluuius hic dulcis aquæ magno impetu in mare ruit, vnde fluctus ſæpe adeò eleuantur, vt ſcopulos altiſſimos repræſentent, in ripa circa montes ligna Breſiliana creſcunt, magna copia, quæ coloris ſunt aliquãto obſcurioris quam alia, creſcunt præterea in hoc loco etiã alia præſtantiſſima ligna.

14. Vtuntur lingua Indianorũ in DOMINICA, pauci ſunt numero ſed fortes admodum & cordati. Hoſtes ſuos ligatis manibus pedibusq; viuos deuorant, qui cruciatus maior eſt quam ſagittarum, quę herba venenata MAPOTOTO infectæ ſunt. Hi Indiani cum eos, quos interficiunt deuorent, veneno nõ vtuntur. Littus maris nullibi habitatur, nam aſſiduis bellis quæ inuicem gerunt, populus admodum debilitatus eſt & imminutus. Sed ad fluuiũ ORENOQVE hodie frequentes habitant in pace & concordia.

21. Circa oſtium huius fluuij, CAPELEPPO cum CVRITIMI ex vallibus in

18 Vrac-

	Fluuij.	*Populi.*	*Vrbes.*	*Duces.*
18	Vracco.	Arvvacas.		Marvvabo
19	Moraga.	Arvvacas.		Eraimaoa.
20	Mavvarpari.	Arvvacas.	Avvaricana.	Mahahonero.
21	Amonnagar, *mag.* Caleppo, *magn.*	Charibes.	Iaremappo, *max.*	
22	Maravvini *mag.*	Paracutos.		
23	Ovvcovvi.			
24	Wiavviami.			
25	Arainatappo.			
26	Wiapo.			
27	Macuruma.			
28	Carapi.			
29	Vracco.			
30	Charimavvini, *mag.*	Curepini Ch.		
31	Eurovvto.	Vpotommas.		
32	Pavvro.	Arvvacas.	Maripomma.	Caponaiarie.
33	Shurinama *mag.*	Carapini Char.		
34	Schurama *mag.*	Carapini Char.		
35	Northumbria, *siue* Cupana, *max.*	Arvvacas.		
36	Wioma.			
37	Custvvini.	Neckeari.	Taurooromene.	Nepervvari.
38	Inana.	Carapini.	Ovvaripoore.	
39	Curitimi, *mag.*	Arvvacas. Paravvianni.	Mavvroonoma. Maiapoore. Carivvacca.	
40	Winitvvari, *mag.*		Aneta. Manacobrecce. Eppora. Parvviaannos.	
41	Berbice, *mag.*	Arvvacas.	Lupulee.	Waravvaroco.
42	Wapari.	Sebaios.	Madavvini.	Benmurvvagh.
43	Maicavvini.	Arvvacas. Panapi. Arvvacas.	Itevvee.	Caporaco, *magnus Dux.*

mare ſeſe exonerant. Et habitant ad hunc fluuium aliqui GVIANORVM.

29. In hoc fluuio, quemadmodum etiã ferè in reliquis omnibus propter ſcopulorum multitudinem, vltra ſex dies nauigare non poſſumus. Itinere 10 dierum peruenitur ad originem, vbi GVIANI habitant. Hic reperitur multa copia mellis, goſſypij, ſerici, balſami, HAMACCAS ſiue lignorũ Breſilienſium, quemadmodum etiam in toto littore orientali. In vicinia & tractu hoc habentur etiam ſtatuæ aureæ, epatites, & alia id genus, ſed hæc pluris ibi æſtimantur quam alibi. Aurum ſuum permutãdo acquirunt. Nam pro CANOA mediocris magnitudinis, ſtatuam trium capitum accipiunt, CANOAS vero minores, minoribus etiã ſtatuis permutant, vulgo autem preciũ vnius CANOÆ ſecuris eſt. Abundat iſta regio metallis, gummi, & radicibus variis, quæ etiam ad medicamenta ſalutariter adhiberi poſſunt.

Herbæ venenatæ.

Ourari.
Aparaepo.
Coraſſi.
Parapara.

Herbæ venenum arcentes.

Turara.
Wape.
Cutarapama.
Macatto.

	Fluuij.	Populi.	Urbes.	Duces.
44	Mahavvaica.	Aravvaccas.	Maburesa, *mag.*	
45	Lemerare, *mag.*	Wacavvaijos.	Maburesa, *mag.*	
46	Deuoritia, *siue.*	Iaos.		
	Pissekebe, *max.*	Schebaios.		
		Arvvacas.		
	Matoroomi.	Charibes.		
	Coovvini.			
	Chipavvame.	Maripai.		
	Aravvannæ.	Wocovvayos	Caiaremappo	
	Itorobece.	Ivvarevvakeri	Waroopana.	
47	Pauoroama. *mag.*	Iaos.	Maripa.	Nacapovva.
		Panipi.	Chipariparo.	Schuracoima.
	Aripacoro.	Tocorvvisarinbugh.		
	Ecavvini.			
	Manueri Wini.	Warivvag.		
48	Moruga, *mag.*	Iaos.	Cooparoore, *mag.*	Manarecovva
	Piara.	Arvvacas.	Avvlapari	Iarvvarema.
	Chaimeragoro.		Topoo.	
49	Waini, *mag.*	Charibes.	Tocoopoima, *mag.*	Parana.
50	Barima, *mag.*	Charibes.	Pecuua, *mag.*	Anavvra Aparvva.
	Caitoama.	Aruacas.	Arvvaki.	Aracurri.
	Arooca.			
51	Amacur, *mag.*			
	Aratoori, *mag.*			
	Cavvrooma, *mag.*			
52	Raleana *siue* Orenoque.			

Maipar.
Iracaponen.
Ovvarecapater.
Warucanasso.
} Insulæ hæ sunt in ostio Raleana fluminis sitæ.

Die 29 Iunij peruenimus in portum PORTLANDIÆ. *Atque totum iter absoluimus spacio 5 mensium.*

NOMI-

NOMINA CLARISSIMORVM QVORVNDAM HISPANORVM, QVI SVBINDE TENTARVNT GVIANAM OCCVPARE, EX RELATIONE IVAN de CASTELLANOS CLERIGO desumpta, qui eos peculiari libro comprænendit, cuius titulus est PRIMA PARTE de las ELEGIAS de VARONES ILLVSTRES de las INDIAS.

1. Propositum hoc GVIANAM expugnandi, primus in actum producere voluit DIEGO de ORDAS ex regno LEON oriundus, Anno 1531. Hic erat vnus ex capitaneis, qui cum CORTESIO in expugnatione MEXICO fuerunt. Ingressus est primo fluuium AMANA & 15 septimanas consumpsit, priusquam ad fluuium ORENOQVE peruenerit. Quò nos 15 diebus peruenimus. Dedit huic fluuio nomẽ VIAPARI, quod in Hispanicis relationibus & descriptionibus adhuc retinetur. Abest ab Insula TRINIDAD, 5. LEGVAS versus austrum. Acceperat secum ex Hispania 1000. milites, & mortuus est cum in Hispaniam rursus reuerteretur.

2. IVAN CORTESO, venit cum 30. viris in fluuium AMAZONES & vlterius in regionem progreßus, nunquam reuersus est.

3. CASPAR de SYLVA, & duo eius fratres cum 200. viris ex TENERIFFE profecti sunt, vt DIEGO auxilium ferrent. Quærebant in flumine AMAZONES, EL DORADO, verum non diu ibi commorati, sed statim ad Insulam TRINIDAD reuersi sunt, vbi etiam omnes tres sepulti sunt.

4. IVAN GONSALES, ex TRINIDAD profectus est, vt GVIANAM aperiret. Hic cum plus suis comitibus, quam exiguis copiis fideret, cognouit & inuenit terram, quò longius progrederetur eò maiori populo, diuitiis, opibus & auro abundare. Itaq; cum ipse copioso auro quod secum attulerat nomen suum admodũ illustre reddiderit, conati sunt postmodò plures eius vestigiis insistere.

5. 6. FELIPPE de VREA, & post eum, PEDRO de LIMPIAS, Duces nimirum & Gubernatores germanici exercitus, simul hoc proposito & fine in GVIANAM venerunt, sed LIMPIAS ab Indiano quodam CASSIQVI, cuius nomen erat PVTYMA, interfectus est.

7. JERONYMO de ORTAL, itinere apud MARECVPANA periculum fecit, cumq; post multas profectiones & varia itinera, sumptus & patrimonium omne consumpsisset, subitanea morte in SANCTO DOMINGO periit.

8. SALA Monachus assumpto tantum vnico socio, cum aliquot

Indianis qui iter sibi monstrarent, peruenit in GVIANAM, & explorata regione reuersus est, afferens secum aquilas & multas alias ex auro fusas statuas. Postea conatus est & alterum fluuium explorare, sed in itinere occisus est.

9.10. XIMENES, frater XIMENES de QVESIDA de ADELANTADO, & PEDRO de OSVA, seorsim periculum fecerunt.

11. HERNANDEZ de Serpa, hoc iter etiam ingressus est, sed statim cæsus est populo suo in fugam verso.

12. Post hunc secutus est DIEGO de VARGES, & filius eius IVAN, sed vterq; in itinere periit.

13. CACERES ex NVEVO REYNO de GRANADA ad MATACHINES profectus est, vbi præsidium suum posuit.

14 Idem ab ALONZO de BERREO, duabus vicibus tentatum est, qui magnam expertus est miseriam, peruenit autem ad LEGVE vnam, in istam regionem, & potissimum VIAPARI siue AMANA fluuium perlustrauit, sed tandem interfectus est à populo quodam, quem Indiani LAGVAS nominant.

15. Aggressus hoc ipsum est etiam ANTONIO SEDENO, cui sese coniunxerunt HERERA & AVGVSTINE DELGADO, in expugnatione Insulæ TRINIDAD, aduersus BABOVVNAR, potentissimum eius loci Regem. Iterfecit non procul à MARECVPANA, anno 1536. vnà cum 500. fortissimis militibus, quærens ingressum in GVIANAM & ELDORADO. In hoc itinere plurimum auri lucratus est, & multos Indianos in vincula coniecit. Hi tamen omnes in itinere mortui sunt, quorum postea cadaueribus tigrides ex syluis allectæ & prouocatæ sunt, tanta copia, vt Hispani sese vix sustinere & defendere ab earum sæuitia & iniuria potuerint. Tandem SEDENO iste in finibus istius imperij mortuus & sepultus est, circa initium fluminis TINADOS, vbi maxima etiam pars populi sui periit.

16. AVGVSTINE DELGADO inquirebat regionem istam, versus austrum profectus cum 53 militibus & tribus equis, ex CVMANAVVGOTO. Eo tempore bellum ortum est inter Indianos, qui in plano, & eos, qui in montibus habitabãt. Hoc bellũ proposito ipsius admodum erat cõueniens & accommodatum, ea enim occasione feliciter progressus est, donec ad quẽdam CASSIQVI Indianũ GARAMENTALL nominatũ veniret, q̃ eum humanissimè suscepit, & multa p̃ciosissima clinodia aurea, sex pueros, & decem seruos donauit. Addidit ei etiam

tres

tres pulcherrimas virgines, quæ à tribus regionibus nomina sua habebant, ex quibus huic GARAMENTALL *dono missæ fuerant, qui supremus istius regionis Dominus erat. Nomina erant* GVAREBA, GOTOGVANE & MAIARARE. *Hæ regiones hoc præ cæteris habent, quod salutari aëre diuinitus donatæ sunt, & fœminas nutriant formæ admodum elegantis. Hispani autem vt gratitudinem suam declararent, & beneficia ista recõpensarent, omne aurũ quod inuenire poterãt, ipsis eripuerunt, & insuper quotquot comprahen lere Indianos poterant, in vincula coniectos secum in* CVBAGVA *abduxerunt, vbi pro mancipiis eos postea vendiderunt. Tandem autem hic* DELGADO *ab Indiano quodam sagitta in oculo vulneratus, miserè periit.*

17. DIEGO *de* LOSADA, *frati suo successit, sed longè maioribus instructus copiis, quæ tamen postea per seditionem sese ipsos trucidârunt, paucissimis exceptis, qui ad* CVBAGVAM *reuersi sunt.*

18. REYNESO *hoc iter quoq; suscepit, sed cum infinitos deuorasset labores, & pericula non minima sustinuisset, tandem cum indignatione abstinuit, & in* ESPANNOLA *sepultus est.*

19. PIEDRO *de* OSVA, *inquirebat hoc regnum anno 1560. cum 400. Hispanis, iuxta fluuium* ORELIANO. *Populus eius in regione* MOTYLONES *cum fluuium descenderent, inuenerũt arbores cinnamomi. Hic propriam suam vxorem* MADAMME ANES, *quæ virum & Dominum suum in omnibus itineribus nũquam deseruerat, capitis supplicio affecit, sed tandem à proprio populo interfectus est.*

20. *Monachus* FRANCISCVS MONTEFINES *erat in prouincia* MARECAPENA *cum 100. militibus, qui ad inquirendam & occupandam* GVIANAM *sacramẽto adstricti erant. Tum tempois tyrãnus quidam* LOPEZ AGVIERRETZ *seditionem in India excitauit, sed de istius monachi itinere, & eius exitu, in historiis nihil consignatum est.*

In nostra hac regni huius perlustratione inueniet lector historiam ORELIANI, *qui fluuium* AMAZONES *aperuit anno 1510. deinde etiam historiam* DON ANTONII *de* BERREO, *& aliorum, qui superiorum vestigiis insistentes, dum terram hanc inuenire laborârunt, seipsos perdiderunt.*

ADMONITIO AD LECTOREM.

In hoc catalogo, nomina tantum consignaui eorum, qui seducti fama & rumore de præstantia GVIANÆ *summmo studio terram istam inquirere & occupare statuerũt, historiæ enim prolixiores sunt, quam vt tam breui tempore ex elegiis Hispanicis in hanc linguam transfeferantur.*

Sed

Sed videbitur fortaßis alicui incredibile, tot CAVALLEROS *à scopo propositi aberrasse, cum tamen breui tempore, exiguis copiis, in aliis Indiæ locis res maximas effecerint, & multa regna atque imperia sibi subiecerint. Itaque operæ precium me facturum putaui, si causas aliquas, ex ipsis historiarum circumstantiis obseruatas atque desumptas hic annotarem, quæ Hispanorum in hac regione conatus irritos semper fecerunt.*

Prima causa potest esse distantia regni Hispanici à ciuitate MANOA *siue* ELDORADO. *Nam etiam proxima loca quæ Hispani inhabitant, longè à* MANOA *remota sunt, proxima autem loca sunt quatuor,* NVEVO REYNO, *ostium fluminis* AMAZONES *siue* ORELIANO CVBAGVA, *siue littus populorum* CARRACCAS, *& Insula* TRINIDAD.

A MOIOBANDA *vbi fluuius* ORELIANO *siue* AMAZONES *originem suam habet, vsque ad ostium eius, numerant Hispani* 2000. LEGVAS. RALEANA *etiam oritur ex montibus* MOIOBANDA, *& in mare sese exonerat non procul à priori flumine.* GVIANA *autem circumdata est & compræhensa quasi hisce duobus fluminibus, cum Hispani interim longißimè ab eorum scaturigine absint, præterea etiam ab inuiis montibus quasi muro ab omni parte cincta est, excepta solum ea parte quæ regionẽ* TOPIAVVARI, *respicit. Mirum igitur non est, tot Hispanos, & vires & vitā ibi amisisse, qui ex* NVEVO REYNO *tam longam, inuiam & desertam viam sunt ingreßi.*

Regionem GVBAGVA *in mari magnis nauibus saburra oneratis inquirere infiniti est laboris. Recta vero eam ex Hispania petere, & terra eò proficisci, periculosißimum est, cum Indianorum in littore* CARACCAS *&* GVIANÆ *habitantium patientia creberrimis Hispanorum irruptionibus læsa, in furorem non raro vertatur. Quin imò ipsi nullis amplius Hispanis transitum per terram suam concedere decreuerunt, idq; propter Hispanorū crudelitatem, tyrannidem & petulantiam, qua, aurū pro voto suo nō inuenientes, eos variis iniuriis affecerunt, nulli ætati vel sexui parcentes. Quo ipso tandẽ hoc consecuti sunt, vt populi irritati, eorum cõuersationi sese subtraxerint, et eorum commercia iam quantum possunt fugiant vitentq;.*

Ab ostio fluminis ORELIANI, *cum multo populo aditum & ingressum in istam regionem quærere, perinde est, ac si quis montem perrumpere velit. Nunquam etiam audiui eum, qui hoc iter ingressus est, de felici eius successu commodisve & vtilitatibus in eo perceptis, aliquid gloriari potuisse.*

Solum

Solum iter quod ex insula TRINIDAD *suscipitur, vt breuissimum ita commodissimum & aptissimum videri poterit, sed impossibile tamen est ab ea etiam Insula oneratas naues in fluuium* RALEANA *perducere.*

Secunda causa est discordia & contentio Hispanorum, hi enim nunquam eo fuerunt animo, quod vellent coniunctis viribus hanc terram inquirere & occupare, quin imò à primo vsque tempore, alter alteri istam gloriam inuidit, & socium in inquirendo admittere noluit. Nec vnquam cognoscere aliud potui, quam quod odiis, dissidiis, rixis, contentionibus, seditionibus, & cædibus nefariis alter alterum impedierit & iam iam GVIANÆ *imminentes, imperio seipsos excluserint.*

Tertio Hispanis etiam omnes commoditates defuerunt, quas habuerunt in aliis Regnorum Indiæ expugnationibus. Nam Indiani antea internis semper bellis distracti fuerunt, vt apparet ex exemplo ACAVVCANIA *in* PERV, *iam autem vltra 30 annos cum Hispanis bella gerunt, & terram suam ab ipsis defendunt. Et quamuis Hispani multum subinde de heroicis suis factis, & rebus in India fortissimè gestis glorientur, testantur tamen propria ipsorum scripta & confessiones,* MEXICO *& alias regiones Indiæ nunquam in potestatem Hispanorum deuenisse, nisi Indiani ipsimet bellis intestinis laborâssent.*

Postremo nullam inquirere causam aliam possum, quam diuinam & paternam Dei omnipotentis prouidentiam, per eum enim Reges regnant, & principes imperia sua obtinent. Ac meo quidem iudicio, nisi peculiare aliquod è cœlis signum expectare amplius velimus, satis ex hac nostra relatione certi esse possumus, Deo Opt. Max. visum fuisse & clementer placuisse, ex mera sua gratia, ineffabili bonitate & misericordia, hoc imperium nobis reseruare.

FINIS.

Tabulæ & imagines

AD SEPTIMAM ET OCTAVAM AMERICÆ PARTEM, NIMIRVM PRIMO AD HISTORIAM VLRICI FABRI, DEinde ad descriptionem itineris FRANCISCI DRAKEN, ac tandem ad illustrationem regionis GVIANÆ, pertinentes. In quibus vita mores & ceremoniæ, horum populorum ad vivum depinguntur.

FACTA ITEM ET RES GESTÆ HISPANORVM ET ANGLORVM, QVAEQVE ipsis in itinere acciderunt, illustrantur.

SOLIDO ÆRI INCISÆ ET LECTORI ANte oculos positæ, studio & opera THEODORICI de BRY p. m. relictæ viduæ & filiorum.

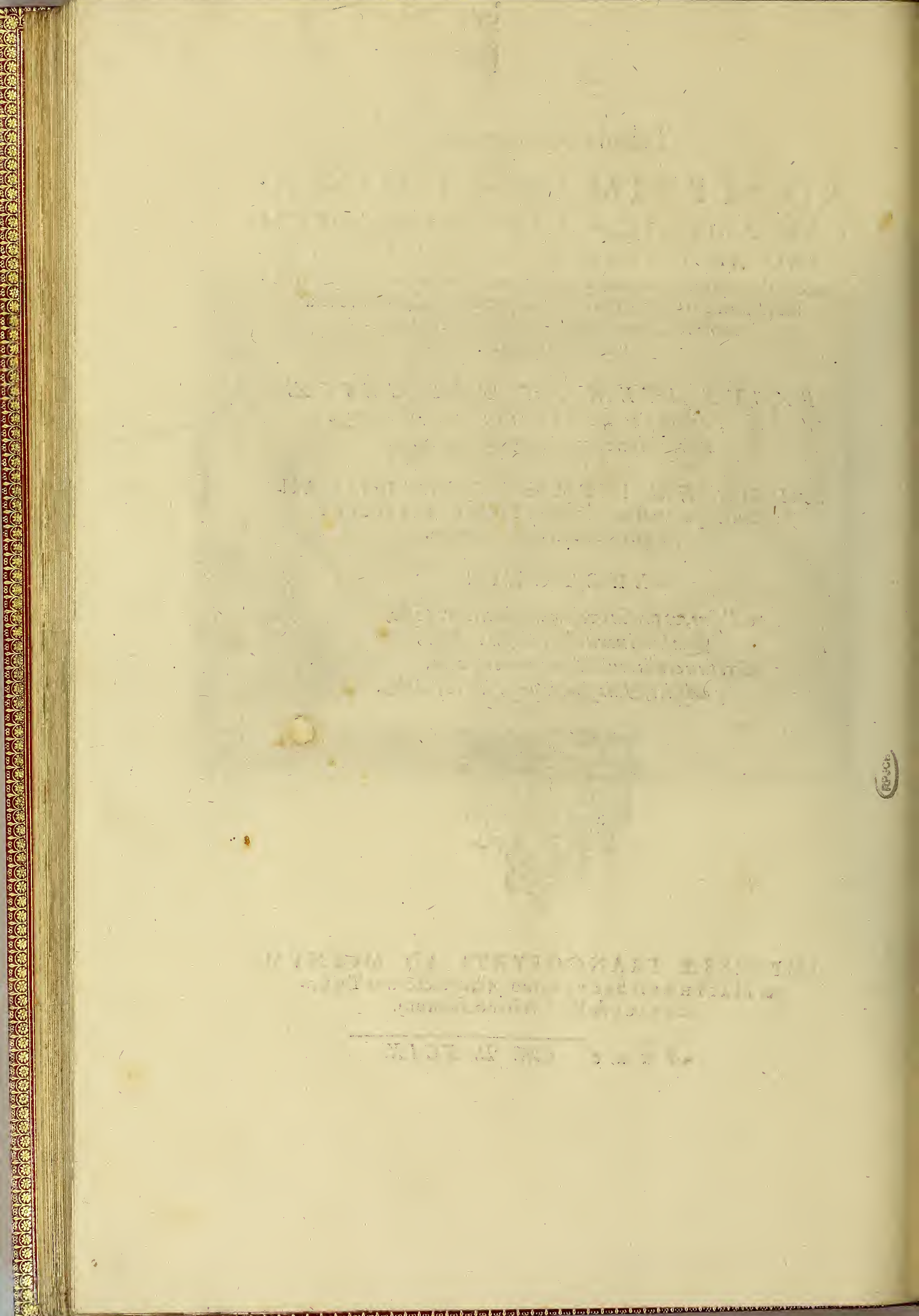
LECTORI S.

Absens, vt præsens velut, omnia cernere possis,
Quæ facili nexu charta legenda dedit;
Ecce tuis oculis multâ damus arte tabellas,
Aspice, & his studiis perge fauere, Vale.

IMPRESSÆ FRANCOFVRTI AD MOENVM per MATTHÆVM BECKER, sumptibus dictorum THEODORICI de BRY viduæ & filiorum.

ANNO M. D. XCIX.

I.

Imagines ad ſeptimam partem Americæ, nimirum ad hiſtoriam VLRICI FABRI *pertinentes.*

PETRVS MANCHOSSA TRIBVS FVRIBVS IVSTICIAM ADMINISTRAT.

INgens aliquando in caſtris PETRI MANCHOSSA, *fames extitit, ita vt milites ad ſedandum famem, omnia non munda tantum, ſed & immunda & impura animalia abſumerent, imò illa etiã comederent à quibus aliâs natura abhorret. Accidit autem vt tres Hiſpani clàm ſubreptum alicui equum mactarent atque comederent. Quam ob cauſam, cum factum innotuiſſet, ad mortem condemnati atque ſuſpenſi ſunt, ſub noctem autem venerunt ad patibulum tres alij, qui ipſis brachia pedes & alia abſciderunt, & poſtea, vt famem ſedarent, comederunt. Ex quo facto apparet quantus fames tyrannus ſit, & quid extrema neceſſitas aliquando apud homines poſſit, præſertim cum in eadem etiam hiſtoria cap. 4. legatur, fratrem mortuum, à fratre viuo deuoratum & abſumptum eſſe.*

II.

CHRISTIANI AB INDIANIS NEFARIE ET FRAVDVLENTER TRUCIDANTUR.

CVm Johannes Eiiollas Indiam perlustraret, venit tandem ad duos populos qui vocantur Naperii & Peiiembas. Hi quamuis omnem ei beneuolentiam primò exhiberent, tamen occultè de Christianis per occasionem trucidandis, & ex regione sua exterminandis conspirârunt. Itaque cum aliquando Johannes Eiiollas à Naperiis ad Peiiembas proficisci vellet, magno ab Indianis, qui eum in sylua expectârant, impetu oppressus, & cæsus est, ita vt ne vnus quidem ex vniuerso suo populo remanserit. Hoc facinus cum Dux Martinus Domingo postea ex duobus captiuis Peiiembas cognouisset, eos ad arborem alligatos, lento igne ad certum interuallum extructo, torqueri & cremari iussit.

III.
ADVENTVS AD REGEM SCHERVORVM, ET QVID ibi acciderit.

PEruenimus aliquando ad nationem, quam S C H E R V O S *vocant; Horum populorum Rex, de aduentu nostro certior factus, lõgo itinere nobis satis splendidè & magnificè obuiam venit, musica & ingenti multitudine subditorum suorum, qui tamen nudi omnes incedebant, stipatus, cumq; nos humanissimè excepisset, singulis sua domicilia, in quæ diuerterentur, adiudicauit, Duce nostro in ædes regias secum assumpto. Huic Regi splendidè satis, pro more istius populi viuenti, inter epulandũ choreis & musicis instrumentis pulcherrimi vtriusque sexus homines delicias quotidiè facere consueuerunt, vt patet in historiæ cap. 20.*

IIII.

Imagines & tabulæ, ad historiam itineris FRANCISCI DRAKEN *pertinentes.*

QVID DN. FRANCISCO DRAKEN NON PROCVL A RIO de PLATTA acciderit.

CVm Dn. Franciscus Draco, in primo suo itinere, ad fluuium Rio de PLATTA *appulisset, vt nauem quandã inutilem igne combureret; cõuenientes ibi quidam Indiani, saltare circum ignem cæperunt. Quem saltum magna cum lætitia & voluptate* DRACO *cum suis aspexit; sed cum* DRACO *sese paulisper ad aliquem ex suis conuerteret, aliquid cum eo locuturus, protinus ex chorea Indianus aliquis accurrens, sericũ ipsius* SPANIOLA *siue pileum cum aurea coronula, capiti eripuit; progressusq́; socio tradidit. Qui accepto pileo, vnà cum cæteris Indianis statim aufugit. Non procul ab isto loco,* FRANCISCVS DRACO *quendam ex nobilibus suis, qui mortem meruerat, securi percussit, hoc est, caput ei more Anglico securi amputari iussit.*

V.

FRANCISCVS DRACO CVM IN LOCVM QVENDAM VENISset, à Rege istius regionis conuenitur.

Vm Franciſcus Dracò aliquando ad locum quendam in America veniſſet, vidit in littôre quædam incolarum tuguria, quæ ex rotundis paludibus vel arboribus potius compacta, & in formam pyrâmidis faſtigiata, ab externa parte terra vndique oppleta erant. Cumq́ ea ingreſſus eſſet, inuenit homines in circumferentia, confusè in ſtramine dormientes, nullo vel ætatis vel ſexus ſeruato diſcrimine, qui in medio domus ingentem ignem extruxerant. Hi homines Anglis multa exhibebant beneficia, cumq́ de eorum aduentu Rex audiuiſſet, venit eò cum 12000 viris, ſatis ſplendidè magnificeq́. Ac omnes quidem ſubditi ſui nudi incedebant, ipſe vero ſolus cuniculorum pellibus veſtitus erat. Eum caduceator præcedebat, ſceptrum & regalia regni geſtans. Hunc cum DRACO *vidiſſet, inſtructa ſtatim acie, aduentum eius expectauit, ſed ipſe pacificè veniens, prolixa eum oratione per caduceatorem allocutus eſt, finitaque oratione impoſuit ei duas coronas de ſceptro ſiue caduceo dependentes, & tres catenulas ex ôſsibus artificioſe factas à collo eius ſuſpendit, quibus ipſi ſe & totum ſuum regnum imperiumq́ ſubiicere voluit. Interea mulieres etiam non paucæ accedebant, quæ præ lætitia, maxillas & faciem, ad ſanguinem vſque lacerârant; incedebant ipſæ quoque nudæ, niſi quod femorali ex ſcirpis facto, pudenda aliquo modo circumdederant, & ab humeris pellem ceruinam dependentem habebant.*

VI.
QVOMODO DN. FRANCISCVS DRACO CIVITATEM ET INSVLAM S. IACOBI expugnatam obtinuerit.

INſula S. IACOB, *ex omnibus quæ Africam contingunt celeberrima eſt, ſita è regione* CAPO VERDE. *Et ab hac Inſula, reliquæ omnes, etiamſi aliquot miliaribus inuicem diſtent, nomen ſuum acceperunt. Ciuitas* S. IACOB, *idem habet nominis cum ipſa Inſula, & mercaturam exercet cum* GVYNEA, *& aliis vicinis regionibus Africæ, vnde omnis generis merces per mercatores in Portugaliam ſiue Luſitaniam transvehuntur.*

Explicatio numerorum præcedentis tabulæ.

1 Locus eſt vbi claßis Britannica primò ſubſtitit, & anchoras firmauit. 2 Locus quatuor ferè miliaribus à ciuitate diſtans, vbi Anglicani milites ex nauibus egreßi ſunt. 3 Via qua Angli, montes ſuperârunt. 4 Campus latus & vndique patens, vbi Angli aciem inſtruxerunt, ad oppugnandam ciuitatem. 5 Acies Anglorum. 6 Propugnaculum extra ciuitatem S. IACOB, *per quod Angli ciuitatem ingreßi ſunt. Erat autem in loco editiori ſitum, vt ex eo ciuitas luſtrari commodè, & iter quæ ad eam duceret eligi poſſet, ſita eſt enim ciuitas inter duos montes, & valles habet arboribus fontibusq́; ſaluberrimis maximè conſpicuas & iucundas. 7 Vallis ipſa, in qua ſalutarium herbarum, & ſuauißimorum fructuum, vtpote Dactylorum, Chyſomelorum, ſaccari & aliorum, maximus eſt & vberrimus prouentus. 8 Forum in ciuitate. 9 Templum ciuitatis. 10 Propugnaculum medium verſus mare, omni munitione inſtructum. 11 Propugnaculum verſus occaſum, tormentis probè munitum. 12 Propugnaculum verſus ortum, tormentis munitum. 13 Locus apertus in cacumine montis verſus occaſum, armis æquè vt propugnacula cætera inſtructum, per quem Angli ſunt ingreßi. 14 Sacellum, verſus occaſum ciuitatis extructum, quò ex foro peruenitur. 15 Incolæ Portugallenſes, ex ciuitate* S. IACOB *fugientes. 16 Via qua Angli ad locum* S. DOMINIGO *profecti ſunt, quem Epiſcopus cum præcipuis Inſulæ proceribus, tenuerunt, qui adueniente Anglorum exercitu, in fugam verſi ſunt. 17 Locus* S. DOMINIGO, *qui in medio Inſulæ ſitus, 12000 paßibus à ciuitate* S. IACOB, *abeſt. 18 Locus mari vicinus, Prayo dictus, quem Angli ſub diſceſſum ſuum, quemadmodum etiam ciuitatem* S. DOMINIGO, *igne perdiderunt. 19 Piſcis volans (ſeu auis potius) ad viuum expreſſus, quales in mari Atlantico innumeri inueniuntur, ita vt aliquando in naues cadere ſoleant, cum enim ad 200 paſſus volârunt. in mare rurſus decidunt. Aliquando magna copia conuolant, vt Delphino vel* BONITO, *qui etiam marinus piſcis eſt, & ipſis inſidias ſubinde ſtruit, reſiſtant, vltra dimidiam vlnam in longitudiue non habent.*

VII.
QVOMODO FRANCISCVS DRACO, CIVITATEM S. DOMINICO IN INſula Hiſpaniola ſitam expugnauerit.

Ciuitas S. DOMINICO, ſita eſt in Inſula HISPANIOLA, quæ quoad magnitudinem cum Anglia comparari commodè poteſt. Ciuitas iſta ab Hiſpanis ſplendidiſſimè pulcherrimeque extructa, omnibus vicinis Inſulis dominatur.

Explicatio numerorum in tabula conſignatorum.

1. Hiſpani extructo igne, de Anglorum aduentu ſocios admonent. 2. Area vel campus 10000 paſſibus à ciuitate S. DOMINICO diſtans, vbi exercitus Anglicus ex nauibus egreſſus eſt. 3. Via per ſyluas ad ciuitatem ducens, quam Angli ſunt ingreſſi. 4. Planus campus, vbi aciem inſtruxerunt. 5. Acies Anglorum. 6. Porta, per quam Dn. CARLEIL ſupremus ordinum ductor, ciuitatem perrupit, poſthabitis omnibus quibus porta iſta munita erat tormentis. 7. Secunda porta, per quam Capitancus POVVEL cum aliis, ingreſſus eſt. 8. Boues inuſitatæ magnitudinis, quos Hiſpani in Anglorum aciem immiſerunt; ſi fortè eam turbare poſſent, ſed nihil profecerunt. 9. Equites & ſclopetarij pedites Hiſpanorum. 10. Locus vbi claſſis Anglica ſubſtitit.

11. Forum ciuitatis. 12. Cathedralis Eccleſia ſiue templum artificioſe extructum & pulchrè exornatum. 13. Arx ſiue propugnaculum, in quo 50 tormenta ænea poſita erant vt portum tuerentur. Ad hanc arcem confugerunt Hiſpani ſuperata & expugnata ciuitate, ſed paulo poſt cum impares ſeſe eſſe ſuſtinendis Anglorum viribus deprehenderent, naues conſcenderunt & in alteram ſeſe fluminis partem contulerunt. 14. Naues ab Hiſpanis data opera mari ſubmerſæ, ne Angli ipſis ad perſequendum vterentur. 15. Ingens Hiſpanorum triremis, ab Anglis igne conſumpta. 16. Aliæ naues Hiſpanorum, ab Anglis exuſtæ. 17. Horti ciuium, pulcherrimos fructus producentes.

10. Monaſterium S. BARBARAE in monte nonnihil eleuato, extructum. 19 Via qua legatus Anglorum ad præſidem ſiue gubernatorem ciuitatis, profectus eſt. 20. Turris quam albam vocant. 21 Mirabile & ſquamoſum animal, quod nautæ Anglicani, ALIGARTA, Hiſpani vero CAYMON nominant, nouem ferè pedes longum, in dorſo nigrum & ſquamis munitum, in ventre molle & fului coloris, delectatur ouis teſtudinum marinarum, quæ diligenter inquirit & ex arena in quam poſita ſunt eruit. Hiſpani aliquoties viderunt, ab hoc animali vaccam apprehenſa cauda in mare pertractam eſſe, quod idem etiam hominibus accidere poteſt, ſi eos forte apprehendant, ſed facilè tamen homines illud euitare periculum poſſunt, cum tardo admodum greſſu procedat. Angli horum animaliũ multa ſclopetis & lanceis ſuis, in deſertis Inſulis interfecerunt, in prioribus enim pedibus facilè vulnerari poſſunt, & boni etiam cibi ſunt, caro enim præſertim nuper natorum, ſapore vitulinam carnem refert. 22. Teſtudo marina, cuius ſupra mentio facta eſt. Hæc aliquando ad 40 vel 50 paſſus ex mari in terram proſerpit, & poſitis in arena ferè 100 ouis mare rurſus ingreditur. Hæc oua poſtmodum calore ſolis excluduntur, & pulli ſtatim ad mare properant, multi tamen à ſupradicto animali ALIGARTA antequam in mare perueniant, deuorantur. Carnem habent boni cibi, quæ carnem bubali ſapore & colore repræſentat; oua etiam ad cibum commodè aſſumuntur. Concha tergo impoſita qua teguntur longitudine eſt trium pedum, latitudine vero non niſi duorum cum dimidio, coloris nigri, & tam firma, vt etiam pro clypeo ea vti poſſis. In ventre cutem habet molliorem & fului coloris. Poteſt autem hoc animal ſeſe contrahere & ſub concham occultare ita vt planè nullum membrum foris appareat. Harum teſtudinum Angli in CAYMANICIS Inſulis, vltra centum, præter dictas ALIGARTAS, vna atq; altera nocte ceperunt. Cum enim ex mari egrederentur, tergo eas impoſuerunt, & poſtea, quia in pedes ſeſe erigere amplius non poſſunt, interfecerunt.

VIII.
FRANCISCVS DRACO CARTHAGENAM CIVITATEM EXPVGNAT.

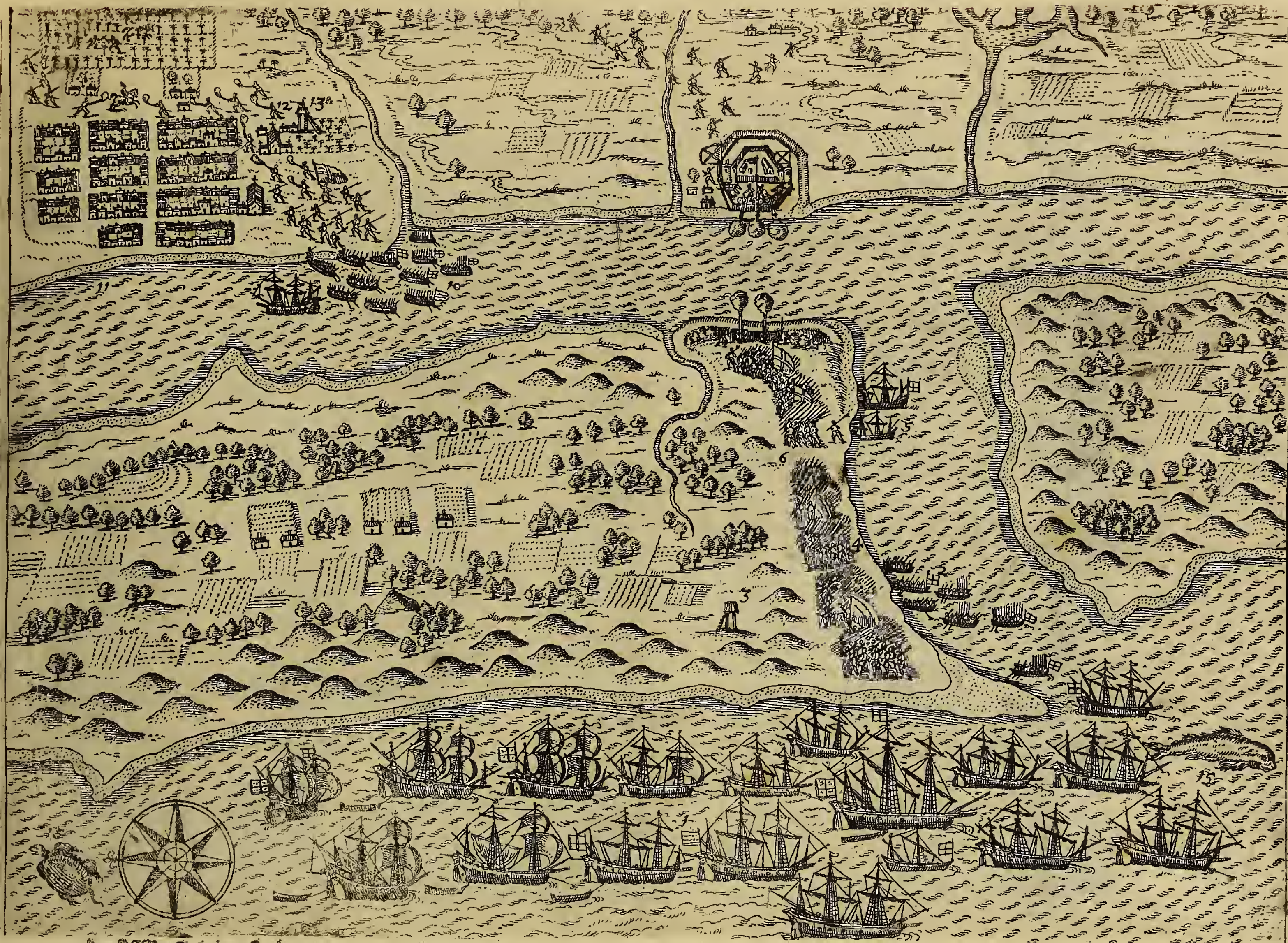

Arthagena ciuitas, in Indiæ occidentalis continente ſita, portum habet ad mercaturam inter Hiſpaniam & PERV exercendam commodiſſimum.

Numerorum in tabula explicatio.

1 Locus in quo Angli, firmatis anchoris cum claſſe ſubſtiterunt. 2 Locus, à Carthagena quatuor vel quinque miliaribus diſtans, vbi milites nauibus egreſſi ſunt. 3 Via qua Angli in littore maris ad ciuitatem profecti ſunt. 4 Pedicæ ſiue columnulæ acutiſſimæ, pedem vnum cum dimidio longæ, ab Hiſpanis in ſemitam vulgarem qua ingrediendum erat poſitæ. Quæ adeo veneno erant tinctæ atque infectæ, vt leuiſſimo attactu homines interficerent. Sed cum Angli ea ſemita non incederent ſed in littore maris progrederentur, nihil ab hoc ſtratagemate damni acceperunt. 5 Exercitus & copiæ Anglicanæ. 6 Propugnaculum ex ſolido ſaxo artificioſiſſimè extructum, in quodam loco vix 500 paſſus longo, pilis, foſſis & quinque tormentis æneis munitũ, quæ quidem in viam omnia directa erant, vt acceſſu hoſtem arcerent. Et eo quidem in propugnaculo Hiſpani milites ad cuſtodiam poſiti erant. 7 Duæ triremes ad littus maris, 400 militibus ſclopetariis munitæ, & ita inſtructæ, vt Anglos oblique exciperent & trucidarent. Hi non ceſsârunt in nos ſclopeta ſua emittere, ſed Dei beneficio nemo ex Anglis interfectus læſusve eſt. Nam iuſſu CARLIEL *Capitanei, Angli aliam viam ingreſſi ſunt, & per noctis etiam tenebras periculum iſtud euaſerunt, vt ſalui ad propugnaculum venerint, quod ab altera parte ex qua Hiſpani equites nos adoriri debebant, vacuum omnino erat, & non niſi gerris ſiue aggeribus munitum, (quam munitionem milites hodiè* BARICADAS *nominant) ſed aggeres hoſce Angli ſuis armis quibus inſtructi erant facile demoliti ſunt, atque ita propugnaculum iſtud expugnârunt, vbi primò ſtatim ingreſſu Capitaneum iſtius propugnaculi virum fortiſſimum vulnerârunt, & in vincula coniecerunt, reliquos autem omnes veteranos milites trucidârunt. 8 Magna nauis, quam vulgo* GALLEASSAM, *latinè autem Biremem nominant, ingentibus tormentis munita, quæ omnia in Anglos, quanquam fruſtra, emiſſa ſunt, globi enim propter magnitudinem & interuallum inter nos &* GALLEASSE *Anglos aſſequi non potuerunt. 9 Hiſpani qui expugnato hoc propugnaculo, ex altera parte per pontem ciuitatis aufugerunt. 10 Naues quædam Anglicæ, quibus propugnaculum quod in portu erat aggreſſi ſumus, ſed nullo tamen effectu. 11 Propugnaculum, quod tuetur portum interiorem, ex quadratis lapidibus eleganter extructum, militibus etiam & tormentis probè munitum. Qui tamen expugnata ciuitate cum Anglorum aduentum metuerent, eo derelicto aufugerunt. 12 Locus vbi Angli ſecundò firmatis anchoris cum claſſe ſubſtiterunt, poſtquam ciuitatem iam expugnaſſent. 13 Hoc in loco naues Hiſpanorum comburuntur. 14 Forum ciuitatis. 15 Templum, quod ex pulcherrimis quidem lapidibus antea extructum, nunc magna ex parte concidit, cum enim Angli excubias ordinare vellent accidit, vt globus ex tormento forte fortuna prorumpens, vnam columnam in qua templum ex parte fundatum erat, quaſſaret, ex qua concuſſione magna templi portio concidit. 16 Pons per quem Hiſpani ad ſuburbium fugerunt. 17 Locus vbi Angli tertiò firmatis anchoris cum claſſe ſubſtiterunt, cum diſcedere rurſus vellent. 18 Inſula multis frugiferis arboribus pulchrè conſita & exornata, multis etiam viuis fontibus ſcatens, ex qua Angli aquam pro ſuo exercitu attulerunt. 19* GVANA *animal reptile, colore propè viridi, cuniculos magnitudine repræſentat, in ſyluis & aliis deſertis locis viuit, ab Indianis captũ Hiſpanis venditur, boni & ſalutaris cibi eſt, maximè ſi ſit ſexus fœminini, & ouis abundet. 20 Duo ſtagna, aquæ ſalſæ, Anglis ad dextram ſita cum properarent ad ciuitatem Carthagena expugnandam.*

IX.
EXPVGNATIO CIVITATIS S. AVGVSTINI IN AMERICA SITÆ.

Ciuitas S. AVGVSTINI, *ligneis ædibus extructa, amænißimos hortos habuit, & ſolũ vndiq; fœcundißimum. Ab Anglis igne iniecto planè deuaſtata eſt. In hac ciuitate præſidium erat 150 Hiſpanorum, quemadmodum etiam in alio loco* S. HELENA *dicto, qui 12 miliaribus hinc aberat, idem conſtitutum præſidium fuit. Hæc autem præſidia eo fine & conſilio ita diſpoſita erant, ne vel Angli vel Galli interiectã terram (quamuis incultam) occupare poſſent.*

Numerorum in tabula explicatio.

1 Locus vbi claßis Anglorum firmatis anchoris primò ſubſtitit. 2 Locus, vbi milites Anglorum ex nauibus ſunt egreßi. 3 Pinnaculum, ſiue ſpecula, in qua vigiles conſtituti erant, vt de hoſtium aduentu incolas tempeſtiuè monerent. 4 Via qua in littore maris Angli ad propugnaculum profecti ſunt. 5 Locus, vbi tormenta ænea ex nauibus in terram depoſita ſunt. 6 Pratum in loco depreſſo ſitum, per quod Angli ad ſyluas è regione propugnaculi ſitas peruenerunt. 7 Sylua in littore fluminis, vbi multi tumuli arenarij fuerunt, circa quos Angli caſtrametati ſunt, & aliquot tormenta ita collocârunt, vt eodem adhuc die quædam in propugnaculum emittere potuerint. Sequenti die Dux CARLEIL, *tanquam ſupremus ordinum ductor, decreuit cum populo & tormentis bellicis flumen traijcere, vt propius ad propugnaculũ veniret, quod cum Hiſpani animaduerterent, clàm nocturno tempore fuga ſibi conſulentes, propugnaculum deſeruerunt. 8 Locus vbi Hiſpani circa propugnaculum non procul à flumine in excubiis fuerunt. 9 Arx ſiue propugnaculum* S. IOHAN de PINOS *dictum, quod ex ligno cedrino ab Hiſpanis eleganter extructum, & 14 maximis tormentis munitum fuit, quæ in Anglos è regione in caſtris commorantes, direxerant, ſed tandem ab ipſis igne iniecto vaſtatum eſt. 10 Triremes Anglicæ, quibus Angli, cum terrâ non poſſent, mari ad ciuitatem* S. AVGVSTINI *profecti ſunt. Quam quidem ciuitatem mox expugnatam, iniecto igne deuaſtârunt & deleuerunt. 11 Ciuitas* S. AVGVSTINI, *in qua præſidium fuit 150 Hiſpanorum militum. 12 Curia ciuitatis. 13 Turris ſiue ſpecula in qua Hiſpani excubias agebant. 14 Templum ciuitatis. 15 Delphinus, nobilis piſcis, hoc in loco repertus, coloris in dorſo cærulei, in lateribus viridis, in ventre vero albicantis, caput magna ex parte etiam cæruleum habet, quemadmodum & ſuperiorem caudæ partem. Inter omnes piſces conſpectum humanum minus vitat, tempore nocturno totus aureus apparet, lætatur quando naues aduenire videt, & eis vnicè delectatur, carnem habet boni & ſalutaris cibi. Nihil comedit præter aues & piſces minores alios, nautæ hamis ſæpenumero capere eos, & in cibum præparare ſolent. 16 Hic tractus pars eſt regionis* FLORIDÆ; *ſub 30 gradu latitudinis ſiue eleuationis poli, & mare iſto in loco eſt depreßius quam in aliis inſulis.*

X.

QVOMODO DN. CANDISCH, IN QVADAM INSVLA MVLTOS CAnes marinos varij generis inuenerit.

CVm Thomas Candisch in suo itinere, Insulam quandam ingressus esset, offendit ibi maximam copiam canum marinorum, qui anteriore sui parte, quoad caput, collum & corpus medium, leonem oblongis & crispis capillis crinibusq́; per omnia repræsentant, singulis mensibus catulos progenerant, quos lacte suo enutriunt. Hos canes interficere nullis armis potuimus, donec fustibus capita ipsorum percuteremus. Quin etiam tanti roboris erant, vt nostrum tres vel quatuor vnum superare & interficere vix possemus. Carnem habent boni cibi, quæ veruecinam sapore refert. In hac regione duo ex nostris, nimirum nauta cum alio quopiam, ad fontem aliquãdo ibi à nostris effossum iuerunt, vt indusia sua lauarent: Hos ex improuiso Indiani oppresserunt, & vnum quidem in humero, alterum vero in genu vulnerârunt, sed Indiani tamen isti statim à superuenientibus Anglis reliquis in fugam versi sunt.

XI.

QVOMODO DVCI CANDISCH, INDIANI IN QVODAM LOCO ligna & aquam dulcem obtulerint.

Postquam Dux Candisch ad regionem MARAMORENA *appulisset, accedebant ad eum multi Indiani, afferentes ei ligna & aquam recentem siue dulcem, in testimonium subiectionis. Quin & in sua eum ædificia secũ ducebant, quæ quidem eum in modum extructa erãt, quem hæc imago repræsentat. Duobus enim vel tribus lignis à terra paululũ eleuatis, alia super imposita, & stramine contecta erant, sub eiusmodi tegmine habitabant populi isti, cum vxoribus liberisq; suis, pellibus ferarum pro lectis vtentes, & ex piscatura sese sustentantes, cuius sunt peritißimi, scaphulas vel nauiculas ex duabus pellibus consutas habebant, quarum extremitatibus vesicas alligârant. Has postea iter in aqua facturi, spiritu & vento replent atque extendunt, vt nauiculas eò melius in aqua sustineant transuehantq;.*

XII.
QVIDAM INDIANI DVCEM CANDISCH IN ITINERE adoriuntur.

CVm Thomas Candisch ad Insulas LADRONES appulisset, venerunt ei obuiam ex istis Insulis vltra 60 CANOAS, omnis generis cibo, pomis frugibusq; onustæ, quas cum Anglis permutare decreuerant. Itaque Angli, quantum ipsis opus erat, acceperunt, & omnis generis ferramenta ipsis dederunt, cum vero soluere rursus constituissent, tanta copia & tumultu Indiani eos insecuti sunt, vt Angli cogerentur tormenta sua ænea in eos emittere. Quo viso, magna velocitate in mare sese partim merserunt, partim CANOIS suis euaserunt, ita vt nec interfectorum corpora amplius apparuerint.

XIII.
GVALTHERVS RALEGH,
EXPVGNATA CIVITATE, HISPANVM Gubernatorem captiuum abducit.

CVm Gualtherus Ralegh, nauibus ſuis ad Inſulam TRINIDAD *appuliſſet, Hiſpanos in* PVERTO DE LOS ESPANNOLES, *blandis verbis geſtibusq́, ad ſe inuitauit, & nō tantum Inſularum ſtatum, ſed & Hiſpanorum vires atque potentiam ab eis explorauit, poſtea vero cognitis rebus omnibus, Capitaneum* CALFIELD *cum 100 armatis ſibi adiunxit, & circa veſperam ciuitatem S.* JOSEPHI, *in qua regius Gubernator* DON ANTHONIO *de* BERREO *erat, oppugnatam facilè ſuperauit. Quo facto, dimiſit omnes qui in ciuitate erant, excepto ſolo* BERREO *quem cum ſociis captiuum abduxit.*

XIIII.

POPVLORVM QVI HYBERNO TEMPORE IN ARBORIBVS RVPIBVSQVE habitant, ceremoniæ & ritus cum defunctis.

TINITIVAS populi ſunt, in America qui hyberno tēpore propter inundationē fluuij ORENOQVE*, in arboribus, rupibusq́; præaltis domos extruere coguntur, nam à Maio vſque ad ſeptembrem, fluuius* ORENOQVE *ad 30 pedes excreſcit, & 20 pedibus ſupra terram eleuantur, quo tempore in terra verſari nemo poteſt, & meris piſcibus ſe ſuſtentare homines coguntur.*

Horum vicini CAPVRI *&* MACVRI *eiuſmodi habent ceremonias, vt ſi fortè Dux eorum moriatur, magno eum luctu & dolore ſepeliant; cumq́; exiſtimant carnem putredine eſſe abſumptam, oſſa ſuis adhuc neruis tendinibuſque cohærentia, rurſus effodiant, & capita quidem pennis criſtiſq́; exornent, reliquo vero corpori vaſa aurea & clinodia, quæ in vita ſua chariſſima habuit, appendant; & ſcheletum iſtud ita exornatū, ad perpetuam recordationem, in ædibus, quas inhabitauit, ſuſpendant.*

XV.

QVOMODO IMPERATOR REGNI GVIANÆ, NOBILES SVOS ORnare & præparare ſoleat, ſi quando ad prandium vel cœnam eos inuitare velit.

INcolæ regni GVIANÆ,*quemadmodum etiam vicini populi, ebrietati admodum deditiſunt,& omnes nationes potando ſuperant. Quando Imperator ſuis nobilibus & regni proceribus prandium facere cupit, omnes ad prandium inuitandi, depoſitis veſtimentis,nobiliſſimo balſamo albi coloris, à vertice vſque ad calcem inunguntur, & poſtea auro in puluerem tenuiſſimum redacto aſperguntur, vt toti aurei appareant. Hoc facto, quinquageni & centeni ſimul accumbunt, totis ſeptem vel octo diebus continuè potantes,donec amplius non poſſint. Cum Angli aliquando ad* CASSIQVE TOPARIMACA *veniſſent,qui aliũ quendam* CASSIQVE *inuitauerat,inuenerunt eos in* BRESILIENSI HAMACA *ſiue lecto ſimul ſedentes, & ſtrenuè potantes,ita vt quilibet vna vice tria pocula euacuaret, quæ à duabus mulieribus menſæ miniſtrantibus infundebantur. Potus ipſorum ex herbis quibuſdam & variis aromatibus conficitur, aſſeruaturq́ in vaſis fictilibus,quorum amplitudo eſt 10 vel 12 vlnarum.*

XVI.
GVALTHERVS RALEGH AMICITIAM CONTRAHIT CVM Rege ARROMAIA.

CVm Angli secundo & felici itinere progrederentur, venerunt tandem in regionem ARROMAIA. *Quod cũ Rex istius loci audisset, captauit occasionem, cum ipsis amicitiam contrahendi & fœdus faciendi. Quare non cessauit, ad eos venire, quamuis itinere 14 miliarium britannicorũ abesset, & iam decimum supra centesimũ annum ageret. Venit autem cum eo copiosa multitudo virorum, mulierum & liberorum, qui omnis generis cibum & commeatum afferebant, vt Angli optimè acquiescerent. Hunc Regem* GVALTHERVS *humanissimè excepit, liberalissimè tractauit, & cognitis quæ de regno* GVIANA *scire voluerat, amicissimè à se rursus eodem die dimisit, vt ita Rex iste qui 110 annum ætatis iam attigerat, vno die 28 miliaria britannica eundo confecerit.*

Hæc miliaria faciunt ferè 9 vel decem miliaria germanica.

c

XVII.

QVOMODO GVIANI AVREAS SVAS IMAGINES fundere soleant.

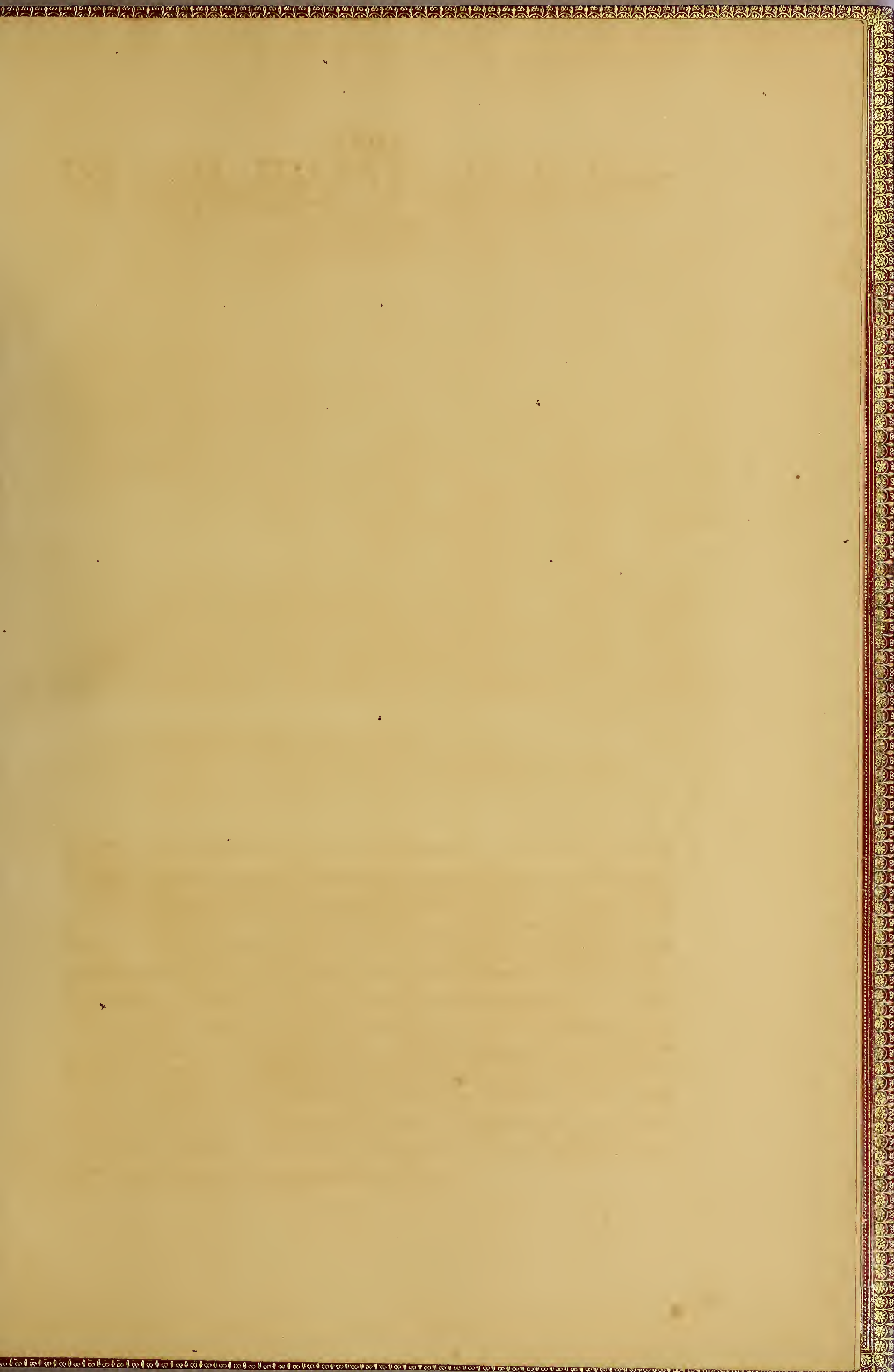
INcolæ regni G V I A N A *statuas & imagines suas, plerunq; ex paruis auri granulis fundunt, quæ in quodam lacu, non procul à regia ciuitate* M A N O A, *& in aliis fluminibus, quæ sese in lacum istum exonerant, colligunt. Ad grana ista aurea paululum æris assumunt, vt aurũ tractari facilius possit, & postea vasi alicui fictili includunt, quod multa habet foramina, ad quæ fistulæ quædã siue calami aptantur, ita vt in typos promineant, qui ad ignem sub vase isto in hunc vsum collocati sunt, vt aurum habitu oris liquefactum & ex vase fictili promanans excipiant.*

XVIII.
DECEM HISPANI AB INDIANIS OPPRIMVNTVR, SPOLIANTVR & trucidantur.

NArrant historiæ, Hispanum Gubernatorem Don Anthonio de Berreo, decem viros ablegâsse, vt auriferã regiamq; Gvianae ciuitatem Manoa explorarent, & reuersi de totius regni statu, gubernatorem edocerent. Hi Hispani à Moreqvito in ciuitatem Mercvregvarai, & postmodò in ciuitatem Manoa deducti sunt, postquã autem mandato satisfecissent, & iam multo auro onusti domum ad Berrevm reuerterentur, à subditis Moreqvito in reditu, nihil minus cogitãtes, oppressi, & omni thesauro, qui 40000 librarum Sterlings, hoc est, nostratis monetæ 4 tonnarum auri fuerat, spoliati sunt. Hispani, inter quos etiam persona spiritualis, monachus nimirum erat, omnes trucidati sunt, vnico saltem excepto, qui in fluuium prosiliens, natando vitam suam conseruauit. His rebus cognitis misit Berreo vniuersum suum exercitum, qui terram Moreqvito vastaret, ipsum vero Moreqvito in ciuitate Cvmana, ad quam confugerat, apprehensum & captum capite mulctauit.

Finis tabvlarvm.

GAUDEO